

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
4-6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2010

ΑΙΘΟΥΣΑ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΒΟΥΛΗΣ

Αθήνα 2012

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΓ' – ΣΥΝΟΔΟΣ Α'

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Μ Ι Α Ν Ε Α Π Ρ Ο Σ Ε Γ Γ Ι Σ Η

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

4 - 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2010

ΑΙΘΟΥΣΑ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΙΑ

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΥ

Αθήνα 2012

Το εικαστικό στο εξώφυλλο (λεπτομέρεια) προέρχεται από έντυπο που σχεδίασε ο Μιχάλης Κατζουράκης για τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), 1962

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό σημείωμα	9
Ευχαριστίες	11
Κατάλογος Ομιλητών	13

Μέρος 1ο: Εναρκτήριες ομιλίες – Χαιρετισμοί – Τοποθετήσεις

Εναρκτήρια Ομιλία	21
Πέμη Ζούνη, Βουλευτής Α' Αθήνας ΠΑΣΟΚ	
Εναρκτήρια Ομιλία	25
Μάγια Τσόκλη, Βουλευτής Επικρατείας ΠΑΣΟΚ	
Χαιρετισμός	29
Φίλιππος Πετσάλνικος, Προέδρος της Βουλής των Ελλήνων	
Χαιρετισμός	33
Παύλος Γερουλάνος, Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού	
Χαιρετισμός	37
Γιώργος Νικητιάδης, Υφυπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού	
Χαιρετισμός	39
Αθανάσιος Δαβάκης, Εκπρόσωπος Νέας Δημοκρατίας	
Χαιρετισμός	43
Βαίτσης Αποστολάτος, Εκπρόσωπος ΛΑ.Ο.Σ, ΣΤ' Αντιπρόεδρος της Βουλής	

Χαιρετισμός.....	47
<i>Αντρούλλα Βασιλείου, Επίτροπος Εκπαίδευσης, Πολιτισμού, Πολυγλωσσίας και Νεολαίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης</i>	

Σκέψεις για τον ελληνικό πολιτισμό από τους: Θόδωρο Αγγελόπουλο, Ελένη Γλυκατζή-Αρβελέρ, Χρήστο Γιανναρά, Βασίλη Καρασμάνη, Κατερίνα Μαραγκουδάκη, Γιώργο Μπαμπινιώτη, Θανάση Νιάρχο, Σταύρο Τσακίρη και Κώστα Τσόκλη.....	49
---	----

Τοποθετήσεις για τη σύζευξη πολιτισμού και τουρισμού από τους: Σπύρο Μερκούρη, Νίκο Σηφουνάκη, Νίκο Λυγερό, Σταύρο Μπένο και Γιάννη Ξανθούλη.....	55
--	----

Μέρος 2ο: Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Τέσσερις μαρτυρίες από τους: Μάρκο Χολέβα, Άγγελο Μαγκλή, Αντώνη Κιούκα και Γιώργο Τριανταφύλλου.....	71
--	----

Εισαγωγή.....	75
Νίκος Ξυδάκης	

Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Πρόκληση για όλους.....	77
Λίνα Μενδώνη	

Εμπειρίες από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του Μουσείου της Ακρόπολης.....	81
Δημήτρης Παντερμαλής	

Ο ρόλος των πολιτών στην ανάδειξη των μνημείων.....	83
Σταύρος Μπένος	

Τουρισμός και λαϊκός πολιτισμός.....	87
Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμπλάκη	

Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων: 35 χρόνια ερευνητικής δράσης.....	93
Αγγελική Γ. Σίμωσι	

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μας και το τοπίο	97
Μαρία Καλτσά	
Μετασχηματισμοί του αστικού τοπίου – Συμβολή στην επισκεψιμότητα του χώρου ...	101
Ντόρα Γαλάνη	
Συζήτηση	105

Μέρος 3ο: Η σύγχρονη δημιουργία ως προστιθέμενη αξία

Εισαγωγή.....	113
Γιάννης Κακουλίδης	
Τέχνη και παγκοσμιοποίηση.....	117
Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα	
Ό,τι δεν εξελίσσεται πεθαίνει	123
Κώστας Βαρώτσος	
Η ξένη ταινία ως αναπτυξιακό εργαλείο	125
Μάρκος Χολέβας	
Έκτακτες καταστάσεις – έκτατα μέτρα: Ο ελληνικός κινηματογράφος στα χρόνια της κρίσης.....	131
Αντώνης Καφετζόπουλος	
Ανάπηρη καλλιτεχνική παιδεία.....	137
Κώστας Γεωργουσόπουλος	
Αναζητώντας το πολιτιστικό πρόσωπο της Ελλάδας διεθνώς: Ποιά η πολιτική βούληση;	141
Θόδωρος Αντωνίου	
Το έργο της Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης ως προστιθέμενη αξία.....	145
Παυλίνα Βερέμη	

Απαλλαγή από την νοσηρή επίδραση του κρατισμού.....	147
Τάκης Θεοδωρόπουλος	
Σύγχρονη αρχιτεκτονική δημιουργία και προστιθέμενη κοινωνική αξία.....	151
Αλέξανδρος Βαϊτσος	
Αφιέρωμα για την Ελλάδα στο περιοδικό <i>Intramuros</i>	155
Alicia Villar Lecumberi	
Συζήτηση.....	159

Μέρος 4ο: Η πολιτική και οικονομική διάσταση του πολιτισμού

Εισαγωγή.....	171
Παύλος Τσίμας	
Πολιτική και πολιτισμός – Ελληνική πολιτιστική διπλωματία.....	173
Δημήτρης Τζανάκης	
Πολιτισμός και τουρισμός, μια αδιερεύνητη διαπολιτισμική σχέση.....	183
Κατερίνα Στενού	
Πολιτιστική κληρονομιά: Ήπια ανάπτυξη-οικονομία και εξωτερική πολιτιστική πολιτική με παραδείγματα.....	189
Νικόλαος Σταμπολίδης	
Πολιτισμός και τουρισμός: Θεσμοί, δίκτυα και συνέργειες.....	195
Χρήστος Ν. Ι. Καρράς	
Η σύγχρονη τέχνη στην Ελλάδα: Πολιτιστική πολιτική και η σύζευξή της με τον τουρισμό.....	199
Μαρία Παναγίδου	
Το ζήτημα της ενόπτιας.....	203
Βασίλης Καραποστόλης	

Προβλήματα και προβληματισμοί για τον ελληνικό τουρισμό	207
Αθανάσιος Κουρεμένος	
Σκέψεις και προτάσεις για τη σχέση πολιτισμού και τουρισμού	211
Γεώργιος Βερνίκος	
Συζήτηση	219

Μέρος 5ο: Πολιτιστικός τουρισμός και προβολή

Εισαγωγή.....	237
Γεώργιος Ι. Αυλωνίτης	
Η συνέργεια πολιτισμού και τουρισμού ως συστατικό στοιχείο μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης	239
Γιώργος Πουσαίος	
Πολιτισμός και τουρισμός: Δρόμοι παράλληλοι και συμπληρωματικοί.....	243
Νικόλας Κανελλόπουλος	
Τουρισμός στην Ελλάδα και ελληνικός πολιτισμός: Το τέλειο αμάλγαμα.....	249
Βασίλειος Κοντός	
Οι πολιτιστικές παρεμβάσεις του Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας: Προστιθέμενη αξία στο σύγχρονο πολιτιστικό και τουριστικό γίγνεσθαι	255
Ντίνα Αδαμοπούλου	
Προοπτικές του πολιτιστικού τουρισμού	259
Πάνος Τεζαψίδης	
Μονοπάτια – Οι αρτηρίες της Ελλάδας – Μέγα εν δυνάμει κεφάλαιο	263
Λυδία Καρρά	
Κινηματογραφικές παραγωγές και τουρισμός	267
Τζένη Πανουτσοπούλου	

MeMus	271
Νίκος Βερνίκος και Χαρά Χάμψα	
Τουρισμός και πολιτισμός από το 1988	273
Τζίνα Μαμιδάκη	
Τόποι – Ταυτότητες – Γαστρονομικοί πολιτισμοί	279
Γιώργος Πίττας	
Θέμα Κυκλάδων: Οι καρποί της γης και του πνεύματος	283
Γιολάντα Τότσιου	
Προβολή μέσω «δυσφημίσσεως»	289
Φρειδερίκος Κάραμποττ	
Επικοινωνιακός σχεδιασμός και προβολή τουριστικού προϊόντος	291
Δημήτρης Αρβανίτης	
Προβολή τουρισμού και πολιτισμού: Ανασύνθεση	295
Κατερίνα Παπαναγιώτου – Βασίλης Μαρματάκης	

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο τόμος αυτός αποτελεί τα πρακτικά του συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στη Βουλή των Ελλήνων στις 4-6 Ιουνίου 2010 με θέμα «Πολιτισμός και Τουρισμός: Μια νέα προσέγγιση». Το συνέδριο διοργανώθηκε από την Πέμνη Ζούνη, Βουλευτή Α' Αθήνας ΠΑΣΟΚ και εισηγήτρια του Κοινοβουλευτικού Τομέα Εργασίας (ΚΤΕ) Πολιτισμού και τη Μάγια Τσόκλη, Βουλευτή Επικρατείας ΠΑΣΟΚ και εισηγήτρια του ΚΤΕ Τουρισμού.

Ο τόμος περιλαμβάνει 5 θεματικές ενότητες και 65 τοποθετήσεις¹ όπου αναπτύσσονται διαφορετικές πτυχές της σύζευξης του Πολιτισμού με τον Τουρισμό, σε αντιστοιχία με τις θεματικές ενότητες του συνεδρίου.

Το πρώτο μέρος καταγράφει τις εναρκτήριες ομιλίες και χαιρετισμούς, καθώς και την συζήτηση που πραγματοποιήθηκε κατά την πρώτη ημέρα του συνεδρίου. Σημαντικοί άνθρωποι του πνεύματος και της τέχνης κατέθεσαν τις απόψεις τους για τον ελληνικό πολιτισμό και την προώθησή του σε βίντεο που προβλήθηκε κατά την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου, δίνοντας το έναυσμα στους εισηγητές να τοποθετηθούν σχετικά με τις δυνατότητες, τις προϋποθέσεις και τα οφέλη που μπορεί να προκύψουν από την συνέργεια Πολιτισμού και Τουρισμού.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι εισηγήσεις που πραγματεύονται το ζήτημα της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο αυτό αναλύονται οι λόγοι (ιδεολογικοί, πολιτικοί, γραφειοκρατικοί, οικονομικοί κ.α.), οι οποίοι εμποδίζουν την συνεργασία και το θετικό αποτέλεσμα των δράσεων και των επενδύσεων που έχουν στόχο την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Με αφορμή τις μαγνητοσκοπημένες μαρτυρίες τεσσάρων ανθρώπων που συνάντησαν δυσκολίες στην προσπάθειά τους να υλοποιήσουν πολιτιστικές δράσεις, αναζητούνται από τους εισηγητές οι αιτίες του προβλήματος της μη ορθής αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και προτείνονται λύσεις για την καλύτερη δυνατή συνεργασία όλων των παραγόντων: αρχαιολόγων, κρατικών και επενδυτικών φορέων κ.α, οι οποίοι εμπλέκονται στη διαδικασία προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι εισηγήσεις που παρουσιάζονται στο τρίτο μέρος επεξεργάζονται το ζήτημα της σύγχρονης δημιουργίας ως προστιθέμενης αξίας και επιχειρούν να απαντήσουν σε ερωτήματα, όπως: εάν ο σύγχρονος ελληνικός πολιτισμός είχε ένα πρόσωπο, ποιο θα ήταν αυτό; Με ποιον τρόπο θα μπο-

ρούσε να αναδειχθεί και να προβληθεί ώστε να αποτελέσει πόλο έλξης για τον τουρισμό και κομμάτι της συνολικής αναπτυξιακής πορείας της χώρας; Με ποιον τρόπο θα μπορούσε να διατυπωθεί και να υποστηριχθεί μία σύγχρονη ελληνική πρόταση πολιτισμού με οικουμενική αξία και εμβέλεια;

Το τέταρτο μέρος αποτελεί μία προσπάθεια προσέγγισης της πολιτικής και οικονομικής διάστασης του πολιτισμού. Στις εισηγήσεις που παρουσιάζονται, διαπιστώνεται η αναγκαιότητα συγκρότησης μιας σύγχρονης ατζέντας για την ελληνική πολιτιστική πολιτική και διπλωματία και τονίζεται ότι ο πολιτισμός πρέπει να προσεγγιστεί και ως οικονομική δραστηριότητα. Παράλληλα, ερευνώνται οι δυνατότητες για μια πολιτική και ταυτόχρονα αναπτυξιακή-οικονομική συμβολή του πολιτισμού σε μία χώρα, όπως η Ελλάδα, που φέρει το «βάρος» της πολιτιστικής της κληρονομιάς αλλά και τις ελπίδες που γεννά η σύγχρονη δημιουργία.

Το πέμπτο και τελευταίο μέρος αφορά στα ζητήματα του πολιτιστικού τουρισμού και της προβολής και αφορά στην αναγκαιότητα σχεδιασμού μίας εθνικής στρατηγικής για τον ελληνικό τουρισμό σε βάθος χρόνου, μέσα από την αναζήτηση της σημερινής πολιτιστικής μας ταυτότητας, και τη διαφοροποίησή μας από τις υπόλοιπες χώρες και τις νέες αγορές. Οι εισηγήσεις που παρουσιάζονται στο μέρος αυτό, προσπαθούν να δώσουν μία απάντηση στο ερώτημα: τι διαθέτουμε σήμερα ως χώρα και τι έχουμε να προσφέρουμε στον σύγχρονο επισκέπτη;

¹ Πλην του κ. Λούκου, ο οποίος μίλησε από στήθους και γι αυτό δεν επιθυμεί να συμπεριληφθεί η τοποθέτησή του στον τόμο αυτό.

Ευχαριστίες

Το νεοσύστατο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού αποτέλεσε την έμπνευση αλλά και τον εγ-
γυητή της όλης διοργάνωσης, μέσω της υποστήριξης του Υπουργού κ. Παύλου Γερουλάνου και
της Γενικής Γραμματέως κ. Λίνας Μενδώνη.

Ωστόσο το συνέδριο δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την αποφασιστική στήριξη:

- Του Προέδρου της Βουλής κ. Φίλιππου Πετσάλνικου, ο οποίος άνοιξε για πρώτη φορά
το Κοινοβούλιο σε ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης.
- Του Γενικού Γραμματέα της Βουλής κ. Θάνου Παπαϊωάννου και των συνεργατών του,
που συνέβαλλαν καθοριστικά στην επιτυχή διοργάνωση του συνεδρίου.
- Της κ. Ρεγγίνας Βάρτζη, που βοήθησε σε κάθε κρίσιμη στιγμή της διοργάνωσης.
- Του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων της Βουλής.
- Του Προέδρου του Μουσείου της Ακρόπολης κ. Δημήτρη Παντερμαλή και των συνεργα-
τών του, οι οποίοι μας ξενάγησαν και μας φιλοξένησαν στους χώρους του Μουσείου.
- Της κ. Ντίνας Αδαμοπούλου, Διευθύντριας του Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας, η
οποία μας φιλοξένησε στην Ύδρα.

Ευχαριστούμε επίσης θερμά:

Τον Σταύρο Τσακίρη και τον Χρόνη Πechλιβανίδη που επιμελήθηκαν τα βίντεο που προβλήθηκαν
κατά τη διάρκεια του συνεδρίου.

Την Hellenic Seaways και το πρακτορείο AFEA TRAVEL SA που εξασφάλισαν την μεταφορά μας
στην Ύδρα και την εταιρεία TSAKIRIS CONFERENCE SUPPORT που ανέλαβε την απομαγνητοφώ-
νηση και συνέβαλε καθοριστικά στην έκδοση των πρακτικών του συνεδρίου.

Τους συνεργάτες μας Σοφία Αντωνιάδου, Αναστάση Ζαννιά, Παναγιώτα Κουρή, Μιμίκια Κριτσα-
νίδου, Ελένια Σαλούτση και Έλλη Τσιφόρου που αφιερώθηκαν ψυχή τε και σώματι στην προετοι-
μασία και διοργάνωση του συνεδρίου. Χωρίς αυτούς, η επιθυμία μας θα είχε μείνει απλώς μια ωραία
ιδέα.

Τον κ. Ηλία Μάρκου, Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Εκδόσεων και Εκτυπώσεων της Βουλής,
τον κ. Πάνο Ζευγώλη και τους λοιπούς γραφίστες, εκτυπωτές & βιβλιοδέτες της Διεύθυνσης που
ανέλαβαν τον σχεδιασμό, την καλλιτεχνική επιμέλεια και την παραγωγή της παρούσας έκδοσης.
Ειδική μνεία, τέλος, στην Σοφία Αντωνιάδου και την Έλλη Τσιφόρου που επιμελήθηκαν την πα-
ρούσα έκδοση.

Κατάλογος ομιλητών

Θεόδωρος ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Σκηνοθέτης

info@theoangelopoulos.com

Ντίνα ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας

mail@gak-ydras.att.sch.gr

Θεόδωρος ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Συνθέτης – Αρχιμουσικός – Καθηγητής Πανεπιστημίου Βοστώνης

Antoniou@bu.edu

Βαΐτσας ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ, Βουλευτής Α' Πειραιώς και Νήσων ΛΑ.Ο.Σ. – ΣΤ' Αντιπρόεδρος Βουλής

v.apostolatos@parliament.gr

Δημήτρης ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Σχεδιαστής – Μέλος Alliance Graphique Internationale

esstudio@otenet.gr

Ελένη ΑΡΒΕΛΕΡ, Πρύτανης Ακαδημίας Παρισίων

eccd-cul@otenet.gr

Γεώργιος Ι. ΑΥΛΩΝΙΤΗΣ, Καθηγητής Marketing Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

avlonitis@aueb.gr

Αλέξανδρος ΒΑΪΤΣΟΣ, Αρχιτέκτων – DECA Architecture

mailbox@deca.gr

Κώστας ΒΑΡΩΤΣΟΣ, Γλύπτης – Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

dromeas2@otenet.gr

Ανδρούλλα ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Επίτροπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εκπαίδευση, τον Πολιτισμό, την Πολυγλωσσία και τη Νεολαία

androulla.vassiliou@ec.europa.eu

Παυλίνα ΒΕΡΕΜΗ, Διευθύντρια Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης

sdsc@otenet.gr

Γεώργιος Α. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, Επιχειρηματίας – Πρόεδρος Vernicos Yachts – Γεν. Γραμματέας ΣΕΤΕ

gav@vernicos.gr

Νικόλαος Α. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, Πρόεδρος ICC-Hellas
nivernicos@hol.gr

Ντόρα ΓΑΛΑΝΗ, Αρχιτέκτων-Πολιοδόμος – Πρόεδρος και Δ/νους Σύμβουλος της Εταιρείας
«Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις ΑΕ»
proedros@astynet.gr

Πάυλος ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ, Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού
minoff@culture.gr

Κώστας ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ, Επίτιμος Διδάκτωρ Θεατρολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών – Κρι-
τικός Θεάτρου – Αρθρογράφος – Δοκιμιογράφος
info@theatremuseum.gr

Χρήστος ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ, Ομότιμος Καθηγητής Φιλοσοφίας Παντείου Πανεπιστημίου
ch.yannaras@gmail.com

Αθανάσιος ΔΑΒΑΚΗΣ, Βουλευτής Λακωνίας Ν.Δ. – Υπεύθυνος Τομέα Πολιτισμού Ν.Δ.
a.davakis@parliament.gr

Πέμνη ΖΟΥΝΗ, Βουλευτής Α' Αθήνας ΠΑ.ΣΟ.Κ., Εισηγήτρια ΚΤΕ Πολιτισμού
pemizouni@gmail.com

Τάκης ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Συγγραφέας
theodoropoulos.takis5@gmail.com

Γιάννης ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ, Συγγραφέας
ykakoulidis@gmail.com

Μαρία ΚΑΛΤΣΑ, Γενική Γραμματέας Χωροταξίας και Αστικής Ανάπτυξης Υπουργείου Περιβάλ-
λοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
gram@grgg.minerv.gr

Νικόλαος ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Γενικός Γραμματέας Υπουργείου Δικαιοσύνης – Πρώην Πρόεδρος
Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού
nicolaskanell@gmail.com

† **Φρειδερίκος ΚΑΡΑΜΠΟΤΤ**, Ζωγράφος – Γραφίστας

Βασίλης ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ, Συγγραφέας – Καθηγητής Πολιτισμού και Επικοινωνίας του Πανεπι-
στημίου Αθηνών
xtsokani@gmail.com

Λυδία ΚΑΡΡΑ – Σκηνοθέτης – Ελληνική Εταιρία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
sepi@ellinikietairia.gr

Χρήστος Ν.Ι. ΚΑΡΡΑΣ, Εκτελεστικός Διευθυντής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών του Κοινοφελούς Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης»

c.carras@sgt.gr

Βασίλης ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ, Καθηγητής Φιλοσοφίας Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

vasmar@hol.gr

Αντώνης ΚΑΦΕΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ηθοποιός

kafes@mac.com

Αντώνης ΚΙΟΥΚΑΣ, Υπεύθυνος Εταιρείας Παραγωγής Q-productions

kioukas@athens-fashion.gr

Βασίλειος ΚΟΝΤΟΣ, Πρώην Αντιπρόεδρος – Νυν Γενικός Έφορος του Συνδέσμου των εν Ελλάδι τουριστικών και ταξιδιωτικών γραφείων (HATTA)

Office@CorfuHolidays.com

Αθανάσιος ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Marketing του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς

akour@unipi.gr

Μαρίνα ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ, Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης, Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ)

secretary@nationalgallery.gr

Νίκος ΛΥΓΕΡΟΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου – Στρατηγικός Σύμβουλος

Γραμματεία: vtsatsaba@gmail.com

Άγγελος ΜΑΓΚΛΗΣ, Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΑΤΛΑΝΤΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ Α.Ε

amanglis@atlantisresearch.gr

Τζίνα ΜΑΜΙΔΑΚΗ, Αντιπρόεδρος και Δ/νουσα σύμβουλος της T.E.I.M bluegr AE – Αναπλ. Γενική Γραμματέας του ΣΕΤΕ

gina@bluegr.com

Κατερίνα ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Διευθύντρια Φωτογραφίας Κινηματογράφου – Σχεδιάστρια Θεατρικών Φωτισμών

kmaragoudaki@yahoo.gr

Βασίλης ΜΑΡΜΑΤΑΚΗΣ, Γραφίστας

vasmarmatakis@gmail.com

Λίνα ΜΕΝΔΩΝΗ, Γενική Γραμματέας Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού

g@culture.gr

Σπύρος ΜΕΡΚΟΥΡΗΣ, Επίτιμος Πρόεδρος Δικτύου Πολιτιστικών Πρωτευουσών και Μηνών της Ευρώπης – Εκπρόσωπος/Μέλος ΔΣ Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη
smerc@hol.gr

Γεώργιος ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Καθηγητής Γλωσσολογίας – Πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών
president2@arsakeio.gr

Σταύρος ΜΠΕΝΟΣ, Πρόεδρος Σωματείου «Διάζωμα», πρώην Υπουργός Πολιτισμού
benos@otenet.gr

Θανάσης ΝΙΑΡΧΟΣ, Συγγραφέας
info@kastaniotis.com

Γιώργος ΝΙΚΗΤΙΑΔΗΣ, Υφυπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού
nikitiades@parliament.gr, deputyminister@mintour.gr

Γιάννης ΞΑΝΘΟΥΛΗΣ, Συγγραφέας
yanxanth@otenet.gr

Νίκος ΞΥΔΑΚΗΣ, Δημοσιογράφος
nikox@kathimerini.gr

Μαρία ΠΑΝΑΓΙΔΟΥ, Αρχιτέκτων – Σύμβουλος οργάνωσης και επικοινωνίας – m.p. artproductions
panayides@ath.forthnet.gr

Τζένη ΠΑΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σκηνοθέτης – Διευθύντρια παραγωγής
jennyp@otenet.gr

Δημήτρης ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ, Πρόεδρος Νέου Μουσείου Ακρόπολης
presidentsoffice@theacropolismuseum.gr

Κατερίνα ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Γραφίστρια
mnp@mnpdesign.gr

Φίλιππος ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ, Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων
petsalnikos@parliament.gr

Γιώργος ΠΙΤΤΑΣ, Ξενοδόχος – Μέλος ΔΣ Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΞΕΕ) – Συγγραφέας
pittas.g@gmail.com

Αικατερίνη ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ, Διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών
polymer@academyofathens.gr

Γιώργος ΠΟΥΣΣΑΙΟΣ, Αντιπεριφερειάρχης Νοτίου Αιγαίου – πρώην Γενικός Γραμματέας Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού
g.poussaios@pnai.gov.gr

Αγγελική ΣΙΜΩΣΙ, Αρχαιολόγος – Προϊσταμένη Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού
asimosi@culture.gr

Νίκος ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ, Αρχιτέκτων – Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
info@sifounakis.gr

Νικόλαος ΣΤΑΜΠΟΛΙΔΗΣ, Διευθυντής Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης – Καθηγητής Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης
nstampolidis@cycladic.gr

Κατερίνα ΣΤΕΝΟΥ, Διευθύντρια Πολιτιστικής Πολιτικής και Διαπολιτισμικού Διαλόγου UNESCO
k.stenou@unesco.org

Πάνος ΤΕΖΑΨΙΔΗΣ, Δ/νων Σύμβουλος «Κανών – Πολιτιστικά Ταξίδια»
panos_tezapsidis@yahoo.com

Δημήτρης ΤΖΑΝΑΚΗΣ, Εμπειρογνώμων Υπουργείου Εξωτερικών
e01@mfa.gr

Γιολάντα ΤΟΤΣΙΟΥ, Σύμβουλος Ανάπτυξης
ytotsiou@yahoo.gr

Γιώργος ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Αρχιτέκτων
triantafyllou.giorgos@gmail.com

Σταύρος ΤΣΑΚΙΡΗΣ, Σκηνοθέτης
omicron2@ath.forthnet.gr

Κώστας ΤΣΟΚΛΗΣ, Εικαστικός
tsoclis@otenet.gr

Μάγια ΤΣΟΚΛΗ, Βουλευτής Επικρατείας ΠΑ.ΣΟ.Κ – Εισηγήτρια ΚΤΕ Τουρισμού
mt@mayatsoclis.gr

Παύλος ΤΣΙΜΑΣ, Δημοσιογράφος
tsimas@hol.gr

Χαρά ΧΑΜΨΑ, Αρχιτέκτων
h.hampsa@libero.it

Μάρκος ΧΟΛΕΒΑΣ, Σκηνοθέτης – Πρώην Διευθυντής Hellenic Film Commission
mholev@jour.auth.gr

Alicia VILLAR LECUMBERRI, Διδάκτωρ Φιλολογίας – Καθηγήτρια Νεοελληνικής Γλώσσας και Σύγχρονης Ελληνικής Λογοτεχνίας στο αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης – Συγγραφέας – Συντονίστρια του ειδικού αφιερώματος του περιοδικού Intramuros στην Ελλάδα, (Αρ. 27, 2007)
alicia.villar@uam.es

ΜΕΡΟΣ 1ο

Εισαγωγικές Συζητήσεις

Εναρκτήρια Ομιλία

Πέμη Ζούνη

Αξιότιμοι κ. Υπουργοί, αγαπητοί συνάδελφοι της Βουλής και της Τέχνης.

Κυρίες και Κύριοι

Καλημέρα σας. Είναι πολύ καλή η ημέρα σήμερα! Γιατί είμαστε εδώ για να μιλήσουμε για ένα θέμα φωτεινό και πολύτιμο.

Είμαστε σε αυτό τον χώρο, που έχει γράψει ένα μεγάλο κομμάτι της Ιστορίας, με τη στήριξη και τις ευχές για μια γόνιμη συζήτηση του Γιώργου Παπανδρέου, με τη στήριξη του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού, κ. Γερουλάνου, με τη στήριξη του Προέδρου της Βουλής, κ. Πετσάλ-νικου. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό.

Είμαστε εδώ με σπουδαίους ανθρώπους, που ανταποκρίθηκαν γενναιόδωρα στην πρόσκληση, με κίνητρο την αγωνία και την αγάπη για αυτή τη χώρα. Τους ευχαριστώ θερμά για αυτό το δώρο.

Είμαστε εδώ για να αρχίσουμε να ονομάζουμε. Να κάνουμε ταμείο. Με αποθεματικά που ευ-τυχώς δεν κινδυνεύουν απ' τον πληθωρισμό.

Για να δούμε με ποιον τρόπο θα αναστρέψουμε την κατηφορική ροή των αξιών. Αφού έχουμε συνειδητοποιήσει και καταγράψει τα κενά και τα ελλείμματα. Να δούμε με ποιούς τρόπους, με ποιές αποφάσεις, θα αφήσουμε χώρο στο πνεύμα, στην τέχνη, στον πολιτισμό να αναπνεύσουν ξανά και να αναδειχθούν.

Τώρα που η Ευρωπαϊκή κοινότητα παλεύει να αποδείξει την ανάγκη ύπαρξής της, τώρα που φάνηκε η «φόδρα», ένα προφητικό σημείο μιας ομιλίας του Ελύτη στη Ρώμη έρχεται να μας απο-στομώσει:

«Φαίνεται παράξενο αλλά είναι αληθές: η τέχνη, η πιο απρόσφορη στην μεταγλώττιση, η πιο δυσπρόσιτη στο λεγόμενο «μεγάλο κοινό», και συνάμα η πιο επαναστατική από την ίδια της τη φύση, αποδεικνύεται να είναι εκείνη που ήξερε από μιας αρχής να κινείται πέραν κι έξω από τους τοπικούς πολιτισμούς, χρησιμοποιώντας μιαν εκφραστική σταθερή στα κύρια χαρακτηριστικά της, έτσι ώστε σήμερα με το ενιαίο πνεύμα που έχει διαμορφώσει, να αποτελεί, από πολλές απόψεις, τον πιο έγκυρο καταστατικό χάρτη της κοινής μας πατρίδας, της Ευρώπης.

Το βάθος αυτό είναι που μας ενδιαφέρει σήμερα. Σ' αυτό το βάθος είναι που θα βρούμε την κοινή μας ταυτότητα. Εκεί όπου έφτασαν – χάρη σε μία θεϊκή δύναμη, θα έλεγε κανένας – να πον-τίσουν τις θεμελιακές τους κολόνες ένας Όμηρος, ένας Βιργίλιος, ένας Δάντης. Με τέτοιον τρόπο που ν' αρμοσθεί επάνω τους ολόκληρος εκείνος ο αρχιτεκτονικός σκελετός που, εν συνεχεία, μας

κρατάει – όσο μας κρατάει – πάνω από τη βία, πάνω από τη δύναμη της ύλης και του αριθμού.

Αγαπητοί φίλοι, παρακολουθούμε στις μέρες μας μια πολύ σοβαρή προσπάθεια. Την προσπάθεια που γίνεται (πρώτη φορά, είναι η αλήθεια, με τόσες ελπίδες επιτυχίας) για μια ενοποίηση των λαών της Ευρώπης Αγώνες και ατέρμονες διαβουλεύσεις για τα οικονομικά προβλήματα, για τις πρακτικές πτυχές ενός ιδανικού, που ωστόσο ξέρουμε ότι δεν είναι δυνατόν ποτέ να πραγματοποιηθεί και να διαρκέσει, εάν πίσω του δε διαγραφεί καθαρά το πνευματικό του υπόβαθρο.»

Από ό,τι φαίνεται, η γηραιά ήπειρος με τη μακραίωνα παράδοση αγνόησε το πνευματικό της υπόβαθρο.

Και κινδυνεύει να τσακιστεί στα βράχια.

Ζούμε μία μεταίχμιακή στιγμή της Ιστορίας. Επιτρέψτε μου να θεωρώ ότι δεν είναι μόνο λόγω των γνωστών οικονομικών δεδομένων που επιβάλλονται αμείλικτα παγκοσμίως. Είναι κυρίως γιατί οι συστημικές δυνάμεις είναι απρόσωπες. Και όσο παραμένουν απρόσωπες θα γίνονται όλο και πιο ανεξέλεγκτες. Οι πολιτισμοί όμως έχουν πρόσωπο. Και οι δυνατοί πολιτισμοί, με τις ρίζες πιο βαθιά, έχουν ισχυρό πρόσωπο. Και οφείλουν να το ξαναβρούν, να θυμηθούν, να στοχαστούν, να επανασυνδεθούν.

Δύσβατος δρόμος...

«Η ελληνικότητα είναι τρόπος, όχι τόπος» λέει ο Χρήστος Γιανναράς. «Η ελληνικότητα είναι κοσμοπολίτικη και σαν τέτοια τα χωράει όλα, τα αφομοιώνει στον δικό της τρόπο».

Ποια ελληνικότητα; Όχι βέβαια «η φολκλορική αναπαραγωγή ρομαντικών ιδεολογημάτων». Αλλά αυτή που προσεγγίζεται και κατανοείται με υπομονή και πειθαρχία μέσα από την παιδεία.

Δεν ξέρω γιατί ο πολιτισμός – ένα θέμα ζωτικής σημασίας για την επιβίωση μας – δεν χωρούσε ποτέ στις πολιτικές συζητήσεις

Ε λοιπόν, τώρα χωράει! Τώρα δε συζητιέται μόνο στις παρέες των διανοούμενων και των καλλιτεχνών, που κράταγαν πάντα τη φλόγα αναμμένη, τώρα αποτελεί ένα σπόνδυλο στην ραχοκοκαλιά της πολιτικής σκέψης. Γιατί η σχέση πολιτισμού και πολιτικής δεν βρίσκεται μόνο στην κοινή ετυμολογική τους προέλευση. Βρίσκεται στην έννοια του σεβασμού που υποβάλλει η ιστορία της κοινής τους ρίζας: πόλις.

Αυτός ο σεβασμός πρέπει να ξανακερδηθεί. Να ξανακατακτηθεί. Μέσα από κάποιο βίωμα, κάποια επαφή, κάποια γειτνίαση έστω, με ένα προϊόν υψηλής αισθητικής ή ηθικής τάξης.

Είναι γεγονός ότι στην ατμόσφαιρα κυριαρχεί η κριτική –έως και αρνητική στάση– απέναντι στον σύγχρονο Πολιτισμό. Η κοινωνία που γίνεται όλο και πιο αγοραία, η τεχνολογία που μοιάζει ενίοτε να «στεγνώνει», η ορθολογικότητα που υπερθεματίζει στο «χρηστικό», η μαζικοποίηση, η αποξένωση, η χρηματιστική παγκοσμιοποίηση που οδηγεί –διαβρωτικά– στην ομογενοποίηση, είναι μερικά χαρακτηριστικά που αναγνωρίζονται στον σύγχρονο Πολιτισμό.

Ακόμα όμως κι' αν παγκοσμίως ισχύουν όλα αυτά, οι αναφορές μας, οι καταβολές μας και κάποιες ποιότητες της ελληνικότητας είναι εδώ και περιμένουν να ανακληθούν. Και όχι, κυρίες και κύριοι, δεν είναι τόσο δύσκολο να γίνει. Απλώς, αυτό το θέμα δεν πρωταγωνίστησε ποτέ. Λίγα χρόνια πριν η οικολογική συνείδηση ήταν άγνωστος τόπος. Τώρα είναι η πιο οικεία συζήτηση. Η

ανάγκη οδήγησε εκεί. Η κρίση αξιών, λοιπόν, οδηγεί στην άμεση και επείγουσα ανάγκη να στρέψουμε τον προβολέα εδώ.

Μία σωρεία θεμάτων που αφορούν οριζόντια και κάθετα την καθημερινότητά μας απαιτούν λύσεις.

- Ναι, η παιδεία μπορεί να διδάξει το σεβασμό. Μέσα από την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, και μέσα από την ίδια την ύλη που δεν θα συσσωρεύει απλώς πληροφορίες.
- Ναι, η ευγένεια μπορεί να είναι απύσχα ως ιδιότητα, αλλά το «καλό γένος» δεν χάθηκε για πάντα.
- Ναι, δεν είναι δύσκολο να αποκτήσουμε το στοιχειώδες ήθος να είναι ο καθένας στη θέση του και να κάνει τη δουλειά που έχει αναλάβει.
- Ναι, μπορούμε:
 - ✓ Να μην υποτιμούμε την νοημοσύνη των συνομιλητών μας, στα τηλεοπτικά παράθυρα, στις συνεργασίες, στις ίδιες τις προσωπικές μας σχέσεις.
 - ✓ Να ανιχνεύσουμε τις νέες υγιείς δυνάμεις σε όλους τους χώρους της δημιουργίας.
 - ✓ Να καταγράψουμε τους Έλληνες δημιουργούς και επιστήμονες που διαπρέπουν στο εξωτερικό και είναι πρέσβεις του Ελληνισμού – πολλές φορές ερήμην μας.
 - ✓ Να αναπτύξουμε ένα δίκτυο συνεργασίας ισχυρό στη θέση των κατακερματισμένων μικρών κινήσεων που έτσι και αλλιώς γίνονται σε όλο τον πλανήτη.
 - ✓ Να χαράξουμε μια στρατηγική για να πάρει η πολιτιστική μας διπλωματία τον ρόλο που δικαιούται στη διεθνή σκηνή. Τώρα, που το μόνο που μένει όρθιο από την Ελλάδα στη παγκόσμια συνείδηση είναι ο πολιτισμός μας.

Και όλα αυτά πάνω στη βάση μιας απόφασης: ότι υπάρχει λόγος να εστιάσουμε σε αυτή την προβληματική. Υπάρχει λόγος να δώσουμε προτεραιότητα στο θέμα του πολιτισμού. Να φροντίσουμε το ανθρώπινο και το φυσικό τοπίο. Να καθαρίσουμε τα σκουπίδια από παντού.

Δεν πρέπει οι χώροι και οι ζωές μας να γίνονται χωματερές, γεμάτες απορρίμματα η μιζέρια. Ξαναγυρίζω στον Ελύτη.

«Μπορεί να μειδούν οι πρακτικοί άνθρωποι, κάποτε και να τρομάζουν, μπροστά σε ό,τι υπερβαίνει την καθημερινή πραγματικότητα. Δεν έχει σημασία. Η στιγμή φτάνει που, με μαθηματική ακρίβεια, συνειδητοποιούν ότι σ' όλο το μάκρος της ζωής τους και σ' όλη την έκταση των σχέσεών τους με τους άλλους, δεν είχαν να κάνουν, παρά με αυτά που τόσο επιπόλαια περιφρονούσαν».

Θα ξαναβρούμε τα υλικά μας. Την κληρονομιά αλλά και τη σύγχρονη έμπνευση, τη γλώσσα που έχει πληγωθεί, τις ιδέες, τις αξίες, την κουλτούρα και τον πολιτισμό που είναι πολύτιμα για εμάς και ελκυστικά για τους ξένους.

Και τότε ο τουρισμός θα έχει λόγο.

Ας πούμε ότι με τη σημερινή μας συγκέντρωση αποφασίζουμε να οργανώσουμε και να προτείνουμε ένα *salto vitale*. Όχι ουτοπικά. Με επιχειρήματα, συντονισμό και σχεδιασμό. Είμαι σίγουρη ότι στο τέλος του τριημέρου, θα έχουν διατυπωθεί προτάσεις προς όλα τα χαρτοφυλάκια.

Εναρκτήρια Ομιλία

Μάγια Τσόκλη

Για τον πολιτισμό μίλησε η Πέμη, εγώ θα σας παρακαλούσα καταρχάς να απενοχοποιήσουμε τον τουρισμό.

Ο τουρισμός υπάρχει, από τα αρχαία χρόνια ακόμα, χάρη σε αυτή τη φυσική ανάγκη του ανθρώπου να ανακαλύψει τι βρίσκεται πέρα από τα δικά του σύνορα, τι βρίσκεται πέρα από τον δικό του κόσμο.

Αν υποθέσουμε ότι τα πρώτα οργανωμένα ταξίδια — και όχι τα προσκυνηματικά — ξεκίνησαν το 18ο αιώνα, με τις Μεγάλες περιηγήσεις της Βρετανικής αριστοκρατίας, διαπιστώνουμε ότι ο τουρισμός συνδέεται στενά με το δέος που γεννά η συνάντηση του επισκέπτη με τα ανθρώπινα έργα άλλων λαών, δηλαδή με τον πολιτισμό τους.

Αυτό δεν είχε αλλάξει μέχρι σήμερα. Αυτό που άλλαξε, ειδικά μετά τη δεκαετία του 70, είναι ο αριθμός των επισκεπτών-τουριστών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Και τις συνέπειες τις γνωρίζουμε από πρώτο χέρι. Υποβάθμιση οικιστική και περιβαλλοντική λόγω των μεγάλων ή μικρών οικονομικών συμφερόντων, αλλά κυρίως αλλαγή στον ίδιο των χαρακτήρα και τη νοοτροπία των ανθρώπων.

Δεν, είναι, λοιπόν περίεργο γιατί κάποιοι θεωρούν ότι ο τουρισμός και ο πολιτισμός ανήκουν σε δυο όχι μόνο διαφορετικούς αλλά και αντίθετους, ανταγωνιστικούς κόσμους. Ο τουρισμός μας φέρνει στο μυαλό την ξεκούραση και την αναψυχή, ο πολιτισμός, αντίθετα, είναι το αποτέλεσμα βασανιστικής προσπάθειας και θυσίας των δημιουργών. Ο τουρισμός συνδέεται με τη ζήτηση, ο πολιτισμός με τη προσφορά.

Ο τουρισμός διαμορφώνεται από ιδιωτικές επιχειρήσεις που οφείλουν να είναι κερδοφόρες, ο πολιτισμός υποστηρίζεται σε έναν μεγάλο βαθμό από το κράτος, και έχει την κοινωνική αποστολή της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και την υποστήριξη της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής.

Όμως, σήμερα ο τουρισμός έχει αλλάξει πρόσωπο. Γνωρίζοντας τα δεινά που έχει προκαλέσει, προσπαθεί και μπορεί —επιτρέψτε μου να πω— να εξιλεωθεί. Οι διεθνείς τάσεις μιλούν για όλο και περισσότερους τουρίστες που σιγά-σιγά μεταμορφώνονται σε σκεπτόμενους ταξιδιώτες με νέες προτεραιότητες. Για ταξιδιωτικά πρακτορεία και ξενοδοχειακές μονάδες που σέβονται και που συμμετέχουν τόσο στη προστασία του πολιτιστικού προϊόντος, όσο και στην ενδυνάμωση των τοπικών πληθυσμών. Στον ανεπτυγμένο κόσμο, το μορφωτικό επίπεδο που όλο και βελτιώ-

νεται, η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας, η μόδα της προσωπικής αναζήτησης σε βάρος του υλισμού, η ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος, ωθεί τους ταξιδιώτες στο συνειδητό ταξίδι, σε αυθεντικότερες εμπειρίες, σε ουσιαστικές πολιτισμικές αναζητήσεις. Εξ' ου και η ραγδαία ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Κατά την Europa Nostra «περισσότερο από το 50% της τουριστικής κίνησης στην Ευρώπη σκοπό έχει την πολιτιστική συγκίνηση, και ο πολιτιστικός τουρισμός πρέπει αυτή τη στιγμή να είναι ο κλάδος του τουρισμού με την μεγαλύτερη ανάπτυξη».

Ο πολιτισμός και ο τουρισμός μας είναι δύο αλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα κομμάτια στον ελληνικό γρίφο κι αν τόσα χρόνια αντιμετώπισαν ο ένας τον άλλο με αντιπαλότητα, ήρθε η ώρα της ειρήνης και κυρίως της συνέργειας.

Ο πολιτισμός χρειάζεται την υλική υποστήριξη του τουρισμού για να αναπτυχθεί και να μπορέσει να ξαναπροσφέρει, ο τουρισμός χρειάζεται τον πολιτισμό για να διαφοροποιηθεί και να αποκτήσει αναγνωρίσιμο πρόσωπο σε μια κορεσμένη αγορά.

Αν θέλουμε να χαράξουμε στρατηγική στο δικό μας τουρισμό, αν θέλουμε να γίνουμε ανταγωνιστικοί, αυτό το αναγνωρίσιμο πρόσωπο καλούμαστε όλοι να εντοπίσουμε ή και να επανεφεύρουμε. Οφείλουμε, με ειλικρίνεια και αντικειμενικότητα, να εντοπίσουμε το –μέσα σε εισαγωγικά– «πολιτισμικό προϊόν» μας.

Η Ελλάδα είναι μια τόσο μικρή χώρα, που κατά τη γνώμη μου τα πάντα είναι προϊόν. Φυσικά είναι οι θάλασσές μας και οι παραλίες μας και τα αρχαία μας. Όμως, προϊόν είναι και τα άναρχα λιμάνια μας και οι εκνευρισμένοι ταξιτζήδες μας και τα ανύπαρκτα πεζοδρόμιά μας. Προϊόν είναι ο υπέροχος περίπατος γύρω από την Ακρόπολη, αλλά και οι συμπολίτες μας που τον καταπατούν με τροχοφόρα. Προϊόν είμαστε εμείς οι ίδιοι που μπορούμε να χαμογελάσουμε σ' έναν επισκέπτη ή να τον σπρώξουμε χωρίς ένα συγνώμη. Προϊόν είναι το θέατρο της Επιδαύρου, το ταβερνάκι δίπλα στο κύμα, η νόστιμη ντομάτα με τη μυρωδάτη ρίγανη, η μεσημεριανή σιέστα στη δροσιά. Προϊόν είναι τα βουνά μας, τα ξωκλήσια μας και τα πανηγύρια μας. Όμως είναι και η κακή μας διάθεση, το επιθετικό μας οδήγημα, η κακώς εννοούμενη δημοκρατία. Προϊόν είναι το λαμπρό Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, τα μοναδικά στο κόσμο Βυζαντινά μας Μουσεία, αλλά και η θλιβερή κατάσταση των μουσείων Θεόφιλου και Τεριάντ στη Μυτιλήνη. Είναι η νυχτορύπανση, οι απεργίες, οι χυδαίες καφετέριες και τα σκουπίδια στους δρόμους αλλά και ο θαυμάσιος κύριος Γιάγκος, ο κουρέας στους Κουραμάδες της Κέρκυρας. Προϊόν είναι η όποια αυθεντικότητα μας έχει απομείνει αλλά και κάθε νεοτερισμός που τολμούμε.

Είναι η σύγχρονη τέχνη μας, οι πεζογράφοι μας, τα φεστιβάλ μας, το σινεμά μας, αλλά και οι καρικατούρες που μας πλάσσει για πρότυπα η τηλεόραση. Προϊόν μας ήταν οι Ολυμπιακοί αγώνες, αλλά τους μουτζουρώσαμε κι αυτούς.

Θέλω να πω ότι το προϊόν «Ελλάδα» που θέλουμε να πουλήσουμε, είναι η πραγματικότητά μας, η αλήθεια μας, και ίσως πρέπει κάποτε να συμφιλιωθούμε μαζί της. Και αν δεν μπορούμε να απαγορεύσουμε το κάπνισμα στους κοινόχρηστους χώρους, ας διαφημιστούμε επιτέλους ως το μεγαλύτερο καπνιστήριο της οικουμένης! Είναι κι αυτό μία ταυτότητα και μπορεί να λειτουργήσει! Αστειεύομαι βέβαια... αλλά και δεν αστειεύομαι!

Το λέω γιατί τα τελευταία χρόνια, ανασφαλείς για την ταυτότητά μας, αντί να προβάλουμε μια υπαρκτή χώρα, προσπαθούμε να την φτιασιδώσουμε ώστε να μοιάζει με τη διαφήμισή της.

Η μαρμάρινη αλήθεια των μνημείων μας ροκανίζεται από το χρόνο και συχνά ροκανίζει και τους ίδιους τους θεματοφύλακές της. Η μαυρόασπρη Ελλάδα του Ζορμπά ζει μόνο στα γκρεμισμένα μιτάτα του Ψηλορείτη. Δεν έχουμε Μελίνες, δεν έχουμε Ωνάσπδες, δεν έχουμε τη γοητεία της αθωότητας της δεκαετίας του 60. Άρα, ποια είναι η σημερινή μας πολιτισμική ταυτότητα; Πώς θα διαφοροποιηθούμε από τις υπόλοιπες χώρες και τις νέες αγορές; Τι πραγματικά διαθέτουμε και τι έχουμε εμείς να προσφέρουμε στον σύγχρονο επισκέπτη; Αυτά είναι μερικά από τα θέματα που θα πρέπει να τεθούν σ' αυτό το συνέδριο.

Αλλά οφείλουμε να πάμε παραπέρα. Καλούμε τους ανθρώπους της δημιουργίας, της δράσης, της αγοράς, των φορέων που μας έχουν κάνει τη τιμή να συμμετέχουν αυτό το τριήμερο, πέρα από τις διαπιστώσεις, να κάνουν και υλοποιήσιμες προτάσεις, εφικτές κάτω από τις παρούσες οικονομικές συνθήκες. Και παρακαλούμε τους ανθρώπους των αποφάσεων και της διαφύλαξης να τείνουν ώτα ευήκοα.

Η Πέμνη και εγώ θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά για τη βοήθειά τους στην πραγματοποίηση αυτής της συνάντησης τον Πρόεδρο της Βουλής, κύριο Φίλιππο Πετσάλνικο, για την υποστήριξή του, τον Γενικό Γραμματέα της Βουλής, κύριο Θάνο Παπαϊωάννου, αλλά και όλες τις άλλες διευθύνσεις, που μέσα στις πολλές υποχρεώσεις τους, μπόρεσαν τόσο αποτελεσματικά να ασχοληθούν και με τα δικά μας θέματα — και σας διαβεβαιώνω, ήταν πολλά.

Να ευχαριστήσω τον Γραμματέα της Κοινοβουλευτικής Ομάδας κύριο Χρήστο Παπουτσή, για την προτροπή να πάρουμε, εμείς οι νέοι βουλευτές, πρωτοβουλίες, δημιουργώντας συχνά πονοκέφαλο στην κυρία Βάρτζελη, όπως και τους επιστημονικούς μας συνεργάτες, που δούλεψαν νυχθημερόν τις τελευταίες εβδομάδες, αναλαμβάνοντας χρέη συχνά πολύ κατώτερα των πλούσιων βιογραφικών τους, χωρίς λεπτό να βαρυγκωμήσουν. Ευχαριστώ Παναγιώτα, Έλλη, Ελένια, Μιμικά, Σοφία και (υπήρξε και ένας άνδρας) Αναστάση.

Τέλος, ένα μεγάλο από καρδιάς ευχαριστώ σε όλες τις σημαντικές προσωπικότητες που τόσο πρόθυμα δέχτηκαν να συμμετάσχουν, μέσω βίντεο ή φυσικής παρουσίας, σ' αυτό το συνέδριο, και φυσικά στο «αγωνιζόμενο» Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού και στον Παύλο Γερουλάνο, που έχει τη δύσκολη ευθύνη και της διαφύλαξης του παρελθόντος και της υποστήριξης της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής, με στόχο, μεταξύ άλλων, και την ενδυνάμωση του ελληνικού Τουρισμού. Μία ειδική μνεία στην κυρία Λίνα Μενδώνη.

Χαιρετισμός

Φίλιππος Πετσάλνικος

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι στη Βουλή, κυρίες και κύριοι σύνεδροι.

Θα ήθελα, πρώτα απ' όλα, να σας καλωσορίσω και εγώ εδώ στο κτίριο της Βουλής των Ελλήνων, στην αίθουσα της Γερουσίας, και να ευχηθώ να είναι ιδιαίτερα γόνιμη η συζήτηση που θα αναπτυχθεί στη διάρκεια αυτού του συνεδρίου.

Ως κεντρικοί πυλώνες της ανάπτυξής μας, της οικονομίας μας και ως σημεία αναφοράς, ταυτόχρονα, της ταυτότητάς μας, ο πολιτισμός και ο τουρισμός αποτελούν, ως γνωστόν, ένα εθνικό κεφάλαιο. Αυτό που λέω, βέβαια, δεν είναι κάτι καινούργιο. Τα περί εθνικού κεφαλαίου τα ακούμε πάντα. Προσωπικά, τα ακούω από τότε που ήμουν μικρό παιδί. Όμως, είναι αλήθεια ότι ο πολιτισμός και ο τουρισμός είναι ένα εθνικό κεφάλαιο και μάλιστα ένα εθνικό κεφάλαιο με ιδιαίτερη δυναμική και για το μέλλον.

Είναι γνωστό ότι, ως χώρα, έχουμε πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας πολύ πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία, πέρα από την πληθώρα των αρχαιολογικών θησαυρών, έχει χαρίσει στην Ελλάδα και τον Ελληνισμό παγκόσμια φήμη.

Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση η δήλωση του Jean-Luc Godard πρόσφατα στις Κάννες. Δεν παρέστη, λέει, στο Φεστιβάλ γιατί η Ελλάδα περνάει δύσκολες στιγμές και ήθελε με αυτόν τον τρόπο να μας συμπαρασταθεί. Δεν θεωρούσε σωστό, κάτω από αυτές τις συνθήκες, να συμμετέχει στο «glamour» μιας τέτοιας εκδήλωσης. Είπε, όμως, και κάτι άλλο. Ότι στους Έλληνες, στην Ελλάδα, οφείλουμε πολλά. Ότι οι Έλληνες θα μπορούσαν, διαχρονικά, να διεκδικούν πνευματικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Ζούμε σε ένα πλούσιο και ποικιλόμορφο φυσικό τοπίο. Σε μια χώρα που, επειδή τη ζούμε καθημερινά και την έχουμε συνηθίσει, ίσως έχουμε ξεχάσει λίγο να την παρατηρούμε και να την εκτιμούμε. Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση όταν, πριν από μερικά χρόνια, συγγενείς της γυναίκας μου από το εξωτερικό είχαν έρθει στην Ελλάδα, στην Αθήνα, και μαζί διασχίσαμε οδικώς τη χώρα, από την Αθήνα μέχρι τη Βόρεια Ελλάδα, μέχρι την ιδιαίτερη πατρίδα μου, την Καστοριά. Στο ταξίδι αυτό, λόγω των δικών τους διαπιστώσεων, λόγω των επιφωνημάτων ευχάριστης έκπληξης, συνειδητοποίησα κι εγώ ότι κάθε 50-60 χιλιόμετρα το ελληνικό τοπίο αλλάζει.

Πράγματι, η χώρα μας είναι μια πολύ όμορφη γωνιά σε αυτόν τον πλανήτη. Με πάρα πολλές εναλλαγές, με τεράστια αποθέματα ομορφιάς. Ένας τόπος που κυριαρχείται από το υγρό στοιχείο, τη θάλασσα, με ατέλειωτες ακτές, γραφικά νησιά, αλλά και την ιδιαίτερη ομορφιά της ενδοχώ-

ρας. Μια χώρα με πολύ φως. Με πολλά χρώματα, με τα ποικίλα αρώματα και τους ήχους της φύσης. Και παρά τις «προσπάθειες» που κάνουμε πολλές φορές, και μάλιστα με επιμονή, εμείς οι Νεοέλληνες για να μειώσουμε όλα αυτά τα αποθέματα της φυσικής ομορφιάς, η Ελλάδα αντέχει. Μας αντέχει, ευτυχώς.

Ταυτόχρονα, όμως, είμαστε και μια χώρα που δεν έχει μόνο την κληρονομιά του παρελθόντος ή τις φυσικές της ομορφιές. Η Ελλάδα έχει διαμορφώσει και μια σύγχρονη πνευματική και πολιτιστική ταυτότητα που αφουγκράζεται τον παλμό της ζωής, αφομοιώνει τις πολυπολιτισμικές, πλέον, προσλαμβάνουσες της καθημερινότητας, χωρίς να αποσυνδέεται από το ιστορικό της παρελθόν.

Όλο αυτό το υπόβαθρο έχει καταστήσει τη χώρα μας σημαντικό τουριστικό και πολιτιστικό πόλο έλξης. Ωστόσο, μόνον αυτό δεν αρκεί. Απαιτείται εγρήγορση και προσαρμογή, και μάλιστα προσαρμογή στις νέες συνθήκες.

Το μεγάλο στοίχημα της χώρας σήμερα είναι να υπερβούμε αυτή την πρωτοφανή οικονομική κρίση για να μπορέσουμε να μπούμε σε μια νέα αναπτυξιακή τροχιά, αξιοποιώντας όλες τις δυνατότητες και όλες τις δυνάμεις μας.

Με τη σύζευξη του πολιτισμού και του τουρισμού σε ένα υπουργείο μπήκαν νέες βάσεις για μια ανανεωμένη προσέγγιση των αναγκών και των στόχων μας στους τομείς αυτούς. Και πρόκειται όντως για νέες βάσεις. Για ένα νέο εγχείρημα που επιχειρείται στο επίπεδο της κορυφής της οργανωμένης κοινωνίας μας, στο επίπεδο δηλαδή της ελληνικής πολιτείας, του ελληνικού κράτους.

Αλλά, βέβαια, ούτε και αυτό δεν αρκεί από μόνο του. Η δημιουργία του νέου Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού δεν μπορεί αυτομάτως να λύσει όλα τα προβλήματα. Απαιτείται και ένας μακρόπνοος σχεδιασμός, με πολύ φαντασία, αλλά ταυτόχρονα και με ορθολογισμό. Μια ορθολογική πολιτική απαλλαγμένη από αγκυλώσεις και στερεότυπα.

Θέλω να επιμείνω όμως ότι, παρά τους σχεδιασμούς που γίνονται ή τα νέα σχήματα που επιτυγχάνονται, χρειάζεται και κάτι περισσότερο. Δεν φτάνει μόνο η προσπάθεια της πολιτείας, της όποιας Κυβέρνησης. Είναι εξίσου καθοριστικός και ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ένα μεγάλο θέμα: τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτισμός. Τοπική αυτοδιοίκηση και ανάπτυξη.

Εδώ, είναι ανάγκη να υπάρξουν πολλές ιδέες που θα μπολιάσουν τον προβληματισμό αυτόν και που θα καλλιεργήσουν την ευαισθησία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Γιατί υπάρχει πλούσιο υλικό. Υπάρχουν πολλά ερεθίσματα σε κάθε γωνιά της Ελλάδας. Υπάρχει ανθρώπινο δυναμικό, που, δυστυχώς, πολλές φορές δεν αξιοποιείται. Αυτή είναι η προσωπική μου άποψη, που πιθανώς να μην ανταποκρίνεται πάντα στην πραγματικότητα, αλλά είναι, σε κάθε περίπτωση, προϊόν της εμπειρίας μου μετά από δεκαετίες συμμετοχής στα κοινά.

Δεν είναι λίγες, λοιπόν, οι περιπτώσεις που σε αυτές τις τοπικές κοινωνίες ο κόσμος αισθάνεται να ασφυκτιά. Γιατί η πολιτιστική δημιουργία περιορίζεται συχνά στους συλλόγους των τοπικών παραδοσιακών χορών ή σε σποραδικές απόπειρες για τη δημιουργία θεατρικών παραστά-

σεων. Όταν αυτή η πολιτιστική παραγωγή είναι προϊόν της τοπικής δημιουργικότητας, έχει πραγματικό ενδιαφέρον. Όταν όμως η πολιτιστική ζωή της περιφέρειας εξαρτάται αποκλειστικά από τις επισκέψεις καλλιτεχνικών σχημάτων από το κέντρο, η αίσθηση που μένει στο τέλος είναι λίγο πικρή.

Άρα, χρειάζεται πολύ περισσότερη φαντασία, χρειάζονται ερεθίσματα, συμπαράσταση της κεντρικής πολιτείας, αλλά και η ενεργοποίηση του ανθρώπινου τοπικού δυναμικού, όπως ανέφερα και προηγουμένως.

Επίσης, πολλά εξαρτώνται και από τη στάση του ίδιου του πολίτη. Του κάθε πολίτη. Του καθενός από εμάς. Και, βέβαια, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Και φοβάμαι ότι, όσο περνούν τα χρόνια, το βάρος πέφτει στο “μαζικής” και λιγότερο στο “ενημέρωσης”. Και μάλιστα, μιας κάπως μονομερούς ενημέρωσης, παρά το γεγονός ότι, ακόμα και κατά το Σύνταγμα, τα μέσα ενημέρωσης και ιδιαίτερα τα ηλεκτρονικά, δεν έχουν μόνο ως αποστολή και καθήκον την ενημέρωση των πολιτών, αλλά είναι ταυτόχρονα επιφορτισμένα με την αποστολή για την προώθηση της παιδείας, του πολιτισμού, των πνευματικών αξιών.

Θα ήθελα εδώ να μοιραστώ μαζί σας μία εκτίμηση, η οποία ίσως να βρίσκει σύμφωνους και άλλους από εσάς. Είναι σχεδόν απών ο πολιτισμός από τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης ή, εν πάση περιπτώσει, η παρουσία του είναι πολύ περιορισμένη. Και όμως, τα μέσα έχουν εισβάλει παντού, κυριαρχούν στη ζωή μας, από το πρωί με τις ενημερωτικές εκπομπές, μέχρι το βράδυ που κοιμόμαστε έχοντας απορροφήσει ποικίλες εικόνες και εντυπώσεις.

Να μια μεγάλη πρόκληση για τα μέσα ενημέρωσης: ο πολιτισμός, η ποιότητα, οι αρχές, οι αξίες που προβάλλουν, οι συλλογικές συνειδήσεις που διαμορφώνουν – και ιδιαίτερα της νέας γενιάς. Αυτής της εύπλαστης ή και αδιαμόρφωτης ακόμη νέας γενιάς.

Άρα, έχουμε μπροστά μας πολλές προκλήσεις για έναν μακρόπνοο, αλλά ταυτόχρονα ευφάνταστο και εμπνευσμένο σχεδιασμό. Για μια πολιτική που θα συνδέει αρμονικά το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον και τα δύο αυτά μαζί με την τουριστική δραστηριότητα.

Γιατί ο τουρισμός είναι η βαριά βιομηχανία της χώρας μας. Το έχουμε πει πολλές φορές. Είναι αλήθεια ότι αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς παράγοντες για την οικονομική ανάπτυξη, για την εθνική οικονομία, αλλά και για την οικογενειακή οικονομία. Ολόκληρες περιοχές στηρίζονται κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος, ορισμένες αποκλειστικά θα έλεγα, στον τουρισμό. Πρόκειται για μια δραστηριότητα με ιδιαίτερη σημασία για μια χώρα της οποίας οι πολίτες κατά παράδοση με μεγάλη ευχαρίστηση και χαρά υποδέχονται τον ξένο. Ανοιχτοί οι Έλληνες πάντα. Ένας λαός περιέργος. Περιέργος, με την έννοια του ότι θέλουμε να γνωρίσουμε, να μάθουμε, γι’ αυτό άλλωστε εδώ, σε αυτόν τον τόπο, γεννήθηκε και η έννοια της φιλοξενίας.

Ο τουρισμός, λοιπόν, αποτελεί μια πολύ μεγάλη πρόκληση, ιδιαίτερα σε αυτή την πολύ δύσκολη οικονομική συγκυρία. Μπορούμε να συγκεράσουμε πολιτισμό και τουρισμό; Σαφώς. Μπορούμε και θα πρέπει και να τα συγκεράσουμε, αλλά πρέπει παράλληλα να προσεγγίσουμε και από νέες οπτικές γωνίες αυτό το μεγάλο ζήτημα όπου συναντούνται ο πολιτισμός, ο τουρισμός, η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και η ανάπτυξη μέσα από νέες προδιαγραφές ποιότητας.

Είμαι βέβαιος ότι αυτό το συνέδριο που διοργανώσατε με πολύ κέφι, με πολύ μεράκι και ενθουσιασμό, θα συμβάλει με τις απόψεις που θα κατατεθούν, με τον διάλογο που θα ακολουθήσει κατά τη διερεύνηση των προβλημάτων, προς την κατεύθυνση της διατύπωσης καινοτόμων, διαφορετικών προτάσεων.

Και είμαι σίγουρος ότι τα συμπεράσματα αυτού του συνεδρίου θα μας βοηθήσουν όλους και, πάνω από όλα, τους πλέον αρμόδιους για τα θέματα αυτά, το Υπουργείο, αλλά και όλους τους φορείς στους οποίους ήδη αναφέρθηκα. Εμάς τους υπόλοιπους, τους πολίτες, πιστεύω ότι μπορεί να μας βοηθήσουν στο να θέσουμε σε εφαρμογή ένα σχέδιο δράσης που θα επαναπροσδιορίζει και θα ενισχύει τον ρόλο του πολιτισμού και του τουρισμού στο πλαίσιο της συλλογικής επιδίωξης για μια ποιοτική ανάπτυξη της χώρας μας.

Θα ήθελα – όχι γιατί το απαιτούν οι «τύποι» όταν καλούμαστε να κηρύξουμε την έναρξη κάποιας εκδήλωσης – με ειλικρίνεια και θέρμη να συγχαρώ τους διοργανωτές. Με πάρα πολύ ενδιαφέρον, όχι μόνον εγώ προσωπικά, αλλά και όλοι οι συνάδελφοί μου στη Βουλή, θα περιμένουμε τα συμπεράσματα αυτού του συνεδρίου. Θα είναι μεγάλη μας χαρά, με την επιμέλεια και των πλέον ειδικών, να συμβάλουμε και στην έκδοση των συμπερασμάτων εκ μέρους του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, έτσι ώστε να είναι εμπράκτως χρήσιμες οι εργασίες αυτού του τριημέρου.

Εύχομαι σε όλους σας καλή επιτυχία.

Χαιρετισμός

Παύλος Γερουλάνος

Νομίζω ότι εκφράζω όλους, ευχαριστώντας την κυρία Ζούνη και την κυρία Τσόκλη για αυτή την ευκαιρία να συζητηθούν μερικά πολύ σοβαρά πράγματα εδώ.

Και θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικό το ότι έρχεται το Ελληνικό Κοινοβούλιο να υποστηρίξει μία επιλογή του Πρωθυπουργού. Και δεν μιλώ για την επιλογή απλώς να ενωθούν δύο Υπουργεία, αλλά για την επιλογή να ξαναβρεθούν δύο κόσμοι που στην πραγματικότητα ανήκουν μαζί. Και λέω να ξαναβρεθούν, διότι κάποτε *ήταν* μαζί.

Αν επισκεφθεί κανείς την Εθνική Πινακοθήκη ή άλλα Μουσεία, ένα από τα πράγματα που θα δει, είναι οι πίνακες των ξένων περιηγητών. Άνθρωποι που ταξίδεψαν στα τότε άκρα του κόσμου όχι για να εμπορευθούν, όπως ήταν η συνήθεια τότε, αλλά για να δουν, να θαυμάσουν, να ανταλλάξουν ιδέες και να δημιουργήσουν.

Οι πίνακές τους δεν διαπραγματεύονται ό,τι κάνει την Ελλάδα ίδια με την Αγγλία, τη Γαλλία ή την Ιταλία, αλλά αυτά που την κάνουν ιδιαίτερη.

Οι πίνακές τους αφορούν την πολιτιστική μας κληρονομιά. Τον φυσικό μας πλούτο, τον τρόπο ζωής των Ελλήνων. Το έκαναν με ειλικρινή αγάπη και βαθύ σεβασμό για αυτά που γνώρισαν, κάνοντάς τα ταυτόχρονα γνωστά και σε ολόκληρο τον (τότε) κόσμο. Αυτοί οι επισκέπτες ήταν, ας πούμε, οι πρώτοι τουρίστες, τουλάχιστον της νεότερης Ελλάδας, γιατί προφανώς υπήρχαν τουρίστες και στην αρχαιότητα. Ο τουρισμός και ο πολιτισμός παρέμειναν μαζί μέχρι τη δεκαετία του '70, πάνω από περίπου 100 χρόνια δηλαδή, όταν οι χιπήδες κατέκλυσαν την Ίο και ο Ζορμπάς πρωτοπαίχτηκε στην Αμερική. Ακόμα και εκείνοι δεν ήρθαν στην Ελλάδα για να απολαύσουν την πολυτέλεια μερικών παραπάνω βαθμών Κελσίου, αλλά για να ζήσουν αυτό που τους γοήτευε. Αυτό που κάνει την Ελλάδα ξεχωριστή.

Και τότε, μία σειρά από γεγονότα άλλαξε τα πάντα. Θέλετε ότι πλούτισαμε σαν χώρα, ότι πλούτισε η μεσαία τάξη στην Αγγλία και στη Γερμανία, ότι ο ελεύθερος χρόνος σε όλο τον κόσμο άρχισε να συνδέεται με το ταξίδι...

Όλα μαζί.

Ο καθένας μας μπορεί να έχει κατά νου και άλλες εκδοχές ή ερμηνίες. Και ελπίζω να συζητηθούν εδώ. Κάτι όμως άλλαξε. Και άλλαξε βίαια. Διότι άρχισε να μην έχει σημασία ο ελληνικός πολιτισμός για την ανερχόμενη βιομηχανία του τουρισμού και άρχισε να γίνεται επικίνδυνος ο φθηνός μαζικός τουρισμός για τον ελληνικό πολιτισμό.

Τη δεκαετία του '90, θυμάμαι, άνοιξε η πρώτη παμπ στην Κεφαλλονιά. Ξύλινη, σκοτεινή, χωρίς παράθυρα, ακριβώς όπως την θέλουν οι Εγγλέζοι. Χρησιμοποιώ ως παράδειγμα την ιδιαίτερη πατρίδα μου, διότι ξέρω πόσο καιρό αντισταθήκαμε στον τουρισμό και με τι ορμή τον υιοθέτησαμε αργότερα.

Από τη στιγμή που παρεμβαίνεις στον ελληνικό πολιτισμό με μόνο στόχο να υπηρετήσεις τα γούστα κάποιου άλλου, πρέπει να είσαι έτοιμος να του προσφέρεις αυτήν την υπηρεσία στη χαμηλότερη δυνατή τιμή.

Και σήμερα η Ελλάδα σαν προορισμός, για κάποια κοινά τουλάχιστον, δεν είναι τίποτα άλλο από μια πιο ακριβή Τουρκία ή μια πιο ακριβή Αίγυπτος — και εδώ είναι το παράδοξο. Την Ελλάδα θέλουν να την επισκεφθούν από κάθε γωνιά της γης. Από την Ιαπωνία μέχρι τη Λατινική Αμερική, από τη Γαλλία μέχρι τη Νότιο Αφρική.

Όμως εμείς οι ίδιοι δημιουργήσαμε ένα προορισμό μόνο για τα εύκολα φθηνά πακέτα τουριστών από την Αγγλία και τη Γερμανία. Δεν τα απαξιώνω. Έφεραν πολύ μεγάλο πλούτο. Απαξιώνω όμως τη μονοδιάστατη στρατηγική μας. Και το κάνω για τρεις κυρίως λόγους:

Πρώτον, διότι ακολουθήσαμε τον εύκολο δρόμο. Τον εύκολο δρόμο της μικρότερης αντίστασης. Χωρίς εκεί να συνυπολογίσουμε το κόστος.

Δεύτερον, διότι κάναμε επιλογές που αλλοίωσαν τον πολιτισμό μας, εκεί που δεν προστατεύθηκε, και που ανάλωσαν περισσότερα απ' όσα προστάτευσαν.

Και τρίτον, διότι δημιουργήσαμε μια ολόκληρη υπηρεσία, έναν οργανισμό, και αργότερα ένα ολόκληρο Υπουργείο, με μόνο σκοπό να προστατεύσει και να διαιωνίσει αυτή τη στρατηγική. Με επιχορηγήσεις σε κορεσμένους προορισμούς. Με διαφημίσεις που παρουσιάζουν την Ελλάδα σαν φθηνή κινηματογραφική ταινία. Με κριτήρια πιστοποίησης που συχνά δεν παρέχουν καμία εγγύηση.

Παρ' όλα αυτά, και αντίθετα με ό,τι μπορεί κάποιοι να ισχυρίζονται, η Ελλάδα κατάφερε σε εποχές που άλλοι λαοί απέτυχαν, να προστατεύσει πολλά στοιχεία από αυτά που μας κάνουν περήφανους.

Και σήμερα που ο κόσμος αλλάζει, αυτά είναι τα στοιχεία που μας καθιστούν απαραίτητους στον παγκόσμιο πολιτισμικό διάλογο. Έναν διάλογο που έχει ξεκινήσει και εξελίσσεται με απίστευτους ρυθμούς.

Οι αρχές και οι αξίες μας, ο τρόπος ζωής μας, η πολιτιστική μας κληρονομιά, οι φυσικές ομορφιές του τόπου μας, είναι αυτά που έχουμε να προσφέρουμε σε αυτό το διάλογο. Και μπορώ να σας διαβεβαιώσω ότι ο κόσμος τα περιμένει με μεγάλη προσμονή.

Περιμένουν να ακούσουν σε τί δίνουμε αξία. Τί σεβόμαστε και τί απαξιώνουμε, τί αναζητούμε και πού το βρίσκουμε. Πάνω από όλα, τί είναι αυτό που μπορούμε να προσφέρουμε σε έναν κοινό αγώνα για να γίνει ο κόσμος μας καλύτερος.

Σήμερα πολλές μελέτες σε όλες τις ανερχόμενες αγορές του κόσμου, αγορές που δημιουργούν τους επισκέπτες του μέλλοντος, όπως είναι η Αμερική, η Ρωσία, η Ιαπωνία, η Ινδία, η Κίνα, κα-

ταγράφουν ότι εκατομμύρια άνθρωποι θέλουν να γνωρίσουν τον ελληνικό πολιτισμό, τον αρχαίο, τον βυζαντινό, το σύγχρονο. Και ανταλλάσσουν απόψεις με ιλιγγιώδεις ταχύτητες, διότι οι ξένοι περιηγητές του μέλλοντος σήμερα είναι στο flickr. Καταγράφουν ό,τι βλέπουν. Συζητούν και αναλύουν για εμάς οτιδήποτε τους φαίνεται ενδιαφέρον.

Με την ίδια άνεση που ο φακός τους μπορεί να πέσει σε κάτι που γέννησε η νέα ελληνική δημιουργία, μπορεί να πέσει και στην παμπ της Κεφαλλονιάς, που σας περιέγραψα προηγουμένως.

Το ένα θα αναδείξει αυτό που μας ξεχωρίζει και μας καθιστά συνδιαμορφωτές ενός καλύτερου κόσμου. Το άλλο απλώς μας κάνει μπανάλ. Και έτσι, το πραγματικό ερώτημα που θα έπρεπε σήμερα να συζητούμε, δεν είναι αν θα έπρεπε να είναι μαζί ο πολιτισμός και ο τουρισμός, αλλά ποιος είναι ο εγκληματίας που κάποια μέρα τους χώρισε.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Χαιρετισμός

Γιώργος Νικητιάδης

Αγαπητοί συνάδελφοι

Σας ευχαριστώ για τη πρόσκλησή σας να παρευρεθώ στο συνέδριο που διοργανώνετε, με τίτλο «Πολιτισμός και Τουρισμός: Μία νέα προσέγγιση».

Δυστυχώς, πρέπει να παρευρεθώ στις Σέρρες, σε εκδηλώσεις σχετικές με τον τουρισμό, και έτσι δεν μπορώ να παρίσταμαι στο συνέδριο.

Η διαχρονική διασύνδεση του πολιτισμού και του τουρισμού, ιδίως σε χώρες με πλούσια κουλτούρα και πολυποίκιλο τουριστικό προϊόν όπως η δική μας, αποτελεί όχι μόνον ένα εξαιρετικώς ενδιαφέρον από ακαδημαϊκής πλευράς θέμα, αλλά και ένα πεδίο, εντός του οποίου η Ελλάδα μπορεί να εξειδικεύσει, με βέλτιστο τρόπο, τις υπηρεσίες της απέναντι στους επισκέπτες.

Επομένως ο πολιτισμός και ο τουρισμός είναι δυο αλληλεξαρτώμενες, αλληλοσυμπληρούμενες και αρρήκτως συνδεδεμένες έννοιες, ο συνδυασμός των οποίων μπορεί να αποφέρει πολλά πλά οφέλη στη πατρίδα μας.

Εύχομαι καλή επιτυχία στο συνέδριο και αναμένω με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα αποτελέσματά του.

Χαιρετισμός

Αθανάσιος Δαβάκης

Κύριε Υπουργέ, κύριοι συνάδελφοι, εκλεκτοί προσκεκλημένοι, κυρίες και κύριοι.

Πριν ξεκινήσω τον σύντομο χαιρετισμό μου, θα ήθελα να σημειώσω και να παρατηρήσω, ότι όσα χρόνια βρίσκομαι στις αίθουσες του κοινοβουλίου, για πρώτη φορά συμβαίνει να φιλοξενηθεί στους χώρους αυτούς, στο Μέγαρο της Βουλής των Ελλήνων που συμβολίζει και την ελληνική και την εθνική κυριαρχία, ένα εξωκοινοβουλευτικό συνέδριο.

Το οποίο, δηλαδή, δεν έχει αμιγώς κοινοβουλευτικό χαρακτήρα. Κάτι που δημιουργεί μια ευοίωνη προοπτική για το μέλλον, γιατί ανοίγει τη Βουλή περισσότερο προς την κοινωνία, δημιουργεί μία πολύ καλύτερη προοπτική και μία πολύ καλύτερη θέαση των πραγμάτων.

Πράγματα, ιδιαίτερα τα οποία αφορούν αυτή καθαυτή τη χώρα μας, την Ελλάδα. Μία χώρα που όπως προελέχθη και κατά κόρον αναλύθηκε, σε επίπεδο έστω χαιρετισμών, είναι στενά συνυφασμένη με αυτή κάθε αυτήν την ύπαρξή τους.

Κυρίες και κύριοι, η περιήγηση, ο τουρισμός, ο πολιτισμός: Έννοιες, οι οποίες έχουν τη βάση τους και τη ρίζα τους στα αρχαία χρόνια. Αναφερθήκατε, αγαπητοί συνάδελφοι, στους περιηγητές των νεότερων χρόνων, του 18ου και του 19ου αιώνα της Αγγλικής αριστοκρατίας, της Γαλλικής αριστοκρατίας.

Περιηγητής ήταν και ο Ηρόδοτος, που παρά το ότι ήταν ο πατέρας της ιστορίας, παράλληλα περιηγήθηκε σε πάρα πολλές χώρες. Είδε και αποτύπωσε τον πολιτισμό τους.

Βέβαια ο Ηρόδοτος δεν έκανε τουρισμό, δεν πίστευε ότι κάνει τουρισμό. Έκανε μία περιήγηση, η οποία είχε σαφή αναφορά στον πολιτισμό, στη γνώση, στη σοφία και παράλληλα κατέγραψε αυτά που είδε.

Αυτοί ήταν και οι περιηγητές του 17ου, του 18ου, του 19ου αιώνα. Οι dilettanti, όπως λέγανε την εποχή εκείνη. Άνθρωποι, οι οποίοι –και αυτοί– δεν έκαναν τουρισμό. Ήθελαν να έχουν μία μέθεξη, μία συνάφεια, μία σχέση με αυτό που είχαν διαβάσει, κυρίως στα αρχαία κείμενα, και το οποίο είδαν καθημαγμένο, τραυματισμένο. Τον Παρθενώνα, την Ακρόπολη και όλα εκείνα τα μνημεία, που βγαλμένα από μία τεσσάρων εκατονταετιών σκλαβιά, συμβόλιζαν ακόμη κάτι.

Τουρισμό σίγουρα έκαναν αυτοί που ήρθαν –και άρχισαν να έρχονται στη χώρα μας– από τη δεκαετία του '60 και μετά. Τους δέχθηκε μία πατρίδα, η οποία τότε ξεκίναγε να βρίσκει το βηματισμό της.

Ένας χώρος και μία επίσημη πολιτεία, η οποία είχε τις δικές της αναφορές, ανάλογα και με το πολιτιστικό υπόστρωμα αυτών που την εξέφραζαν ως χώρα, ως επίσημη πολιτική, με την αποτύπωση και την αναφορά του αρχαίου «κλέους» –το οποίο είχε μία αντιστοιχία με τη χωριάτικη σαλάτα, με το συρτάκι, με το Ζορμπά, με τα «μεγάλα αυτά μνημεία», τα οποία τα έχουμε ως βαριά βιομηχανία, όπως προελέχθη.

Τώρα δεν ξέρω κατά πόσο είναι βαριά, όταν έχουν τα ωράρια τα οποία έχουν –και συνεχίζουν να έχουν. Κύριε Γερουλάνο πρέπει να το δείτε αυτό.

Όταν έχουμε ένα Υπουργείο, το οποίο είναι ενοποιημένο στη κορυφή του, αλλά με έναν «ενοποιημένο» φυσικά Υπουργό, ο οποίος προσπαθεί να αναλώσει το χρόνο του μεταξύ Υπουργείου Τουρισμού, Υπουργείου Αθλητισμού ή ΕΡΤ, δεν ξέρω πως προλαβαίνετε τον πολιτισμό, κύριε Υπουργέ.

Βέβαια, η κυρία Μενδώνη βάζει ισχυρή πλάτη και είναι μία πολύ σημαντική παρουσία στο Υπουργείο, όσον αφορά το γνωστικό αντικείμενο, αλλά η έκφραση της πολιτικής πρωτοβουλίας είναι κάτι σημαντικό. Και αισθάνομαι ότι ο πολυκερματισμός δημιουργεί πολλά προβλήματα. Διαχείρισης του χρόνου, βασικά.

Όλα αυτά τα θέματα, τα οποία είπα ως ευοίωνη προοπτική, έχει να αναλύσει το συνέδριο αυτό. Συνέδριο, στο οποίο μετέχουν πολύ σημαντικές προσωπικότητες, οι οποίες κοσμούν το χώρο του κοινοβουλίου. Και θεωρώ ότι κατά τούτο σε όλα αυτά, τα οποία μας απασχολούν –και εμάς, τους υπευθύνους των κομμάτων στα θέματα του πολιτισμού– θα μας δώσουν τη δυνατότητα και τις πληροφορίες εκείνες, οι οποίες θα μας είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στην αποτύπωση και στη σύμπτυξη κάποιων πολιτικών προτάσεων, και οι οποίες –οψέποτε τα κόμματά μας επανέλθουν με τη ψήφο του λαού στην εξουσία– θα γίνουν ένα χρηστικό αντικείμενο, προκειμένου να τα εφαρμόσουμε ως πολιτική πράξη.

Κλείνοντας, η κυρία Ζούνη με προκάλεσε με τον Ελύτη. Ήθελα να πω και εγώ δύο σημεία, τα οποία τώρα μου ήρθαν στο μυαλό –την ώρα που προετοιμαζόμουν να ανέλθω στο βήμα– και αφορούν την ελληνική κοινωνία.

Λέει, στα Ανοιχτά Χαρτιά, ο Ελύτης, ότι το 50% της ύπαρξής μας –του εαυτού μας– οφείλεται στους προγόνους μας. Αυτούς επικαλούμεθα, για αυτούς επαιρόμεθα και λέμε ότι είμαστε απόγονοι αυτών.

Τώρα, κατά πόσον είμαστε απόγονοι αυτών των Ελλήνων... εν πάση περιπτώσει. «Με το άλλο 50% τι γίνεται;» λέει ο Ελύτης στα Ανοιχτά Χαρτιά. Γι' αυτό το άλλο 50% πιστεύω ότι όλοι –και οι πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες εκπροσωπούν την ελληνική κοινωνία και κυρίως η «πνευματική ηγεσία», η οποία εν πάση περιπτώσει θα έπρεπε να βγάλει μία φωνή σε αυτόν τον εσμό των σκουπιδιών, τα οποία κατακλύζουν το πολιτιστικό γίγνεσθαι, έστω μέσω τηλεοράσεως ή μέσω οποιουδήποτε άλλου μέσου– αυτοί όλοι, οι οποίοι έχουν μία εμπλοκή σε αυτά τα πράγματα, πρέπει να λάβουν κάποια στιγμή μία σημαίνουσα θέση και μία αποφασιστική στάση.

Και τελειώνω με την άλλη ρήση του Ελύτη, στη Μαρία-Νεφέλη: «Εγώ τελείωσα, εσείς να δούμε τώρα». Εννοώντας εμάς, τη νεότερη ελληνική κοινωνία, τους νεότερους Έλληνες.

Πιστεύω ότι πρέπει εμείς να προσπαθήσουμε, με αυτογνωσία, με θάρρος, για τη σημερινή πραγματικότητα και με όλα εκείνα τα οποία συνθέτουν μία τολμηρή ματιά στο μέλλον, να δώσουμε λύση για όλα αυτά, τα οποία συνεχίζουν να αποτελούν αυτό, για το οποίο είμαστε περήφανοι: τον πολιτισμό μας — ο οποίος μπορεί να προσελκύει και τον τουρισμό. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Χαιρετισμός

Βαϊτσης Αποστολάτος

Κύριε Υπουργέ, κυρίες μου, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συνάδελφοι και όλοι οι άλλοι που μας τιμάτε εδώ με την παρουσία σας.

Είπα θα αποφύγω την παγίδα του Ελύτη που θέσατε. Θυμήθηκα όμως και εγώ ότι είναι ο Οδυσσέας Ελύτης που λέει ότι είμαστε «βράχος, ήλιος, θάλασσα και αέρας».

Καμωμένοι από αυτά τα στοιχεία, θα μπορούσε να πει κανείς ότι μπορούμε να συνεχίσουμε έτσι απλά και τόσο ρεαλιστικά, όσο η κυρία Μάγια Τσόκλη μας είπε.

Είχα ξεκινήσει να πω, γιατί δεν έχω κειμενογράφο ως γνωστόν, ότι η σημερινή συνάντηση θα μπορούσε να είχε τίτλο, Rock and Royalty, από αυτό που αποπνέετε και εμπνέετε εσείς οι δύο μεγάλες κυρίες ως βουλευτές του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Η Πέμη Ζούνη και η Μάγια Τσόκλη, μαζί και αντίθετα. Η Πέμη Ζούνη η οποία είναι μία ζωντανή ηρώδα του Tennessee Williams, του πολιτισμού.

Μπήκα μέσα τη στιγμή που μιλούσατε και σας άκουσα να μιλάτε για αυτές τις αρετές που μας έκαναν τουριστική χώρα στα late fifty's και στα early sixty's.

Η Μάγια –που έχει το όνομα της μάνας του Σιντάρτα, του Βούδα– την άκουγα να λέει αυτά τα μανιχαϊστικά...

Ούτε το ένα, ούτε το άλλο! Γιατί ο τουρισμός είναι αυτό το ροκ πράγμα.

Και βεβαίως η κορωνίδα αυτών ήταν η λέξη «μπανάλ», που άκουσα από τον αξιότιμο κύριο Υπουργό Πολιτισμού, τον κύριο Γερουλάνο. Και αν υπάρχει κάτι χαρακτηριστικό σε αυτόν τον πολιτισμό και σε αυτόν τον τουρισμό, όπως είχα πει και στον Υπουργό τον ίδιο, είναι ότι δεν τον χαρακτηρίζει καμία «μπαναλιτέ», αλλά είναι κάτι κλασικό.

Γιατί αν μας έδωσαν, όπως λέει ο ποιητής, γλώσσα ελληνική, αυτό σημαίνει ότι μας έδωσαν και πολιτισμό και κατ' επέκταση τουρισμό, γιατί είναι συνώνυμα.

Η λέξη πολιτισμός, όπως λέει και ο Μπαμπινιώτης, (με τόσους λόγιους στην αίθουσα ετούτη...) δεν είναι ελληνική. Είναι δάνειο, είναι ελληνοποιημένη από το γαλλικό civilisation. Και δεν είναι άδικο, γιατί πραγματικά κανείς έλληνας της εποχής του Περικλή– και πρότερα και μετά και μέχρι σήμερα– δεν μπορεί να το φανταστεί σαν κάτι ξεχωριστό από την παιδεία.

Και μπήκα ακριβώς στο σημείο που η κυρία Πέμη Ζούνη μιλούσε για αυτά που είχα γράψει εγώ, ότι είμαστε εμποτισμένοι με τις αρετές των ελλήνων ανθρώπων. Δηλαδή από την παιδεία, την ευγένεια, τη καταδεκτικότητα, τη φιλικότητα, τη φιλοτιμία και τη φιλοξενία, τα οποία κουβαλάμε

μέσα μας από τον Ξένιο Δία που γεννήσαμε –όπως ξέρουν όλοι– όπως, τέλος πάντων, επινοήσαμε εμείς.

Θα μπορούσε, επίσης, να πει κανείς για εσάς τις δύο κυρίες, ότι είστε ένα παράδοξο φαινόμενο, όπως λέμε στην ιατρική ψυχολογία — με την ιδιότητά μου του γιατρού.

Μιλάμε για την παρέμβαση του παραδόξου, στην περίπτωση που υπάρχει λύση προβλήματος, όταν αυτό επιτυγχάνεται από έναν ανορθόδοξο τρόπο, έναν παράξενο τρόπο.

Και οι δύο διαλέξατε την πολιτική ενώ είσατε τόσο πετυχημένες. Η κυρία Μάγια Τσόκλη ως πραγματικά συνεχιστής του Ηροδότου, θα πω εγώ. Η κυρία Πέμη Ζούνη, πραγματικά, μία ηγερία στον χώρο του θεάτρου. Και είπατε ότι στη πολιτική θα κάνετε πράγματα.

Και πραγματικά, αυτό που έχετε να κάνετε –και είναι και το καλύτερο– είναι αυτό που ξεκινάτε τόσο όμορφα σήμερα. Τόσο αρμονικά δεμένες δε, σήμερα, με αυτό που τόσο σωστά δημιουργήσατε, φανταστήκατε, φτιάξατε και παρουσιάζετε.

Ο ελληνικός πολιτισμός είναι από τα πράγματα –από τα κεφάλαια, από τα υλικά, τις «ματιέρες» αυτές– που δεν στερεύει με τίποτα. Πιστεύω, λοιπόν, σε αυτό που ο αξιότιμος Υπουργός μας είπε: ψάχνουν και θέλουν να βρουν στην Ελλάδα μίαν Αίγυπτο ή μία Τουρκία ακριβή... Και εύχομαι του χρόνου στη Eurovision να μην πάει τραγούδι με μπουζούκια, να πάει ένα τραγούδι που να είναι στο πνεύμα του πολιτισμού και του τουρισμού που φαντάζεστε και που επιθυμούμε όλοι.

Γιατί τότε ο τουρισμός μας, ακόμη και με ακριβά πακέτα –υπάρχουν πάντοτε, ξέρετε, αυτό που λέμε «κάστες» και στις διαφημιστικές εταιρείες πελατών– θα μπορούσε να είχε πελάτες αυτού που λέμε A group, ή BA. Και δεν θα ήταν άσχημο αυτό. Γιατί για αυτά προσφέρεται η Ελλάδα. Σε αυτή μάλιστα τη στιγμή, με τη κρίση την εθνική και την παγκόσμια, ως προς τα οικονομικά θέματα, αλλά και τη γενικότερη κρίση — την οποία ως πολιτικός δεν επιτρέπεται να χαρακτηρίσω υπαρξιακή.

Είναι όμως. Σε κάθε επίπεδο. Μας επιστρέφει, θα ξαναπώ, στη χρυσή αυτή εποχή της δεκαετίας του '50 και του '60, όταν, μετά από έναν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και έναν εμφύλιο σπαραγμό, οι γονείς μας κατάφεραν να στήσουν αυτήν την Ελλάδα, που έφτασε στο απόγειό της στους Ολυμπιακούς αγώνες που θαυμάσαμε, που είμαστε περήφανοι... Και δεν θα δεχθώ ότι «μουντζουρώσαμε», που λέμε.

Εντάξει, πάντα γίνονται αυτά — και μάλιστα είναι ακριβώς στο πνεύμα που η κυρία Μάγια Τσόκλη είπε. Είναι ανθρώπινο, είναι μέρος από την πραγματικότητά μας.

Σήμερα, πιστεύω ότι έχουμε την ανάγκη να ξανα-συνειδητοποιήσουμε το μέγεθος αυτού του πολιτισμού που κουβαλάμε. Της προίκας και της κληρονομιάς.

Αυτό, δηλαδή, που έχουν συνειδητοποιήσει πριν από εμάς, εδώ και δύο αιώνες, οι ξένοι. Το θυμάμαι όταν ακούω περιπτώσεις σαν τον Godard, που δεν δέχτηκε να παραλάβει στις Κάννες το βραβείο, λέγοντας πως πρέπει να βοηθήσουμε την Ελλάδα να βγει από τη κρίση της, γιατί της χρωστάμε!

Εγώ θα μπορούσα να σας το πω με «τσόκλειο» πνεύμα: Δεν μας χρωστάνε και δεν χρωστάμε τίποτα. Γιατί, απλούστατα, χρωστάμε στον δικό μας πολιτισμό την παραπάνω αυτή συνειδητότητα, που μπορεί να αποτελέσει κινητήριο δύναμη αυτού που ο καθένας μπορεί να αποδεχθεί στη ζωή του με τα πάνω και τα κάτω της. Με το να μην βολευόμαστε στο ρόλο του θύματος. Με το να διατηρήσουμε πρωτοβουλία κινήσεων.

Και αυτό, νομίζω, είναι που μπορεί να μας φέρει σε ένα σημερινό τουρισμό σύγχρονο, με τις αρχές –επιμένω– του '60. Γιατί τότε έφτασαν τα μεγαλύτερα ονόματα εδώ. Τα μεγαλύτερα ονόματα του κόσμου. Αλλά και τα μεγαλύτερα ονόματα, του δικού μας του Ωνάση, ή της Μαρία Κάλλας, που εγώ είχα τη τιμή να τα χαρώ στον τόπο αυτό. Και, νομίζω, ότι μπορεί να επαναληφθεί με τον ίδιο τρόπο. Γιατί πιστεύω ότι υπάρχουν αξίες παρόμοιες στην Ελλάδα σήμερα. Μπορούν να ξαναγίνουν τα πράγματα έτσι.

Η Ελλάδα –ο τόπος που ο Φλοίσβος, η ηχολαλιά της θάλασσας, και το θρόισμα των φύλλων αποτελούσαν και αποτελούν μαντικά ακούσματα για τις Κασσάνδρες και τις Πυθίες, τον Δία της Δωδώνης ή τον Λοξία– είναι ο τόπος που βρίσκεις τα πάντα.

Θυμάμαι εκείνο το πάρα πολύ πετυχημένο σλόγκαν του Ε.Ο.Τ., που μας διαφήμιζε στο εξωτερικό ως «πατρίδα των Θεών». Και νομίζω ότι αυτό εξακολουθεί να είναι μια ουσιαστική αλήθεια.

Δεν φτάνει όμως να το ξέρουμε εμείς. Πρέπει και οι ξένοι, οι δυνητικοί επισκέπτες μας, να καταλάβουν ότι η Ελλάδα, εκτός από «ήλιος και θάλασσα», είναι αυτός ο πολιτισμός που έχουν ξεχάσει.

Δεν είναι «όπα και ζήτω» και διάφορα τέτοια. Όχι μόνο, τουλάχιστον. Είμαστε και αυτά. Είμαστε όλη αυτή, θα επαναλάβω, η «μπαναλιτέ», που είναι στοιχείο δικό μας. Που, βεβαίως, μπορούμε να το απολαμβάνουμε και να το προτάξουμε διαφημιστικά και αυτό! Αλλά είναι πολύ πιο σημαντικά όλα τα άλλα.

Το Αττικό φως, που αν δεν το είχαμε, δεν θα είχε κάνει κανένας Ικτίνος και Καλλικράτης τον Παρθενώνα. Φαντάζομαι και όλα τα γλυπτά. Νομίζω ότι η Ανάφη, η Κύθνος, τα Κύθηρα και τα Ζαγοροχώρια γέννησαν όλους αυτούς τους τεχνίτες που έφτιαξαν σπίτια, γεφύρια — και που δεν τους ξέρει κανείς.

Τους ξέρουμε, όμως, έτσι ανώνυμα, από αυτόν τον πολιτισμό που έχουν αφήσει πίσω και που αναζητούν όσοι έρχονται στην Ελλάδα.

Γι' αυτό χρειάζεται μία πολιτική και πολιτιστική εκστρατεία για τον τουρισμό. Γιατί είναι –και θα είναι– ο στυλοβάτης της ελληνικής οικονομίας. Το λέω πάντα, γιατί δύο είναι οι στυλοβάτες της ελληνικής οικονομίας — και θα κλείσω εδώ: η ναυτιλία και ο τουρισμός.

Παντρεύοντας αυτόν τον πολιτισμό του χθες και του σήμερα, θα πρέπει να δουλέψουμε σκληρά, υπεύθυνα. Να εγκύψουμε στα προβλήματα. Να προστατέψουμε τέτοια κληρονομιά και προίκα μαζί, πολιτισμό και τουρισμό, που μας έδωσαν ελληνικά.

Καλή επιτυχία σε όλους. Ευχαριστώ.

Χαιρετισμός

Ανδρούλλα Βασιλείου

Αγαπητές κυρίες Ζούνη και Τσόκλη, εκλεκτοί προσκεκλημένοι. Ο πολιτισμός αποτελεί διαχρονικά σταθερή και αμετάβλητη πηγή έμπνευσης και δημιουργίας, αλλά και πόλο έλξης για πολλούς ανθρώπους, ανεξαρτήτως ηλικίας, επιπέδου, ακαδημαϊκής μόρφωσης και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης.

Ο πολιτισμός αποτελεί, εξάλλου, από μόνος του ένα ανεξάντλητο μορφωτικό κεφάλαιο, έναν κοινωνικό πλούτο και μέγιστη κληρονομιά, η οποία δεν μπορεί να περιορίζεται σε στενά κρατικά σύνορα και να αφορά μόνο τον λαό, ο οποίος έχει δημιουργήσει και αναπτύξει αυτόν τον πολιτισμό.

Ποιος μπορεί να διανοηθεί ότι ο ελληνικός πολιτισμός, όπως αυτός διαμορφώθηκε στο πέρασμα των χρόνων και στην επαφή του με άλλους πολιτισμούς, θα μπορούσε να περιοριστεί μόνο στα εθνικά σύνορα;

Αλήθεια, ποιος μπορεί να διανοηθεί έναν κόσμο που δεν έχει μολιαστεί από την πολιτιστική κληρονομιά που έχουν αφήσει πίσω τους ο Παρθενώνας, η Ακρόπολη ή η Αρχαία Ολυμπία;

Με αυτήν την έννοια, λοιπόν, ο πολιτισμός από τη μια ως αντικείμενο έμπνευσης, αναζήτησης, γνώσης και αυτογνωσίας και ο τουρισμός από την άλλη, ως το όχημα ανάδειξης και αξιοποίησης του πολιτισμού και του μορφωτικού κεφαλαίου που εμπεριέχει, αποτελεί μία δημιουργική και συνάμα δυναμική σύζευξη.

Είναι αυτή η σύζευξη που με έχει οδηγήσει ως Επίτροπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδια για την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τη πολυγλωσσία και τη νεολαία, στο να παρουσιάσω πρόσφατα σε συνέδριο της Ισπανικής Προεδρίας το θέμα των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών.

Στόχος μου ήταν να αναδείξω τις πολλαπλές πτυχές και οφέλη της αξιοποίησης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από δημιουργικές βιομηχανίες.

Είναι για αυτό το λόγο που θεωρώ ότι το σημερινό συνέδριο είναι πρωτοποριακό, διότι έχει ως αφετηρία τον εσωτερικό διάλογο, ο οποίος στοχεύει στο να συμβάλει στη προσπάθεια ανάδειξης και αξιοποίησης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς μέσω του τουρισμού.

Ευχαριστώ θερμά την κυρία Ζούνη, την κυρία Τσόκλη, τις φίλες διοργανώτριες, για αυτήν την πρωτοβουλία και λυπούμαι πραγματικά γιατί το ιδιαίτερα βεβαρημένο μου πρόγραμμα δεν μου έχει επιτρέψει να βρίσκομαι μαζί σας αυτό το διήμερο.

Αγαπητές φίλες, τόσο οι προσωπικές σας εμπειρίες, γνώσεις και ενδιαφέροντα, όσο και ο δυναμισμός σας, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή των εκλεκτών σας προσκεκλημένων, αποτελούν τη μαγιά και θέτουν τη βάση για ένα εποικοδομητικό και ζωντανό συνέδριο.

Σας εύχομαι λοιπόν κάθε επιτυχία.

Σκέψεις για τον ελληνικό πολιτισμό¹

Θόδωρος Αγγελόπουλος

Αυτή τη δήλωση που θα κάνω, ήθελα να την κάνω εδώ και πάρα πολύ καιρό. Η ιστορία λέει ότι μοναδική δυνατότητα του ελλαδικού χώρου ήταν να παράγει πάντα πολιτισμό, τροφοδοτώντας έτσι την Ευρωπαϊκή συνείδηση.

Σε αυτή τη κρίσιμη στιγμή, θα πρέπει να επιστρέψουμε εκεί, έστω και αργά. Αν αναζητείται η λύση μόνο στο οικονομικό μαγείρεμα, είναι λάθος.

Θα συνεχίσουμε να κατεβαίνουμε του κακού τη σκάλα, όπως έλεγε ο Παλαμάς, περιμένοντας πότε θα φυτρώσουν τα πρωτινά φτερά μας, τα μεγάλα.

Πιστεύω ότι μία επίθεση πολιτισμού είναι η μόνη δυνατότητα εξόδου από τη κρίση. Η οικονομική κρίση είναι στο βάθος κρίση πολιτικού συστήματος, κρίση αξιών, κρίση δυνατότητας να οραματιστεί κανείς.

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ

Λέγεται ότι ο πατέρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο Jean Monnet, είπε ότι «αν ήταν να ξαναρχίσω, θα άρχιζα από τον πολιτισμό».

Όλοι ξέρουμε ότι ο πολιτισμός και η τέχνη είναι σχεδόν οι μόνες δραστηριότητες του ανθρώπου που δεν σκοτώνουν.

Τι είναι όμως πολιτισμός; Λένε ότι είναι η παράδοση, η κληρονομιά, τα μνημεία του χθες. Αλλά τα μνημεία του χθες δεν μπορεί να είναι μόνο μουσειακά αντικείμενα. Πρέπει να είναι, όπως λέει και η λέξη, μνημείο, μια ζωντανή μνήμη που διδάσκει.

Όταν η Ελλάδα έχει την τύχη εκτός από τον ήλιο να έχει Ακρόπολη, τους Δελφούς, την Ολυμπία, το Δίον, τη Βεργίνα και πολλά άλλα, θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι οφείλει να έχει και αγωγή και ευγένεια και ανθρωπιά. Αυτό σημαίνει ότι όταν ένας ξένος έρχεται σε αυτόν τον τόπο, δεν είναι μόνο για να θαυμάσει τον Περικλή ή τη βυζαντινή μεγαλοσύνη, αλλά για να πει τι έχουν κάνει οι σημερινοί Έλληνες και με πόσο κόπο, μόχθο, αλλά και αγωγή το επιτελούν.

¹ Καταγραφή μαγνητοσκοπημένων συνεντεύξεων που προβλήθηκαν σε βίντεο κατά την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου.

Πολιτισμός, επίσης, είναι και ο ατομικός πολιτισμός. Δηλαδή, να έχεις την αγωγή που χρειάζεται και να έχεις τον σεβασμό που πρέπει, όχι μόνο για τα έργα τα δικά σου και των όμοιων σου, αλλά και για τα έργα του άλλου.

Αυτό είναι και η πραγματική ειρήνη, αλλά και η πραγματική αλληλεγγύη ανάμεσα στους ανθρώπους. Πώς τη γνωρίζεις; Όπως γνωρίζεις τα έργα του άλλου. Τα γνωρίζεις πηγαίνοντας στον τόπο του. Πολιτισμός, λοιπόν, και τουρισμός συνάδουν και συμπληρώνει ο ένας τον άλλον. Δεν μπορεί να υπάρχει ένας τουρισμός που δεν είναι μία γνώση του τόπου που πας.

Και αυτή η γνώση πρέπει να αποκτάται όχι μόνο μέσα από τα μνημεία, αλλά και μέσα από τους ανθρώπους.

Λοιπόν: υποδομές, ποιότητα ζωής, ευγένεια, μαζί με τα μνημεία, κάνουν τον πολιτισμό και τον τουρισμό να είναι χέρι με χέρι και να είναι η μόνη βαριά βιομηχανία της Ελλάδας.

Χρήστος Γιανναράς

Σήμερα η λέξη «πολιτισμός» σημαίνει για τους πολλούς περίπου την ψυχαγωγία: Προϊόντα ατομικής ευρηματικότητας που προσφέρονται για ευρύτερη ευφραντική κατανάλωση.

Όσο υπήρχαν Έλληνες, πολιτισμός σήμαινε το προϊόν της πόλεως. Και η πόλις ήταν άθλημα. Κοινό αγώνισμα να «αληθεύει» ο βίος. Να κατορθώνει το αληθινό: τον τρόπο του κάλλους, τον τρόπο του λόγου, δηλαδή της κοσμιότητας. Τον τρόπο του έρωτα.

Το άθλημα της πόλεως, η «πολιτική τέχνη», ή «πολιτική επιστήμη», σάρκωνε (έκανε πράξη) ένα «νόημα» της ύπαρξης και της συνύπαρξης. Αυτό το «νόημα» εξέφραζε ο πολιτισμός με τη γλώσσα του κάλλους, τη γλώσσα της σοφίας, την άσκηση στην ερωτική αυθυπέμβαση.

Σήμερα, είναι ολοφάνερο: τον πολιτισμό των Ελλήνων έχει διαδεχθεί, κυριαρχικά και παγκόσμια, το «παράδειγμα» της καταναλωτικής ευζωίας. Το έχουμε υιοθετήσει, γιατί σαφώς το προτιμάμε. Θεμελιώνεται στη χρησιμοθηρία, όχι στον πόθο για την αλήθεια. Στο ατομικό δικαίωμα, όχι στον κοινό άθλημα. Στις εμπορευματοποιημένες ηδονές, όχι στην ερωτική αυθυπέμβαση.

Αντικειμενικές συγκρίσεις και αξιολογήσεις είναι μάταιες. Τουλάχιστον να ξέρουμε ότι λεγόμαστε ακόμα Έλληνες ζώντας με αναποδογυρισμένους τους όρους του ελληνικού τρόπου. Με ολοκληρωτική άρνηση της ελληνικότητας.

Βασίλης Καρασμάνης

Μιλώντας για πολιτισμό, πολλές φορές δεν έχουμε μία ξεκάθαρη εικόνα για τι μιλάμε. Μπορούμε να δούμε τον πολιτισμό ως σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία.

Μπορούμε να δούμε το πολιτισμό ως πολιτιστική κατανάλωση και ακόμα ως παιδεία. Αυτά τα τρία είναι αλληλένδετα και αλληλοτροφοδοτούμενα.

Βέβαια, ειδικά στην Ελλάδα, μιλώντας για πολιτισμό έχουμε συχνά στο νου μας τον μεγάλο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η πολιτιστική κληρονομιά, όμως, είναι κάτι, το οποίο –από μόνο του– δεν αρκεί. Πολλοί θα το δουν ως κάτι νεκρό, αξιοθαύμαστο μιν, αλλά νεκρό, κάτι το οποίο δεν έχει τη ζωντάνια, που έχει κατ' ανάγκη η πολιτιστική δημιουργία. Αυτό είναι λάθος γιατί το παρελθόν είναι ζωντανό μέσα στο παρόν και εμπνέει το μέλλον.

Με αυτήν την έννοια, όταν μιλάμε για πολιτιστική κληρονομιά σε σχέση με τον πολιτισμό, δεν εννοούμε μόνο μία σειρά αρχαιολογικών τόπων. Από πίσω υποκρύπτεται μία ολόκληρη παιδεία, ασύγκριτα και μοναδικά κείμενα που σημάδεψαν όλο τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Μόνο αν το δούμε με αυτήν την έννοια θα μπορέσει η πολιτιστική κληρονομιά να γίνει πολύ ζωντανότερη για τον νεοέλληνα και πολύ πιο ελκυστική για τον ξένο που θα έρθει στην Ελλάδα να τη δει. Η Ελλάδα θα μπορούσε να γίνει πρωτοπορία σε έναν τομέα έρευνας, ο οποίος σχετίζεται με αυτή την πολιτιστική κληρονομιά, με την έρευνα στον τομέα των κλασσικών σπουδών.

Θα μπορούσαμε να προτείνουμε τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κέντρου Κλασσικών Σπουδών με έδρα την Αθήνα.

Γνωρίζουμε ότι η Ελλάδα είναι ένας θησαυρός, πραγματικός θησαυρός ιστορίας, φύσης, και πολιτισμού, και μακάρι να μπορέσουμε να κάνουμε την Ελλάδα έναν θησαυρό σύγχρονης μελέτης, σύγχρονης δημιουργίας σ' αυτά τα θέματα που πέραν των άλλων αναβαθμίζουν τις αξίες και την ποιότητα των σύγχρονων ανθρώπων.

Αυτή είναι η μεγάλη πρόκληση.

Κατερίνα Μαραγκουδάκη

Η πραγματική δημιουργία και η παραγωγική σκέψη σε οποιαδήποτε περιοχή της νόησης, λαμβάνει χώρα στη σφαίρα των εικονικών παραστάσεων. Και σε αυτό το σημείο πρέπει λίγο να σταθούμε — ως τέχνη του κινηματογράφου και του θεάτρου. Και να δούμε πώς μπορούμε, μέσα από αυτό, να αναπτύξουμε σωστούς κώδικες επικοινωνίας προς το κοινό. Γιατί η βαθιά επικοινωνία είναι ο πολιτισμός μας.

Ίσως κάτω από αυτό το πρίσμα θα πρέπει να δούμε και πάλι, και να επανεξετάσουμε, τυχόν διαμαρτυρίες ανθρώπων των τεχνών και των γραμμάτων, που μιλούν περί παραμέλησης και ίσως απομόνωσης των τεχνών από τη κοινωνία και από την παιδεία.

Γιώργος Μπαμπινιώτης

Θα ήθελα να συνεισφέρω στη συζήτησή σας μία άλλη διάσταση. Τη διάσταση της προβολής του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό. Με την ιδιότητά μου ως Προέδρου του Ελληνικού Ιδρύμα-

τος Πολιτισμού. Πιστεύω, δηλαδή, ιδίως αυτή τη δύσκολη ώρα, ότι πρέπει να υπάρχει μία έντονη παρουσία του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό.

Αυτό πρώτα, για μία υπενθύμιση στην Ευρώπη, στην Αμερική, στην Ασία, της συμβολής του Ελληνικού πολιτισμού σε αυτό που λέμε δυτικό ευρωπαϊκό και γενικότερα στον πολιτισμό.

Για μία γνωριμία του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και του παλιότερου πολιτισμού μας. Παράγουμε μουσική, θέατρο, εικαστικά, λογοτεχνία, διανόηση, επιστήμη και έχουμε μία γλώσσα που έχει «βάψει», όπως έλεγε ο Κοραΐς, όλες τις άλλες γλώσσες.

Πόσο είναι γνωστά αυτά τα πράγματα; Και βεβαίως, γνωρίζοντας αυτή την παρουσία σε ένα ποιοτικό επίπεδο, μπορούμε να καλλιεργήσουμε και να προκαλέσουμε τον πολιτισμικό τουρισμό που τον χρειαζόμαστε.

Μιλάμε για μία απαξίωση της Ελλάδος. Ε, λοιπόν, πρέπει να αρχίσει μία προσπάθεια ανατροπής αυτής της απαξίωσης μέσα από το κύριο κεφάλαιο του Ελληνισμού, που είναι ο πολιτισμός μας, με μία παρουσία –ξαναλέω– στο εξωτερικό.

Μία πικρία και ένα ερώτημα: Η πικρία μου είναι ότι δεν ακούω από τα στόματα της πολιτικής ηγεσίας όλων των κομμάτων τη λέξη «πολιτισμός».

Δεν υπάρχει ως έννοια. Δεν ακούγεται. Δεν προβάλλεται. Έχει κατακαλυφθεί από την οικονομία. Και φοβάμαι ότι το να μιλάμε για ανάπτυξη, χωρίς να βλέπουμε μακροπρόθεσμα τι μπορούμε να προσφέρουμε ως Ελλάδα –και αυτό που μπορούμε είναι ο πολιτισμός– αυτό είναι κάτι που πρέπει να μας ανησυχεί ως πολίτες.

Και το ερώτημα: Ο πολιτισμός είναι πολυτέλεια; Και επειδή έχουμε το πρόβλημα της οικονομίας, πρέπει να τον ξεχάσουμε; Υποστηρίζω ακριβώς το αντίθετο.

Και σας συχαίρω που πήρατε αυτή τη πρωτοβουλία να μιλήσετε για αυτό το μεγάλο θέμα. Δείτε το μέσα στην Ελλάδα, αλλά δείτε το και έξω από την Ελλάδα αυτό το μεγάλο κεφάλαιο.

Θανάσης Νιάρχος

Αν με τη λέξη πολιτισμός εννοούμε τα θέατρα, εννοούμε τα βιβλία, εννοούμε τις μουσικές εκδηλώσεις, εννοούμε τις εκθέσεις ζωγραφικής, εννοούμε όλη αυτή τη παραγωγή την καλλιτεχνική και την πνευματική, τότε σημαίνει ότι έχουμε έναν πολιτισμό άφθονο, όχι μόνο άφθονο, υπεράφθονο, ώστε να φάνε και οι κόττες.

Για να μη μας ικανοποιεί όμως η ύπαρξη αυτού του πολιτισμού και να συζητάμε συνεχώς για την έννοια και τη λέξη «πολιτισμός», σημαίνει ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα.

Σημαίνει ότι ο πολιτισμός δεν είναι οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, δεν είναι πνευματικές εκδηλώσεις, αλλά είναι, πρωτίστως, θέμα ανθρωπίνων σχέσεων, είναι κατάσταση ψυχής. Και εκεί πέρα, βέβαια, καταλαβαίνουμε όλοι μας ότι η λέξη «πολιτισμός», αν δεν είναι ανύπαρκτη, κωλαίνει σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Δηλαδή ο πολιτισμός, όσον αφορά στις ανθρώπινες σχέσεις όπως τις βιώνουμε καθημερινώς στην πρωτεύουσα και στα μεγάλα αστικά κέντρα, είναι σχεδόν ανύπαρκτος.

Αν, όπως λέγεται και όπως συμβαίνει διεθνώς, και πολύ περισσότερο στην Ευρώπη, διερχόμαστε μία εποχή μεγάλης κρίσεως οικονομικής, τότε θα φανεί κατά πόσο υπάρχει πολιτισμός.

Διότι σε μία χώρα όπως ήταν η Ελβετία ή όπως είναι η Σουηδία, μπορεί να κρυφτεί κανείς λόγω του υψηλού οικονομικού επιπέδου. Και να θεωρείται πολιτισμένος ένας άνθρωπος που είναι απολίτιστος, επειδή απλώς είναι οικονομικά ευκατάστατος.

Ενώ σε εποχές κρίσεως, όταν υποφέρουμε, όταν δυστυχούμε, τότε θα φανεί αν είμαστε και πραγματικά πολιτισμένοι άνθρωποι.

Σταύρος Τσακίρης

Πολιτισμός δεν είναι μόνο το παραγόμενο έργο από τον κόπο ή την επαγγελματικότητα των καλλιτεχνών. Πολιτισμός είναι η καταγραφή της συνείδησης μιας εποχής.

Το πολιτιστικό προϊόν είναι αυτό που θα χρησιμοποιήσει ο τουρισμός και, αφού το πάρει υπόψη του, θα δημιουργήσει τις συνθήκες και τις κατευθύνσεις που θα μπορέσουν να το χρησιμοποιήσουν, όχι ως βιομηχανία, αλλά ως μια κατάδειξη του εγώ ενός λαού.

Γιατί λαός χωρίς δικό του εγώ, δεν μπορεί παρά να είναι ουραγός.

Η τέχνη οφείλει να είναι χρήσιμη και χρηστική. Δεν είναι καθήκον της να είναι χρησιμοποιημένη.

Κώστας Τσόκλης

Πολιτισμός είναι ό,τι δεν έφτιαξε ο Θεός. Ό,τι είναι στη δικιά μας δικαιοδοσία. Ό,τι δεν μας επιβάλλει η θεά φύση, ό,τι διαφοροποιεί τον άνθρωπο από τα άλλα έμψυχα όντα.

Είναι αυτό που χρειάζεται τώρα πια η χώρα μας, αν θέλει να ξανακερδίσει τον σεβασμό των άλλων λαών. Αυτό που έχει ανάγκη ο χαλασμένος μας λαός για να υπάρξει ξανά — μια και την υλική δύναμη την έχουν άλλοι.

Γιατί ο πολιτισμός είναι ένα καταφύγιο. Μία σανίδα σωτηρίας. Τουλάχιστον για αυτούς που έχασαν σιγά – σιγά τις φυσικές τους δυνάμεις.

Είναι ένα σκιάχτρο που απομακρύνει τους εισβολείς.

Πολιτισμένος θεωρείσαι –και είσαι– όταν γίνεσαι επιτέλους παγόνι και θεατής μαζί. Όταν χειροκροτείς και χειροκροτείσαι, όταν γοπετεύεις και γοπετεύεσαι.

Όταν προσπαθείς να νικήσεις το θάνατο, το χρόνο, να ζήσεις ως άνθρωπος, να αφήσεις και για τους άλλους τα ίχνη σου μέσω των έργων σου, των λόγων σου ή, έστω, των προθέσεών σου.

Στο διάβολο τα χρήματα, οι μεσάζοντες, οι εργολάβοι, οι ασφαλοστρωμένοι δρόμοι. Ζήτω η έξαρση της ψυχής, απ' όπου αυτή και αν προέρχεται, με όποιο τρόπο και αν επιτυγχάνεται.

Ζήτω η ανάγκη να φτιάξεις, να δεις, να προσφέρεις, να ανυψωθείς, να συγκινηθείς και να συγκινήσεις. Έστω και εάν αυτή η ανάγκη πηγάζει από μταιοδοξία, από έπαρση, από υπεροψία.

Ο πολιτισμός δεν εμπνέεται πάντα από ευγενή αισθήματα, ούτε παράγεται πάντα από ευγενείς ανθρώπους. Είναι όμως ο αναπόφευκτος τελικός στόχος μας.

Είναι το αντίπαλο δέος για τον άξεστο Θεό που μας έπλασε. Ίσως όμως και να γελιέμαι, ίσως να μην έχω καταλάβει καλά, αν και δεν το νομίζω. Θα το ξανασκεφτώ.

Τοποθετήσεις για τη σύζευξη πολιτισμού και τουρισμού

Σπύρος Μερκούρης

Ο πλούτος της Ελλάδας είναι ο πολιτισμός της.

Πρέπει να πιστέψουμε και να επενδύσουμε στην παραγωγικότητά του. Πέρα από πολλά άλλα, ο πολιτισμός σίγουρα ενισχύει την ανάπτυξη του τουρισμού και θα μπορούσε να συμβάλει ιδιαίτερα στην αλλαγή της άσχημης εικόνας που παρουσιάζει σήμερα η χώρα μας στον κόσμο.

Ο πολιτισμός της Ελλάδας είναι τεράστιος, ανεξάντλητος, αγγίζει τον άνθρωπο. Είναι ανθρωποκεντρικός.

Πολλές φορές μας δίνει την ευκαιρία να τον χρησιμοποιήσουμε.

Μία τέτοια ευκαιρία είναι η επέτειος των 2.500 χρόνων από τη Μάχη του Μαραθώνα.

Η Μάχη του Μαραθώνα σηματοδοτεί την έναρξη του θαύματος της Κλασσικής Ελλάδας.

Είναι το σύμβολο της νίκης της ελευθερίας και είναι η πρώτη φορά ιστορικά, που μία νίκη ενισχύει και εδραιώνει τη δημοκρατία.

Ο συμβολισμός παραμένει επίκαιρος και μας δείχνει την προσφορά του Ελληνικού πολιτισμού στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού – Δυτικού πολιτισμού.

Πρέπει να σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα με έμπνευση, φαντασία και μέθοδο, τονίζοντας την έννοια του χαρακτήρα και την παγκόσμια απήχηση που έχει σήμερα ο Μαραθώνιος Δρόμος.

Σας πληροφορώ ότι γίνονται 1.300 Μαραθώνιοι Δρόμοι κάθε χρόνο ανά τον κόσμο.

Θα ήθελα όμως εδώ να κάνω μία διευκρίνιση. Άλλο είναι να κάνουμε σημαντικά πολιτιστικά και τουριστικά προγράμματα, που όταν ο τουρίστας έρχεται στην Ελλάδα να μπορεί με ενδιαφέρον και ευχαρίστηση να παρακολουθήσει, και άλλο είναι να τονιστούν και να προβληθούν ξανά οι ιδέες, οι αξίες και η έννοια του πολιτισμού μας, που θα κάνουν τους πολίτες – τουρίστες των ξένων χωρών να ενδιαφερθούν να επισκεφθούν αυτή τη χώρα.

Σας δίνω ένα άλλο παράδειγμα. Το 2008, κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων στο Πεκίνο, παρουσιάσαμε μία έκθεση με τίτλο «*Η Επιρροή του Αρχαίου Δράματος στην Όπερα και Όπερα του Πεκίνου*». Η έκθεση παρουσιάστηκε στο κτίριο της Όπερας του Πεκίνου. Είχε πολύ μεγάλη επιτυχία. Σε 42 ημέρες την είδαν 220.000 επισκέπτες. Δηλαδή 5.000 άτομα την ημέρα.

Στο αποχαιρετιστήριο δείπνο οι Κινέζοι με ρώτησαν με τι άλλο ασχολούμαι. Τους είπα ότι στο νησί της Κω, όπου γεννήθηκε ο Ιπποκράτης, κάνουμε μία έκθεση για την ιστορία της Ιατρικής. Δημιουργούμε ένα μονοπάτι που συνδέει το Ασκληπιείο με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα, καθώς επίσης και ένα κήπο, στον οποίο φυτεύουμε τα θεραπευτικά βότανα του Ιπποκράτη. Πραγματικά

σπκώθηκαν από τις θέσεις τους και μου είπαν ότι αυτό είναι η πεμπτουσία του Κινέζικου Πολιτισμού. Αμέσως με ρώτησαν εάν θα μπορούσαν να έρθουν στην Ελλάδα και να φυτέψουν κινέζικα θεραπευτικά βότανα στον κήπο του Ιπποκράτη. Συμφωνήσαμε να γίνει ένα συμπόσιο στο Ζάππειο Μέγαρο με τίτλο «*Η Τέχνη της Ιατρικής της Ελλάδας και της Κίνας*». Επέμεναν δε στη λέξη «τέχνη», διότι οι Κινέζοι έτσι θεωρούν την Ιατρική. Το συμπόσιο πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία και μετά τη λήξη του, πήγαμε στην Κω όπου οι Κινέζοι φύτεψαν τα θεραπευτικά τους βότανα.

Το γεγονός έγινε γνωστό στην Ευρώπη και στη συνέχεια η Λέσχη των Μοτοσικλετιστών της Ευρώπης επισκέφθηκε την Κω και φύτεψαν θεραπευτικά βότανα από διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Όπως βλέπετε δημιουργήθηκε μία αλυσίδα και το ενδιαφέρον για τον Ιπποκράτη γίνεται παγκόσμιο. Η Κω και η Ελλάδα μπορούν να το προβάλλουν ποικιλοτρόπως.

Δεν τελειώσαμε όμως εδώ. Ήδη προγραμματίζουμε, Κίνα και Ελλάδα, να κάνουμε μία κοινή έκθεση με τίτλο «*Ο Άνθρωπος και η Φύση είναι Ένα*», στο Κτίριο των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη. Θα τη δουν όλα τα κράτη του κόσμου. Καταλαβαίνετε λοιπόν την απήχηση και αποδοτικότητα που θα έχει για την Ελλάδα αυτό το πολιτιστικό γεγονός.

Πρέπει λοιπόν να καταλάβουμε ότι άλλο είναι τα οργανωμένα πολιτιστικά προγράμματα και άλλο να προβάλλουμε το πνεύμα της Ελλάδας. Το ένα βοηθά το άλλο.

Νίκος Σηφουνάκης

Θα ήθελα να συγχαρώ τις συναδέλφους μου –τη Μάγια και την Πέμη– για τη διοργάνωση αυτού του συνεδρίου που ανοίγει επιτέλους στη χώρα μας το διάλογο για τη σύγχρονη σχέση Πολιτισμού και Τουρισμού. Για εμένα προσωπικά, είναι ιδιαίτερη τιμή να βρίσκομαι ανάμεσά σας.

Η έννοια του πολιτισμού δεν είναι στατική. «Ντύνεται» τη μορφή που ο κόσμος λαμβάνει ανά τις εποχές. Στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, 6000 κοινότητες και άλλες τόσες γλώσσες συνθέτουν την πολιτισμική πολυμορφία σε απόλυτους αριθμούς (UNESCO). Η πολύ-πολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών περικλείει, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τους τρόπους συμβίωσης, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τα πιστεύω. Συνδέεται με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών, είναι ένα εν δυνάμει κεφάλαιο ανάπτυξης και γι' αυτό προστατεύεται από διεθνείς συμβάσεις.

Στην Ελλάδα, από τη δεκαετία του '60 και έπειτα, ο πολιτισμός έλαβε ένα κακώς νοούμενο εθνοκεντρικό περιεχόμενο και συνδέθηκε με δύο ισχυρά στερεότυπα: το στερεότυπο του «αρχαίου», το οποίο αποστέωσε την κλασική αρχαιότητα από την οικουμενική της διάσταση μεταμορφώνοντάς την σε προϊόν ευρείας κατανάλωσης, και το στερεότυπο του αστικού χορού «συρτάκι» που εξέφραζε την επιθυμία της ελληνικής κοινωνίας να ξεπεράσει το τραύμα του Εμφυλίου και να επανενταχθεί στην τότε διεθνή κοινότητα.

Αυτές οι στρεβλώσεις της έννοιας «ελληνικός πολιτισμός» –που δυστυχώς φτάνουν ως τις μέρες μας– έχουν τη ρίζα τους στο μαζικό τουρισμό, ένα μοντέλο ανάπτυξης που τυποποίησε την

πολιτιστική μας κληρονομιά και δημιούργησε αμφίβολα αισθητικά πρότυπα τα οποία επιβλήθηκαν σε εμάς τους Έλληνες, αλλά και διεθνώς, ως στοιχεία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας μας.

Σήμερα που η χώρα μας, ως τουριστικός προορισμός, δέχεται μεγάλη ανταγωνιστική πίεση και το μοντέλο του μαζικού τουρισμού αγγίζει τα όριά του, είναι επιτακτική η ανάγκη να διαμορφώσουμε ένα νέο τουριστικό πρότυπο που θα είναι απαλλαγμένο από την τυραννία της μαζικότητας και θα βασίζεται στα διακριτά ποιοτικά μας στοιχεία που ενυπάρχουν στο τοπίο, στην τέχνη, στην παράδοση, στα ήθη και στα έθιμα, στην αρχιτεκτονική μνήμη κ.α.

Σε συνθήκες παγκόσμιου χωριού, πολιτισμός δεν είναι η τυποποίηση των πάντων. Ο σεβασμός της διαφορετικότητας είναι βασική συνθήκη διατήρησης της ταυτότητας μιας ομάδας, ενός λαού και, ταυτόχρονα, καλλιεργεί έναν πολιτισμό συνύπαρξης και ειρήνης. Ο τουρισμός, από την πλευρά του, είναι μια δραστηριότητα με πρόγονο την περιήγηση, μια πανάρχαια παράδοση βασισμένη στην ανθρώπινη περιέργεια και στην ανάγκη γνωριμίας της φύσης και του πολιτισμού των άλλων. Ο τουρισμός έκανε την περιήγηση οργανωμένη οικονομική δραστηριότητα με ανάγκη υποδομών και επάρκεια παροχής υπηρεσιών. Όμως στο βάθος, η κινητήρια δύναμη του τουρισμού ήταν και παραμένει η περιέργεια για το καινούργιο, η ανάγκη γνωριμίας άλλων τόπων και άλλων πολιτισμών. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, η σύζευξη Πολιτισμού και Τουρισμού σε ένα Υπουργείο έχει ιστορική, θα έλεγα, σημασία.

Σας ευχαριστώ.

Νίκος Λυγερός

Δεν ξέρω αν διευκολύνει κάποιον που ασχολείται περισσότερο με τον Σωκράτη παρά με τον Αριστοφάνη, πάντως σίγουρα έχω τον Αριστοφάνη πίσω μου.

Θα προσπαθήσω να σας πω πράγματα που σχετίζονται με τα παράδοξα που προκάλεσαν και οι δύο εισηγήτριες. Τελικά βλέπω ότι σ' αυτόν τον χώρο, της Βουλής, μπορούμε να κάνουμε τόσο παράξενα πράγματα, που μάλλον θα σας φανώ και κλασσικός. Θα προσπαθήσω όμως να συμβάλω, να δώσω τη δική μου προσέγγιση σε σχέση με την αντιπαράθεση μεταξύ πολιτισμού και τουρισμού, που μερικοί από σας τη δικαιολογούν, άλλοι απολογούνται, άλλοι δεν θέλουν να την κατηγορήσουν, άλλοι ψάχνουν τον εγκληματία ...

Νομίζω πως ο μοναδικός στόχος τού πολιτισμού είναι ο τουρισμός. Αρχίζω έτσι: Πέμνη συγγνώμη, θα είναι χειρότερα μετά. Θα γίνω λίγο πιο κατανοητός — όσο μπορώ.

Στο θέμα με τον πολιτισμό και τον τουρισμό, το είπε και ο κύριος Μερκούρης με το παράδειγμα του Μαραθώνα, αυτό που με αγγίζει είναι το μνημείο. Δηλαδή, αν το σκεφτείτε καλά, η ιδέα είναι «Πήγαινε να πεις στους άλλους αυτό που κάναμε. Γιατί αν δεν το πεις σε κανέναν, δεν το κάναμε».

Το πρόβλημα του πολιτισμού είναι πως αν δεν υπάρχει τουρισμός, είναι σαν να μην υπάρχει. Πολιτισμός χωρίς τουρισμό δεν υπάρχει. Ανάποδα τώρα, ο τουρισμός χωρίς πολιτισμό δεν έχει νόημα.

Αν το σκεφτείτε αλλιώς και κάνετε μια μεταφορά δομής, όπως συνηθίζουμε εμείς στα μαθηματικά και στη στρατηγική, θα δείτε ότι τελικά σας μιλάω για τον μαθητή και τον δάσκαλο. Ο πολιτισμός είναι ο δάσκαλος. Παράγει ένα έργο. Ανεξαρτήτως αν υπάρχουν μαθητές. Αν δεν υπάρχουν μαθητές, αυτός ο πολιτισμός πεθαίνει. Ο τουρισμός από μόνος του, δεν έχει νόημα· ως ο μαθητής αν δεν υπάρχει δάσκαλος. Κατά συνέπεια, μερικοί από σας αναρωτιούνται «και πώς ο υπουργός προφταίνει;» Νομίζω ότι προφταίνει αναγκαστικά, γιατί θα ζήσει μόνο και μόνο με το χρόνο και όχι με το χώρο. Ο πολιτισμός μπορεί να σας φαίνεται μια σπατάλη χρόνου. Είναι σωστό. Η δημιουργία πολιτισμού είναι σπατάλη χρόνου, γιατί, ξέρετε, η σπατάλη είναι και ο μόνος τρόπος για να ζήσει. Στον τουρισμό κάνουμε οτιδήποτε για να πάμε γρήγορα, για να πάρουμε πίσω αυτή τη σπατάλη. Για να μη χαθεί εντελώς. Αλλά αν δεν υπάρχει αυτή η επένδυση του χρόνου, τότε...

Αυτή η σπατάλη, η επένδυση αν θέλετε για να το πούμε πιο οικονομικά. Μίλησαν πολύ για οικονομικά, θα μιλήσω κι εγώ. Με αυτόν όμως τον διαφορετικό τρόπο, που σχετίζεται με τον άνθρωπο. Γιατί, όντως, είναι ανθρωποκεντρικό σύστημα.

Το πρόβλημα είναι ποια είναι η ύλη· και σ' αυτή τη σχέση 'μαθητής – δάσκαλος', νομίζω πως η ύλη δεν είναι ο άνθρωπος. Είναι η ανθρωπότητα. Ο Ελληνισμός, αν έχει νόημα στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, είναι επειδή είναι μια προσφορά στην ανθρωπότητα. Δεν περιορίζεται μόνο και μόνο στον Ελλαδικό χώρο. Είναι από τους σπάνιους '-ισμούς', που έχουν ένα θετικό νόημα· ο πολιτισμός. Ακούσαμε να μιλάνε για συγκριτικό πλεονέκτημα. Αν δεν καταλάβουμε ότι ο πολιτισμός είναι αυτός ο δάσκαλος που παράγει ένα έργο μέσα στον χρόνο και δεν το διαχειρισθεί ο μαθητής, τότε αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα γίνεται απλώς σύγκριση. Και όταν υπάρχει σύγκριση πρέπει να υπάρχει και κόστος. Νομίζω ότι ο Ελληνισμός έχει ένα ασύγκριτο πλεονέκτημα όχι ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Είναι αυτό που λέμε και σ' άλλους χώρους το «τεχνολογικό bonzai». Αυτό είναι μία έκφραση, η οποία εξηγείται ως εξής: όταν έχετε ένα προϊόν που είναι τόσο διαφορετικό από τα άλλα, το μόνο πρόβλημά σας είναι το πώς θα το διαδώσετε. Ψάχνουμε συχνά το περιτύλιγμα και δεν καταλαβαίνουμε ότι ο πολιτισμός είναι θησαυρός. Ή αλλιώς, ο πολιτισμός δεν δίνει μήνυμα· είναι μήνυμα. Το μήνυμα, όμως, πρέπει κάποιος να το διαφυλάξει και κάποιος να το διαδώσει. Και αυτός είναι ο πολιτισμός και ο τουρισμός.

Δεν γνώρισα ποτέ τον τουρισμό με τον τρόπο για τον οποίο μιλάνε, της δεκαετίας του '60 και του '50. Εγώ γεννήθηκα το '68. Άρα, κατά κάποιον τρόπο, μερικοί από σας θα θεωρήσουν πως εγώ γεννήθηκα μέσα στη σαβούρα. Και τελικά νομίζω ότι είναι καλό. Γιατί ξέρετε, όταν είσαστε σ' αυτόν τον χώρο, σας φαίνονται ακόμα πιο ωραία τα λουλούδια. Ενώ μερικές φορές, μέσα στον κάμπο, που υπάρχουν μόνο λουλούδια, σας λείπει το καυσάεριο. Δεν είναι κακό το σκοτάδι, για να δείτε το φως. Και νομίζω πως είναι καλό να αναφέρεστε στον Μαραθώνα. Γιατί μερικές φορές στην Ελλάδα μιλάμε περισσότερο για Γολγοθά παρά για Μαραθώνα, ενώ έχουν κοινά στοιχεία. Άρα αυτό που με αγγίζει στον Μαραθώνα είναι ότι είναι κατάκτηση. Αν το σκεφτείτε, δεν είναι ακριβώς ένας στρατηγικός στόχος. Δηλαδή, ο στρατηγικός στόχος επιτεύχθηκε. Αυτό που μ' ενδια-

φέρει μετά τον Μαραθώνα και μετά τον αγώνα των ανθρώπων της αντοχής, είναι – και αυτό το τονίζω, γιατί δεν το είπατε, προσπαθώ να συμπληρώσω – ότι η νίκη του Μαραθώνα δεν θα είχε νόημα χωρίς την ήττα των Θερμοπυλών. Όσον αφορά στον Αριστοφάνη, νομίζω ότι είμαστε περισσότερο στον τομέα της νίκης. Εγώ δουλεύω συνήθως στον τομέα της ήττας, ως μαθηματικός. Γι αυτό προσπαθώ να αναδείξω και τον ρόλο των Θερμοπυλών.

Το μουσείο και τα μάρμαρα

Η δημιουργία του νέου Μουσείου της Ακρόπολης προκαλεί πολλές αντιδράσεις στους συμπολίτες μας και ο καθένας θεωρεί ότι ισχύει η άποψή του, δίκως να εξετάζει το στρατηγικό σκέλος της όλης υπόθεσης. Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης δεν είναι απλώς ένα μουσείο της Ελλάδας. Ο στόχος δεν είναι μόνο αυτός. Πρέπει να αντιληφθούμε ότι αυτό το Μουσείο αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο και επιχείρημα στην υπόθεση της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Ένα από τα κυριότερα τεχνάσματα του British Museum της Αγγλίας ήταν ότι η Ελλάδα δεν διέθετε τις απαραίτητες υποδομές, για να εξασφαλίσει την ανάδειξη των μαρμάρων. Το παλιό Μουσείο της Ακρόπολης, όντως, δεν είχε αυτές τις δυνατότητες. Κατά συνέπεια, ο αγγλικός τύπος δεν είχε κανένα πρόβλημα, για ν' ασκεί κριτική εναντίον της Ελλάδας πάνω σε αυτό το θέμα. Και με αυτόν τον τρόπο, στην ουσία, συνέχιζε τη θεωρία του επίσημου αρχαιοκάπηλου, ο οποίος, κατά την εκτίμησή του, έσωσε τα μάρμαρα του Παρθενώνα από τους βάρβαρους Έλληνες, ακόμα και αν αναγκάστηκε να πριονίσει τα μάρμαρά μας! Η διαχρονική αντίληψη της αγγλικής πλευράς ήταν ότι η Ελλάδα των νεότερων χρόνων δεν διέθετε, όχι μόνο τις αρμόζουσες τεχνολογίες και τεχνογνωσίες αλλά και το πρέπον πολιτιστικό επίπεδο. Βέβαια, μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, η εικόνα της Ελλάδας άλλαξε ριζικά στο εξωτερικό και άρχισε να γίνεται ενοχλητική για την απλοϊκή προσέγγιση του British Museum. Έτσι, το όραμα της Μελίνας Μερκούρη άρχισε να αποκτά ένα υπόβαθρο που δεν ήταν πια θεωρητικό. Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης έρχεται τώρα να ολοκληρώσει και αρχιτεκτονικά αυτό το όραμα. Διότι ο Παρθενώνας αποτελεί τον πυρήνα του σχεδιασμού του. Δεν είναι μια προσθήκη της τελευταίας στιγμής. Αντιθέτως, ως ραχοκοκαλιά του Μουσείου, δημιούργησε προοπτικές αληθινές και τεχνητές για να προκαλεί την αίσθηση στον επισκέπτη του μέλλοντος ότι βρίσκεται στην πηγή του παρελθόντος. Με αυτόν τον τρόπο, είναι το ίδιο το British Museum που δέχεται ένα μάθημα μουσειολογίας. Διότι πώς μπορεί να αντέξει τη σύγκριση με το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, όταν η ίδια του η δομή, όσον αφορά στην αρχιτεκτονική, παρουσιάζει ανάποδα τα μάρμαρα του Παρθενώνα; Οι υπολογισμοί των Αρχαίων Ελλήνων είναι πλέον γνωστοί και μάλιστα και με τη συμβολή του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή με μεγάλη ακρίβεια. Είναι δυνατόν στον XXI αιώνα να παρουσιάζουμε εκθέματα με έναν τρόπο που βασίζεται ουσιαστικά στη νοοτροπία του αποικισμού; Το ελεύθερο πνεύμα της αρχαίας ελληνικής σκέψης πρέπει να ξαναβρεί το φυσιολογικό του υπόβαθρο και να φανεί επιτέλους η διαχρονική τεχνογνωσία της Ελλάδας στον τομέα της αρχιτεκτονικής – και όχι μόνο. Συνεπώς, αντί να εκφραζόμαστε όπως θέλουμε για οποιοδήποτε θέμα, θα ήταν καλό να επικεντρωθούμε στο στρατηγικό σκέλος της υπόθεσης και να αναδείξουμε με τον πρέποντα τρόπο, όχι μόνο τι επιδιώκουμε αλλά και τι διεκ-

δικούμε με το νέο Μουσείο της Ακρόπολης για την Ελλάδα. Μόνο έτσι η δημιουργία της ανθρωπότητας δεν θα πέσει στα χέρια της κοινωνίας της αδιαφορίας.

Το δελφικό θέατρο

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο μια νοσταλγική ιδέα. Το δελφικό θέατρο παραμένει ένα όραμα. Παρά τα χρόνια που πέρασαν, το θέατρο υπάρχει. Με τα χρόνια που πέρασαν το θέατρο πρέπει να υπάρχει, όχι όμως μόνο ως αρχαιολογικός χώρος αλλά και ως καλλιτεχνικός χώρος. Είναι αδιανόητο να αφήνουμε το δελφικό θέατρο να γίνει σιγά σιγά ο τάφος του ελληνισμού. Αν αυτή η έννοια έχει ακόμα την τόλμη της αξίας, αυτό δεν είναι ανεξάρτητο από την ιστορία του θεάτρου. Και το ίδιο ισχύει και για τον ανθρωπισμό σε σχέση με τον ελληνισμό.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα αρχαίο θέατρο. Η ύπαρξή του μπορεί κάλλιστα να ενισχύσει το φεστιβάλ Αθηνών που βασίζεται προς το παρόν μόνο πάνω στο αρχαίο θέατρο Επιδαύρου και στο ωδείο Ηρώδου Αττικού. Καλλιτεχνικά το μέγεθός του μπορεί να καλύψει άλλες ανάγκες δίχως να υπάρξει ανταγωνιστικό πλαίσιο. Οι ολυμπιακοί αγώνες της Αθήνας απέδειξαν ότι μια καλή οργάνωση βασισμένη πάνω σε εθελοντικό σύστημα μπορεί να είναι και αποτελεσματική και θεαματική. Ένα ανάλογο έργο είναι εφικτό και στους Δελφούς.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα τουριστικό αξιοθέατο. Ως δυναμικό σύστημα είναι ένας ελκυστής και η δεξαμενή έλξης του είναι ολόκληρος ο ελληνισμός και όχι μόνο για εμάς τους Έλληνες αλλά για όλη την ανθρωπότητα. Ως σημείο αναφοράς πρέπει να ενισχυθεί και θεατρικά. Δεν μπορεί να παραμείνει βουβή η φωνή της ανθρωπιάς. Και ως αξιολογικό σύστημα πρέπει να ενσωματωθεί μέσα στις αρχές του πολιτισμού μας με ένα δυναμικό τρόπο.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο πέτρα, είναι λαβωμένο μάρμαρο. Η ανακαίνισή του είναι πια αναγκαία. Δεν έχουμε το δικαίωμα να εγκαταλείψουμε αυτό το κομμάτι του χρόνου και να το αφήσουμε να καθεί μέσα στη λήθη της καθημερινής αδράνειας. Το δελφικό θέατρο αργοπεθαίνει διότι μερικοί δεν το θέλουν ζωντανό. Και αν τα σύμβολα δεν πεθαίνουν, κάποτε παύουν να ζουν.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα αρχαίο σύμβολο, είναι ένα κομμάτι της ψυχής μας. Ανήκει στο παρελθόν μας και πρέπει να του δώσουμε και ένα μέλλον. Μέσω του θεατρικού διαλόγου πολλά και σημαντικά μπορούν να ειπωθούν. Το θέατρο εκ φύσης είναι η ζωή ενός κειμένου. Το δελφικό θέατρο εξ ορισμού είναι η ψυχή του θεάτρου. Με το θέατρο, οι άνθρωποι μπορεί να ζουν πολλαπλές ζωές. Με το δελφικό θέατρο, οι άνθρωποι μπορεί να δείξουν τις ψυχές τους.

Πάνω σε αυτά τα μάρμαρα που έζησαν περισσότερα από όλους μας είναι αναγκαίο πια να παίξουμε το ρόλο. Ένα μοναδικό ρόλο για το θέατρο, τον ρόλο της ζωής μας.

Πάνω σε αυτά τα μάρμαρα γεμάτα φως πρέπει να σκώσουμε τον ήλιο της δικαιοσύνης.

Το μέλλον του ελληνισμού

Ο καθένας βλέπει πάνω από την πατρίδα μας τον ήλιο της δικαιοσύνης. Πόσοι όμως πιστεύουν ότι υπάρχει η δικαιοσύνη για μας; Ζούμε με τις ημερομηνίες του παρελθόντος: 1918, 1922, 1923, 1940, 1944, 1955, 1964, 1974 και περιμένουμε αθώα τις επόμενες. Μερικοί, βέβαια, πιστεύουν στην ελπίδα, αλλά όχι για εμάς. Γι' αυτόν τον λόγο, φοβούνται το μέλλον και θέλουν να ζήσουν μόνο μέσα στο παρόν, ακόμα και αν είναι ανούσιο από μόνο του. Ο ελληνισμός μπορεί να γεννήθηκε μέσα σ' έναν τάφο. Αυτό δεν σημαίνει ότι πέθανε. Η ύπαρξή του έχει επηρεάσει όλη την Ευρώπη. Διότι ο ελληνισμός έχει αξίες και ύφος που προσφέρουν στους ανθρώπους ένα δημιουργικό πλαίσιο που παράγει πολιτισμό. Ο ελληνισμός δεν είναι μόνο ένα θύμα του παρελθόντος, είναι και μία μνήμη μέλλοντος. Ενσωμάτωσε μέσα του έννοιες ουσιαστικές, όπως η γενοκτονία, αλλά και η διασπορά. Απέκτησε μία ιστορική οντότητα. Δεν έζησε μόνο τους θανάτους του λαού μας, θυσιάστηκε και για άλλους. Δεν έδειξε μόνο την ουσία της γνώσης, αλλά και την αναγκαιότητα της νοημοσύνης. Ο ελληνισμός δεν είναι ένα κλασικό σύστημα. Δεν είναι μόνο η φιλοσοφία. Η σοφία δεν είναι ο στόχος του. Είναι και τα μαθηματικά. Δεν επαρκούν οι αποκλύψεις, πρέπει να υπάρχουν και ανακαλύψεις. Κατά συνέπεια, το θέμα του δεν είναι μόνο ο Σωκράτης, αλλά και ο Αρχιμήδης. Η έρευνα συνεχίζεται. Τα αποτελέσματα είναι απλώς δεδομένα. Σημασία έχει η εξέλιξη της ανθρωπότητας. Ο ελληνισμός έχει μέλλον διότι έχει παρελθόν. Τα νοητικά του σχήματα δεν εξαντλούνται διότι είναι μια ανοιχτή δομή που ανασκευάζει συνεχώς τα δεδομένα για ν' ανακαλύψει νέες εφευρέσεις και νέες μνήμες. Γι' αυτόν τον λόγο, το μέλλον του ελληνισμού σχετίζεται και με την αναγνώριση της γενοκτονίας. Διότι η προσπάθεια εξολόθρευσης του ελληνισμού ανήκει στην ιστορία του. Δίχως αυτό να σημαίνει, βέβαια, ότι ο ελληνισμός είναι μόνο ιστορία. Είναι και ουσία της ιστορίας, δηλαδή μύθος. Είναι όμως και μέλλον της ανθρωπότητας με όλη τη σημασία της έννοιας. Τα διαχρονικά νοητικά σχήματα του ελληνισμού πρέπει να ζήσουν. Διέσχισαν τους πολιτισμούς για να βοηθήσουν την ανθρωπότητα. Η ίδια η ιδέα της επιστήμης και της έρευνας ανήκουν σε αυτό το πλαίσιο. Κατά συνέπεια, η ιστορία της πατρίδας μας δεν είναι μόνο η δική μας. Ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα. Και αυτό ενισχύει την ιδέα ότι το μέλλον του ελληνισμού βρίσκεται στη νοόσφαιρα. Πρέπει, λοιπόν, να υπάρξει μια στρατηγική της ανάπτυξης της μνήμης και όχι μόνο της διατήρησης. Διότι είναι με τη θυσία του ελληνισμού που γεννήθηκε η αναγέννηση. Αυτή όμως δεν είναι μόνο μία πιστή αντιγραφή της ελληνικής αρχαιότητας. Είναι περισσότερο μια προέκταση του αξιολογικού πυρήνα του ελληνισμού και σ' αυτό το πλαίσιο ανήκει και ο ουμανισμός. Ο αιώνας των φώτων, ο διαφωτισμός, δεν έφερε μόνο το φως εξαιτίας των μαύρων αιώνων αλλά χάρις στη θυσία του φωτός του ελληνισμού.

Στρατηγικός τουρισμός

Την ώρα που παλεύουμε για να κρατήσουμε την ιστορία μας μέσω της μνήμης μας, οι δικοί μας θεωρούν ότι αυτός ο αγώνας είναι αναχρονικός. Μας εξηγούν ότι με έναν μεταμοντέρνο τρόπο πρέπει να ξεπεράσουμε τις νοητικές μας δυσκολίες και να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα με ρεαλισμό. Προωθούν μεθοδολογίες που επικεντρώνονται αποκλειστικά στα κοινά σημεία που

έχουμε με όλους όσους έχουμε διαμάχες. Για να μην έχουμε διαμάχες, σβήνουμε τις μάχες μας. Και στην ουσία, μας επιβάλλουν την κυριαρχία του κενού.

Την ίδια ώρα, οι φιλικές μας σχέσεις αντιμετωπίζουν το όλο θέμα με έναν καθαρά ελληνικό τρόπο όπου ο πολιτισμός έχει τον κύριο ρόλο. Προσπαθούν να αποδείξουν ότι όλη η ιστορία τους είναι το αποτέλεσμα ενός συγκριτισμού όπου η διαφορά και η ποικιλία θεωρούνται ως πλούτος. Η καλύτερη μέθοδος για να το αποδείξουν είναι η εφαρμογή αυτών των νοητικών σχημάτων στον τομέα του τουρισμού.

Στην Ελλάδα και στην Κύπρο, ο τουρισμός είναι ένας πλούτος. Δεν εννοούμε τον μαζικό τουρισμό που έχει φτάσει ούτως ή άλλως στα όριά του. Ο τουρισμός πια δεν έχει νόημα, αν δεν είναι ποιοτικός. Το πρόβλημα είναι ότι η χώρα μας δεν κατανόησε ακόμα πόσο στρατηγικός πρέπει να είναι ο τουρισμός μας. Το θέμα δεν είναι πια το συγκριτικό πλεονέκτημα διότι στην ουσία δεν υπάρχει, αν ο τουρισμός δεν έχει ως υπόβαθρο τον πολιτισμό. Όμως ακόμα και αυτό δεν επαρκεί πια. Ο πολιτισμός, αν δεν εφοδιαστεί με στρατηγική, δεν μπορεί ν' αντισταθεί στη βαρβαρότητα και στις επιθέσεις της λήθης.

Στην Τουρκία, ο τουρισμός είναι ένας οικονομικός πόλεμος. Όλες οι κινήσεις έχουν έναν και μόνο σκοπό, την ανάδειξη του κράτους. Και αν χρειάζεται να μετατραπεί όλη η ιστορία σε εργαλείο προπαγάνδας, δεν έχει σημασία. Η αιχμή του δόρατος είναι η Κωνσταντινούπολη. Ως διαχρονικό κέντρο πολιτισμών, η Πόλη είναι ο ιδανικός στόχος του τουρισμού ως στρατηγική οντότητα. Κάθε κατάκτηση, κάθε καταπάτηση μετατρέπεται αποτελεσματικά σε ελκυστικό κέντρο. Κάθε ήχος, κάθε χρώμα αποκτά μία νέα ερμηνεία για να λειτουργήσει το τουρκικό δόγμα. Ο τουρισμός πρέπει να είναι προσωρινός και κατά κάποιο τρόπο προσφυγικός. Πρέπει όλοι να θέλουν να πάνε στην Κωνσταντινούπολη, όχι όμως για να μείνουν. Το καλύτερο θύμα αυτού του στρατηγικού τουρισμού είναι το ελληνικό στοιχείο. Το αγκίστρι είναι το σύμβολο, η εικόνα. Ενώ η πραγματικότητα είναι ότι το σύμβολο έγινε συμβολικό και δεν έχει πια νόημα. Οι Έλληνες επισκέπτες δεν συναντούν τους απελαθέντες, μόνο τις οικίες τους, τις περιουσίες τους. Η Τουρκία δημιουργεί το οικονομικό της μέλλον πουλώντας το πολιτιστικό μας παρελθόν. Και κάθε αγορά είναι μία επιπλέον εγκατάλειψη.

Όμως ακόμα και πληγωμένα, η Κωνσταντινούπολη μπορεί να παίξει τον ρόλο του αναγεννησιακού στοιχείου μέσω μίας νέας μορφής αντίστασης. Διότι όπως λέει ο ποιητής «για να σε γονατίσουν πρέπει να γονατίσεις».

Σας ευχαριστώ.

Σταύρος Μπένος

Κυρίες και κύριοι, ήδη έχει παραχθεί ένα πολύ σημαντικό διανοητικό κεφάλαιο, το οποίο θέλω ευθύς αμέσως να σχολιάσω. Για να γίνει αυτό όμως, θέλω να ξεκαθαρίσω μία σύγχυση που αισθάνομαι ότι ίπταται στην αίθουσα.

Επειδή ακούσαμε πολλούς ορισμούς και προσεγγίσεις για τον πολιτισμό. Θέλω να διαχωρίσω, για να γίνω πιο σαφής αμέσως μετά, τρεις πολύ διακριτές έννοιες.

Είναι άλλο τα προϊόντα του πολιτισμού, ό,τι προϊόντα έχουν παραχθεί, είτε παλαιότερα η κληρονομιά μας, είτε σύγχρονα, από τους σύγχρονους δημιουργούς.

Είναι άλλο πράγμα το επίπεδο πολιτισμού, που είναι το επίπεδο όχι μόνο της παραγωγής καλλιτεχνικού έργου, αλλά και του επιπέδου μιας κοινωνίας, του επιπέδου όχι τόσο πολύ του μορφωτικού, αλλά του βιωματικού και του αισθητικού επιπέδου μιας κοινωνίας.

Αυτός ήταν ο ορισμός του Χατζδάκι, για να μιλήσουμε και λίγο για τον Χατζδάκι σε αυτήν την αίθουσα που την έχει μονοπωλήσει ο Ελύτης.

Και είναι άλλο εντελώς πράγμα οι κρατικές πολιτικές για τον πολιτισμό. Σήμερα εδώ μιλάμε για αυτό κυρίως. Δεν είμαστε σε μία συνάντηση φιλολογική για να αναλύσουμε τι σημαίνει πολιτισμός.

Οι κ.κ. Πέμπη Ζούνη και Μάγια Τσόκλη κάνανε αυτό το καταπληκτικό πράγμα σήμερα και εγώ συγκινούμαι πραγματικά. Ήμουν πολλά χρόνια εδώ σε αυτήν την αίθουσα. Συγκινούμαι που γίνεται αυτό σήμερα. Για αυτό θα προσπαθήσω να γίνω όσο γίνεται πιο πρακτικός.

Ύστερα για τον τουρισμό. Επειδή, σας βεβαιώνω, ότι τρώμαξα με τον κύριο Λυγερό και θα σας πω σε τι με τρώμαξε ο κύριος Λυγερός. Είναι άλλο πράγμα ο τουρισμός ως φαινόμενο και ως βίωμα του ανθρώπου, που ως βίωμα του ανθρώπου ταυτίζεται βεβαίως με τη πολιτιστική του έκφραση, και είναι άλλο πράγμα η κρατική πολιτική για τον τουρισμό.

Αυτά θέλω να τα αποσαφηνίσουμε σιγά – σιγά όσο θα ξετυλίγω τη σκέψη μου. Την οποία έχω χωρίσει, για να είναι όσο γίνεται πιο σαφής, σε τρεις ενότητες.

Ενότητα πρώτη

Το μεγάλο θέμα του νέου Υπουργείου και κατά πόσον αυτό το Υπουργείο είναι κάτι καλό ή κάτι κακό. Εγώ προτιμώ την αμφισημία και τις αβεβαιότητες της Μάγιας, παρά τις βεβαιότητες του Υπουργού και σας το λέω ξεκάθαρα.

Γιατί μπορεί αυτό το πράγμα να βρίσκει πολλές ταυτίσεις στο επίπεδο των ανθρώπινων συμπεριφορών, στο επίπεδο των κρατικών πολιτικών. Όμως είναι μία σχέση ολέθρια. Μία τέτοια σχέση εγώ έζησα ως Δήμαρχος στη Καλαμάτα και εν συνεχεία την παρακολουθούσα διαρκώς.

Ήταν η σχέση ανάμεσα στο περιβάλλον και τα δημόσια έργα. Όταν ενοποιήθηκαν αυτές οι δύο πολιτικές, ήταν μία τεράστια ήττα για το περιβάλλον. Και ξέρετε γιατί;

Γιατί το περιβάλλον ήταν ένα σύστημα αξιακό, ενώ τα δημόσια έργα ήταν ένα μέγεθος οικονομικό. Κυρίες και κύριοι, φύγετε σας παρακαλώ από τον ρομαντισμό, του τι είναι πολιτισμός και τι είναι τουρισμός. Ελάτε στις κρατικές πολιτικές.

Στις κρατικές πολιτικές. Ο Υπουργός Πολιτισμού καλείται να υπηρετήσει ένα σύστημα αξιακό, ενώ ο Υπουργός Τουρισμού καλείται να υπηρετήσει δείκτες οικονομικούς.

Από τα φύση τους αυτά τα πράγματα είναι αντίθετα και η προσπάθεια σύνδεσής τους είναι επικίνδυνη. Θέλω να πω, δηλαδή, ότι θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί σε κάθε βήμα και μάλι-

στα σε μία εποχή μεγάλων οικονομικών δυσκολιών, όπου θα έχουμε συνέχεια τους πειρασμούς των δεικτών και συνέχεια απειλές για όλο το φαινόμενο το πολιτισμικό.

Εγώ ως βουλευτής, στην τελευταία μου θητεία, έζησα το περίφημο χωροταξικό του τουρισμού. Ήμουν τότε συντονιστής περιβάλλοντος του ΠΑΣΟΚ.

Ξέρετε τι ήταν αυτό; Μπορούσε ο κάθε πολίτης με 150 στρέμματα, όπου και αν τα αγόραζε, να καταλύσει όλη τη πολεοδομική νομοθεσία και να χτίσει ακόμα και στα καλύτερα φιλέτα της χώρας. Πως απαντάς σε αυτό το πράγμα; Πως απαντάς σε αυτή τη βίαιη παρεμβολή εν ονόματι ξέρετε τίνος; Επειδή η χώρα έχει οικονομικά προβλήματα, ποιο ήταν το όραμα αυτών που δημιούργησαν αυτό; Οι δείκτες είναι πάλι.

Αυτό για το οποίο παλεύει σήμερα η χώρα. Με το αιτιολογικό ότι θα έχουμε ένα εκατομμύριο παραθεριστές από την Ευρώπη, και εν ονόματι αυτού του εισοδήματος του οικονομικού, καταλύουμε κάθε έννοια πολιτισμού και περιβάλλοντος.

Συνεπώς, θέλω να είμαστε πολύ συγκρατημένοι σε αυτό και θέλω όλοι όσοι υπηρετείτε πια σήμερα εδώ την Πολιτεία, και πρώτος ο Υπουργός, να το έχετε πάντα στο μυαλό σας. Ότι σε αυτήν την αέναη μάχη πρώτα είναι τα αξιακά και μετά οι δείκτες.

Γιατί θα χαθεί το παιχνίδι, όπως χάθηκε στο περιβάλλον. Το ξέρετε ότι στο ενιαίο Υπουργείο για 20 χρόνια εγώ ως Δήμαρχος συνεργάστηκα στενά με τον αείμνηστο Αντώνη Τρίτση και το Στέφανο Μάνο, που ήταν σπουδαίοι Υπουργοί Περιβάλλοντος, και τότε και εγώ ως Δήμαρχος πετούσα.

Όταν έφυγαν αυτοί παραλίγο να με σκοτώσουν όταν ήθελα να ρίξω τους ορόφους στην Καλαμάτα. Γιατί δεν είχα μία πολιτική περιβάλλοντος κεντρική, στοιχειωδώς να με προστατεύει. Και μια παρένθεση. Θα είναι πιο πλήρης η συνάντησή σας αν έχετε και μια τρίτη καρέκλα εδώ, που θα είναι το περιβάλλον.

Σας το συνιστώ για την επόμενη φορά. Έτσι δηλαδή θα είναι πιο ενιαίος ο κύκλος σας. Έτσι πιστεύω. Για τη σύγχρονη μας ταυτότητα ως χώρα. Είναι η κληρονομιά μας, που είναι ένα πολύ μεγάλο πράγμα.

Είναι η φύση. Αυτή η πανέμορφη φύση, ένα άλλο μεγάλο πράγμα.

Είναι η σύγχρονη δημιουργία, που είναι η πιο αδικημένη. Δεν την έχουμε προβάλει καθόλου και ελπίζω αύριο που έχετε τη θεματική αυτή ενότητα να αναδειχθεί αυτό το ζήτημα. Και είναι, τέλος, αυτό που τόσο γλυκά είπες Μάγια: οι ανθρώπινες συμπεριφορές με τις αντιθέσεις τους και το πώς αυτές εκδηλώνονται κάθε φορά από τον οδηγό ταξί, μέχρι τον πιο φιλόξενο σερβιτόρο σε ένα εστιατόριο.

Ποιο είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι οποιασδήποτε άλλης ημερίδας γίνεται οπουδήποτε; Αυτό που κάνετε τώρα εδώ. Είναι ότι είσαστε βουλευτές και εμένα πάντα το μεγάλο μου παράπονο ως βουλευτή, ήταν ότι δεν είχα εξασκήσει το βασικό μου δικαίωμα από το Σύνταγμα. Να νομοθετώ.

Και επειδή έχετε μία ηγεσία που μπορείτε να συνεννοηθείτε, εγώ θα έλεγα όλος αυτός ο προβληματισμός και όποιος θα επακολουθήσει, να καταλήξει σε νόμο.

Τότε θα δικαιωθεί. Όχι σε μία έκδοση που είπε ο Πρόεδρος. Καλό είναι και αυτό, αλλά δεν μου λέει τίποτα. Δεν μου λέει τίποτα. Και νομίζω ότι αυτή θα πρέπει να είναι και η φιλοδοξία δύο εισηγητών κοινοβουλευτικών τομέων του κυβερνώντος κόμματος.

Ελάτε τώρα να δούμε μαζί πώς θα τη δομήσουμε αυτή τη φιλοδοξία, για να είναι φερέγγυα και να είναι και αποτελεσματική. Εδώ, λοιπόν, έχουμε να δούμε μερικές ενότητες και πώς από αυτές τις ενότητες θα βγάλουμε προτάσεις.

Είναι η ενότητα για την πολιτιστική κληρονομιά. Είναι η ενότητα για τον σύγχρονο πολιτισμό και για άλλα ζητήματα.

Για να σας κάνω μια νύξη για το θέμα της ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Να δώσω έτσι μία γεύση, μία πρώτη γεύση.

Η πολιτική, για να μπορέσει να νικήσει, πρέπει να πάει με τις δυνάμεις του καλού. Πρέπει δηλαδή να στρατευθεί με τις δυνάμεις εκείνες που θα πάνε τη χώρα μπροστά.

Στην πολιτιστική κληρονομιά οι δυνάμεις του καλού ξέρετε ποιές είναι; Η εποποιία των αρχαιολόγων της χώρας μας. Κυρίες και κύριοι, έχω ζήσει την δημόσια διοίκηση χρόνια, Υφυπουργός δημόσιας διοίκησης.

Οι αρχαιολόγοι μας είναι εποποιία. Όλοι μας τους πετροβολούσαμε επί δεκαετίες για να υποχωρήσουν απέναντι σε τι; Στη προστασία των μνημείων. Και είναι οι μόνοι που άντεξαν. Κανένας άλλος κλάδος δεν άντεξε. Και μιας και είμαστε σε δύσκολες εποχές, είναι και οι μόνοι αδιάφθοροι του δημόσιου τομέα.

Προσέξτε όμως την αντίφαση. Αυτή η άκαμπτη συμπεριφορά τους δημιούργησε μία τέτοια εσωστρέφεια, που αποξένωσε τα μνημεία από τη κοινωνία.

Αυτόν τον γρίφο πώς θα τον λύσουμε; Εμένα, ξέρετε, από χρόνια αυτό με κατέτρωγε. Και μάλιστα ως αίτημα μου δημιουργήθηκε όταν ήμουν Υπουργός Πολιτισμού. Γι' αυτό το λόγο δημιουργήθηκε το ΔΙΑΖΩΜΑ.

Θα αναφερθώ σε δύο σημεία για να αντιληφθείτε το φαινόμενο και να μπορέσουμε να φανταστούμε και το πολιτιστικό προϊόν, στο πεδίο της κληρονομιάς.

Τα πιο ελκυστικά μνημεία είναι οι αρχαίοι χώροι θέασης και ακρόασης. Θέατρα, ωδεία, στάδια συνολικά 150 σε αριθμό.

Στον μεταπολιτευτικό κύκλο πόσοι αναστηλώθηκαν από αυτούς τους χώρους; 10-12 χώροι. Γιατί; Γιατί είναι αβοήθητοι οι αρχαιολόγοι. Γιατί δεν έχει συντρέξει όλη η κοινωνία σε αυτή τη μεγάλη υπόθεση κληρονομιάς.

Θέλει, δηλαδή, μία στράτευση του συνόλου των πολιτών και των θεσμών της χώρας για την ανάδειξη της κληρονομιάς.

Και η ανάδειξη έχει πολλή μεγάλη απόσταση από την εμπορευματοποίηση. Είναι μία λεπτή κόκκινη γραμμή που θέλει πολύ μεγάλη προσοχή.

Είναι όλα αυτά τα ζητήματα που πρέπει να επιλυθούν. Και πρέπει να προσέξουμε πάρα πολύ. Εγώ, λοιπόν, σας υπόσχομαι ότι αύριο θα σας έχω μία πλήρη πρόταση για αυτό που επιστρατεύτηκα να κάνω. Για το κομμάτι της κληρονομιάς. Προσπαθήστε να αντλήσετε από όλους τις προτάσεις τους, για να φτάσετε, όχι στη φιλοδοξία ενός τεύχους, αλλά μιας πρότασης νόμου για όλο το φάσμα του πολιτισμού, του τουρισμού — και, εγώ θα πρόσθετα, και του περιβάλλοντος.

Οι πολιτικές, ξέρετε, μπορεί να διαπρέψουν παντού, όταν είναι με τις δυνάμεις του καλού. Εκεί που δεν έχουν την απόλυτη ισχύ, αλλά έχουν μεγάλη ισχύ, είναι στο επίπεδο του πολιτισμού. Δηλαδή, στη διαμόρφωση των συμπεριφορών — που είναι και άλλα πράγματα που τις διαμορφώνουν, δεν είναι μόνο η πολιτική.

Τουλάχιστον όμως, σε αυτό η πολιτική μπορεί να είναι υπόδειγμα. Και θα τελειώσω πάλι με μία κουβέντα του Μάνου του Χατζδάκι, που όταν ήμουν νεαρός Δήμαρχος ερχόταν, δωρεάν παρακαλώ, με όλο το Τρίτο πρόγραμμα στην Καλαμάτα, επειδή είχε δει τη διαθεσιμότητα.

Το ωδείο το είχε φτιάξει ο ίδιος. Είχε φέρει τον Γιώργο τον Κουρουπό και τον είχε κάνει Διευθυντή. Και όλοι οι καλλιτέχνες τότε κατέβαιναν δωρεάν στη πόλη για να με βοηθήσουν.

Γιατί όταν πήγα και του ζήτησα βοήθεια, τον πήραν τα δάκρυα και μου έστειλε όλο το Τρίτο πρόγραμμα. Μου είχε πει μία κουβέντα, λοιπόν, και κλείνω με αυτήν. Μου είχε πει «Δήμαρχε, η πολιτική και ο πολιτισμός έχουν δύο μεγάλους εχθρούς. Το θέμα είναι πώς περνάς από ανάμεσα. Είναι ο λαϊκισμός και ο ελιτισμός, ο οποίος έχει περισσέψει στην πολιτική ζωή τα τελευταία χρόνια».

Αν δεν γίνει αυτή η ανάταξη, δεν έχουμε πάρα πολλές ελπίδες.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Γιάννης Ξανθούλης

Προτού μιλήσουμε και λαλήσουμε και κελαδηήσουμε, θα ήθελα αντί για Ελύτη, Παλαμά και όλα τα γνωστά που ακούσαμε, εγώ να σας πω κάτι του Μποστ που το προτιμώ. Με συγχωρείτε κιόλας.

Ο Μποστ λοιπόν έλεγε ότι «είμαστε έθνος τουρισμού, κολώνων και των πλαζ, παρ' όλο που δεν έχουμε Λούβρον και Ερμιτάζ».

Αυτό τα έλεγε όλα —και τα έγραφε— στις αρχές του '60 στις εφημερίδες, νομίζω στην Αυγή ήταν αυτό. Νομίζω ότι βρισκόμαστε στον πάτο, για να πω τα πράγματα με το όνομά τους.

Για να καταλαβαινόμαστε, και αφού φτάσαμε στον πάτο, είμαι βαθιά αισιόδοξος παρ' όλα αυτά, ότι σιγά — σιγά θα αρχίσουμε να ανεβαίνουμε.

Είτε, όπως είπε ο Βαϊτσής Αποστολάτος, αρχίζοντας από τη δεκαετία του '60, που ήταν η πιο εύκρατη. Ο κύριος Μερκούρης το ξέρει πάρα πολύ καλά. Γιατί η αλησμόνητη Μελίνα ήταν το μπαϊράκι μας, η σημαία μας τότε.

Μετά ήρθαν οι Ζορμπάδες, ήρθαν τα συρτάκια, ήρθαν τα διάφορα, ήρθαν οι καλοί τουρίστες. Μετά αξιοποιήθηκαν οι ορμόνες μας, βγάλαμε τη καλύτερη φήμη σε αυτό. Το ξέρουμε όλοι. Μετά δεν ξέρω πως, πέσανε και αυτά.

Όλοι αυτοί τώρα είναι στα ΚΑΠΗ. Τα πρώην καμάκια. Πραγματικά είχαμε ένα θαυμάσιο «σεξοτουρισμό» για τον οποίο ήμασταν εξαιρετικά περήφανοι. Μέχρι και ο Βασίλης ο Βασιλικός -θυμάστε- έγραψε το βιβλίο, τα Καμάκια. Όχι τα καϊμάκια, τα Καμάκια.

Και στα καϊμάκια ήμασταν καλοί, και σε όλα. Λοιπόν, αυτά, ξαφνικά, λες και εξατμίστηκαν. Ήρθε η υπέροχη τηλεόραση με όλες αυτές τις γελοίες και απδίες που ξέρουμε.

Τις απολαύσαμε, τις καταβροχθίσαμε. Έχουμε μολυνθεί και τώρα πάμε για αποτοξίνωση. Τώρα βρισκόμαστε νομίζω στη μεθαδόνη. Ήρθε ο καιρός. Στην τουριστική μεθαδόνη.

Τι είναι ο πολιτισμός; Για αυτό τώρα επικαλούμαστε συνέχεια τι είπε ο Ελύτης και τι ξαναείπε ο Ελύτης και τι δεν είπε. Τα πάντα είπε ο Ελύτης. Βεβαίως.

Το θέμα είναι το τι λέμε εμείς και τι θα πούμε στα παιδιά μας. Νομίζω ότι όλα είναι θέμα πολιτισμού, αλλά και όλα είναι θέμα αγωγής, όπως έλεγε και η Ελένη Αρβελέρ.

Είναι θέμα αγωγής, είναι θέμα ξεστραβώματος. Πώς θα ξεστραβωθούμε από την άγνοιά μας. Πώς θα μάθουμε ιστορία. Πώς, στοιχειωδώς, θα απενεχοποιήσουμε τη λέξη, επιτρέψτε μου «μαλάκας» —νομίζω πρώτη φορά ακούγεται αυτή η λέξη εδώ μέσα— και όλα αυτά που ξέρουμε, τα οποία αποτελούν ένα θριαμβευτικό άλλοθι για το χάλι μας.

Νομίζω ότι ήρθε η ώρα. Είμαστε στον πάτο και ό,τι κάνουμε από εδώ και πέρα, θα είναι παρθενογένεση, που λένε, κανονικότητα. Εδώ που βρισκόμαστε, θα ξεκινήσουμε μία νέα πορεία με αισιοδοξία, με κέφι και ανιδιοτέλεια ή έστω και με λίγη ιδιοτέλεια.

Η φιλοξενία στην Ελλάδα και ο Ξένιος Δίας, όλα αυτά είναι τρίχες κατσαρές, πιστεύω. Η φιλοξενία στην Ελλάδα είναι ιερή μέχρι 3 μέρες. Από κει και πέρα με πιάνει κάτι σαν τρέμουλο.

Εγώ το πιστεύω απόλυτα ως χρονογράφος, με διάφορα έτσι ολισθήματα γελοιογραφίας, αλλά νομίζω ότι αυτή είναι μία πραγματικότητα και πίσω από τα εύθυμα υπάρχει το δράμα, υπάρχει ο ζόφος.

Είναι καιρός να μάθουμε ιστορία, να μάθουν οι δικοί μας. Θα αρχίσουμε πρώτα από τη δική μας την εκπαίδευση και μετά να αρχίσουμε να την πλασάρουμε και προς τα έξω.

Προς τα έξω, βέβαια, τα ξέρουν καλά, ενώ εμείς δεν μαθαίναμε ποτέ τίποτα. Το έχω πει και άλλες φορές, τουλάχιστον για τη δική μου γενιά, είμαι πια 63 χρονών, σταματούσε η γνώση μας στην ιστορία στον Καποδίστρια. Μόλις σκοτώναμε τον Καποδίστρια, πηγαίναμε ημερήσια εκδρομή.

Από κει και πέρα δεν μαθαίναμε απολύτως τίποτα. Σου λέει, εφόσον ελευθερώθηκε η Ελλάδα, τι να στενοχωριόμαστε τώρα; Πηγαίναμε στις βόλτες.

Αυτά τα πράγματα, δυστυχώς, φαίνεται ότι πήγαν πολύ χειρότερα. Τώρα δεν φτάνουν ούτε στον Καποδίστρια. Τον έχουν σκοτωμένο από πολύ νωρίς, αυτόν. Είναι καιρός να αρχίσει μία εσωτερική, προπαντός, εκπαίδευση, να μπορούμε σε κάποια άλλα λούκια και μετά να σκώσουμε κεφάλι και να δούμε τους ξένους και να αρχίσουμε να τους εκτιμούμε με τον τρόπο, τέλος πάντων, που περιμένουν αυτοί να εκτιμηθούν, όχι με αυτά τα άθλια βέβαια φτηνά πακέτα ή ακριβά πακέτα. Είναι θέμα αγωγής.

Να μάθουμε πρώτα εμείς να μην είμαστε ανάγωγοι, από εκεί ξεκινάω και μετά να αρχίσουμε να διδάσκουμε και λίγη αγωγή στους ξένους.

Επίσης, να πω και κάτι άλλο, που αφορά βέβαια το Δήμο Αθηναίων, αλλά και γενικότερα τους άλλους Δήμους. Κάποτε η Αθήνα είχε 27 τουαλέτες. Κάθισα και τις μέτρησα. Καταλαβαίνετε τι εννοώ. Αποχωρητήρια, αυτό που λέγαμε το παλιό καλό καιρό. Τότε που μιλούσαμε για βασιλικό και ασβέστη στην Ελλάδα και δεν ξέραμε τα rest room και όλες αυτές τις ανοησίες.

Τότε πηγαίναμε στο αποχωρητήριο. Υπήρχαν 27 τουαλέτες. Σήμερα δεν υπάρχει ούτε μία. Μόνο στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων υπάρχει μία, όπου το ανοίγουν και το κλείνουν κατά πώς βολεύει στην υπάλληλο. Ή αν έχει πληρωθεί η υπάλληλος το ανοίγει, αν δεν έχει πληρωθεί, βαριέται, φεύγει. Οπότε ξέρετε, γύρω – γύρω όλα αυτά τα μέρη βρωμοκοπάνε. Όλη η Αθήνα βρωμοκοπά αν υπολογίσουμε ότι υπάρχουν και περίπου 1 εκατομμύριο ξένοι.

Ξένοι, λαθρομετανάστες, λαθροξένοι, όλοι αυτοί που πουλάνε τις Louis Vuitton τις τσάντες –τις μαϊμούδες εννοώ– και άλλοι πολλοί.

Βέβαια, εγώ το διηγούμαι με ευτράπελο τρόπο. Πολιτισμός, με ή χωρίς εισαγωγικά, και μετά πηγαίνουμε παρακάτω. Άρχισα πολύ ανορθόδοξα νομίζω. Σας πήρα αμπάριζα και είπα όλα αυτά τα πράγματα, αλλά εις μνήμην του Μποστ ας καταγραφούν τα λεγόμενά μου.

ΜΕΡΟΣ 2ο

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Τέσσερις Μαρτυρίες¹

Μάρκος Χολέβας

Η δική μου εμπειρία ξεκινάει, κατά κύριο λόγο, το 1999, όταν μια ομάδα ανθρώπων αποφασίσαμε να γυρίσουμε μια διεθνή συμπαραγωγή, που αφορούσε την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αρχαία Ελλάδα.

Αυτό προϋπέθετε, λοιπόν, ότι θα πραγματοποιούσαμε γυρίσματα σχεδόν στο 90% των αρχαιολογικών χώρων. Η γραφειοκρατία που αντιμετωπίσαμε σε σχέση με τις άδειες, αλλά κυρίως, η παρέμβαση σε αισθητικά θέματα από πλευράς των αρχαιολόγων (δηλαδή άποψη επί του σεναρίου και όχι επί των ιστορικών δεδομένων), δημιούργησε πάρα πολλά προβλήματα στην παραγωγή. Δημιούργησε επίσης πολλές απορίες στους ξένους χρηματοδότες και συμπαραγωγούς, οι οποίοι αδυνατούσαν να καταλάβουν πώς ένας αρχαιολόγος απαιτεί, με έναν έμμεσο τρόπο, υποδεικνύοντας ποιά σκηνή θα γυριστεί και ποιά όχι, να παρέμβει στο καλλιτεχνικό και δημιουργικό έργο της κινηματογραφικής ομάδας.

Σαφέστατα, έπρεπε όλα αυτά να ξεπεραστούν και, δυστυχώς, λόγω της γραφειοκρατίας και της κατάστασης που επικρατεί, το ξεπέρασμα γίνεται κατά τον ελληνικό τρόπο, δηλαδή είτε με αυτό που λέμε το φιλοδώρημα (μπαξίσι) σε διάφορους κατά το γύρισμα, είτε βρίσκοντας τον γνωστό, ο οποίος λύνει το πρόβλημα.

Αυτό όμως δεν είναι επαγγελματικό και δεν δημιουργεί συνθήκες ούτως ώστε η ελληνική πολιτεία να μπορεί να αξιοποιεί την εθνική μας κληρονομιά, που στο κάτω-κάτω ανήκει σε όλους μας, σε όλο αυτό που λέμε ελληνική πολιτεία.

Πιστεύω, λοιπόν, ότι όλο αυτό το σύστημα, η διαχείριση των αρχαιολογικών μνημείων ως προς τη χρήση τους για κινηματογραφικές ταινίες ή παραγωγές ντοκιμαντέρ, πρέπει να αναθεωρηθεί.

Και, φυσικά, οι αρχαιολόγοι έχουν λόγο. Και πρέπει να έχουν λόγο.

Αλλά ο λόγος τους πρέπει ουσιαστικά να εντοπίζεται και να περιορίζεται σε δύο σημεία. Στην ιστορική αλήθεια, όταν πρόκειται για ντοκιμαντέρ, και στο πώς δεν θα προκληθεί οποιαδήποτε υλική φθορά στο μνημείο. Γιατί το θέμα της νηικής φθοράς είναι κάτι ευρύτερο και θα πρέπει να έχουμε έναν ευρύτερο μηχανισμό που θα το εξετάζει, να είναι κομμάτι της πολιτικής που θα ασκείται από το Υπουργείο Πολιτισμού.

¹ Καταγραφή μαγνητοσκοπημένων συνεντεύξεων που προβλήθηκαν σε βίντεο κατά την έναρξη της 1ης θεματικής ενότητας του συνεδρίου.

Αντώνης Μαγκλής

Πριν από τρία χρόνια ξεκίνησε μια πρωτοβουλία για την ίδρυση των πρώτων υποβρυχίων μουσείων στην Ελλάδα. Σήμερα είμαστε κοντά στη χρηματοδότηση του βραβευμένου προτύπου καινοτόμου σχεδίου ανάπτυξης «Άνω Μαγνήτων Νήσοι». Απαιτείται ισχυρή πολιτική βούληση του Υπουργείου Πολιτισμού, ώστε να ξεπεράσει την γραφειοκρατία και την επιφυλακτικότητα της δημόσιας διοίκησης απέναντι σε καινοτόμες ενέργειες και να καταστεί δυνατή η δημιουργία των πρώτων ενάλιων επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων στη χώρα, στην Αλόνησσο και στη Σκόπελο.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο είναι συμβατό με το όλο εγχείρημα, αλλά απαιτείται διαβούλευση με τους δημόσιους φορείς, ώστε να μπορέσουν να οριστούν οι κανόνες, οι όροι της δημιουργίας, της λειτουργίας και της φύλαξης των υποβρυχίων μουσείων.

Αντώνης Κιούκας

Η δική μου ιστορία ξεκινά από την Ακρόπολη. Πριν από μερικούς μήνες η Fendi, μεγάλη εταιρεία μόδας με σχεδιαστή τον Καρλ Λάγκερφελντ, με προσέγγισε, προτείνοντάς μου να πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα ένα event που θα αφορούσε στην παγκόσμια καμπάνια της εταιρείας για την επόμενη σεζόν.

Πέρυσι, αυτό το event, που περιλάμβανε φωτογράφιση και επίδειξη μόδας, πραγματοποιήθηκε στο Σινικό Τοίχος. Του χρόνου θα πραγματοποιηθεί στη Ρώμη, στο Καπιτώλιο.

Το event θα κόστιζε 5.000.000 €. Θα μένανε για μια μέρα στην Αθήνα, και θα είχε καλεσμένους 300 δημοσιογράφους από όλο τον κόσμο και 200 VIP, opinion leaders κλπ.

Καταλαβαίνουμε τι τεράστια –και οικονομική, αλλά κυρίως– επικοινωνιακή σημασία θα είχε αυτό για την πατρίδα μας, σε μια στιγμή όπου όχι μόνο βαλλόμαστε, αλλά υπάρχει τεράστια δυσφήμιση για τη χώρα μας.

Η απάντηση του Υπουργείου Πολιτισμού ήταν αρνητική. Επανήλθα με μια δεύτερη πρόταση, έπειτα από δύσκολες συνεννοήσεις με την ξένη εταιρεία, ώστε να γίνει το event, αντί για την Ακρόπολη, στο σημείο ανάμεσα στα Προπύλαια και στον Ναό του Ποσειδώνα, στο Σούνιο.

Η απάντηση ήταν και πάλι αρνητική. Παρ' όλα τα επιχειρήματα, παρ' όλες τις τεχνικές μελέτες που είχαν γίνει ώστε να μην πληγεί και να μην φθαρεί καθόλου το μνημείο, και παρ' όλη την τεράστια διαφήμιση για την πατρίδα μας.

Από την απάντηση έμεινα έκπληκτος. Πιστεύω ότι το ελληνικό δημόσιο θα έπρεπε να αντιμετωπίσει με τελείως διαφορετική λογική τέτοιου είδους θέματα. Η επιχειρηματικότητα, η καινοτομία, πρέπει να ανταμείβονται. Και η περιουσία της χώρας, με την καλή έννοια, πρέπει να αξιοποιείται.

Γιώργος Τριανταφύλλου

Θα ήθελα να αναφερθώ σε δύο προσωπικές εμπειρίες μου σε σχέση με πολιτιστικές δράσεις. Δύο εμπειρίες που χαρακτηρίζονται αντιδιαμετρικές ως προς τη σχέση με τη δημόσια διοίκηση.

Η πρώτη είναι θεαματικά θετική και έχει να κάνει με τα οράματα και τη μοναδική δεξιοότητα σε θέματα διαχείρισης και διοίκησης του διευθυντή του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου της Αθήνας Δημήτριου Κωνσταντίου, που με τίμησε προτείνοντάς μου να προετοιμάσω, στο χώρο των περιοδικών εκθέσεων του μουσείου, την έκθεση με τίτλο «Αρχέτυπα», που συνοδεύει και το αντίστοιχο βιβλίο.

Ο Κωνσταντίνος κατάφερε να μεταφέρει στους συνεργάτες του ένα πάθος για την προώθηση των στόχων του Μουσείου πολύ σημαντικό και σπάνιο, θα έλεγα, για τα ελληνικά δεδομένα. Και, φυσικά, την πρωτοβουλία του αυτή την ενίσχυσε και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Είχα την τύχη να βιώσω το αποτέλεσμα αυτού του πάθους, όχι μόνο κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έκθεσης, αλλά και αργότερα, όταν πια ο Κωνσταντίνος είχε χάσει τη μάχη με τη ζωή και δεν ήταν παρών στη φάση της υλοποίησης της έκθεσης.

Οι δικοί του άνθρωποι, μακριά από τη νοσηρή δημοσιοϋπαλληλική αδράνεια, συνέβαλαν με τον καλύτερο τρόπο και με όλες τους τις δυνάμεις στην προετοιμασία και την υποστήριξη αυτής της προσπάθειας, που μπορείτε ακόμα να εκτιμήσετε στους χώρους του Βυζαντινού Μουσείου μέχρι τις 30 Ιουνίου.

Η δεύτερη εμπειρία έχει να κάνει με μια αρχιτεκτονική μελέτη που αφορά ένα ιδιότυπο έργο. Ένα έργο που αποτελεί μια πρωτοποριακή μικρή μονάδα πράσινης ενέργειας, με σημαντική δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα, και από την άλλη, μια υποδειγματική, ίσως, πρόταση για το πώς μπορεί κανείς να διαχειριστεί το πρόβλημα της ένταξης στο φυσικό περιβάλλον.

Στην περίπτωση μάλιστα αυτή, τίθεται και το ζήτημα της βελτίωσης και αναβάθμισης ενός ήδη προβληματικού τοπίου που, δυστυχώς, έχει υποστεί δυσάρεστες επεμβάσεις. Με την έννοια αυτή, και σε συνδυασμό με τη γειτνίαση του έργου με αρχαιολογικό χώρο, πρόκειται τελικά για ένα έργο που εκτός από τη δυναμική του στα πλαίσια της πράσινης ανάπτυξης, στην ουσία έχει έναν χαρακτήρα πολιτιστικής δράσης.

Ο τρόπος αρχιτεκτονικής διαχείρισης του έργου αυτού έχει να κάνει με πρωτοφανείς για τα ελληνικά δεδομένα απλές, οικολογικές και βιοκλιματικές επιλογές και με ένα επιβαρυνμένο κόστος που τελικά οι επενδυτές αποφάσισαν να καλύψουν, συμμετέχοντας ενεργά σε μια πειραματική και πρωτοποριακή πρωτοβουλία.

Για τη μελέτη αυτή, η συνεργασία με το δημόσιο ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2009 και πρόκειται για μια συνεργασία που προηγήθηκε της υποβολής. Είναι γεγονός, όμως, ότι εμπλέκονται πολλά Υπουργεία και πολλοί φορείς διότι, βεβαίως, εκτός από την πολιτιστική διάσταση, υπάρχει και η τεχνολογική και η οικοδομική.

Αυτή η διασπορά των αρμοδιοτήτων και η έλλειψη, πιθανώς, ενός υπεύθυνου προσώπου της δημόσιας διοίκησης, που να νοιάζεται για τη συντόμευση των διαδικασιών έγκρισης για μια επέν-

δυση των 20.000.000 €, έχει σαν αποτέλεσμα σήμερα να εξακολουθεί να παραμένει αόριστη και αβέβαια η ημερομηνία για την έγκριση ή την μη έγκριση τελικά αυτής της μελέτης.

Οι επενδυτές χάνουν σιγά-σιγά την υπομονή τους και το ενδιαφέρον τους. Χωρίς να θέλω να μπω σε λεπτομέρειες, οι διαδικασίες αυτές είναι εξαιρετικά αργές. Γιατί, τελικά, πρόκειται για μια υπόθεση διεκπεραίωσης. Λείπει το πάθος για την επίτευξη ενός στόχου, αυτό το πάθος που είχε ο Κωνστάντιος και κινητοποιούσε ανθρώπους που μπορούν να επισπεύσουν και να συντονίσουν, και τον έλεγχο που καθορίζει την αξιοποίηση αυτών των επενδύσεων.

Το θέμα είναι σήμερα, που η ανάγκη είναι επιτακτική, ποιος θα εμπνεύσει αυτό το πάθος. Ίσως, η απειλή ενός διαφαινόμενου αδιεξόδου σε συνδυασμό με την παρουσία εμπνευσμένων ανθρώπων που, ευτυχώς, ακόμη υπάρχουν.

Εισαγωγή

Νίκος Ξυδάκης

Στη σημερινή συνεδρίαση, το θέμα είναι η σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ενδεχόμενης τουριστικής της αξιοποίησης.

Ένα θέμα το οποίο απασχολεί πάρα πολλά χρόνια και την κοινότητα των αρχαιολόγων και των αρχιτεκτόνων και των επιχειρηματιών. Είδαμε μερικά σχετικά βίντεο, τα οποία δίνουν κάποιες αφορμές. Νομίζω ότι σε κάποια διατυπώθηκαν νηφάλιες διαπιστώσεις.

Σε κάποια άλλα πράγματα, εγώ προσωπικά διαφωνώ. Αν θα πρέπει, δηλαδή, ο οποιοσδήποτε μεγάλος οίκος μόδας, φερ' ειπείν, να ζητά ένα μνημείο. Η σύγκριση της Ακροπόλεως με το Σινικό Τείχος είναι ατυχής. Το Σινικό Τείχος είναι κάτι εκατοντάδες ή χιλιάδες χιλιόμετρα και η Ακρόπολη είναι ορισμένα τετραγωνικά μέτρα.

Είναι άλλες οι αντοχές του καθενός μνημείου, για αυτό και είναι ατυχείς πολλές φορές οι συγκρίσεις. Είναι άλλη η φύση αυτού του μικροσκοπικού εύθραυστου ελληνικού πολιτισμού, άλλες οι κλίμακες, άλλες οι επεμβάσεις. Ένα αυτό.

Το δεύτερο είναι ότι όλοι γνωρίζουμε, όλοι νοιώθουμε κάθε πρωί που ξυπνάμε, ότι κάθε 24ωρο είναι πιο δραματικό στην Ελλάδα. Ζούμε ένα ιστορικό μεταίχμιο του ελληνισμού και του ελλαδικού κράτους και αυτή η αίσθηση του επείγοντος και της ανάγκης δεν είναι πάντα ο καλύτερος σύμβουλος. Δηλαδή, επειδή χρειαζόμαστε επείγοντως χρήμα για την υπερχρεωμένη χώρα, για τη γονατισμένη χώρα, ας το βρούμε όπως να 'ναι.

Θα πρέπει να είμαστε λιγάκι πιο ψύχραιμοι. Η ανάγκη και το άγχος το εισπρακτικό δεν είναι ο καλύτερος σύμβουλος. Αυτό που έχουμε να διαχειριστούμε, αυτό που λέμε πολιτιστική κληρονομιά, αυτό που λέμε παράδοση, ένας ελληνισμός που προεκτείνεται πέραν του κρατιδίου των 200 ετών, αν στέκει αυτό το σχήμα της συνέχειας στα μυαλά μας, έχει μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Είναι πολύ μεγάλες οι ευθύνες μας τώρα, αυτή τη στιγμή της τεράστιας κρίσης να διαχειριστούμε αυτό που έχουμε κατά τον πιο σώφρονα τρόπο και να μην μας πιάσει αυτό το άγχος της αξιοποίησης.

Ο ελληνικός τουρισμός, κατά τη γνώμη μου, καθώς κατάγομαι από ένα κατεχοχίν τουριστικό μέρος, τη Μύκονο, νομίζω ότι αυτό το άγχος της αξιοποίησης, της χύδην, ασχεδίαστης, χωρίς στρατηγική, χωρίς όραμα αξιοποίησης, τα τελευταία 40-50 χρόνια κατέστρεψε και τις Κυκλάδες και την τουριστική βιομηχανία. Την έκανε μια τουριστική βιομηχανία με σημαία ευκαιρίας, χωρίς σχεδιασμό, χωρίς ποιότητα, χωρίς απαιτήσεις.

Το 2010 δεν έχουμε περιθώριο να κάνουμε τα λάθη που κάναμε την δεκαετία του '70. Πολύ μεγάλο μέρος του κεφαλαίου έχει φαγωθεί. Ό,τι μας έχει μείνει πρέπει να το χρησιμοποιήσουμε με περίσκεψη.

Το θέμα που θέτει το συνέδριο είναι μια αιχμή, μια αγκίδα που αυτή τη στιγμή καίει τα χέρια μας και μπορεί να ματώσει τις ψυχές μας. Πρέπει να το δούμε με μεγάλη σοβαρότητα.

Για αυτό, θα ήθελα να συγχαρώ και τους ανθρώπους που συμμετέχουν και καταθέτουν την πολύτιμη γνώση και την εμπειρία τους και τις δύο Βουλευτές που βγαίνουν μπροστά με μια πρωτοβουλία χωρίς έτοιμα συμπεράσματα.

Και θα ήθελα να ακούσουμε αυτούς τους ανθρώπους, τους αρχαιολόγους, οι οποίοι είναι το αρχαιότερο επιστημονικό σωματείο στην Ελλάδα, η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία. Είναι η πιο παλιά επιστημονική κοινότητα στην Ελλάδα. Έχει βγάλει μεγάλες προσωπικότητες που λάμπρυναν το νεότερο ελληνισμό.

Μονίμως τους βρίζουμε. Γιατί; Διότι διαφυλάσσουν μερικά πράγματα. Σε πολλές περιπτώσεις στη νεότερη Ελλάδα έσωσαν οικισμούς, σύνολα, ανθρώπους, τόπους που αλλιώς δεν θα είχαν σωθεί. Παρ'όλα αυτά διαρκώς τους γκρινιάζουμε, διαρκώς τους λέμε οπισθοδρομικούς. Ίσως θα έπρεπε να το δούμε λίγο διαφορετικά.

Για αυτό θα ήθελα να καλέσω τώρα στο βήμα ανθρώπους που έχουν παλέψει και έχουν δούλεψι σε αυτή την κατεύθυνση της διατήρησης και της προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς, με επικεφαλής την Αρχαιολόγο, πρώην και νυν Γενική Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού, την κυρία Λίνα Μενδώνη.

Τον Αρχαιολόγο Δημήτρη Παντερμαλή, Πρόεδρο του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως.

Έναν πολιτικό που δούλεψε πολύ στον πολιτισμό, τον κύριο Σταύρο Μπένο πρώην Υπουργό Πολιτισμού, πρώην Δήμαρχο και νυν Πρόεδρο ενός καινοτομικού σωματείου, του σωματείου ΔΙΑΖΩΜΑ το οποίο προσπαθεί να παντρέψει αυτές τις χρήσεις μιας μοντέρνας αξιοποίησης, με σεβασμό των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς και να βρει πόρους για να αναστηλώσει, να διασώσει ορισμένα μνημεία.

Τη Διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, την κυρία Αικατερίνη Καμπλάκη.

Μια Αρχαιολόγο, νομίζω με καταγωγή από τις Κυκλάδες, την κυρία Αγγελική Σίμωσι, Προϊσταμένη της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων.

Την κυρία Μαρία Καλτσά, Γενική Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικής Ανάπλασης και την Πρόεδρο της εταιρείας Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων, κυρία Ντόρα Γαλάνη.

Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Πρόκληση για όλους

Λίνα Μενδώνη

Ευχαριστώ ιδιαίτερα την Πέμη και τη Μάγια, φίλες καλές από τα παλιά, για την πρωτοβουλία να διοργανώσουν τη σημερινή συνάντηση. Ευχαριστώ ακόμη περισσότερο, γιατί είχαν την καλοσύνη και την ευγένεια να μου ζητήσουν να σχολιάσω την ενότητα αυτή, την πρώτη ενότητα της σημερινής ημέρας του συνεδρίου, που αφορά την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Δεν έχω ένα έτοιμο κείμενο, γιατί θεώρησα ότι αυτό που αξίζει περισσότερο είναι να γίνει μια συζήτηση με αφορμή αυτά που ακούστηκαν από τη μια, και από την άλλη με αυτά, τα οποία ελπίζουμε ότι ο καθένας από εσάς και από εμάς θα καταθέσει στα πλαίσια αυτής της συζήτησης. Πέρα από θεωρητικά σχήματα, όσα ειπωθούν σήμερα, θα μπορούσαν να έχουν και μια πρακτική σημασία, υπό την έννοια ότι ορισμένες ιδέες και σκέψεις μπορούν να καταγραφούν. Και τόσο η διοίκηση και ιεραρχία της, όσο και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού στην πολιτική του διάσταση, θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και να αξιοποιήσουν.

Καθώς άκουγα τα σχόλια των ανθρώπων, οι οποίοι κατέθεσαν την εμπειρία τους, καθ' όλα σεβαστή, σε πολλά σημεία δίκαιη σε άλλα σημεία άδικη, ή, τέλος πάντων, για να μην χρησιμοποιήσω τη λέξη άδικη, ιδωμένη από τη δική τους προσωπική οπτική γωνία, δεν μπορώ παρά να συμφωνήσω απολύτως με τα σχόλια τα οποία κατέθεσε προηγουμένως ο κύριος Ξυδάκης.

Όχι γιατί με βολεύουν, με βολεύουν υπό την πολιτική ιδιότητα εννοώ, αλλά γιατί και εγώ πιστεύω βαθύτατα ότι τα πράγματα δεν είναι μονοδιάστατα και απλά.

Να σας θυμίσω έναν από τους πιο ωραίους μύθους, τους κοσμογονικούς μύθους των αρχαίων Ελλήνων που είναι η μίξη, η Ένωση του Άρη με την Αφροδίτη. Ο Άρης και η Αφροδίτη ενώνονται κάποια στιγμή και από την ένωση αυτή γεννιέται η Αρμονία. Ο καρπός της ένωσης δηλαδή δύο αντιθετικών μεταξύ τους δυνάμεων, είναι η δημιουργία της αρμονίας, της ισορροπίας και του μέτρου.

Αυτό μπορεί να είναι αφορμή για τη σημερινή μας συζήτηση. Αντιθετικές απόψεις οι οποίες για να είναι, εντέλει, εποικοδομητικές, κάπου θα πρέπει να παντρευτούν και να συγκλίνουν.

Όμως, μιλώντας ειδικά για τον αρχαίο πολιτισμό, για την πολιτιστική κληρονομιά αυτού του τύπου –και εδώ να πω ότι η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι μόνο τα υλικά κατάλοιπα, είναι και ένα τεράστιο άυλο κεφάλαιο, το οποίο δεν πρέπει να το παραγνωρίζουμε, δεν πρέπει να το αφήνουμε έξω από τον τρόπο διαχείρισής μας– δεν είναι, όπως και τα υλικά κατάλοιπα, πράγματα τα οποία πρέπει να τα φθείρουμε, να τα υπερκαταναλώνουμε, να τα βιάζουμε καμιά φορά.

Μιλώντας για τον κλασικό άνθρωπο, μιλώντας για τον αρχαίο άνθρωπο, εντέλει, για τον αρχαίο Έλληνα, από τη στιγμή που ξεκινάει η πρώτη του δημιουργία, πολύ πριν τη γραφή, πολύ πριν υπάρξουν οι μαρτυρίες από τους συγγραφείς ή από τους λίθους, από τις πέτρες δηλαδή που μιλούν, είναι σαφές ότι ακολούθησε αυτά τα οποία υπαγορεύει η φύση.

Η αγάπη αυτή των αρχαίων Ελλήνων για το μέτρο, η αντίληψη για την ύβρι, την υπερβολή, την απόκλιση από τη φυσική τάξη, με τη συνεπαγόμενη τιμωρία από το Θεό, η επιθυμία του *κατ' αρετήν ζην*, είναι εκφράσεις μιας βαθύτατης φιλοσοφικής πεποίθησης ότι η φύση, με το μέτρο και με την πειθαρχία της, αποτελεί πρότυπο συμπεριφοράς για τον άνθρωπο. Και αυτό νομίζω ότι πρέπει να το κρατήσουμε.

Η καταστροφή των ισορροπιών που συνεχούν αυτό το σύνολο, η διατάραξη της αρμονικής σύζευξης της φύσης και των ανθρώπινων έργων, η απώλεια του μέτρου θεωρείται για τον αρχαίο άνθρωπο «ύβρις». Για τον πολύ πιο κοντινό μας Δημήτρη Πικιώνη «γαιάς ατίμωση».

Είναι δηλαδή αυτή όλη η ηθική διάσταση, την οποία φέρει εκ των πραγμάτων όλο αυτό το οποίο λέμε «πολιτιστική κληρονομιά» ή, αν θέλετε, «ανθρώπινο δημιούργημα».

Η ατίμωση της γης, και αυτή είναι έκφραση του Πικιώνη, δεν είναι τίποτα άλλο από την ανατροπή και την αλλοίωση των σχημάτων, την παραμόρφωση της εικόνας και των περιγραμμάτων ενός τοπίου, την απώλεια της ιστορικής μνήμης, την καταστροφή του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Εντέλει, των μνημείων των αρχαιολογικών χώρων και των ιστορικών τόπων. Αυτό όλο το έβαλα σαν ένα πλαίσιο συζήτησης.

Ο τίτλος της ενότητας που καλούμεθα να συζητήσουμε είναι η πολιτιστική κληρονομιά και η αξιοποίησή της. Συνδέοντας αυτό τον τίτλο με τα προηγούμενα θα ήθελα να σχολιάσω τη λέξη «αξιοποίηση».

Πριν από 10 περίπου χρόνια, στη συζήτηση ανάμεσα στους ανθρωπιστές, η λέξη «αξιοποίηση» ήταν ένα κόκκινο πανί. Ήταν σαφώς συνδεδεμένη με τις διαδικασίες της αγοράς, με μια λογική εκμετάλλευσης, εμπορευματοποίησης, η οποία έπρεπε να είναι έξω και μακριά από οποιαδήποτε πολιτιστική δραστηριότητα.

Είναι βιβλιογραφικά καταγεγραμμένο ότι ακόμα και η λέξη «διαχείριση» –και έχω και τη βιβλιογραφία, μπορώ να τη βρω και πολύ εύκολα να σας τη δώσω– για τους ανθρωπιστές, για τους ουμανιστές ήταν και αυτή μια «κακή» λέξη. Γιατί συνδεόταν απολύτως με την οικονομία της αγοράς.

Δέκα χρόνια μετά, τα πράγματα αυτά έχουν αλλάξει. Ακόμα και οι πιο συντηρητικοί έχουν αποδεχθεί ότι αξιοποίηση δεν σημαίνει κατ' ανάγκη εμπόρευμα, δεν σημαίνει κατ' ανάγκη τσιμέντο. Αξιοποίηση μπορεί να είναι και κάτι άλλο.

Η διαχείριση, μιλώντας για τα πολιτιστικά αγαθά, είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση, έτσι όπως έχει κατοχυρωθεί από το εθνικό δίκαιο και από τις διεθνείς συμβάσεις.

Και τι σημαίνει διαχείριση; Η διαχείριση ξεκινάει από την έρευνα, ξεκινάει από τη δημοσίευση, ξεκινάει από τη συντήρηση, καταλήγει στην ανάδειξη, σε αυτό που πολλές φορές έχω υποστηρίξει υπό την επιστημονική μου ιδιότητα, στην *κοινωνικοποίηση των μνημείων*.

Ανήκω στην κατηγορία και στη σχολή εκείνων που πιστεύουν ότι τα μνημεία προστατεύονται καλύτερα όταν κοινωνικοποιούνται. Δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε ότι ο Πολιτισμός είναι ένα οικονομικό εργαλείο. Είναι ένα αναπτυξιακό εργαλείο, το οποίο έχει μια πολύ μεγάλη και σημαντική διάσταση για τις περιφερειακές κοινωνίες, αλλά εντέλει και για την πολιτιστική μας ταυτότητα, την ταυτότητα του καθενός μας.

Όμως όλα αυτά έχουν και την ηθική τους. Και τα μνημεία, όπως οι άνθρωποι, έχουν τη δική τους ηθική. Γιατί τα μνημεία είναι ζωντανοί οργανισμοί, δεν είναι απλές πέτρες. Είναι στοιχεία ζωντανά, από τη στιγμή που φέρουν αξίες μοναδικές. Που φέρουν αξίες, οι οποίες ομορφαίνουν και εμπλουτίζουν το δικό μας παρόν. Έτσι, λοιπόν, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στις πρωτοβουλίες χρήσης των μνημείων, ώστε να μην προσβάλλονται.

Ο καθένας από εμάς προσβάλλεται, όταν του θίξουν τις αρχές και τις αξίες του. Κάπως έτσι είναι και τα μνημεία.

Αυτή την ηθική των μνημείων θα πρέπει να την σεβαστούμε. Έτσι, λοιπόν, δεν είναι αυτονόητο ότι σε οποιονδήποτε χώρο και σε οποιονδήποτε τόπο μπορούν να γίνονται εκδηλώσεις μόδας, μπορούν να γίνονται γεύματα. Σας θυμίζω την αντίδραση που είχαμε όλοι, όταν διαπιστώσαμε ότι το Βρετανικό Μουσείο στη Duveen Gallery, μπροστά στα γλυπτά του Παρθενώνα, παραθέτει δείπνα και δεξιώσεις.

Όλα τα πράγματα πρέπει να τα βλέπει κανείς *ad hoc*. Και τα μνημεία δεν είναι απλά αντικείμενα, είναι αξίες, τις οποίες δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να τις αντιμετωπίσουμε συλλήβδην. Το καθένα έχει τη δική του φυσιογνωμία και τη δική του ταυτότητα.

Με αυτή την έννοια, η δυσκολία που έχουμε είναι να συμβιβάσουμε αυτά τα πράγματα. Και είναι πολύ θετικό το να ξεκινήσουμε μια κουβέντα. Θα πρέπει, όμως, όλες οι πλευρές να σεβαστούν τη γνώση, την εμπειρία, την εντιμότητα της άλλης πλευράς.

Δεν θα σχολιάσω επιμέρους πράγματα που ακούστηκαν στο φιλμάκι. Θεωρώ ότι αυτό μπορούμε να το κάνουμε και στη συζήτηση.

Θα σταθώ μόνο σε ένα σημείο το οποίο με ενόχλησε και με έθιξε, ως έχουσα την ευθύνη σήμερα για την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Το φιλοδώρημα και το «μπαξίσι». Όλοι οι υπουργοί, όσοι πέρασαν από αυτό το Υπουργείο, όχι μόνο ο φίλος Σταύρος που είναι εδώ και μπορεί να το βεβαιώσει, ακόμα και ο σημερινός Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης, αυτό το οποίο είπαν, λένε και θα συνεχίσουν να λένε είναι ότι η Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία είναι η παλαιότερη δημόσια υπηρεσία στο ελληνικό κράτος –ιδρύθηκε πριν ιδρυθεί το ελληνικό κράτος– είναι μια Υπηρεσία που δεν παίρνει «μπαξίσι», που δεν χρηματίζεται.

Σας ευχαριστώ.

Εμπειρίες από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του Μουσείου της Ακρόπολης

Δημήτρης Παντερμαλής

Ύστερα από μια μακροχρόνια διαδικασία εκδημοκρατισμού, τα μουσεία σήμερα επιχειρούν να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες όχι μόνο αποκλειστικών ομάδων και ενδιαφερομένων, αλλά κυρίως του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Η προσπάθεια αυτή επιβάλλει διεύρυνση της οπτικής γωνίας των διευθύνσεων των μουσείων και ουσιαστική εξοικείωση με πράγματα πέρα από τα στενά παραδοσιακά όρια των χώρων πολιτισμού. Η διαχείριση μεγάλου αριθμού επισκεπτών, η παροχή ποικίλων υπηρεσιών, η πρόληψη δυσάρεστων καταστάσεων, η πετυχημένη επικοινωνία με το κοινό, η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την μετάδοση των μηνυμάτων από τα εκθέματα και πολλά άλλα ζητήματα, απασχόλησαν και εμάς όταν οργανώναμε τη λειτουργία του Μουσείου της Ακρόπολης.

Το προσωπικό ασφάλειας του Μουσείου με σειρά σεμιναρίων ασκήθηκε στην αποτελεσματική φύλαξη των εκθεμάτων αλλά και στην παροχή ασφάλειας των επισκεπτών σε έκτακτες περιστάσεις. Παράλληλα, έμαθε να φροντίζει ώστε να επικρατούν κατάλληλες συνθήκες περιβάλλοντος εσωτερικού χώρου και συμπεριφοράς επισκεπτών. Το προσωπικό υποδοχής του Μουσείου ύστερα από την κατάλληλη εκπαίδευση αντιμετωπίζει φιλικά και αποτελεσματικά τους επισκέπτες. Η παροχή πληροφοριών γίνεται με επαγγελματική συνέπεια και η εξυπηρέτηση των επισκεπτών είναι κανόνας απaráβατος. Οι αρχαιολόγοι-φροντιστές του Μουσείου μοιρασμένοι στους εκθεσιακούς χώρους προσφέρουν στο κοινό υπεύθυνη επιστημονική πληροφόρηση, κάνουν παρουσιάσεις ειδικών θεμάτων και καταγράφουν παρατηρήσεις και σχόλια των επισκεπτών.

Για την αντιμετώπιση των ομαδικών επισκέψεων και την κατανομή τους στο ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας του Μουσείου, έτσι ώστε να μην δημιουργείται συμφόρηση τις ώρες αιχμής, έχουν γίνει συνεννοήσεις για κρατήσεις με ηλεκτρονική διαδικασία από τους τουριστικούς φορείς και τις διευθύνσεις των σχολείων.

Με την εκλογικευμένη και διαφανή διαχείριση των εσόδων του, το Μουσείο πέτυχε να αντιμετωπίσει τα λειτουργικά του έξοδα δίχως κρατική επιχορήγηση.

Τα παραπάνω και όσα ακόμη θα πραγματοποιήσει το Μουσείο διευρύνοντας τις υπηρεσίες που προσφέρει στο κοινό, αποτελούν την καλύτερη προϋπόθεση για την διαχείριση του βασικού μηνύματός του, που είναι η αναγεννημένη προσέγγιση του κλασσικού κόσμου μέσα σε μια περίοδο αισθητής ύφεσης των ανθρωπιστικών σπουδών. Η εντυπωσιακή επισκεψιμότητα επιβεβαιώνει την ορθότητα αυτών των απόψεων και δημιουργεί την πεποίθηση ότι η διαχείριση των αξιών του πολιτισμού ως κοινωνικού αγαθού είναι ο μοναδικός δρόμος προς το μέλλον.

Ο ρόλος των πολιτών στην ανάδειξη των μνημείων

Σταύρος Μπένος

Με το άνοιγμα κιάλας της σημερινής μέρας, Κυρίες και Κύριοι, επιβεβαιώθηκαν οι χθεσινοί μου φόβοι για το πώς μπορεί να αναμετρηθεί ένα αξιακό σύστημα που είναι ο πολιτισμός με την οικονομία της αγοράς.

Και αυτό, συμβολικά, αποτυπώνεται ακόμα και στον τίτλο της σημερινής ημερίδας για την «αξιοποίηση» των μνημείων, που θεωρώ ότι είναι ένας όρος ατυχής.

Όλο αυτό συμβαίνει, κατά τη γνώμη μου, γιατί τα ιστορικά μνημεία στην Ελλάδα είναι, με ένα σφοδρό τρόπο, ανυπεράσπιστα και εκτεθειμένα απέναντι σε διάφορες δυνάμεις, που δεν είναι εύκολο να αντιμετωπίσουν. Και αυτό, γιατί δεν υπάρχει ένα ενδιάμεσο στρώμα, το ενδιάμεσο στρώμα των πολιτών, η αντίστοιχη παραγωγή ιδεολογίας, και ως εκ τούτου μια αυτορρύθμιση, που θα έπρεπε να υπάρχει ανάμεσα στους σύγχρονους δημιουργούς και στο ζήτημα της χρήσης των μνημείων.

Και μην νομίζετε ότι αυτό το συναντάμε αποκλειστικά στην ακραία περίπτωση της διαφήμισης. Το συναντάμε ακόμα και στις παραστάσεις της Επιδαύρου, όπου πολλές φορές, ένας σκηνογράφος, μη έχοντας, παρ'ότι είναι σύγχρονος δημιουργός, την αίσθηση της ιερότητας του μνημείου, φορτώνει το αρχαίο θέατρο με βαριά σκηνικά και διάφορες κατασκευές, και είναι συνεχώς σε μια αντιπαράθεση με τους αρχαιολόγους μας.

Για να το κατανοήσουμε όμως αυτό, θα μου επιτρέψετε να σας κάνω μια βιωματική αφήγηση, για να φτάσουμε, στη συνέχεια, και σε μερικές προτάσεις.

Από την εμφάνισή μου στη δημόσια ζωή, λάτρεψα κυριολεκτικά τους αρχαιολόγους. Όντας νέο παιδί τότε και θέλοντας να κάνω ακραία πράγματα στην πόλη μου, που είχαν ως επίκεντρο το περιβάλλον και τον πολιτισμό, η μόνη ανυποχώρητη δύναμη που συνάντησα σε όλο μου αυτό το διάβα, ήταν οι αρχαιολόγοι μας: αυτό που εγώ ονομάζω εποποιία.

Θέλω να σας δώσω ένα παράδειγμα, για να καταλάβετε τι εννοώ. Κάποτε, δυο μεγάλες προσωπικότητες της πολιτικής, η αείμνηστη η Μελίνα και ο Αντώνης ο Τρίσης, ήρθαν σε μια σφοδρή αντιπαράθεση για τους παραδοσιακούς οικισμούς. Ήταν το '84, εγώ τότε ήμουν Δήμαρχος Καλαμάτας και εκπρόσωπος της ΚΕΔΚΕ, μάρτυρας σε αυτή τη σφοδρή αντιπαράθεση που κορυφώθηκε στους Δελφούς.

Ο Τρίσης είχε πείσει τον Ανδρέα Παπανδρέου ότι θα ήταν πιο αποτελεσματικός στην διαχείριση των παραδοσιακών οικισμών. Εγώ, βέβαια, υπερασπίστηκα με πάθος τους αρχαιολόγους.

Και τι συνέβη; Οι παραδοσιακοί οικισμοί περιήλθαν στο ΥΧΟΠ, οι αρχαιολόγοι κράτησαν μόνο τους οικισμούς εκείνους όπου υπήρχαν ιστορικά κατάλοιπα ή προϊστορικά, είτε κλασικά, είτε βυζαντινά, μεταβυζαντινά. Και τι έγινε; Κατέρρευσαν οι οικισμοί που τέθηκαν υπό την εποπτεία των ΕΠΑΕ, των αρχιτεκτονικών επιτροπών. Και λάμπει παντού ο,τι διατηρήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού.

Γιατί αυτό; Θα σας δώσω και μian άλλη ερμηνεία, με αφορμή τη θητεία μου ως βουλευτής. Στο πλαίσιο του νομοθετικού έργου που παράγεται στη χώρα, πολλές φορές ο νομοθέτης δίνει διευρυμένες εξουσιοδοτήσεις σε μονοπρόσωπα όργανα, όπως στον Έφορο, τον Δασολόγο και διάφορες άλλες κατηγορίες.

Οι μόνοι, ιστορικά, που τίμησαν αυτή τη μεγάλη εξουσιοδότηση, ήταν οι αρχαιολόγοι. Γιατί; Ήταν αυτοί που μπόρεσαν να αντισταθούν και διατηρούν αυτό το προνόμιο μέχρι σήμερα. Όλοι οι άλλοι κατέρρευσαν.

Θέλω, με άλλα λόγια, να πω ότι υπάρχει μια διαχρονική άμυνα σε ένα απίστευτο «πετροβολητό» που γίνεται από πολίτες, από συμφέροντα, ακόμα και από πολιτικούς –και που μας έχει οδηγήσει στη σημερινή κατάσταση. Η οποία, όμως, μας έχει αφήσει και πολύ μεγάλα τραύματα, που πρέπει να θεραπεύσουμε.

Που ήρθε η ώρα να τα θεραπεύσουμε. Έχει αφήσει, δηλαδή, δυο μεγάλες πληγές. Ποιες είναι αυτές οι πληγές; Η μια πληγή είναι η σχέση της αρχαιολογικής κοινότητας με την κοινωνία, σχέση τραυματική, γιατί η εσωστρέφεια αυτή των αρχαιολόγων μας, προκειμένου να προστατέψουν το μνημείο, τους έκανε να αποξενωθούν, ακόμα και να μην μιλούν και να μην κάθονται στο ίδιο τραπέζι, πολλές φορές, με τους αξιωματούχους της κάθε περιοχής, για να μην υπάρξει ο φόβος της αφομοίωσής τους, ή ακόμα και της παρεξήγησης μιας δημόσιας συνάντησης.

Και το δεύτερο κακό που έχει συμβεί και το υπερασπίζομαι χρόνια τώρα και το έχω τεκμηριώσει και θεωρητικά, είναι ότι έχουν αυτοκαταστραφεί οι αρχαιολόγοι μας μέσα στο Υπουργείο Πολιτισμού. Δηλαδή, ο οργανισμός του Υπουργείου και οι επιστημονικοί όροι λειτουργίας των αρχαιολόγων μας είναι αυτοκτονικοί.

Αυτά τα δύο πράγματα, Κυρίες και Κύριοι, στη σημερινή εποχή χρειάζονται απόλυτη ανάταξη, για να φτάσω και στις προτάσεις που σας υποσχέθηκα από εκθές. Το ΔΙΑΖΩΜΑ, λοιπόν, για αυτό το λόγο δημιουργήθηκε. Το ΔΙΑΖΩΜΑ, όσο και αν σας φαίνεται περίεργο, και σας το λέω από καρδιάς, γιατί βρίσκομαι σε ένα χώρο που τον έχω υπηρετήσει για χρόνια, γεννήθηκε μέσα μου ως ιδέα όταν ήμουν Υπουργός Πολιτισμού.

Τότε ένιωσα ένα παράλληλο συναίσθημα το οποίο ήταν αντιφατικό. Από τη μια μεριά, τίποτα καλύτερο δεν θα μπορούσε να μου συμβεί στη δημόσια ζωή μου από το να γίνω Υπουργός Πολιτισμού. Από την άλλη μεριά, σε λίγες μόλις μέρες ένιωσα απόγνωση, γιατί είδα πόσο πεπερασμένα είναι τα όρια του κράτους για την προστασία, σε πρώτο χρόνο, και την ανάδειξη των μνημείων της χώρας μας.

Και από τότε έδωσα μια υπόσχεση στον εαυτό μου. Είπα «Σταύρο, κάπου θα τα αφήσουμε όλα αυτά, για να δούμε πώς μπορούν να προστατευθούν τα μνημεία με την συνδρομή της κοινωνίας». Και με μια ομάδα 10-15 ανθρώπων αρχίσαμε από τότε να συζητάμε για τη δημιουργία του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ.

Το ΔΙΑΖΩΜΑ, λοιπόν, αυτή την αποστολή έχει. Έχει την αποστολή, κυρίως, να δημιουργήσει ένα κίνημα αγάπης, ένα κίνημα, όπως λένε οι αρχαιολόγοι, μιας καθολικής προστασίας των μνημείων. Γιατί στην αναζήτησή τους τη σημειολογική, οι αρχαιολόγοι μας έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η καλύτερη προστασία των μνημείων είναι η καθολική προστασία, και αμέσως μετά η ανάδειξή τους, γιατί η προστασία πρέπει να προηγείται. Δηλαδή, η μεγάλη αγκαλιά των πολιτών.

Και θα με ρωτήσετε τώρα, είναι δυνατόν να υποκατασταθεί ένα Υπουργείο; Κύριε Παντερμαλή, με παρεξηγήσατε εκθές. Δεν είπα αυτό το πράγμα. Θα σας μιλήσω τώρα, ευθύς αμέσως, για αυτά που εννοούσα. Απλώς διαφοροποίησα τους όρους, μεταξύ των άλλων και τον όρο «κρατική πολιτική για τον πολιτισμό».

Άλλωστε, η απόδειξη ότι πιστεύω πάρα πολύ στην κοινωνία και στις δυνατότητές της είναι το ΔΙΑΖΩΜΑ. Γιατί, ενώ τα όρια του κράτους είναι πεπερασμένα, το μόνο πράγμα που είναι απέραντο είναι η ψυχή των ανθρώπων και ο εθελοντισμός.

Εγώ το βίωσα και στους σεισμούς της Καλαμάτας, όπου είδα σε ποιο βαθμό τα κινήματα εθελοντισμού υπερέβησαν τις καθιερωμένες δομές και του Δήμου και του κράτους.

Θα σας πω κάτι και θα σας φανεί παράδοξο. Το ξέρετε ότι αν κάποιος από εσάς θέλει κάποια στιγμή να γίνει δωρητής ενός μνημείου, αυτό δεν μπορεί να το κάνει; Αυτή η εσωστρέφεια που έχει δημιουργηθεί τόσα χρόνια για τα μνημεία, σχεδόν απαγορεύει και τη χρηματοδότησή τους.

Πάρα πολλοί είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον, ομογενείς, απλοί πολίτες, να χρηματοδοτήσουν μνημεία και δεν μπορούσαν. Γι' αυτό, λοιπόν, μεταβατικά, ελπίζουμε ότι αυτό θα θεραπευθεί και νομοθετικά. Το ΔΙΑΖΩΜΑ τι κάνει; Μέσω προγραμματικών συμβάσεων ενεργοποιεί την τοπική Αυτοδιοίκηση, που νόμιζε ότι δεν είχε να παίξει κάποιο ρόλο. Είναι ένας θεσμός που τον είχα καθιερώσει εγώ όταν ήμουν Υπουργός Πολιτισμού. Και ξέρετε τι θεαματική ανταπόκριση έχουμε.

Γιατί, μέχρι τώρα, πίστευε η Αυτοδιοίκηση ότι τα μνημεία είναι κάτι που δεν την αφορά.

Επίσης, θέλουμε να κινητοποιήσουμε και τους απλούς πολίτες. Και τι κάνουμε γι' αυτό; Θα ανοίξουμε για κάθε θέατρο έναν «κουμπαρά», έναν ειδικό, δηλαδή, τραπεζικό λογαριασμό στον οποίο το ΔΙΑΖΩΜΑ θα συγκεντρώνει τα χρήματα των πολιτών τα οποία θα δίνει στη συνέχεια στο Υπουργείο Πολιτισμού.

Προτάσεις, λοιπόν. Πρέπει να πάμε στον μόνο νομοθετημένο τρόπο, που είναι οι χορηγικές συμβάσεις. Αρκεί να σας πω ότι εγώ προσπαθώ πάνω από ένα χρόνο για την περίπτωση της ΑΤΤΙΣΑ BANK, που έχει μια χορηγία για το Θέατρο Ορχομενού Αρκαδίας, και δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί η εσωτερική διαδικασία.

Πρέπει άμεσα να αλλάξει ο χορηγικός νόμος, πρέπει να γίνει απλός. Είναι αδιανόητο κάποιος που θέλει να γίνει χορηγός να περνάει αυτή την περιπέτεια και να τον βλέπουμε και με μισό μάτι, ότι δήθεν θέλει να ξεπλύνει και μαύρο χρήμα, ενώ μπορεί κάλλιστα να το βάλει στον ισολογισμό του π.χ. ως διαφήμιση, το οποίο εκπίπτει εντελώς από τη φορολογική κλίμακα. Ένα πράγμα είναι αυτό.

Ένα δεύτερο πράγμα και άμεσο είναι να μπορούν οι πολίτες να επιχορηγούν τα μνημεία. Έχουμε ετοιμάσει τη διάταξη, αλλά πρέπει να έρθει γρήγορα στο Κοινοβούλιο. Εμείς, στο ΔΙΑΖΩΜΑ, παρομοιάζουμε τους κουμπάρδες μας με τα παγκάρια των εκκλησιών.

Πως έφτιαξαν χιλιάδες εκκλησίες οι Έλληνες; Φιλοδοξούμε λοιπόν το ΔΙΑΖΩΜΑ να γίνει το παγκάρι των μνημείων. Να εθίσουμε, δηλαδή, ακόμα και στην οικονομική συμμετοχή τους πολίτες.

Επίσης, φανταστείτε, στο πλαίσιο και αυτού που ανέφερε η κ. Μενδώνη για την κοινωνικοποίηση, στην νομική αυτή πρωτοβουλία, να περιλαμβάνεται και μια σειρά άλλων δράσεων των πολιτών, όπως για παράδειγμα καθαρισμός των χώρων από την Αυτοδιοίκηση, από εθελοντές. Ή τη συμμετοχή των σχολείων. Έχω δει απίστευτα πράγματα γυρίζοντας όλη την Ελλάδα: σχολεία να έχουν υιοθετήσει μνημεία και τα παιδιά του σχολείου να έχουν γίνει ξεναγοί άλλων σχολείων για τα μνημεία αυτά.

Φανταστείτε αν αυτό διαδοθεί και επεκταθεί στην κοινωνία. Θα δημιουργήσει μια τόσο ωραία πρώτη ύλη εθελοντισμού και συμμετοχής, που θα διαμορφώσει αυτόν τον πυρήνα τον ιδεολογικό που σας έλεγα και δεν θα έχουμε πια σύγκρουση μεταξύ αρχαιολόγων και δυνάμεων της αγοράς. Θα υπάρχει και το ενδιάμεσο στρώμα των πολιτών που θα είναι ένα στρώμα προστασίας και παραγωγής ιδεολογίας για τα μνημεία και τη χρήση τους.

Και τελευταίο: ήρθε επιτέλους ο καιρός, και το λέω και στους αρχαιολόγους, να γίνει η ενιαία εφορεία για όλες τις περιόδους. Καταστρέψετε με αυτό που είστε σήμερα. Άλλη Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων, άλλα διοικητικά όρια, άλλα διοικητικά όρια τα βυζαντινά, άλλα τα νεότερα. Αυτά συνέβησαν ιστορικά γιατί δεν ήθελε η αρχαιολογική κοινότητα να ταυτιστεί με τις δομές του κράτους, γιατί φοβόταν την απορρόφησή της.

Επειδή το μνημείο ιδεολογικά είναι αδιάσπαστο και είναι μια υπόθεση κρατική η προστασία, για το λόγο αυτό προσπάθησαν οι αρχαιολόγοι και με αυτό τον τρόπο να αμυνθούν. Με αυτή τη στρεβλή διοικητική διαίρεση.

Είναι η ώρα, λοιπόν, να κάνουμε αυτή τη διπλή ανάταξη με ένα νόμο που θα περιλαμβάνει: από τη χρηματοδότηση των μνημείων, μέχρι την εμπλοκή της κοινωνίας και όλων των πολιτών και των θεσμών της χώρας. Με μια νέα δομή του Υπουργείου που θα είναι μια ενιαία Εφορεία, με τους αρχαιολόγους μας να ασχολούνται με το επιστημονικό τους έργο και να έχουν ισχυρή οικονομική και διοικητική στήριξη, που πραγματικά θα «απογειώσει» το Υπουργείο.

Και τότε θα δοθεί η δυνατότητα και παραγωγής ιδεολογίας και αυτορρύθμισης, προκειμένου να πάρει σάρκα και οστά, όπως αξίζει, ο όρος «ανάδειξη», αξιοποίηση, των μνημείων μας στη σύγχρονη εποχή.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Τουρισμός και λαϊκός πολιτισμός

Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την φίλη βουλευτή κ. Μάγια Τσόκλη για τη δυνατότητα που μου έδωσε να είμαι σήμερα εδώ, με τους παράγοντες του πολιτισμού και του τουρισμού, παρά το γεγονός ότι ο λαϊκός πολιτισμός δεν υπάρχει στον σχεδιασμό αυτού του πολύ ενδιαφέροντος συνεδρίου.

Στην ιστορία του πολιτισμού μέχρι τον εικοστό αιώνα, οι μεγάλες τομές, κοινωνικές και τεχνολογικές, υπήρξαν πολλές και σημαντικές, αλλά τα αποτελέσματά τους ενσωματώθηκαν αργά στους πολιτισμούς των λαών, ανάλογα με τις δυνατότητες που διέθεταν οι παραδοσιακές κοινωνίες να αφομοιώσουν και να ενσωματώσουν νέα στοιχεία σε επίπεδο δομών και θεσμών και τεχνολογίας.

Οι εκρηκτικές, ωστόσο, αλλαγές που έφερε η τεχνολογία, κυρίως στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, ιδιαίτερα στον τομέα της επικοινωνίας και μετάδοσης της γνώσης, βρήκαν τους μηχανισμούς των παραδοσιακών κοινωνιών ανέτοιμους και αδύναμους να υποδεχθούν και να αφομοιώσουν τις νέες γνώσεις και τις συνέπειές τους στην καθημερινότητα των πληθυσμών.

Αποτέλεσμα: αξίες και αρχές, που ίσχυαν χιλιετίες και οδήγησαν τα βήματα της ανθρωπότητας μέχρι πρόσφατα να υποχωρήσουν και να ισοπεδωθούν. Ο όγκος της πληροφορίας που αφορά τις ανθρώπινες δραστηριότητες και προσδιορίζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο είναι δυσβάστακτος και η διαχείρισή του συχνά ανέφικτη. Έτσι, δεν φαίνεται παράδοξο που πληθυσμοί ακόμα και με υψηλό πολιτιστικό επίπεδο και περισσότερες κατά τεκμήριο αφομοιωτικές δυνατότητες, δεν μπορούν να διαχειριστούν την γνώση και τις συνέπειές της στη ζωή τους και αδυνατούν να ενσωματώσουν στον πολιτισμό τους τα νέα στοιχεία. Αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τους πληθυσμούς-λαούς με λιγότερες δυνατότητες (οικονομικές, πληθυσμιακές) και αντιστάσεις, οι οποίοι κατ' ανάγκην υιοθετούν τα νέα «αλλότρια» πολιτισμικά στοιχεία ισοπεδώνοντας, και εν πολλοίς εξαφανίζοντας, τις δικές τους παραδοσιακές δομές.

Η «παράδοση», όπως είναι γνωστό, περιλαμβάνει ό,τι «παραδίδεται» από γενιά σε γενιά και ενσωματώνεται στην κοινωνική μνήμη μέσω διαφόρων μηχανισμών κοινωνικοποίησης (δηλαδή μέσω της παιδείας, της ψυχαγωγίας και της εν γένει δημοσιοποίησης, της κοινωνικής ένταξης στον ιδιωτικό και στον δημόσιο χώρο, μέσα από διαχρονικές βιωματικές διαδικασίες). Δεν πρόκειται, λοιπόν, όπως συχνά έχει χαρακτηριστεί, για μια ρομαντική επιστροφή στο παρελθόν, το οποίο συχνά αναλογιζόμαστε με νοσταλγία. Πρόκειται για ζωντανό οργανισμό, ο οποίος εμπλουτίζεται

αργά αλλά σταθερά από την τεχνολογία και τον πολιτισμό των ξεχωριστών ατόμων – «τον ανώτερο», όπως συνηθίζουμε να τον λέμε, αφομοιώνοντας ό, τι θεωρείται χρηστικό και χρήσιμο. Το ένα δεν συνεπάγεται απαραίτητα το άλλο.

Το βέβαιο είναι ότι η αργή αλλά σταθερή διαδικασία ένταξης εξωτερικών επιρροών στον παραδοσιακό πολιτισμό εξασφάλιζε κατά το παρελθόν την μακρά συνέχεια σε μικρότερες χωρικές ενότητες και την κοινότητα θεμελιακών γνωρισμάτων που αντανακλούν την υποταγή στη φύση και τον περιορισμό στο αναγκαίο και απαραίτητο. Οι καινοτομίες και οι επιρροές αφομοιώνονταν σε μια βαθιά ριζωμένη και καταξιωμένη σε ιστορικογεωγραφικά πλαίσια πολιτισμική ενότητα, και οι εκδηλώσεις της ζωής αποκτούσαν και διατηρούσαν για καιρό ευδιάκριτη πολιτισμική ταυτότητα.

Αυτή η συνέχεια υπήρξε, με την διάχυση της πληροφορίας πέρα από συμβατικά όρια, το μεγαλύτερο θύμα της παγκοσμιοποίησης. Η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων στον κορμό των παραδοσιακών πολιτισμών και η προβολή όσων στοιχείων προωθούν πανανθρώπινες, διαχρονικές-παραδοσιακές αξίες, ελπίζουμε να φέρουν την ισορροπία η οποία έχει κλονισθεί κάτω από το καταιγιστικό βάρος των ετερόκλητων «αλλότριων» πολιτιστικών αγαθών που συνωστίζονται με την ευκολία της επικοινωνίας πάνω στο παραδοσιακό υπόβαθρο των πολιτισμών. Αυτό σημαίνει ότι και η σχέση μας με την παράδοση θα καταξιωθεί μέσα από μια σοβαρή συζήτηση και μελέτη για την αξία της για το παρόν και το μέλλον κάθε τόπου. Με αυτά τα δεδομένα προκύπτουν αδυναμίες δημιουργίας συγκεκριμένης ταυτότητας στους συγχρόνους πολιτισμούς των επιμέρους πληθυσμών, στους οποίους τα κύρια χαρακτηριστικά διαμορφώνονται από την επικράτηση των ισχυρότερων παγκοσμιοποιημένων στοιχείων. Βεβαίως, όσον αφορά στις παλαιότερες ιστορικές περιόδους (αρχαιότητα, βυζάντιο) δεν τίθεται, κατά τεκμήριο, σε αμφισβήτηση η σημασία τους και η εν δυνάμει τουλάχιστον συμβολή τους στην εθνική οικονομία.

Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει ακόμη για την λαϊκή παράδοση, η ταυτότητα και η σημασία της οποίας αμφισβητήθηκε παντοιοτρόπως, παρά το γεγονός ότι έχει απασχολήσει γενιές νεοελλήνων από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα. Το γεγονός ότι όταν αναφερόμαστε στο λαϊκό πολιτισμό είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε μια σειρά από διευκρινίσεις και αποκαταστάσεις, για το τι είναι παράδοση και ποια είναι η σχέση της με την συντήρηση, είναι χαρακτηριστικό της σημασίας που της αποδίδεται συνήθως. Υπήρξαν περίοδοι στην πρόσφατη ιστορία μας κατά τις οποίες ο παραδοσιακός ή λαϊκός πολιτισμός σήμαινε παραμονή σ' ένα μουσειακό τρόπο ζωής, που δεν εξελίσσεται και αντιστρατεύεται την πρόοδο.

Σε επίπεδο θεωρητικής προσέγγισης, ελπίζω πως σήμερα, τουλάχιστον, ο λαϊκός πολιτισμός αντιμετωπίζεται ως ισότιμο μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η πράξη πόρρω απέχει από την θεωρία. Και μην μου πείτε «τα μουσεία» που είναι πολλά και κάθε χωριό θέλει το δικό του. Και βέβαια «μια γκλίτσα κι ένα ταγάρι δεν κάνουν ένα μουσείο», όπως πολύ σωστά επεσήμανε η κ. Μενδώνη. Όμως αυτά τα μουσεία –Συλλογές καλύτερα– αντικατοπτρίζουν τις αντιλήψεις των νεοελλήνων για την αισθητική, την πολιτιστική αξία και τις δυνατότητες αξιοποίησης αυτού του πολιτισμού. Όλα κινούνται στον χώρο των συναισθημάτων, της νοσταλγίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει της προσοχής ότι και τα πιο λαμπρά δείγματα μουσειακής

υποδομής για την περίοδο αυτή οφείλονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία (Μουσείο Μπενάκη, Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Μουσείο Αλεξανδρούπολης και μερικά άλλα). Η ιδιωτική πρωτοβουλία δημιούργησε και το πλήθος των φίρδην μίγδην συλλογών που δυσφημίζουν τον λαϊκό πολιτισμό. Όμως ο λαϊκός πολιτισμός δεν είναι τα μουσεία ή καλύτερα δεν είναι κυρίως τα μουσεία. Είναι ένας πολιτισμός με συνέχεια, ο οποίος κατόρθωσε να διατηρηθεί και εξελιχθεί δημιουργικά στη μακρά διάρκεια, σε αντίθεση προς τον επίσημο πολιτισμό μας που δέχθηκε επιδράσεις και επιρροές από Ανατολή και Δύση με σοβαρά ρήγματα στη συνέχεια και την εξέλιξή του.

Αυτή η συνέχεια, επαναλαμβάνω, υπήρξε, με την διάχυση της πληροφορίας, αλλά και τη στρεβλή και αλλοπρόσαλλη αντιμετώπισή της από την νεοελληνική κοινωνία, το μεγαλύτερο θύμα της παγκοσμιοποίησης. Ο λαϊκός πολιτισμός είναι η υλική πολιτιστική κληρονομιά (αρχιτεκτονική, τεχνολογία, χειροτεχνία, καλλιτεχνία κ.λπ.) ή εθιμική (γιορτές, δρώμενα, καθημερινή ζωή) αλλά και η προφορική παράδοση (παραμύθια, τραγούδια, παροιμίες, αινίγματα) και λαϊκή κοσμοθεώρηση. Με άλλα λόγια, ό, τι αφορά το σημερινό πρόσωπο της χώρας μας, συμπεριλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και των απόψεων που έχουν οι νεοέλληνες γι' αυτά. Προσπάθειες όπως το έτος της παράδοσης (1979), το έτος Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (1975), είχαν ισχνά αποτελέσματα. Γνωρίζετε ότι στον χώρο της Ευρώπης οι προσπάθειες για διάσωση στοιχείων από την αρχιτεκτονική τουλάχιστον κληρονομιά είχαν περισσότερο θετικά αποτελέσματα. Στον ελληνικό χώρο, όπου η μη διατήρηση των υπό αξιοποίηση κτιρίων και κυρίως της γης, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα και σε κεντρικούς χώρους τους ήταν ιδιαίτερα επιτακτική, έγιναν πολλές παραβιάσεις ακόμη και των στοιχειωδών κανόνων αισθητικής.

Στη σημερινή Ελλάδα, παρά τις προσπάθειες που έγιναν, για να δημιουργηθεί και να αξιοποιηθεί, όπως θα έλεγε ο Γ. Σεφέρης ο «ελληνικός ελληνισμός», η παραδοσιακή κληρονομιά κατακλύστηκε από «χίλιες αλλότριες αξίες», εξαρτημένη οικονομικά και πολιτικά από τα μεγάλα ευρωπαϊκά και υπερατλαντικά κέντρα, υποχρεωμένα να δέχεται απ' έξω τα στοιχεία του σύγχρονου τεχνικού και πνευματικού πολιτισμού, που εισβάλλουν πια σε ποσότητες και με ρυθμούς που καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την αφομοίωσή τους, την κριτική αντιμετώπισή τους, την προσαρμογή τους στις ιδιαίτερες συνθήκες του τόπου. Από την άλλη πλευρά, οι φυσικοί δεσμοί των ανθρώπων του τόπου με την παράδοσή τους έχουν γίνει αρκετά χαλαροί, με αποτέλεσμα και η φυσιολογική τους αντίδραση στις «αλλότριες αξίες» να παρουσιάζεται εξαιρετικά μειωμένη.

Το ερώτημα αν η παράδοση, όπως αυτή έχει καταγραφεί και αποτυπωθεί στα μουσεία, όπως ζει ακόμη στην κατακερματισμένη συλλογική μνήμη του λαού, και όπως διαιωνίζεται μέσα από τις γενιές, μπορεί να δώσει λύσεις σε διλήμματα και να οδηγήσει σε σωστές αποφάσεις και αν οι γνώσεις μας από την παράδοση μπορούν να υποστηρίξουν τις αποφάσεις για το πρόσωπο των πόλεων και των χωριών μας, ώστε αυτά να είναι ελκυστικά για τον τουρισμό σήμερα, και προπάντων στο μέλλον, δεν έχει απαντηθεί επαρκώς.

Αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί στα ρεύματα που έρχονται από τα μεγάλα κανάλια του κόσμου. Μακριά από μένα μια τέτοια πρόταση. Το πρόβλημά μας δεν είναι τόσο ο συχνά αναφερόμενος ως κίνδυνος, δηλαδή η αλλοίωση ή απώλεια της σχηματισμένης

στο παρελθόν εθνικής ταυτότητας, όσο η αδυναμία μας να αποκτήσουμε μια σύγχρονη ταυτότητα, ξεφεύγοντας από τον φαύλο κύκλο, όπου αναπαράγεται ή πολιτισμική μας αλλοτρίωση. Ίσως μάλιστα η απροσδιόριστη συνείδηση αυτού του προβλήματος είναι που μας οδηγεί να αναζητούμε συνεχώς στηρίγματα στο αδιαμφισβήτητο λαμπρό παρελθόν και κυρίως στην αρχαιότητα. Αυτή η αντίληψη, νομίζω ότι διατρέχει και την φιλοσοφία και κατά συνέπεια τον εθνικό μας προγραμματισμό από την ίδρυση του νεοελληνικού Κράτους μέχρι σήμερα. Έτσι, η πολιτική της προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ξεκινάει πάντοτε από την αρχαιότητα, όπου εξαντλείται το εβδομήντα τοις εκατό της κρατικής μέριμνας και φροντίδας, για να περάσουμε, τις τελευταίες δεκαετίες, στο βυζάντιο που προσελκύει το είκοσι επί τοις εκατό του υπολοίπου ενδιαφέροντός μας, για να μείνει ένα δέκα επί τοις εκατό για τον σύγχρονο πολιτισμό, κορμός του οποίου είναι ο παραδοσιακός λαϊκός πολιτισμός. Αυτή η άνιση, ούτως ή άλλως, αντιμετώπιση έχει ως συνέπεια την σε όλα τα επίπεδα υποβάθμιση της ανάγκης προστασίας αυτού του τμήματος του πολιτισμού.

Είμαστε, λοιπόν, σε αδιέξοδο; Οπωσδήποτε όχι. Πολιτισμοί με βαθιές ρίζες και κρυμμένη ζωτικότητα σαν της ελιάς, όπως ο ελληνικός, διαθέτουν επαρκή αναβλαστικά αποθέματα. Απαραίτητη όμως είναι η μελέτη και αξιολόγηση εκείνων των στοιχείων του που μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία σύγχρονων προτύπων και δομών. Αυτό μπορεί να συμβεί, για παράδειγμα, στην αρχιτεκτονική, με την προστασία μεμονωμένων κτηρίων και οικιστικών συνόλων, στην παραδοσιακή διατροφή και τις καλλιέργειες – γιατί παραδοσιακή διατροφή χωρίς τα υλικά δεν φαντάζομαι ότι μπορεί να γίνει, στην χειροτεχνία, της οποίας σήμερα τα ισχνά διατιθέμενα στην τουριστική αγορά προϊόντα κατασκευάζονται συχνά εκτός Ελλάδος, τομείς που συνδέονται με όλους τους άλλους τομείς του πολιτισμού, αλλά και με το σύνολο της εθνικής ζωής.

Αν πάρουμε ως παράδειγμα το Πήλιο, η παράδοση, η πολιτιστική κληρονομιά του παρελθόντος, και μέσα σ' αυτό περιλαμβάνεται το φυσικό περιβάλλον, το οποίο οι προηγούμενες γενιές σεβάστηκαν και παρέδωσαν σ' εμάς, η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί τον πραγματικό και διαρκή πλούτο του, αφού σ' αυτόν στηρίζεται η σύγχρονη οικονομία κατά το 80%. Το Πήλιο χωρίς τους παραδοσιακούς του οικισμούς, τα καλντερίμια, τις βρύσες, τις εκκλησίες με τα ξυλόγλυπτα τέμπλα και ό, τι αποτελεί τον δομημένο χώρο, δεν θα μπορούσε να είναι αυτό που σήμερα γνωρίζουν οι θαυμαστές του. Ο οικισμένος χώρος αποτελεί μια οικονομική, κοινωνική και συμβολική πραγματικότητα, με διαχρονική, διατηρήσιμη αξία. Το Πήλιο θα μπορούσε με τους σημαντικούς οικισμούς του, και εφ' όσον ληφθεί πρόνοια για την ουσιαστική προστασία και ανάδειξή τους, να αποτελέσει, πέραν της τουριστικής αξιοποίησης, ένα ζωντανό σχολείο για τους αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, καθώς θα μπορούσαν να μελετήσουν λύσεις, με παράδειγμα τους παραδοσιακούς τεχνίτες, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση προβλημάτων που προέρχονται είτε από το φυσικό περιβάλλον ή άλλους εξωγενείς παράγοντες. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός και ο συνεδριακός τουρισμός στα χώρα μας θα μπορούσε να αποτελεί την πιο επικερδή επιχείρηση.

Στην αγροτικές κοινωνίες, οι αλλαγές γίνονταν με πολύ αργό ρυθμό. Έτσι και οι διατροφικές συνήθειες παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό ανεπηρέαστες. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγάλη κινητικότητα γύρω από θέματα της παραδοσιακής διατροφής γενικότερα και πιο ειδικά του ελαιολά-

δου. Συνέδρια, μελέτες, ιατρικές έρευνες ανιχνεύουν διαρκώς νέα στοιχεία για θέματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη υγεία, σε σχέση με τη διατροφή. Η διατροφή, στηριγμένη στην πλούσια αυτοφυή εδώδιμη βλάστηση, την τοπική παραγωγή και το κλίμα, παρουσιάζει ιδιαιτερότητες οι οποίες τα τελευταία χρόνια τείνουν, δυστυχώς, να εξαφανισθούν. Η άποψη ότι η οικονομία μιας περιοχής αρκεί να στηριχθεί στην παροχή υπηρεσιών με την ανάπτυξη τουριστικών μονάδων και την εγκατάλειψη της γης, έχει οδηγήσει πολλές περιοχές της Ελλάδας σε αδιέξοδο. Στην Κρήτη, όπου ο τουρισμός έχει δημιουργήσει υδροκέφαλες λουτροπόλεις με υποβαθμισμένες υπηρεσίες και χαμηλές τιμές και έχει ερημώσει τα παραγωγικά χωριά της ενδοχώρας, τα ορεινά χωριά, ο τουρισμός από μόνος του ως μοναδική οικογενειακή απασχόληση δεν επαρκεί για την κάλυψη των οικονομικών αναγκών. Η παραμελημένη γεωργία και η κτηνοτροφία, ωστόσο, μπορούν να προσφέρουν το συμπληρωματικό και πολλαπλασιαστικά χρήσιμο, και για τον τουρισμό, εισόδημα.

Η χειροτεχνία παραγωγής χρηστικών αντικειμένων, με ιδιαίτερο χρώμα και ποιότητα, αποτελεί επίσης μια δυναμική δυνατότητα. Η παράδοση μας έχει διδάξει ότι η συνεργασία σε συνεταιρισμούς στον τομέα αυτόν, μπορεί να κάνει θαύματα. Χωρίς να καταργήσει την οικογενειακή επιχείρηση, μπορεί να υπάρξει σε οργανωμένη συνεταιριστική βάση χειροτεχνικής παραγωγής (υφαντά, κεραμικά, είδη διατροφής, ξυλόγλυπτα, λιθανάγλυφα, βότανα κλπ.), η οποία θα διαθέτει σύγχρονο μηχανισμό διάθεσης και εμπορίας, εντός και εκτός των οικισμών.

Οι εκδηλώσεις στον κύκλο του χρόνου, πανηγύρια, δρώμενα, μουσικοχορευτικά φεστιβάλ, παραστάσεις, θα μπορούσαν να βρίσκονται σε οργανική συνεργασία με τους αρμόδιους για τον τουριστικό σχεδιασμό φορείς. Για παράδειγμα, η χορευτική φυσιογνωμία της Λευκάδας, άμεσα συνδεδεμένη με την πλούσια πολιτισμική της ιστορία, είναι γνωστή από το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ, τον «αρχαιότερο πολιτιστικό θεσμό» της Ελλάδος, από το 1962 που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά μέχρι και σήμερα, όπως και οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης, αποτελεί κομβική καλλιτεχνική διοργάνωση σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο και ανάγεται σε ένα ενδιαφέροντα πόλο πολιτισμικού τουρισμού. Τα παραδείγματα θα μπορούσαν να πολλαπλασιαστούν.

Συνοψίζοντας, θα επαναλάβω ότι η παράδοση δεν είναι ένα νεκρό μουσειακό αντικείμενο, που συνήθως ρομαντικά χαϊδεύει τ' αυτιά και τις ψυχές μας για το χθες που χάθηκε και για συνήθειες που δεν γνωρίζω πόσο θα θέλαμε να ισχύουν και σήμερα. Ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένας ζωντανός πολιτισμός που συνεχώς εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία και προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα. Ως ζωντανός, λοιπόν, πολιτισμός μπορεί να θεωρηθεί, ιδιαίτερα για περιοχές που ανέπτυξαν ιδιαίτερα και σημαντικά από απόψεως ποιότητας χαρακτηριστικά, μοχλός ανάπτυξης για το μέλλον. Προέχει, επομένως μια συνολική μελέτη σκοπιμότητας αξιοποίησης της παραδοσιακής κληρονομιάς σε όλες τις εκφάνσεις και η χάραξη εθνικών στόχων που θα πραγματοποιηθούν με τη συνεργασία της πολιτείας και των τοπικών κοινωνιών και με γνώμονα την αναβάθμιση του χώρου και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χρόνο, με σκοπό την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη για όλους.

Με αυτό το σκεπτικό για την αξία της παράδοσης και συνακόλουθα του λαϊκού πολιτισμού, το Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, την τελευταία δεκαετία, αξιοποιώντας τα εργαλεία

που η σύγχρονη τεχνολογία στον τομέα της πληροφορίας προσφέρει, έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασίας σε εθνικό, κυρίως, αλλά και διεθνές επίπεδο, προκειμένου να υποστηρίξει στο μέτρο του δυνατού, τις αξίες που αποτέλεσαν τη σπονδυλική στήλη του παραδοσιακού πολιτισμού του λαού μας. Ψηφιοποίησε το σύνολο σχεδόν του αρχειακού του υλικού (ένα εκατομμύριο τεκμήρια), δημιούργησε την υποδομή για την συνέχιση της ψηφιακής καταγραφής στο μέλλον και μέσω του δικτυακού του κόμβου (portal) συνδέεται με τους ομοειδείς φορείς (ερευνητικά ιδρύματα, πολιτιστικούς εθνοτοπικούς συλλόγους) στην Ελλάδα και το εξωτερικό, που ενδιαφέρονται για την διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών, ως το φυσικό και στερεό υπόβαθρο για την πραγματική παγκοσμιοποίηση των πανανθρώπινων αξιών. Συνεργάζεται με την τοπική αυτοδιοίκηση και προσπαθεί να είναι κοντά στον απλό άνθρωπο που θέλει να συμβάλει στην διάσωση και διατήρηση, αλλά και αξιοποίηση της παραδοσιακής κληρονομιάς του. Ανήκουμε στο Υπουργείο Παιδείας αλλά παρακολουθούμε με ενδιαφέρον όσα συμβαίνουν και σχεδιάζονται, χωρίς εμάς στον τομέα του νεότερου πολιτισμού, στον οποίο εντάσσεται ο λαϊκός. Αν ερμηνεύω σωστά την απουσία λαογράφων στις Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων, στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, ενώ το Κέντρο Λαογραφίας συμπεριλαμβάνεται στους φορείς που οφείλουν να συνεργάζονται για την προστασία, καταγραφή και αποτύπωση των άυλων πολιτιστικών αγαθών, όπου απουσιάζει εντελώς ο καθορισμός των λαογραφικών — εθνολογικών ερευνών και του τρόπου διενέργειας και επίβλεψης.

Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων: 35 χρόνια ερευνητικής δράσης

Αγγελική Γ. Σίμωσι

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων ιδρύθηκε το 1976, ως Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού με έδρα την Αθήνα και αρμοδιότητα σε όλη την Ελληνική Επικράτεια.

Στις αρμοδιότητές της αυτές, περιλαμβάνονται τα ναυάγια αρχαίων πλοίων, οι βυθισμένοι οικισμοί, οι αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις και γενικότερα όλα τα ανθρωπογενή κατάλοιπα, που εντοπίζονται εντός των θαλασσών των λιμνών και των ποταμών, καθώς και στη ζώνη του αιγιαλού και της παραλίας και στην παρόχθια ζώνη ποταμών και λιμνών.

Παράλληλα, μεριμνά για την συντήρηση των ανελκυσθέντων εναλίων κινητών ευρημάτων και επιμελείται της οργάνωσης εκθέσεων και μουσείων για την ανάδειξη της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Γενικότερα, εποπτεύει κάθε είδους ενάλια δραστηριότητα, όπως υποβρύχιες αρχαιολογικές ή άλλου είδους έρευνες διαφόρων επιστημονικών φορέων, συνεργάζεται με ελληνικά Πανεπιστήμια και Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές σε υποβρύχιες έρευνες, ασκεί τον υποβρύχιο αρχαιολογικό έλεγχο πριν από την κατασκευή σύγχρονων λιμενικών έργων, ποντίσεων αγωγών και καλωδίων, εγκαταστάσεων ιχθυοκαλλιέργειών και αιολικών πάρκων, ενώ διεκπεραιώνει άδειες για κατοχές εναλίων αρχαίων, παραδόσεις, ή και αμοιβές σε πολίτες.

Από το 2003, οι αρμοδιότητες της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων εκτείνονται και στην προστασία των ναυαγίων πλοίων και αεροσκαφών άνω των πενήντα ετών από την ημερομηνία ναυαγίσεώς τους, τα οποία κηρύσσονται ως μνημεία και ανήκουν και αυτά στα Πολιτιστικά Αγαθά μαζί με τα κινητά ευρήματα, που περικλείουν.

Στα τριάντα πέντε περίπου χρόνια λειτουργίας της, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων κατάφερε να διεξάγει ένα σημαντικότερο ερευνητικό έργο στον τομέα της Υποβρύχιας Αρχαιολογίας εντοπίζοντας, ερευνώντας, ανασκάπτοντας και αναδεικνύοντας, σε όλη την Ελληνική Επικράτεια, βυθισμένους οικισμούς, αρχαία και σύγχρονα ναυάγια και αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις.

Αξιοσημείωτο γεγονός θεωρείται, πέραν των υποβρυχίων ερευνών που διεξήχθησαν μέχρι σήμερα από το ολιγάριθμο καταδυόμενο επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων, η συνεργασία της με το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛ.ΚΕ.ΘΕ) στο πλαίσιο ενός προγράμματος για τον εντοπισμό αρχαίων ναυαγίων σε βαθέα ύδατα, ακόμη και στα 500μ. κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί η συνεργασία μας με το Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης και με το Ωκεανογραφικό Ινστιτούτο Woods Hole, με στόχο τον εντοπισμό νέων ναυαγίων. Στις έρευνες χρησιμοποιήθηκαν αυτόνομα μηχανήματα υψηλής τεχνολογίας για πρώτη φορά στην Ελλάδα και δευτερευόντως σε όλο τον κόσμο, για τη δημιουργία φωτομωσαϊκού υψηλής ανάλυσης του συνόλου του κάθε ναυαγίου.

Εξ όλων των ανωτέρω προκύπτει ότι η αξιοποίηση της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελεί αδήριτη ανάγκη, ύστερα και από την πρόσφατη σύζευξη του Πολιτισμού και του Τουρισμού σε ένα κοινό Υπουργείο.

Η ίδρυση του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων αποτελεί πρώτη προτεραιότητα μας, επειδή από εδώ θα ξεκινήσει η προβολή της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της χώρας μας, αφού στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου άλλες χώρες ανταγωνίστριες τουριστικά διαθέτουν τέτοια Μουσεία.

Τα οφέλη από την ίδρυση του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων θα είναι πολλαπλά:

- Ανάδειξη της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που παραμένει απρόσιτη στο ευρύ κοινό ή ακόμα και στους ειδικούς επιστήμονες, εφόσον μεσολαβεί οπωσδήποτε ο παράγοντας κατάδυση.
- Ευαισθητοποίηση του κόσμου για τον Ενάλιο Αρχαιολογικό Πλούτο της Χώρας μας, αλλά και κατανόηση της έννοιας του Κηρυγμένου Ενάλιου Αρχαιολογικού Χώρου.
- Οργάνωση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και άλλων διαδραστικών ενεργειών, που θα απευθύνονται κυρίως στις νεότερες γενιές προς ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τους. Ανάλογα προγράμματα μπορούν να οργανώνονται επίσης και για τους έλληνες και ξένους επισκέπτες.
- Προαγωγή και ανάδειξη της έρευνας, εφόσον πλέον θα δίδεται η δυνατότητα να ανελκύονται, να συντηρούνται και να εκτίθενται περισσότερα ενάλια ευρήματα, επισκέψιμα στο ευρύ κοινό.
- Μεταξύ των ευρημάτων ενάλιας προέλευσης, οι εμπορικοί αμφορείς καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του αρχαιολογικού αυτού υλικού.
- Ανάλογο εύρος καταλαμβάνουν και οι αρχαίες άγκυρες από την πρωτοελλαδική περίοδο έως και τους ύστερους βυζαντινούς χρόνους.
- Εντυπωσιακή είναι η συλλογή χάλκινων γλυπτών, μαρμάρινων αγαλμάτων και αρχιτεκτονικών μελών, νομισματικών συνόλων και κοσμημάτων, αντικειμένων από τον εξοπλισμό και την αρματωσιά των πλοίων, χρηστικών αντικειμένων ναυτών και πολλών άλλων.

Όλα τα ανωτέρω μπορούν να συνοδευτούν και από πλούσιο εποπτικό υλικό, όπως φωτογραφίες, διαφάνειες, προβολές, βίντεο, άκρως πρωτοποριακά από τη φύση του αντικειμένου, που πραγματικά θα οδηγούν τους επισκέπτες στο βυθό, βοηθώντας τους να κατανοήσουν και να γνωρίσουν τον Ενάλιο Αρχαιολογικό Πλούτο.

Η ίδρυση του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων είναι μια μεγάλη προσδοκία μας, η οποία ήδη ξεκίνησε με την υποστήριξη της νυν κ. Γενικής Γραμματέως Πολιτισμού και πρέπει να προχωρήσουμε άμεσα στην υλοποίηση του γιατί θα αποτελέσει πόλο έλξης Ελλήνων και ξένων επισκεπτών, προβάλλοντας διεθνώς την Ελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά μιας κατεξοχήν θαλασσινής και ναυτικής χώρας.

Παράλληλα, έχει ήδη ξεκινήσει η διαδικασία της οργάνωσης Περιοδικών Εκθέσεων Εναλίων Ευρημάτων στο Φρούριο Πύλου Νιόκαστρο, όπου εδρεύει προσωπικό και υπάρχουν εγκαταστάσεις της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων, ενώ λειτουργεί μικρή, αλλά σημαντική, συλλογή Εναλίων Αρχαιολογικών Θησαυρών από τη Δωδεκάνησο, στη Ρόδο, σε κτήριο παραχωρημένο στην Εφορεία μας, όπου προβάλλεται ο Ενάλιος Αρχαιολογικός Πλούτος της περιοχής.

Μία άλλη τουριστική προσέγγιση των εναλίων αρχαιοτήτων θα ήταν με τη δημιουργία Εναλίων Αρχαιολογικών Πάρκων σε Ενάλιους Κηρυγμένους Αρχαιολογικούς Χώρους. Η πρόταση για δημιουργία και λειτουργία επισκέψιμων Εναλίων Αρχαιολογικών Πάρκων έχει ξεκινήσει ήδη από την δεκαετία του 1980. Τότε είχε προταθεί ο Ενάλιος Αρχαιολογικός Χώρος του Κόλπου της Μεθώνης να αποτελέσει δοκιμαστικά ένα πιλοτικό εγχείρημα για την λειτουργία ενός επισκέψιμου Υποβρύχιου Αρχαιολογικού Πάρκου.

Η επιλογή του Ενάλιου Αρχαιολογικού Χώρου της Μεθώνης και συγκεκριμένα ο θαλάσσιος χώρος δύο ναυαγίων με φορτίο σαρκοφάγων το ένα και κιόνων το άλλο, στη θέση Σπίθα, της νήσου Σαπιέντζα είχε τις ακόλουθες προδιαγραφές:

- Τα ναυάγια αυτά αποτελούνται από ογκώδες φορτίο και είναι κατά κάποιο τρόπο δυσκολότερο να λεηλατηθούν.
- Τα ναυάγια βρίσκονται σε μικρό σχετικό βάθος, τέσσερα έως εννέα μέτρα, άρα το ενδεχόμενο καταδυτικού ατυχήματος μειώνεται και η συνεχής εποπτεία των επισκεπτών από καταδυόμενους αρχαιοφύλακες καθίσταται ευχερέστερη.

Η πρακτική όμως όλων αυτών των ετών έδειξε, ότι ένα τέτοιο εγχείρημα δεν έχει αρκούντως ωριμάσει, για να τεθεί σε ισχύ, ακόμα και σε ρηχά ύδατα, όπως η ιδέα για τη δημιουργία Αρχαιολογικού Πάρκου στον Κηρυγμένο Ενάλιο Αρχαιολογικό Χώρο Τελένδου-Μυρτιών-Μασουρίου, Καλύμνου, που επίσης δεν τελεσφόρησε.

Και αυτό γιατί, καταρχήν, θα πρέπει να προηγηθεί ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στο σύνολο της και με γνώμονα ότι η δημιουργία και η λειτουργία ενός Υποθαλάσσιου Αρχαιολογικού Πάρκου, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (αρχαιολογικός νόμος και τη γνωμοδότηση του Νομικού Συμβούλου του Κράτους) εντός Κηρυγμένου Ενάλιου Αρχαιολογικού Χώρου είναι αποκλειστικό δικαίωμα και αρμοδιότητα του ΥΠ.ΠΟ.Τ και ως εκ τούτου δεν δύναται οποιοσδήποτε άλλος φορέας να αναλάβει τη διαχείριση του.

Το ίδιο καθεστώς ισχύει και για τα νεώτερα ναυάγια, που προστατεύονται από τις διατάξεις του Αρχαιολογικού Νόμου και χαρακτηρίζονται ως Πολιτιστικά Μνημεία.

Φυσικά, αυτή τη στιγμή είναι αδύνατο να υπολογιστεί η δαπάνη ενός παρόμοιου εγχειρήματος για τη λειτουργία των χώρων αυτών, που βρίσκονται σε ένα ιδιαίτερο και ευαίσθητο περι-

βάλλον και που απαιτείται πρόσληψη εξειδικευμένου καταδυόμενου προσωπικού για τις υποβρύχιες ξεναγήσεις, για τη φύλαξη και την καλή συντήρηση τους, όπως και για τη καλή διατήρηση των αρχαίων αντικειμένων.

Ένα τέτοιου είδους Υποβρύχιο Αρχαιολογικό Πάρκο θα μπορούσε να συζητηθεί και να υλοποιηθεί, αφού πρώτα ολοκληρωθεί η διαδικασία της ίδρυσης του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων.

Θεωρούμε, δηλαδή, ότι είναι σκόπιμο ο επισκέπτης να γνωρίζει κατ' αρχάς το αντικείμενο της Υποβρύχιας Αρχαιολογίας μέσω ενός Μουσείου και στη συνέχεια να καταδυθεί και να ξεναγηθεί σε ένα Οργανωμένο Κηρυγμένο Ενάλιο Αρχαιολογικό Χώρο.

Η Εφορεία μας είναι, πάντως, πρόθυμη να συμβάλλει στη σύζευξη Πολιτισμού και Τουρισμού με γνώμονα πάντα τη προστασία της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και το τοπίο

Μαρία Καλτσά

Η σημασία των ελληνικών τοπίων, η εντεινόμενη υποβάθμισή τους και οι διαφαινόμενες απειλές, αποτελούν σημείο προβληματισμού όσον αφορά στην αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Όσο δύσκολο είναι να ορίσουμε λεκτικά την έννοια του τοπίου, τόσο αυτό είναι σημαντικό και απαραίτητο για την ύπαρξη και την εξέλιξη του κάθε πολιτισμού. Το τοπίο είναι πηγή για την εξέλιξη της ανθρώπινης δραστηριότητας και ταυτόχρονα το πεδίο στο οποίο αυτή διεξάγεται. Ο ρόλος του σε επίπεδο πολιτισμικό και πολιτιστικό είναι καθοριστικός. Το τοπίο, στην απτή του διάσταση, είναι ο καμβάς που φιλοξενεί κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, φιλοξενεί τη ζωή ως βιολογική ύπαρξη αλλά και ως πνευματική υπόσταση.

Η χώρα μας διαθέτει μεγάλη ποικιλία τοπίων, ως αποτέλεσμα της γεωμορφολογίας, της θέσης της μεταξύ δύο ηπείρων, της στενής και εκτενούς σχέσης της με τη θάλασσα της Μεσογείου, αλλά και ιστορικών εξελίξεων στον συγκεκριμένο χώρο για χιλιάδες χρόνια. Στα τοπία αυτά –νησιωτικά και παραθαλάσσια, δασικά και αλπικά, αγροτικά και οικιστικά, υγροτόπων κ.α.– η ένταση της ανθρώπινης παρουσίας και τα έργα που αυτή παράγει ποικίλλουν επίσης σημαντικά.

Πολλά από τα τοπία αυτά έχουν κριθεί μοναδικά σε παγκόσμια κλίμακα, όπως οι Δελφοί, η Δήλος, το Άγιον Όρος, τα Μετέωρα. Πέρα όμως από την αισθητική τους σημασία, τα ελληνικά τοπία είναι φορείς μνήμης για γεγονότα που αφορούν την ιστορία μας, αποτελούν στοιχείο έλξης επισκεπτών και διατηρούν κομβικό ρόλο στην τουριστική δραστηριότητα. Κάποια έχουν ανακηρυχθεί από την UNESCO Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Τα τελευταία χρόνια, η ανθρώπινη παρουσία στο τοπίο έχει αυξηθεί υπέρμετρα και συνεχίζεται με εντεινόμενους ρυθμούς. Οι οικισμοί επεκτείνονται προς όλες τις κατευθύνσεις, ενώ η εκτός σχεδίου δόμηση διασπείρει κτίσματα παντού. Μεγάλα έργα –κυρίως οδικά, αλλά και αεροδρόμια, λιμάνια και υδροηλεκτρικά φράγματα– αλλοιώνουν ριζικά το φυσικό τοπίο. Η εγκατάλειψη ή η υποκατάσταση παραδοσιακών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα οδηγεί στην αφαίρεση των στοιχείων εκείνων που διαμόρφωσαν διαχρονικά το ελληνικό τοπίο.

Οι μεταβολές αυτές δεν προέρχονται από πληθυσμιακές πιέσεις, διότι ο πληθυσμός της χώρας παραμένει περίπου σταθερός. Προέρχονται από προσπάθειες εκμετάλλευσης του χώρου σε αναζήτηση αύξησης εισοδημάτων και βελτίωσης του επιπέδου ζωής. Όμως, η τραγική κατάσταση της ελληνικής οικονομίας σήμερα αποτελεί απόδειξη ότι οι προσπάθειες αυτές υπήρξαν έωλες και

χωρίς αειφόρους βάσεις. Είναι πλέον κατανοητή η ανάγκη μιας άλλης προσέγγισης, στοιχεία της οποίας αρχίζουν να εμφανίζονται σιγά-σιγά. Άλλωστε, οι εξελίξεις που την επιβάλλουν έχουν δρομολογηθεί και η τρέχουσα οικονομική κρίση, καθώς και η κλιματική αλλαγή είναι τμήμα τους.

Δεν θα ήταν ποτέ αρκετά νωρίς να θεσπιστούν βασικές αρχές για τη διαφύλαξη, τη διαχείριση και την βελτίωση του τοπίου. Η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο* είναι έμπρακτη απόδειξη της αναγνώρισης της σημασίας του αλλά και της ανάγκης διαφύλαξης του. Η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο* περιλαμβάνει τη θέσπιση αρχών που αφορούν στην προστασία, στην πολιτική, την ποιότητα, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του. Εξασφαλίζεται η συνολική αντιμετώπιση των ζητημάτων που τίθενται σε σχέση με το τοπίο είτε αυτό είναι ανθρωπογενές είτε απόλυτα φυσικό.

Η Σύμβαση μεριμνά και περιλαμβάνει διατάξεις για όσους διαμορφώνουν το τοπίο σε επίπεδο χάραξης στρατηγικών, αλλά κάνει μέτοχους και τους πολίτες σε αυτή τη διαδικασία, με διατάξεις για την πληροφόρηση, την ευαισθητοποίηση και την παιδεία αναφορικά με το τοπίο.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει δείξει με σαφήνεια την πρόθεση της να εφαρμόσει όσα υπαγορεύει η Σύμβαση με την κύρωση της το Φεβρουάριο του 2010. Πρέπει να την τιμήσει με τη χάραξη μιας εθνικής πολιτικής στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης σχετικά με το τοπίο, που είναι απόλυτα αναγκαία στην Ελλάδα. Ο πλούτος, η ποικιλία και η πολυμορφία των φυσικών τοπίων, η διατήρηση και ανάδειξη των ιστορικών και πολιτιστικής σημασίας ελληνικών τοπίων, καλούν στην άμεση εφαρμογή της *Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο*.

Τα βασικά μέτρα της ευρωπαϊκής σύμβασης για το τοπίο είναι:

- να καταγράψει μία λίστα τοπίων εξαιρετικής διεθνούς αξίας,
- να εισάγει κανόνες προστασίας, διαχείρισης και σχεδιασμού για όλα τα τοπία που βασίζονται σε ένα πλέγμα αρχών,
- να καθιερώσει τη λήψη γενικών και συγκεκριμένων μέτρων που αφορούν τη νομική αναγνώριση τοπίων,
- να εφαρμόσει πολιτικές διαχείρισης τοπίων,
- να εντάξει τα τοπία στις πολιτιστικές, περιφερειακές και αστικές στρατηγικές σχεδιασμού και
- να καθιερώσει διαδικασίες για τη συμμετοχή του ευρέως κοινού στην προστασία και ανάπτυξη των τοπίων.

Η αλλαγή νοοτροπίας ως προς το πως αντιλαμβανόμαστε το τοπίο, είναι ένα βήμα προς ένα καλύτερο μέλλον. Προϋποθέτει την αλλαγή των προτύπων ζωής, από την θεώρηση του καταναλωτισμού στην αναζήτηση της ποιότητας, την εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας, την συλλογική έκφραση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Αυτό θα έχει πολλές ευμενείς συνέπειες για τους οικισμούς, το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα. Μέχρι τότε, θα πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες για τη μελέτη, ανάδειξη και διαχείριση των ελληνικών τοπίων.

Το τοπίο αποτελεί παράμετρο που πρέπει να λαμβάνεται όλο και περισσότερο υπόψη στις διαδικασίες χωρικού σχεδιασμού με συστηματικό τρόπο, προωθώντας την αρμονική ένταξη στο

τοπίο των μεταβολών που επιβάλλονται από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και τις περιβαλλοντικές διεργασίες.

Η ανάδειξη και αξιοποίηση του τοπίου σημαίνει ανάδειξη του Χωροταξικού Σχεδιασμού ως πλαισίου ενίσχυσης και ανάδειξης της ποικιλότητας και πολυμορφίας του εθνικού χώρου, ισόρροπης διάχυσης της ανάπτυξης και προώθησης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού χώρου στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την καθιέρωση μηχανισμών στρατηγικού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και μηχανισμών ολοκληρωμένης παρέμβασης σε κρίσιμες γεωγραφικές ενότητες του εθνικού χώρου.

Το σπάνιο φυσικό μας πλούτο πρέπει να τον προστατεύουμε. Πρέπει όμως και να τον διαχειριστούμε με τέτοιο τρόπο, που να προστατεύεται το περιβάλλον αλλά ταυτόχρονα να συμβάλει και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Μόνο τότε μπορούμε να μιλάμε σοβαρά για αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Μετασχηματισμοί του αστικού τοπίου – Συμβολή στην επισκεψιμότητα του χώρου

Ντόρα Γαλάνη

Θα ξεκινήσω με μερικές εικόνες από έναν «μετασχηματισμό» αστικού τοπίου με φαντασία και τόλμη που επισκέφθηκα πρόσφατα και δεν μπορώ να σας κρύψω ότι... ζήλεψα.

Νέα Υόρκη. Μια υπερυψωμένη και εγκαταλελειμμένη εδώ και χρόνια εμπορική σιδηροδρομική γραμμή αποτελεί την κεντρική ιδέα της νέας μορφής της περιοχής και μετατρέπεται σε πάρκο περιπάτου. Ένα πάρκο που ανέπλασε με τεράστια επιτυχία την περιοχή της κρεαταγοράς (meat-packing area) στην 14^η οδό του Μανχάταν.

Η ιδέα δεν είναι εντελώς καινούργια. Λίγα χρόνια πριν το Παρίσι έκανε γνωστή μια δική του βόλτα σε υπερυψωμένη σιδηροδρομική γραμμή, γνωστή ως promenade plantée.

Το αξιοσημείωτο στην Νέα Υόρκη είναι ότι η περίφημη πλέον «high line», συμβάλλει δραστικά στην δημιουργία μιας ευρύτερης περιοχής που διαθέτει ταυτόχρονα κατοικίες, γραφεία, ξενοδοχεία, γκαλερί, καταστήματα, κέντρα διασκέδασης κ.α., μιας γειτονιάς που ζει κυριολεκτικά όλο το 24ωρο. Για πολλούς αποτελεί το νέο central park της Νέας Υόρκης, αν και δεν μπορεί να συγκριθεί σε έκταση και λειτουργίες.

Τώρα πια που η ΕΑΧΑ Α.Ε. «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε.» εδώ και ένα περίπου μήνα έχει μετονομαστεί σε «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις Α.Ε.», τέτοιες ολοκληρωμένες αναπλάσεις θα ευχόμουν να μπορέσουμε να αγγίξουμε, φέρνοντας Έλληνες και ξένους επισκέπτες στους χώρους που θα επιλεγούν, δυνητικά πλέον, σε επίπεδο χώρας και όχι μόνον Αθηνών.

Επανέρχομαι λοιπόν στα δικά μας, στο χώρο όπου μέχρι σήμερα δραστηριοποιήθηκε η ΕΑΧΑ ΑΕ, και πιστεύω ότι οι περισσότεροι θεωρούμε ότι συνέβαλε ουσιαστικά στην ολοκληρωμένη ανάπλασή του. Τον δημόσιο, κυρίως, χώρο που αποτελεί τον συνδετικό ιστό των 6 πιο σημαντικών αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.

Ξεκινάμε τον Μεγάλο Περίπατο, όπως τον ονόμασε ο αείμνηστος Καλαντίδης, ο πρώτος Πρόεδρος της εταιρείας μας. Δ. Αρεοπαγίτου, Αποστόλου Παύλου, Ερμού: η ραχοκοκαλιά της μεγάλης παρέμβασης που ως κεντρική ιδέα έχει τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, αποσκοπεί όμως σε «αναζωογόνηση», «αναγέννηση», «επαναλειτουργία» του Ιστορικού Κέντρου.

Πόσοι από μας διατηρούν ζωντανή στην μνήμη τους την εικόνα των χώρων αυτών πριν την ανάπλασή τους; Πόσοι μπορούμε να ανακαλέσουμε τα 50.000 οχήματα ημερησίως που διέσχι-

ζαν την Αρεοπαγίτου και ακόμα περισσότερο τα τουριστικά λεωφορεία με αναμμένες τις μηχανές για τον κλιματισμό σε διπλή σειρά κάτω από την Ακρόπολη;

Στοχεύσαμε στην αξιοποίηση των περιοχών αυτών πρώτα από τους πολίτες της Αθήνας. Όταν και όπως «μετασχηματίστηκαν», αγαπήθηκαν πρώτα απ' αυτούς, και τότε εύκολα πια αξιοποιήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν από τους επισκέπτες της, Έλληνες και ξένους.

Μετά από 13 χρόνια σχεδόν αποκλειστικής ενασχόλησής μου με τον δημόσιο χώρο και την λειτουργία του, είμαι πια πεπεισμένη ότι οι χώροι που πλαισιώνονται με φροντίδα και αγάπη από τους κατοίκους, αποτελούν πόλο έλξης και για τον τουρισμό.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Ιερός Βράχος και τα μνημεία του καθώς και το Νέο Μουσείο Ακρόπολης είναι και θα είναι η αιτία που έρχονται να επισκεφθούν το χώρο, να προσκυνήσουν θα τολμούσα να πω, τόσο επισκέπτες από τόσα μέρη της γης.

Όμως ο τρόπος επίσκεψης, η διάρκειά της και η ματιά είναι πια διαφορετική.

Είναι σαν να ξαναμπήκαν τα μνημεία στην δική μας ζωή –των πολιτών– και αυτό γίνεται αντιληπτό και από όσους έρχονται με στόχο την επίσκεψη των αρχαιολογικών χώρων. Δεν υπάρχει τουριστικός οδηγός που να μην προτρέπει σ' αυτή την βόλτα, σε αυτή την ζωντανή περιοχή της πόλης μας.

Ευκαίριο είναι οι αναπλάσεις να αγγίζουν όσο το δυνατόν ευρύτερες περιόδους της ιστορίας και της ζωής της πόλης, να αξιοποιούνται κατά το δυνατόν όλες οι εποχές, και να φθάνουμε από ένα μακρινό παρελθόν στην κυριολεξία στο χθες.

Για άλλους χθες είναι οι γραμμές του τραμ, που την τελευταία στιγμή μπορέσαμε να αναδείξουμε στη οδό Μακρυγιάννη, για κάποιους χθες θα είναι ο ήχος του νερού του Ηριδανού στην Πλατεία Μοναστηρακίου, ίσως χθες να είναι ήδη και το κτήριο του Mario Botta στη συμβολή Αιόλου και Σοφοκλέους, ένα από τα πρώτα δείγματα επιτυχούς συνύπαρξης σύγχρονης αρχιτεκτονικής και αρχαίας κληρονομιάς στην Αθήνα.

Το «χθες» σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να είναι μισογκρεμισμένα νεοκλασικά ή ακόμα και ταπεινά σπίτια, που θυμίζουν την κλίμακα της πόλης. Γιατί τι είναι η πόλη; Οι μνήμες μας; Η εικόνα της; Η ζωή μας; Το φως της; Το κλίμα της; Οι μυρωδιές της; Οι κάτοικοί της; Νομίζω είναι όλα αυτά μαζί και κανένα μόνο του. Και αυτό το μαγικό συνονθύλευμα που κάνει μια πόλη ενδιαφέρουσα ή όχι, είναι αυτό που οι πολεοδόμοι και άλλοι συνάδελφοί μου δεν μπόρεσαν/δεν μπορέσαμε να φυλακίσουμε στις προσεκτικά σχεδιασμένες Νέες Πόλεις που υλοποιήθηκαν.

Ωστόσο, το «σήμερα» συχνά πληγώνει. Και το σήμερα δεν είναι άλλο από τον εγκαταλειμμένο στην μοίρα του δημόσιο χώρο για τον οποίο ξοδεύθηκαν χρήματα του Έλληνα φορολογούμενου και ρημάζει από τον ίδιο, που διασχίζει εποχούμενος ανενόχλητος και ατιμωρητί όχι μόνο τους καινούργιους πεζόδρομους αλλά και αυτά τα πεζοδρόμια βρίζοντας τους περιπατητές γιατί τον ενοχλούν.

Δυστυχώς, ο δημόσιος χώρος που θέλουμε να προβάλλουμε στους τουρίστες σαν κομμάτι της ταυτότητας των πόλεων μας δεν έχει καμιά σχέση με την εικόνα του δημόσιου χώρου που φέρνουν μαζί τους από τις πατρίδες τους. Σ' αυτόν τον ιερό χώρο της Δημοκρατίας μπορούμε να

πούμε ότι «στην Δημοκρατία δεν υπάρχουν αθώοι αλλά μόνο ένοχοι». Και ένοχοι είμαστε όλοι στο μέτρο που όχι μόνον ανεχόμαστε, αλλά και αποδεχόμαστε ως φυσιολογική μια τέτοια κατάσταση.

Οι αναπλάσεις τελικά αφορούν πρώτα εμάς τους πολίτες-χρήστες και διαχειριστές του δημόσιου χώρου και την παιδεία μας σε σχέση με αυτόν και λιγότερο την μορφή ή την αισθητική του.

Θέλω όμως τελειώνοντας να δω την αισιόδοξη όψη για την νέα ζωή του παρελθόντος μας, της παρουσίας μας, γι' αυτό και αναφέρω τη ρήση του αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη: *«Έξω από τα κλειστά μουσεία έχουμε αυτά τα υπαίθρια, τα ανοικτά, κάτω από τον φωτεινό ουρανό της Ελλάδας. Γιατί τι άλλο είναι όλοι οι αρχαιολογικοί τόποι στη χώρα μας, τι άλλο είναι πέρα από υπαίθρια μουσεία; Τόποι όπου η τέχνη μιας περασμένης εποχής δεν ξεριζώθηκε ούτε και φυλακίστηκε, αλλά αποκαλύφθηκε για να συζητήσει μια νέα φορά μαζί μας».*

Συζήτηση

Λίνα Μενδώνη

Θα ήθελα να πω τα εξής, με αφορμή αυτά που είπε η Μαρία Καλτσά, με τα οποία δεν μπορώ παρά να συμφωνήσω απολύτως.

Νομίζω ότι δεν έχουμε συνειδητοποιήσει πόσο στενή είναι η έννοια του πολιτισμού, του περιβάλλοντος και της χωροταξίας, όχι μόνο σε θεωρητικό ή επιστημονικό επίπεδο, αλλά και σε διοικητικό επίπεδο.

Είναι κρίσιμα πράγματα, τα οποία θα πρέπει όλοι κάποια στιγμή να τα λάβουμε υπόψη, όχι μόνο θεωρητικά αλλά και μέσα στο πλαίσιο της δομής μας. Η οποιαδήποτε ανάδειξη, αξιοποίηση, ή προστασία, της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την έννοια του χώρου.

Ο αστικός χώρος, η υπαίθρος χώρα, είναι ο φυσικός και κοινωνικός τόπος που εντάσσονται και ανήκουν τα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι ιστορικοί τόποι. Τα πολιτιστικά τοπία, τα οποία πάρα πολύ σωστά ανέφερε η κυρία Καλτσά.

Υπό την έννοια αυτή, η σχέση των ρυθμίσεων που αφορούν στην προστασία και στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, από τη μία πλευρά, και αυτών που αφορούν στη χωροταξία από την άλλη, είναι έννοιες οι οποίες είναι απόλυτα συμπληρούμενες και αμφίδρομες.

Ο χωροταξικός σχεδιασμός που κατατείνει; Στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Στον ίδιο στόχο δεν κατατείνει αυτό που προσπαθούμε να κερδίσουμε με την αξιοποίηση ή την ανάδειξη, που για εμένα είναι ο σωστός όρος, της πολιτιστικής κληρονομιάς;

Επανέρχομαι, δηλαδή, σε αυτό ακριβώς, για να τονίσω ότι και στην διοικητική μας δομή θα πρέπει να δούμε τον ενιαίο φορέα προστασίας αυτών των αγαθών. Γιατί και τα δύο, Πολιτισμός και Περιβάλλον, παρέχουν την προστιθέμενη αξία σε ένα τόπο που έχει ξεφύγει τις τελευταίες δεκαετίες από το μέτρο, αν και εδώ δημιουργήθηκε το μέτρο.

Θέλω να πω ακόμα, σχολιάζοντας και συμφωνώντας απολύτως με αυτά τα οποία είπε ο Σταύρος Μπένος, ότι είναι προφανές ότι ο κορηνικός νόμος αυτή τη στιγμή καταδυναστεύει τον κορηνό, δεν τον ενθαρρύνει και εντέλει κάνει κακό και στη λειτουργική δομή των αρμοδίων υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού και, προφανώς, πρέπει να αλλάξει.

Αυτό το οποίο είναι λιγότερο γνωστό, είναι ότι έχει θεσμοθετηθεί από το 2001 η συμμετοχή εθελοντών στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Όμως, μέχρι σήμερα η διάταξη δεν έχει εφαρμοστεί. Ίσως γιατί ως Πολιτεία δεν φροντίσαμε να εκπαιδεύουμε τους πολίτες.

Πρέπει να σας πω, και τελειώνω με αυτό, ότι ένα μεγάλο μέρος της καθημερινής αλληλογραφίας που λαμβάνω στο γραφείο μου, προέρχεται από πολίτες, οι οποίοι θεωρούν τα αρχαία πάρα πολύ σημαντικά. Θεωρούν τον αρχαιολογικό ή τον ιστορικό χώρο πολύ σημαντικό όταν, όμως, αφορά και δεσμεύει το οικόπεδο του γείτονα.

Στις περισσότερες περιπτώσεις το ενδιαφέρον για τα μνημεία, ακόμα και για τα ταπεινά απολύτως λείψανα, κορυφώνεται, όταν αυτά βρίσκονται όχι στο δικό μας χώρο, στο δικό μας οικόπεδο, αλλά στου γείτονα. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις η μέριμνα για τα μνημεία αυτά συνδέεται με τη δυνατότητα να έχουμε τον ελεύθερο χώρο που θέλουμε, να μπορούμε με πολύ ευχάριστο τρόπο να πίνουμε το ποτό μας ή να τρώμε στη βεράντα μας και να βλέπουμε το αναδειγμένο μνημείο δίπλα μας.

Αυτό είναι έλλειμμα παιδείας. Και ίσως αυτό που δεν ακούστηκε σε αυτή τη συνεδρίασή μας είναι το πού πρέπει να επενδύσει και η πολιτεία και εμείς. Στο να εκπαιδεύσουμε, δηλαδή, τον πολίτη, για να αλλάξει εντέλει και η σχέση του με τα μνημεία, με την πολιτιστική του κληρονομιά, με τα άυλα αγαθά του. Αλλά, από την άλλη πλευρά, θα είναι και το μέσο, νομίζω, για να βγει και η αρχαιολογική υπηρεσία από το καβούκι της.

Είναι προφανές ότι τα μνημεία προστατεύονται καλύτερα, όταν προστατεύονται με ενιαίες διαχρονικές ρυθμίσεις. Και είναι προφανές ότι η Ενιαία Εφορεία Αρχαιοτήτων δίνει λύση και διεξόδους και στα οικονομικά αδιέξοδα του Υπουργείου.

Νίκος Ξυδάκης

Ευχαριστούμε την κυρία Γραμματέα. Νομίζω ότι ήδη έχουν κατατεθεί δυο-τρεις σκέψεις ή προτάσεις. Ένα είναι αυτό που ξεκίνησε από την κα Καλτσά και νομίζω ότι το επικροτεί η κυρία Μενδώνη: με κάποιο τρόπο, τώρα ή στο μέλλον, να βρεθεί κοινή γραμμή πλεύσης ή και διοικητικής συνένωσης του περιβάλλοντος και του πολιτισμού.

Κάναμε, βέβαια, περίπου 35 χρόνια να αποκτήσουμε Υπουργείο Περιβάλλοντος, ας το βάλουμε κάπου πιο σωστά, δίπλα σε κάτι άλλο.

Η κυρία Μενδώνη, νομίζω, εισάκουσε τον κύριο Μπένο για την επείγουσα αναμόρφωση του χορηγικού νόμου ο οποίος πράγματι έχει τα χάλια του, σαν να τιμωρεί τον χορηγό, τον φορολογεί και επιπλέον.

Μια παθογένεια, μια κατάρα που σέρνεται με τις χορηγίες εδώ και πολλά χρόνια. Και νομίζω ότι το να λέγονται αυτά μέσα σε αυτή τη συμβολική αίθουσα της Γερουσίας, μέσα στη Βουλή από κορυφαίους κρατικούς λειτουργούς, είναι ήδη ένα σημαντικό βήμα.

Οι Βουλευτίνες, οι οποίες πήραν αυτή την πρωτοβουλία, συνομιλούν με τους γενικούς γραμματείς και θα μπορούσαν να μεταφέρουν αυτόν τον προβληματισμό, ο οποίος είναι σοβαρός και επείγων.

Έχουμε ακόμα πολύ λίγο χρόνο, 5-10 λεπτά για μια-δυο ερωτήσεις προς τους ομιλητές γιατί έχουμε υπερβεί κατά 40 λεπτά τον χρόνο της ημερίδας. «Τρώμε» ήδη το χρόνο της επόμενης συνεδρίας.

Γιάννης Γεωργόπουλος

Λέγομαι Γεωργόπουλος και εκπροσωπώ, μαζί με άλλα μέλη, την διαδικτυακή ομάδα «Θα ανοίξουμε το αρχαίο θέατρο Σικυώνας» και τη μετεξέλιξή της σε Σύλλογο Φίλων Αρχαίου Θεάτρου Σικυώνας «Ο ΕΠΙΓΕΝΗΣ».

Θα ήθελα εδώ να κάνουμε μια πρόταση, επειδή εντάσσεται στη θεματολογία του συνεδρίου σας. Και η πρότασή μας είναι ότι το μοναδικό αρχαίο θέατρο Σικυώνας πρέπει να ανασκαφεί, να αναστηλωθεί και να αναδειχθεί, για να γίνει έδρα ενός διεθνούς φεστιβάλ αρχαίου δράματος. Για να δώσει στον τόπο λίγη από την παλιά λάμψη της αρχαίας Σικυώνας. Αυτό είναι που λέμε και στην ιστοσελίδα μας.

Και μια επισήμανση: από την πολιτιστική κληρονομιά που μας έχουν αφήσει οι πρόγονοί μας, μόνο τα θέατρα πιστεύουμε ότι είναι αυτά που μπορούν να συνδέσουν ενεργά το χθες, το σήμερα και το αύριο. Δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε ένα ναό, δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε μια αρχαία αγορά. Αυτά έχουν μουσειακό χαρακτήρα. Μόνο το θέατρο μπορεί να λειτουργήσει.

Και συμφωνούμε απόλυτα με την επισήμανση του κ. Μπένου για την ανάγκη ενεργοποίησης των πολιτών στις τοπικές κοινωνίες. Έτσι αυθόρμητα δημιουργήθηκε και η ομάδα μας, στοχεύοντας στο τρίπτυχο πόλη-πολίτης-πολιτισμός.

Και θα επιδιώξουμε συνεργασία με οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο αρμόδιο φορέα, δημόσιο και ιδιωτικό, όπως το σωματείο ΔΙΑΖΩΜΑ, για να πιέσουμε να αρθούν γραφειοκρατικές στρεβλώσεις που ακυρώνουν πρωτοβουλίες όπως για παράδειγμα τη χορηγία 120.000 € από επιχείρηση της περιοχής μας, που εδώ και 2 χρόνια πηγαиноέρχεται μεταξύ συναρμόδιων υπουργείων, γραφείων, κωδικών κλπ.

Και θα ήθελα να τελειώσω με μια ερώτηση, αν θέλουν να τοποθετηθούν οι ομιλητές. Μήπως είναι επιβεβλημένο να υπάρξει σήμερα μια επιστημονικά τεκμηριωμένη κατάταξη-αξιολόγηση των αρχαίων θεάτρων με αντίστοιχη κατανομή των χρηματοδοτήσεων;

Δεδομένου ότι μας εκπλήσσει το γεγονός ότι από την –κατά τα άλλα– μικρή πίτα των χρηματοδοτήσεων για τα αρχαία θέατρα, από περίπου 32.000.000 € όπως ακούσαμε, στο αρχαίο θέατρο Σικυώνας δεν αντιστοιχεί τίποτα άλλο, παρά μόνο ένας ηλεκτρονικός κουμπαράς 1.500 €, που κατατέθηκε από το Λύκειο Ελληνίδων και κάποιους ιδιώτες.

Σταύρος Μπένος

Μου δίνεται η ευκαιρία, απαντώντας στην ερώτηση του κ. Γεωργόπουλου, την εύλογη ερώτησή του, να πω ότι το ΔΙΑΖΩΜΑ προσπαθεί να υποκινήσει το σύνολο των δυνάμεων της χώρας, εντάσσοντας σε αυτή την προσπάθεια και την υποκίνηση των κρατικών θεσμών.

Έτσι, λοιπόν, σε ενάμισι χρόνο, η σοδειά για τα αρχαία θέατρα από το ΕΣΠΑ αλλά και από χορηγίες και από την Αυτοδιοίκηση και από πολίτες είναι 30.000.000 € παρακαλώ. Που αφορά μια παρέμβαση, από το ανασκαφικό μέχρι το αναστηλωτικό έργο, σε 25 αρχαία θέατρα της χώρας.

Εξήγησα στον κ. Γεωργόπουλο, αλλά μου δίνεται η ευκαιρία να το πω να το καταλάβουν όλοι, ότι το ΔΙΑΖΩΜΑ δεν κάνει επιλογές. Πηγαίνει αντάμα με την κοινωνική δυναμική που αναπτύσσεται. Αλλού υπάρχει έδαφος χορηγικό για ένα μνημείο, αλλού υπάρχει μια διαθεσιμότητα των πολιτών, αλλού τα πράγματα είναι πιο ώριμα. Και αυτή την ωριμότητα προσπαθεί με κάθε τρόπο να αναδείξει το ΔΙΑΖΩΜΑ.

Στην περίπτωση της Σικυώνος, για να ξέρουμε, δεν έχει ωριμότητα μελετών για να ενταχθεί στο ΕΣΠΑ, για παράδειγμα, για να έχει μια μεγάλη χρηματοδότηση. Και είναι το Καζίνο Λουτρακίου που έχει κάνει μια χορηγία εκεί, η οποία –και αυτή– είναι μπλεγμένη μέσα στη γραφειοκρατία του χορηγικού νόμου.

Ο χορηγικός νόμος, για να είναι καλός, πρέπει σε μια εβδομάδα να τελειώνει ο χορηγός, να μην τον ταλαιπωρούμε καθόλου. Πρέπει αυτό να γίνει κατεπείγον θέμα.

Και θέλω να πω στον κ. Γεωργόπουλο, και μέσα από αυτό να απευθυνθώ σε όλους σας, ότι πρέπει στη χώρα μας να πάψει η διαδικασία των μη κυβερνητικών οργανώσεων της απόλυτης διεκδίκησης. Το ΔΙΑΖΩΜΑ, για παράδειγμα, είναι η απόλυτη συνεισφορά.

Γιατί υπάρχει μια παθογένεια, ξέρετε, στις μη κυβερνητικές οργανώσεις. Είτε απλώνουν το χέρι στο κράτος, είτε έχουν ακτιβίστικη μορφή. Δεν έχουν, δηλαδή, την ορθή λειτουργία, δεν λειτουργούν συμπληρωματικά με το κράτος, γιατί ο δημόσιος χώρος δεν είναι μόνο το κράτος και η Αυτοδιοίκηση. Είναι και αυτό που αυτάρεσκα αποκαλούμε όλοι «κοινωνία των πολιτών», η οποία όμως ακόμα δεν έχει συγκροτηθεί, στη χώρα που κατά τη γέννησή της, με τη νεοελληνική της μορφή, έδωσε τους μεγάλους ευεργέτες.

Λάζαρος Εφραίμογλου

Στις παροτρύνσεις-επισημάνσεις που αναφέρθηκαν σήμερα το πρωί, θα ήθελα να προσθέσω δύο σημεία, πολύ σύντομα.

Το ένα είναι η αξιοποίηση των δικτύων, τα οποία, κατά κάποιο τρόπο, προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Δηλαδή το ATHENA και το EUROPEANA. Είναι η συμμετοχή της τεχνολογίας, της σύγχρονης τεχνολογικής δυνατότητας, όχι μόνον για ενοποίηση ψηφιακή όλων των πολιτιστικών χώρων, μουσείων, συλλογών και δραστηριοτήτων, αλλά και η δυνατότητα στο ελληνικό

κοινό, σε τελευταία ανάλυση, να μπορέσει και να προσφέρει αλλά και να συμμετάσχει στους πολιτισμούς των άλλων χωρών.

Δεν κοστίζουν πολύ αυτά τα πράγματα, κοστίζουν ελάχιστα. Η κατασκευή των ιστοσελίδων, οι χρηματοδοτικές της ανάγκες, δεν είναι τόσο μεγάλες, ιδιαίτερα αν συγκρίνουμε με άλλες ανάγκες όπως αναστηλώσεις κλπ. Ένα σημείο αυτό.

Και, δεύτερον, να επισημάνω τις δυνατότητες της εικονικής πραγματικότητας. Όταν ξεκινούσαμε, πριν από 15 χρόνια, φοβόμασταν ότι οι αρχαιολόγοι θα το έβλεπαν δυσάρεστα. Η εμπειρία μας μέχρι σήμερα είναι ότι όσοι αρχαιολόγοι μας πλησιάζουν, μας λένε «γιατί δεν αναστηλώνετε, εικονικά βεβαίως, το δικό μας έργο, τη δική μας ανασκαφή;».

Δηλαδή, είναι κάτι, το οποίο και δέχονται οι αρχαιολόγοι και συμπαθούν και, βεβαίως, προσελκύει πάρα πολύ κόσμο και ικανοποιεί τον επισκέπτη.

Την αρχαία αγορά της Αθήνας, με τα εξαιρετά της κτίρια, δυστυχώς ένα πολύ μικρό ποσοστό του πληθυσμού μπορεί να το απολαύσει. Μπορεί όμως πάρα πολύ εύκολα να το απολαύσει σε εικονική πραγματικότητα, με απόλυτη τεκμηρίωση, με απόλυτο σεβασμό στην πραγματικότητα. Και είναι δίπλα του.

Ευχαριστώ.

ΜΕΡΟΣ 3ο

Η σύγχρονη δημιουργία ως προστιθέμενη αξία

Εισαγωγή

Γιάννης Κακουλίδης

Η δημιουργικότητα, η σύγχρονη δημιουργικότητα, θέμα το οποίο θα επεξεργαστούμε και θα διαχειριστούμε στις προσεχείς δύο ώρες, είναι συναρτημένο, έχω την αίσθηση, με την ανατροπή.

Έτσι, με ανατροπή θα επιχειρήσω να διαχειριστώ τούτη εδώ τη συνεδρία, προσθέτοντας ακόμα και το ευφρόσυνο των παρεμβάσεων για εκείνους, οι οποίοι θέλουν με ακαδημαϊκή σοβαρότητα να συζητάμε. Γιατί η συζήτηση, αν δεν είναι ζωντανή, δεν έχει και λόγο. Όλα τα άλλα είναι σεμιναριακά.

Επιτρέψτε μου αυτή την πρώτη ανατροπή την οποία συνοδεύω και με μια δεύτερη. Όνειρό μου ήταν να προεδρεύσω στη Βουλή από μωρό, δεν τα κατάφερα. Θα προτιμούσα βέβαια να είμαι από εκεί πάνω και κάποιος να αποτυπώσει αυτή την εικόνα για να έχω να την αφήσω παρακαταθήκη και κληρονομιά στα εγγόνια μου. (Καλέ, αφήστε με να κάνω εγώ τα σόου μου όπως θέλω). Πάντως ο θεσμός της Γερουσίας καλό είναι να επανέλθει, για να έχουμε μέλλον στο όνειρο και εμείς.

Ένα λοιπόν από τα όνειρά μου ήταν σε ένα χώρο, σε ένα τέμενος της δημοκρατίας, όπως αυτό εδώ – θα προτιμούσα βέβαια την κεντρική αίθουσα της Βουλής – να απαγγείλω. Και να απαγγείλω ως παιδί. Και το κάνω:

Τι είναι λοιπόν η πατρίδα μας; Μην είναι οι κάμποι; Μην είναι τα άσπρα τα ψηλά βουνά; Μην είναι ο ήλιος της που χρυσολάμπει; Όλα πατρίδα μου. Και αυτά και εκείνα, από Αμερική μέχρι και Κίνα. Αυτοπαραλλαγή του παιδικού τραγουδιού.

Αλήθεια, τι είναι τελικά η πατρίδα μας; Αυτό το λίγο κρασί, λίγο θάλασσα και το αγόρι της; Συρτάκι dance και greek mousaka; «This is Acropolis» και «better you go to paradise place in Mykonos»; Βεβαίως και δεν είναι αυτή η Ελλάδα. Αν και αυτή η προσέγγιση και τουρισμό έφερε και λεφτά, στη δεκαετία του '60.

Όμως αυτό δεν είναι το ζητούμενο. Η Ελλάδα, η πατρίδα μας, είναι κυρίως η γλώσσα μας. Και η γλώσσα μας είναι ο πολιτισμός μας. Και το μόνο προϊόν που εξάγεται, είναι αυτή η γλώσσα. Η γλώσσα του λόγου, η γλώσσα της τέχνης, του θεάτρου, των εικαστικών τεχνών, του χορού, της μουσικής.

Αυτή τη γλώσσα τείνουμε να την ξεχάσουμε, παρά το γεγονός ότι αυτή η γλώσσα είναι και το μόνο γοητευτικό όχημα σε όλες τις εκφράσεις, βέβαια, για να μπορέσει να οδηγήσει τον τουρισμό και τους τουρίστες από την αλλοδαπή εδώ.

Καιρός είναι –και νομίζω ότι τούτο πρέπει να το διαχειριστεί η παρούσα συνεδρία– να απομακρυνθούμε από την πολιτιστική μας κληρονομιά. Αυτή την διαχειριστήκαμε όπως την διαχειριστήκαμε και καλώς την διαχειριστήκαμε, είναι μια παρακαταθήκη, είναι μια υποθήκη, είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο στο ταμείο μας.

Αλλά είναι καιρός να ασχοληθούμε και με αυτά που θα κληροδοτήσουμε στις επόμενες γενιές. Αιώνες τώρα παλεύουμε με την κληρονομιά των αρχαίων ημών προγόνων. Όταν θα γίνουμε και αρχαίοι αυτών πρόγονοι, θα έχουμε κάτι να αφήσουμε;

Πρέπει λοιπόν να δημιουργήσουμε. Δημιουργικότητα λοιπόν! Η απόλυτη, η κυρίαρχη αξία για την ανανέωση των κυττάρων του πολιτισμού. Νεωτερισμός, άρα καινοτομία. (Δεν είμαι ομιλητής αλλά μην μου δώσεις βήμα. Μισή σελίδα έχω ακόμη).

Καινοτομία λοιπόν και δημιουργικότητα.

Πώς την εννοώ. Να σκεφτούμε το ανέφικτο και να το προτείνουμε. Και να εργαστούμε για την υλοποίησή του. «Thinking for the unthinkable» που θα έλεγαν και οι Σάξονες, αν μπορούσαν να μας συλλάβουν.

Με άλλα λόγια, να δημιουργήσουμε νέα γλώσσα πολιτιστικής έκφρασης. Σε όλες τις μορφές της τέχνης και του πολιτισμού. Γιατί τη γλώσσα της τέχνης την μιλούσαμε αρχαιόθεν άριστα, αλλά έχουμε ακόμα μεγάλα περιθώρια αυτή τη γλώσσα να την εξελίξουμε, να την κατακτήσουμε και να την καταθέσουμε ως νέα προσέγγιση στο διεθνές πολιτισμικό κίνημα.

Και τούτη εδώ η χώρα να ξαναγίνει το τέμενος του σύγχρονου πολιτισμού παγκοσμίως. Και σε αυτό το τέμενος, σε τούτο το ναό να συρρέουν οι πάντες. Όπου γης, να τον επισκεφθούν και να τον προσκυνάνε.

Να γίνει με άλλα λόγια ανίατη ασθένεια. Και η επίσκεψη, παγκόσμια τάση μίμησης. Να θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα γιατί ήρθαν οι γείτονες, γιατί ήρθαν οι απέναντι, γιατί ήρθαν οι διπλανοί. Να γίνει επιδημία. Η Ελλάδα να κολλήσει σε όλους και να μην γιατρεύεται με τίποτα. Έρωσ αγιάτρευτος. Να τη γνωρίσουν, να την επισκεφθούν και να επιθυμούν να την επισκεφθούν και πάλι, να επιστρέψουν.

Έχω την εντύπωση, και κλείνω, ότι ένα από παράδειγμα για το πως μπορεί να συνδυαστεί ο πολιτισμός με την τέχνη, είναι το συνέδριο φερ' ειπείν, παγκόσμιο, που γίνεται στην Τήνο 29-31 Ιουλίου, υπό την αιγίδα του συγγραφέα του Ντίνου του Σιώτη. Όπου διαπρεπείς προσωπικότητες της λογοτεχνίας θα επισκεφθούν την Τήνο, θα φιλοξενηθούν στην Τήνο, θα ξεναγηθούν στην Τήνο, θα ξοδέψουν τα λεφτά τους στην Τήνο και θα γνωρίσουν μια Ελλάδα ενός χώρου, μιας περιοχής, που δεν την ήξεραν. Πέρα από τον Καζαντζάκη, το Ζορμπά και το Χριστό Ξανασταυρώνεται. Πέρα από το Θεοδωράκη, το Χατζηδάκη, τον Θόδωρο τον Αντωνίου.

Και τελειώνω με μια καταγγελία. Εγκαλώ μάλλον την Μάγια την Τσόκλη γιατί σε αυτήν εδώ τη συνεδρία δεν κάλεσε να μας καταθέσει τις πολύτιμες απόψεις του ένας διεθνούς κύρους εικαστικός καλλιτέχνης, ο Κώστας ο Τσόκλης. Αυτά τα περί σεμνότητας και «είναι μπαμπάς μου και τι θα πει ο κόσμος» είναι πέρα και πάνω από την ανατροπή, στην οποία εγώ είμαι προσκολλημένος.

Συγχωράτε με που μίλησα και έφαγα χρόνο. Από όλους τους άλλους θα είμαι πολύ αυστηρός στην τήρηση του χρόνου, εγώ θα μπορούσα να μιλάω τρία τέταρτα ακόμα. Ως εκ τούτου παρακαλώ πραγματικά για την τήρηση του δεκαλέπτου

Και καλώ για πρώτη ομιλήτρια την κυρία Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα. Βιογραφικά δεν θα αναγνώσω, διότι τα βιογραφικά του καθενός είναι από μία συνεδρία ολόκληρη. Εξάλλου δεν χρειάζεται και ιδιαίτερες συστάσεις η κυρία Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, θεματοφύλαξ της εικαστικής κληρονομιάς μας και των παρακαταθηκών για το μέλλον.

Τέχνη και παγκοσμιοποίηση

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

*Ξύπνησα με το μαρμάρινο τούτο
κεφάλι στα χέρια,
που μου εξαντλεί τους αγώνες και
δεν ξέρω πού να τ' ακουμπήσω
Έπεφτε στο όνειρο καθώς έβγαινα από
το όνειρο
έτσι ενώθηκε η ζωή μας και θα είναι
πολύ δύσκολο να ξεχωρίσει.*

Γιώργος Σεφέρης

Μυθιστόρημα Γ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που ζει από το παρελθόν της. Όταν προφέρουμε τη λέξη *πολιτισμός*, και ακόμη περισσότερο όταν τη συνδυάζουμε με τη λέξη *τουρισμός*, όπως κάνει το παρόν συνέδριο, η σκέψη μας αυτόματα στρέφεται προς το ανεξίτηλο ίνδαλμα της Αρχαιότητας. Και όχι μόνο η σκέψη των Ελλήνων αλλά και των ξένων. Κάθε φορά που η ιστορική συγκυρία, όπως η παρούσα, οδηγεί τη χώρα μας σε κρίση, τόσοι εμείς όσο και οι ευάριθμοι πλέον ξένοι φίλοι μας, ανατρέχουν στην Αρχαιότητα για να αντλήσουν επιχειρήματα να υπερασπιστούν τους Έλληνες στους οποίους οφείλουν τα θεμέλια και τα φώτα του δυτικού πολιτισμού. Αυτή είναι μια παγιωμένη από αιώνες αντίληψη, που γαλουχήθηκε από την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, γεννήτορες του Φιλελληνισμού, στον οποίο τόσα πολλά οφείλει η Ελληνική Επανάσταση και το νεότερο ελληνικό κράτος.

Ο αρχαιοφίλος φιλελληνισμός, η βαυαροκρατία, ο Όθωνας, γιος του φιλέλληνα και φιλόρ-
χαιου Λουδοβίκου του Α΄, η συγκυριακή μόδα του Νεοκλασικισμού, όλα συνέτειναν στον ιδεο-
λογικό προσανατολισμό της Νέας Ελλάδας στην Αρχαιότητα. Η στροφή είχε πολλά θετικά στοιχεία
και πάνω απ' όλα την προστασία της αρχαίας κληρονομιάς, με την δημιουργία της Αρχαιολογικής
Υπηρεσίας, της Αρχαιολογικής Εταιρείας, την ανασκαφική μέριμνα, τη δημιουργία των αρχαιολο-

γικών μουσείων. Φυσικά υπάρχει και η αρνητική πλευρά για την οποία θα μιλήσουμε αργότερα.

Ας δούμε όμως πώς διαχειριστήκαμε την ακριβή κληρονομιά μας.

Τα περισσότερα και σημαντικότερα αρχαιολογικά μουσεία δημιουργήθηκαν είτε στον 19^ο αιώνα, είτε στον μεσοπόλεμο. Έπρεπε να φτάσουμε στο τέλος του 20^{ού} και στην αρχή του 21^{ου} αιώνα, ιδιαίτερα στο ευεργετικό πλαίσιο της Ολυμπιάδας, για να δούμε μια θεαματική ανακαίνιση παλαιών μουσείων ή την ανέγερση νέων, όπως το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης του αείμνηστου ταλαντούχου Κυριάκου Κρόκου ή το Μουσείο Ακροπόλεως του Bernard Tshoumi, για να περιοριστώ σε δυο επιφανή και εύγλωττα παραδείγματα. Τα δυο αυτά παραδείγματα εικονογραφούν το νέο πνεύμα μουσειακής πολιτικής σ' ολόκληρο τον κόσμο, που δίνει έμφαση όχι μόνο στο περιεχόμενο, και στη νέα «εξωστρεφής», ευανάγνωστη και θελκτική παρουσίαση του υλικού, αλλά και στο περιέχον: το κέλυφος, την αρχιτεκτονική του Μουσείου.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Μουσείου Guggenheim του Bilbao. Μια ομιχλώδης βιομηχανική πόλη του ισπανικού βορρά με 370.000 κατοίκους, κυρίως Βάσκους, βλέπει τη βιομηχανία σιδήρου, τα ναυπηγεία, την αλιεία της, το λιμάνι της να παρακμάζουν. Η τοπική κυβέρνηση και οι δημοτικές αρχές εκπονούν ένα πρόγραμμα ανάπτυξης της οικονομίας της πόλης με στροφή προς την τουριστική βιομηχανία από το 1992: το πρόγραμμα περιλαμβάνει εκσυγχρονισμό του λιμανιού, κατασκευή οδικού δικτύου, ανακαίνιση των προσόψεων της πόλεως, δημιουργία συνεδριακού κέντρου, μεγάρου μουσικής και αεροδρομίου, που παραγγέλλονται σε διάσημους αρχιτέκτονες: Foster, Calatrava, Pelli, Stern, με αποκορύφωμα το μουσείο Guggenheim, φανταστική σύλληψη του Frank Gehry. Το μουσείο εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 1997 και προσείλκυσε τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του 1.360.000 επισκέπτες. Επενδύθηκαν 132 εκατομμύρια ευρώ, για το κτίριο, για αγορές έργων και για τις πρώτες εκθέσεις. Η εταιρεία BIT (Bilbao Iniciativas Turistas) διέθεσε για το πρόγραμμα 1,5 δισεκατομμύριο δολάρια. Το Bilbao από ασήμαντη βιομηχανική πόλη του βορρά της Ισπανίας μεταβλήθηκε σε τουριστικό και πολιτιστικό προορισμό.

Το Μουσείο της Ακρόπολης σημείωσε ρεκόρ επισκεψιμότητας με ένα εκατομμύριο επισκέπτες τους τέσσερις πρώτους μήνες της λειτουργίας του, ενώ το νέο Λούβρο με την περίφημη πυραμίδα του Ρεϊ τετραπλασίασε τους επισκέπτες του που έφτασαν το 2009 τα οκτώ εκατομμύρια. Δεν φτάνει λοιπόν να έχουμε αριστουργήματα αλλά χρειάζεται και μια αναπτυξιακή, σύγχρονη πολιτική ανακαίνισης, επέκτασης και δημιουργίας νέων μουσείων με στόχο να αυξήσουμε τους επισκέπτες, ξένους και Έλληνες, με πολλαπλή σκοπιμότητα: παιδαγωγική, ψυχαγωγική και γιατί όχι κερδοσκοπική. Τα μουσεία έπαψαν πλέον να θεωρούνται σεβάσμιοι και απόμακροι ναοί που προορίζονται για λίγους μυημένους.

Αφού αποτύχαμε να μοιράσουμε δίκαια τα υλικά αγαθά, ας μοιράσουμε και ας μοιραστούμε τα πνευματικά αγαθά: την παιδεία, τον πολιτισμό, την τέχνη. Με αυτό το ιδεολογικό πιστεύω, με αυτό το σύνθημα και με μια καινοτόμο στρατηγική, καταφέραμε να φέρουμε στην Εθνική Πινακοθήκη πέντε εκατομμύρια επισκέπτες τα τελευταία χρόνια.

Το φαινόμενο του Μουσειακού νομαδισμού

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, τα μεγάλα και ξακουστά μουσεία αντιπροσωπεύουν brand names. Έτσι μπορούν να πωλήσουν τον τίτλο τους, πράγμα που κάνει με επιτυχία εδώ και μερικά χρόνια το Μουσείο Guggenheim, το οποίο έχει δημιουργήσει καμιά δεκαριά αντένες ανά τον κόσμο: από το παλαιότερο της Βενετίας, ως τα μουσεία του Λας Βέγκας, του Bilbao, του Βερολίνου, του Μεξικού (Guadalajara), της Σιγκαπούρης, της Κίνας, του Αβου-Δhabι και έπεται συνέχεια. Ο διευθυντής Thomas Krenz περιέγραφε το 2000 σε μια διάλεξη το νέο ρόλο του μουσείου: «Φανταστείτε ένα μουσείο σε διαρκή κίνηση. Το Guggenheim δεν είναι τόπος, είναι άποψη, είναι ό, τι μπορείτε να φανταστείτε, είναι πολιτιστικός παράγων που απευθύνεται σε όλους» («agent de culture pour tous»). Το Μουσείο Ermitage της Αγίας Πετρούπολης, με διευθυντή τον δραστήριο Michail Piotrovsky, έχει αναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα στον τομέα αυτό. Στο Λονδίνο το μουσείο Somerset House διαθέτει αίθουσες που ονομάζονται Ermitage Rooms. Το Ermitage, σε συνεργασία με το Μουσείο Guggenheim, εγκαινίασαν το 2001 ένα μουσείο που σχεδίασε ο αρχιτέκτονας Rem Coolhaas στο Ξενοδοχείο-Casino του Las Vegas, The Venetian Resort Hôtel-Casino, όπου παρουσιάζονται έργα των Matisse, Picasso, Gauguin και Cézanne από τις συλλογές τους. Η λογική της δημιουργίας παραρτημάτων βασίζεται στην ιδέα ότι προπαγανδίζουν και διαφημίζουν το μητροπολιτικό μουσείο. Το συμβόλαιο του Guggenheim με το Ermitage είναι πενταετές. Το Μουσείο Καλών Τεχνών του Huston υπέγραψε συμφωνία το 2000 με το μουσείο Rouchkine της Μόσχας για την κυκλοφορία μιας έκθεσης με τη γαλλική ζωγραφική από τις συλλογές του μεγάλου ρωσικού μουσείου. Η συλλογή Ludwig έχει δημιουργήσει αντένες στις πρώην ανατολικές χώρες. Το μουσείο της Βοστώνης δημιούργησε παράρτημα στη Nagoya της Ιαπωνίας με ενοίκιο ενός εκατομμυρίου το χρόνο, με συμβόλαιο εικοσαετούς διάρκειας (4 εκθέσεις διάρκειας πέντε ετών και 40 εκθέσεις διάρκειας 6 μηνών).

Ακόμη πιο εντυπωσιακή είναι η τελευταία συμφωνία ανάμεσα στο Λούβρο και στο Εμιράτο του Αβου-Δhabι, όπου για ένα ποσό 400.000.000 € το ξακουστό παρισινό μουσείο παραχωρεί τον τίτλο του για 30 χρόνια καθώς και 300 έργα από τις εθνικές συλλογές της Γαλλίας, που θα στεγαστούν, ξεριζωμένα σε άξενο πολιτισμό, στο νέο μουσείο, το οποίο ανέλαβε να σχεδιάσει ο Γάλλος αρχιτέκτονας Jean Nouvel, στο τεχνητό νησί Saadiyat (νησί της ευτυχίας). Παράλληλα, το μητροπολιτικό μουσείο του Λούβρου θα εκπαιδεύσει μουσειολογικά το απαραίτητο προσωπικό και θα οργανώνει εκθέσεις στο νέο εξωτικό Λούβρο. Εξάλλου, από πέρυσι λειτουργεί στο Αβου-Δhabi αντένα του Πανεπιστημίου της Σορβόνης. Παραρτήματα έχει δημιουργήσει το Λούβρο στην Atlanda των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ το Beaubourg, που έχει ήδη μια αντένα στο Hong Kong, ετοιμάζεται να αναλάβει την κηδεμονία ενός νέου μουσείου στο Metz και στη Lens της Γαλλίας.

Δεν αντιμετωπίζουμε αρνητικά τη νέα αυτή πραγματικότητα. Ίσως θα έπρεπε να την εξετάσουμε προσεκτικά, δεδομένου ότι η χώρα μας διαθέτει άπειρες δυνατότητες, κυρίως με τις αρχαιότητές μας που βρίσκονται στις αποθήκες. Προσεκτικές και συμφέρουσες συμφωνίες δανείων διάρκειας θα μας επέτρεπαν ίσως να εκσυγχρονίσουμε τα μουσεία μας.

Ο νεότερος πολιτισμός

Τι γίνεται όμως με τον νεότερο και σύγχρονο πολιτισμό; Νομίζω πως το σύνδρομο της Αρχαιολατρίας έχει προσδιορίσει ολόκληρη την πολιτιστική μας πολιτική. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού είναι κατά κύριο λόγο ένα Υπουργείο που ασχολείται πρωτίστως με την Αρχαιολογία, η οποία, ίσως δικαιολογημένα, απορροφά και το μεγαλύτερο ποσοστό του ισχνότατου, άλλωστε, προϋπολογισμού του.

Η Εθνική Πινακοθήκη με τα 17.000 έργα νεότερης τέχνης που έχει στις συλλογές της-που καλύπτουν μια περίοδο από τα μεταβυζαντινά χρόνια έως σήμερα-με ένα εργαστήριο συντήρησης πρωτοποριακό, με μια βιβλιοθήκη μοναδική με πλούσιο αρχειακό υλικό, ασφυκτιά. Δεν διαθέτει επαρκείς χώρους για να εκπληρώσει τον ρόλο της. Η επέκταση που ετοιμάσαμε με πολλούς αγώνες υπερδιπλασιάζει τους χώρους της από 9.720 μ² σε 20.760 μ² και εκσυγχρονίζει τις λειτουργίες και την όψη της. Το έργο με κόστος 45 εκατομμύρια ευρώ έχει ενταχθεί από το ΥΠΠΟΤ στο ΕΣΠΑ για 32 εκατομμύρια ευρώ, ενώ τα υπόλοιπα 13 εκατομμύρια θα καλυφθούν από τη χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Ας δούμε όμως τι γίνεται και με τα άλλα μουσεία σύγχρονης τέχνης. Ούτε η Αθήνα, ούτε η Θεσσαλονίκη έχουν λύσει το στεγαστικό πρόβλημα των μουσείων σύγχρονης τέχνης. Με μεγάλα επιβλητικά σύγχρονα μουσεία ίσως καταφέρουμε να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον του πολιτιστικού τουρισμού και στη σύγχρονη Ελλάδα. Για την ώρα και ώσπου να γίνουν αυτά μήπως πρέπει να εφεύρουμε τρόπους να δείξουμε ότι δεν είμαστε μόνο οι τυχεροί ή άτυχοι κληρονόμοι αυτού του «μαρμάρινου κεφαλιού» του Σεφέρη, που μας εξαντλεί τους αγκώνες και δεν ξέρουμε πού να τ' ακουμπήσουμε;

Διατυπώνω μερικές πρόχειρες προτάσεις. Μήπως, όπως κάνουν σήμερα τα μεγαλύτερα μουσεία του κόσμου, πλάι στα αρχαία έργα συμπαραθέσουμε μερικά δείγματα νεότερων Ελλήνων δημιουργών; Γιατί να μην εκτεθεί στο Μουσείο της Ολυμπίας το υπέροχο αέτωμα του Καπράλου, λαξευμένο σε κορμούς ευκαλύπτου, που εμπνέεται από το ανατολικό αέτωμα του ναού του Δία; Γιατί πλάι στις επιτύμβιες στήλες του Αρχαιολογικού Μουσείου να μη δούμε μερικά από τα επιτύμβια και τα επιθαλάμια του Γιάννη Μόραλη; Θα μου άρεσε να δω τους μοντέρνους κορμούς του Γιάννη Αβραμίδα πλάι στους Κούρους του Αρχαιολογικού Μουσείου, τα ζωγραφικά έργα του Ψυχοπαίδη, του Μυταρά ή του Δρούγκα πλάι στον Ηνίοχο ή σε άλλα αρχαιολογικά μουσεία. Και ακόμη γιατί όχι; Η έκθεση *Κλασικές Μνήμες στη Σύγχρονη Ελληνική Τέχνη* θα μπορούσε να φιλοξενηθεί στον εκθεσιακό χώρο του Μουσείου Ακροπόλεως. Οι χιλιάδες επισκέπτες του ξακουστού μουσείου θα είχαν την ευκαιρία να δουν ότι η αρχαιότητα είναι ζωντανή, μοντέρνα και συμφιλωμένη με τη σύγχρονη ελληνική εικαστική δημιουργία.

Τα σύγχρονα αρχιτεκτονικά έργα και η πλήρης απαξίωσή τους

Το Ολυμπιακό πάρκο του Santiago Calatrava (αλήθεια γιατί επιμένουμε να το αποκαλούμε ΟΑΚΑ, αποδίδοντας ένα τόσο κακόηχο και δυσνόητο όνομα στον χώρο όπου έγιναν οι πιο επιτυχημένοι Ολυμπιακοί Αγώνες;), θα μπορούσε να αποτελέσει τουριστικό προορισμό όπως γίνεται με την

«Πόλη των Τεχνών και των Επιστημών», («Cité des Arts et des Sciences») της Valencia, έργο του ιδίου αρχιτέκτονα, που φέρνει στην πόλη δυο εκατομμύρια επισκέπτες τον χρόνο. Το Ολυμπιακό πάρκο θα μπορούσε να γίνει για το κλεινόν άστυ που ασφυκτιά ένας ιδανικός χώρος περιπάτου, αναψυχής και εμπορικής εκμετάλλευσης, με καφέ και εστιατόρια, που θα στεγάζονταν σε ελαφρές κατασκευές στις παρυφές της «Αγοράς». Άλλωστε αυτός ήταν και ο σκοπός της δημιουργίας της.

Το ολυμπιακό πάρκο, ένα από τα σπάνια σύνολα σύγχρονης αρχιτεκτονικής στην Αθήνα, που υπογράφεται από ένα διάσημο αρχιτέκτονα, πρέπει να κηρυχθεί άμεσα διατηρητέο για να μην υποστεί την ύβρη παραμορφωτικών επεμβάσεων.

Ό,τι δεν εξελίσσεται, πεθαίνει

Κώστας Βαρώτσος

Όταν μιλάμε για τουρισμό – πολιτισμό – οικονομία, συνήθως η συζήτηση επικεντρώνεται στο πώς θα εξαργυρώσουμε καλύτερα τις πολύτιμες επιταγές που άφησαν οι πρόγονοί μας. Σε εμάς, αλλά και σε όλη την ανθρωπότητα.

Ταξιδεύοντας με αυτοκίνητο στην έρημο της Nevada, από το San Diego της California προς το Las Vegas, στο μέσο της διαδρομής, συνάντησα ένα εστιατόριο με το όνομα 'the mad Greek'. Έκπληκτος, στην είσοδο, είδα μια επιγραφή στα ελληνικά 'όχι θα κάτσω να σκάσω' και λίγο πιο μέσα ένα γύψινο άγαλμα του Ηρακλή με το ρόπαλό του και από πάνω επίσης στα ελληνικά η επιγραφή 'γεια σας ελληνάρες'. Παντού, βεβαίως, υπήρχαν αρχαίες ελληνικές κολώνες από γύψο και άλλα ελληνικά αγάλματα. Το κτίριο, μέσα έξω, ήταν βαμμένο μπλε και στη σκεπή υπήρχαν οι γαλανόλευκες ελληνικές σημαίες που κυμάτιζαν περήφανα. Έξω ήταν παρκαρισμένα τροχόσπιτα και τσόπερ μηχανές από αμερικάνους που ταξίδευαν στο διάσημο αυτό δρόμο – route 66 – που αναγκαστικά παίρνεις για να κάνεις το cross America, όνειρο πολλών όπως λέει και το γνωστό τραγούδι.

Όταν οι ευγενέστατες και καλές μου φίλες με κάλεσαν σε αυτή τη σημαντική συνάντηση για τον πολιτισμό και τον τουρισμό μου ήρθε στο μυαλό –ο mad Greek– ο οποίος κατά τη γνώμη μου συνοψίζει όλη την πολιτική του ελληνικού κράτους σε αυτό το αντικείμενο.

Αυτός είναι ο άξονας που τα τελευταία 35 χρόνια κινήθηκε το μοντέλο τουρισμός – πολιτισμός με πολύ λίγες εξαιρέσεις ανήσυχων ιδιωτών όπως η Τζίνα Μαμιδάκη, το Minos Beach με το πάρκο γλυπτικής, ο Σταύρος Ανδρεάδης του Sani Beach και το Sani Festival, ο Σπύρος Κοκοτός του Ελούντα, οι οποίοι κινήθηκαν διαισθαντικά και δημιούργησαν, μέσα σε αντίξοες συνθήκες, καταστάσεις που προσέγγιζαν διπλά αυτό που λέγεται ιστορική διαστρωμάτωση και πρωτογενής δημιουργία σε σχέση με την ιστορία.

Νομίζω ότι η σχέση τουρισμός – πολιτισμός δεν είναι ένα θέμα τεχνικό προς ανάλυση, αλλά είναι μια ευκαιρία για μια βαθύτερη σκέψη προς την κατεύθυνση της έννοιας της εξέλιξης. Εξελίσσομαι σημαίνει πατώ γερά στην ιστορία μου και βρίσκω αυτά τα μονοπάτια που θα με οδηγήσουν σε αυτό που λέμε πρωτογενή σκέψη και μέσα από την ιστορική διαστρωμάτωση βρίσκω τον τρόπο να εκφράσω τον παρόντα χρόνο αυτής της γεωγραφικής περιοχής, συμβάλλοντας στη διεθνή κοινότητα με ιδέες, προτείνοντας και όχι ζητώντας η κλέβοντας.

Ο μεταβυζαντινός πολιτισμός, μέσα από την ιδιαίτερη διαμόρφωσή του, μας οδήγησε και ίσως μας παγίδευσε σε μια αδυναμία να κατανοήσουμε την έννοια της εξέλιξης διογκώνοντας τη

σημασία του χρόνου, καθιστώντας οποιαδήποτε εξέλιξη σε οποιοδήποτε επίπεδο (οικονομία– πολιτισμός –τουρισμός– πολιτική) μια τραυματική υπόθεση που συνήθως εξελίσσεται μόνο μέσα από την κατάρρευση. Αφήνοντας δε ανυπέρβλητα κατάλοιπα μίσους που διαιωνίζουν κάθε φορά την στατικότητα, δημιουργώντας και τους ανάλογους θεσμούς – θεματοφύλακες όπως το Υπουργείο Πολιτισμού με όλα τα παρακλάδια του.

Ο εκάστοτε υπουργός πολιτισμού νομίζει ότι αυτός είναι το έργο τέχνης και μέσα από πελατειακές σχέσεις δημιουργεί στρατιές καλλιτεχνών δημοσίων υπαλλήλων, που στόχο έχουν μόνο την αναγνώριση του υπουργού ως κορυφαίο γλυπτό της σύγχρονης τέχνης. Η απενεργοποίηση των δημιουργικών δυνάμεων και η μετατόπιση του αστικού καθοδηγητικού μοντέλου από την κοινωνία στους κομματικούς μηχανισμούς δημιούργησε την εικόνα του –the mad Greek– στη Nevada. Αυτή είναι η εικόνα που έχουμε στο εξωτερικό.

Η σύγχρονη τέχνη, όπως πάει να εκφραστεί, μοιάζει σαν να ζητάει συγγνώμη. Σχεδόν όποτε έβαζα κάποιο έργο στην Ελλάδα, είχα στο σβέρκο μου την ανάσα της εκκλησίας ή των αρχαιολόγων και τώρα των ειδικών της Unesco, που μου ψιθύριζαν απειλητικά στο αυτί ή ότι το έργο μου δεν πρέπει να ξεπερνάει το καμπαναριό της εκκλησίας ή ότι σε αφήνουμε να κάνεις κάτι αλλά για λίγο. Άκουσα τον κο Λούκο να περιγράφει στην ομιλία του το περιστατικό στη Επίδαυρο, όπου όλο το θέατρο φώναζε σε μια σύγχρονη παράσταση ‘έξω οι Ρώσοι από την Επίδαυρο’. Πολύ φοβάμαι ότι έτσι όπως πάμε θα ακούσουμε έκπληκτοι όλο τον πλανήτη να φωνάζει έξω οι Έλληνες από την Επίδαυρο’.

Κατά τη διάρκεια την ομιλίας μου αποφάσισα να διατυπώσω και μια πρόταση, εθισμένος από χρόνια σε αυτή τη συνήθεια, να προτείνω πράγματα και όχι μόνο να κρίνω τα κακώς κείμενα.

Πρότεινα λοιπόν τη δημιουργία ενός πάρκου γλυπτικής μέσα στο Αιγαίο. Πρότεινα να δοθούν σε Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες μικροί βράχοι –βραχονησίδες– που με τις επεμβάσεις τους θα τα μετατρέψουν σε γλυπτά, δημιουργώντας ένα δάσος από έργα που θα επιπλέουν στο Αιγαίο, συνδέοντας έτσι την μεγάλη ιστορία του Αιγαίου με τη σύγχρονη εποχή, δημιουργώντας μια πραγματική ιστορική διαστροφώματωση και δίνοντας την ευκαιρία να ζήσει το Αιγαίο μια στιγμή παραγωγής πρωτογενούς παραγωγής όπως ήταν και παλιά, όταν οι αρχαίοι Έλληνες αλώνιζαν ελεύθεροι χωρίς την ανάσα της Unesco στο σβέρκο τους.

Η ξένη ταινία ως αναπτυξιακό εργαλείο

Μάρκος Χολέβας

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω τις διοργανώτριες γιατί, τουλάχιστον από όσο γνωρίζω, είναι η πρώτη φορά που εκπρόσωποι διαφόρων καλλιτεχνικών χώρων συνυπάρχουμε και συνομιλούμε. Συνήθως, στα συνέδρια που διοργανώνονται συνυπάρχουν οι κινηματογραφιστές με τους κινηματογραφιστές, οι εικαστικοί με τους εικαστικούς κλπ.

Εδώ, λοιπόν, μας δίνεται για πρώτη φορά η αφορμή να συνομιλήσουμε μεταξύ μας και ίσως είναι και η πρώτη φορά για κάποιες παρεξηγήσεις σε αυτή τη συνομιλία.

Και έτσι, αμέσως πριν μπω στην εισήγησή μου, θέλω να εξηγηθώ σχετικά με το θέμα των αρχαιολόγων, που, από ότι αντιλήφθηκα, κάποιοι παρανόησαν το πού απευθυνόταν το 'μπαξίσι', ή το φιλοδώρημα, και θεώρησαν ότι απευθυνόταν σε αυτούς.

Τους διαβεβαιώνω ότι δεν απευθυνόταν σε αυτούς. Στα τόσα χρόνια που έχω συναλλαγές με αρχαιολόγους, για τις περίφημες άδειες δεν υπήρξε ποτέ τέτοια νύξη. Υπήρξε, όμως, στον περιρρέοντα χώρο, ο οποίος πολλές φορές βρίσκεται στην ευθύνη τους, ή βρίσκεται υπό την ευθύνη των τοπικών κοινωνιών.

Και χάρηκα πολύ που ο κ. Παντερμαλής χρησιμοποίησε έναν αντίστοιχο όρο. Διότι, όπως θα είδατε, δεν μίλησα περί μίζας αλλά περί «μπαξισιού». Δηλαδή, τοποθετήθηκα στην τουρκοκρατία, όπως ομολόγησε ότι αισθάνεται και ο ίδιος ο κ. Παντερμαλής κάποιες φορές, ότι δηλαδή στο μουσείο πρέπει να φορέσει φουστανέλα, για να μπορέσει να συνεννοηθεί με τους υπαλλήλους, τους οποίους έχει υπό τη σκέπη του και υπό την αρμοδιότητά του.

Και, ξεκινώντας την εισήγησή μου, θα μιλήσω λίγο πιο οικονομικά και τεχνοκρατικά, μιας και μιλάμε για προστιθέμενη αξία στο κομμάτι αυτό της ημερίδας που αφορά στη σύγχρονη δημιουργία.

Θα ήθελα να σας πω, καταρχάς, ότι από τη γέννησή της, η κινηματογραφική τέχνη έχει έναν αναπόσπαστο βιομηχανικό χαρακτήρα. Πολύ γρήγορα, δηλαδή, ο κινηματογράφος έγινε –εκτός από τέχνη– και μια βιομηχανία.

Και ίσως είναι και η τέχνη, η οποία ταξιδεύει πιο εύκολα από οποιαδήποτε άλλη. Είτε μέσα από την αίθουσα, είτε και μέσα πλέον από τη σύγχρονη τεχνολογία, στην οθόνη του υπολογιστή μας. Ενώ άλλα έργα δυσκολεύονται πιο πολύ, μια και χρειάζονται είτε πιο πολύπλοκες εγκαταστάσεις, ή πιο δαπανηρές διαδικασίες μεταφοράς.

Θα μπορούσε λοιπόν κανείς να διακρίνει τρία θέματα: το ρόλο της εγχώριας παραγωγής ως τρόπο παραγωγής «υπεραξίας» για την πολιτεία, δηλαδή, πέρα από την οικονομική επένδυση, τη δυνατότητα προβολής του πολιτισμού μας αλλά και ευρύτερα της χώρας μας μέσα από κινηματογραφικές ταινίες, την περίπτωση των συμπαραγωγών καθώς και την επιρροή της αλλοδαπής παραγωγής.

Πηγαίνοντας, λοιπόν, σαν εισαγωγή, στην εγχώρια παραγωγή, θα λέγαμε ότι είχαμε την περίφημη χρυσή δεκαετία του '60 - '70, όπου ο ελληνικός κινηματογράφος έχει περισσότερο βιοτεχνικά χαρακτηριστικά¹ — αν και σύμφωνα με άλλους αποτελούσε μια μικρή βιομηχανία. Και πολύ σύντομα να σας επισημάνω μόνο ένα οικονομικό στοιχείο, που είναι άγνωστο στους περισσότερους.

Το έσοδο για το ελληνικό δημόσιο εκείνη την εποχή από τον κινηματογράφο ήταν το δεύτερο σε μέγεθος από οποιαδήποτε άλλη οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα².

Το εισιτήριο έκανε 10 περίπου δραχμές, οι 4,8 πήγαιναν ως φόρος δημοσίων θεαμάτων στο ελληνικό δημόσιο και αυτό ήταν το δεύτερο σε μέγεθος έσοδο.

Άρα καταλαβαίνετε πόσα προσέφερε εκείνη την εποχή ως προστιθέμενη αξία στην ελληνική πολιτεία η βιοτεχνική υπόσταση, που είχε οικοδομηθεί στον ελληνικό κινηματογράφο και που έδινε τη δυνατότητα για άλλες δράσεις, μέσα από την πολιτιστική δράση της τέχνης του κινηματογράφου.

Ερχόμαστε στη δεκαετία του '80, όπου ο ελληνικός κινηματογράφος κυριαρχείται κυρίως από τη γαλλική σχολή και ιδιαίτερα τον Godard, περίοδο κατά την οποία μετατρέπεται, μάλλον ισορροπεί περισσότερο προς τη μεριά της τέχνης και της καλλιτεχνικής έκφρασης και λιγότερο της βιομηχανικής του υπόστασης.

Εισάγεται και στην Ελλάδα η έννοια του auteur, δηλαδή του σκηνοθέτη –παραγωγού– σεναριογράφου και εγκαταλείπεται οριστικά η βιομηχανική υπόσταση, μια και ακόμα και τυπικά ο κινηματογράφος μεταφέρεται από το Υπουργείο Βιομηχανίας, στο οποίο ανήκε μέχρι τότε, στο Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο αναλαμβάνει αποκλειστικά και συνολικά όλες τις αρμοδιότητες.

Και περνάμε στη δεκαετία του '90, όπου δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε προς τα πού θα οδηγηθούν τα πράγματα στο μέλλον, για έναν λόγο: γιατί το νομικό μας σύστημα είναι, ας πούμε, προϊόν μιας άλλης δεκαετίας και άρα πρέπει να εκσυγχρονιστεί. Και σε αυτό το σημείο γνωρίζουμε ότι κάνει σημαντική δουλειά το Υπουργείο Πολιτισμού.

Από την άλλη, έχουμε ξανά τη δραστηριοποίηση της ιδιωτικής παραγωγής, στο πλαίσιο αυτού που αποκαλούμε «βιοτεχνία», με τις μεγάλες εταιρείες διανομής να παράγουν ταινίες εμπορικές, όπως συνηθίζεται να λέμε, δηλαδή ταινίες μαζικής κατανάλωσης, και να δημιουργούν μια υπεραξία, η οποία μελλοντικά μπορεί να μας οδηγήσει, κατά τα πρότυπα άλλων χωρών, στον συγκερασμό της καλλιτεχνικής και της βιομηχανικής υπόστασης του κινηματογράφου.

¹ μικρές μονάδες παραγωγής, πολλές φορές μη κατοχυρωμένες, με μικρή οικονομική δραστηριότητα σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα. Τη μεγαλύτερη μονάδα αποτέλεσε η Finos Film

² με βάση τα στοιχεία του γενικού Λογιστηρίου του Κράτους για τα έτη 1936-1969

Το δεύτερο χαρακτηριστικό παραγωγής υπεραξίας είναι οι συμπαραγωγές, ο ευρωπαίος εταίρος μας. Μέσα από ευρωπαϊκά προγράμματα όπως το MEDIA, μπορούμε να βρούμε τη χρηματοδότηση που λείπει από την ελληνική πολιτεία, ή από την ελληνική πραγματικότητα, και με τον τρόπο αυτό να αυξήσουμε την υπεραξία των ταινιών μας, με πρόσθετα κεφάλαια.

Τέλος, η αλλοδαπή παραγωγή, η οποία συνδέεται, θα έλεγα, κατά 100% με τον τουρισμό. Μάλιστα, θα τολμούσα να κάνω μια διαπίστωση: ότι, ουσιαστικά, αν δεν γυρίζονταν ξένες ταινίες στην Ελλάδα, δεν ξέρω αν θα υπήρχε ο «τουρισμός», δηλαδή η ανάπτυξη του τουρισμού σε αυτό το βαθμό στη χώρα μας.

Και το λέω διότι αν εξετάσει κανείς νομικό πλαίσιο της δεκαετίας του '60 - '70, θα διαπιστώσει ότι δεν υπήρχαν ιδιαίτερα κίνητρα για την ανάπτυξη του τουρισμού. Αντίθετα, θα διαπιστώσει κάτι που δεν μπορεί να είναι μία απλή σύμπτωση, ότι δηλαδή, κάθε περιοχή που αναπτύχθηκε τουριστικά, κρύβει από πίσω μια ταινία με διεθνή καριέρα, η οποία δημιούργησε την ανάγκη σε ξένους πολίτες να επισκεφτούν αυτό τον τόπο.

Για ιστορικούς λόγους και μόνο, επειδή όλοι νομίζουμε λανθασμένα ότι το 1959, με το «Παιδί και το δελφίνι», γυρίζεται η πρώτη ξένη ταινία στην Ελλάδα, θα ήθελα να επισημάνω ότι το 1935 γυρίζεται στη χώρα μας μια ταινία αυστριακής παραγωγής, κατασκοπικού περιεχομένου, που λέγεται «Το κανόνι και το αηδόνι». Στη συνέχεια ερχόμαστε στην πρώτη, ας το πούμε, μεγάλη επιτυχία ξένης ταινίας που γυρίζεται στην Ελλάδα, στο « Παιδί και το Δελφίνι».

Προχωράμε στις πολύ γνωστές ταινίες «Τα κανόνια του Ναβαρόνε», «Ποτέ την Κυριακή», «Ζορμπάς». Θα διαπιστώσετε ότι η Ρόδος αρχίζει και γίνεται τουριστικός προορισμός μετά τα «Κανόνια του Ναβαρόνε». Όπως γράφουν οι εφημερίδες της εποχής, 300 ξένοι δημοσιογράφοι επισκέφτηκαν στη διάρκεια των γυρισμάτων το νησί της Ρόδου.

Και στο πλαίσιο της επίσκεψής τους εκείνης περιέγραφαν την ελληνική φιλοξενία, το ελληνικό τοπίο, τον ελληνικό πολιτισμό ως κάτι μοναδικό. Και ασυνείδητα οδηγούσαν σε αυτό που θα τολμούσα να αποκαλέσω «δυνατότητα τουριστικής εκμετάλλευσης», την οποία έχουμε μετατρέψει σε εξάμβλωμα ή δεν έχουμε μπορέσει να διαχειριστούμε.

Και σφάλλει όποιος νομίζει ότι αυτός ο ρόλος της αλλοδαπής ταινίας ως υπεραξίας για την ελληνική οικονομία περιορίστηκε στη δεκαετία του '60. Και η δεκαετία του '80 έδωσε αρκετές ταινίες, οι οποίες προσέλκυσαν επισκέπτες.

Και νομίζω ότι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, που έχει και ενδιαφέρον να μελετηθεί, είναι η περίπτωση της Αμοργού. Ένα νησί που λόγω άγονης γραμμής είχε περιορισμένες δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Και είχε την ευτυχία, λόγω αυτού του γεωγραφικού αποκλεισμού, το όνειρο των κατοίκων της να μην είναι μια BMW ή κάτι αντίστοιχο. Και έτσι, όταν ήρθαν τα πρώτα χρήματα από τα γυρίσματα της ταινίας «Βαθύ γαλάζιο», τα χρήματα αυτά έγιναν υποδομές.

Και όλη η εξέλιξη του νησιού έχει γίνει με ένα μέτρο και μια συνέπεια, και όχι με την αλαζονεία άλλων περιοχών. Αλλά και από οικονομική και στατιστική σκοπιά, η Αμοργός αρχίζει, ουσιαστικά, να αναπτύσσεται τουριστικά προς το εξωτερικό μετά από αυτή την ταινία.

Και μια μικρή σημείωση: η Αμοργός ως τόπος είχε εκείνη την εποχή περίπου 180.000.000 δραχμές ετήσιο εισόδημα. Η ταινία άφησε ένα στιγμιαίο μεγάλο άνοιγμα, περίπου 20.000.000 δραχμών επιπλέον.

Αν δούμε λοιπόν ποια είναι η διαχρονική προστιθέμενη αξία των αλλοδαπών ταινιών, κυρίως σε οικονομικά μεγέθη, θα διαπιστώσουμε ότι ένα σημαντικό στοιχείο είναι η εισροή συναλλαγματος κατά τη διάρκεια του γυρίσματος της ταινίας. Θα σας το εξηγήσω λίγο παρακάτω πιο συγκεκριμένα.

Υπάρχει μεγάλη αύξηση της απασχόλησης είτε στην τοπική κοινωνία, είτε στο χώρο των εργαζομένων του κινηματογράφου. Εννοώ ηθοποιούς και τεχνικούς.

Υπάρχει η προβολή του πολιτισμού. Δηλαδή υπάρχουν ταινίες, οι οποίες πέρα από την τουριστική προβολή, λόγω του σεναρίου, προβάλλουν τα στοιχεία του πολιτισμού — και πολλές φορές του σύγχρονου πολιτισμού. Θα δώσω παραδείγματα παρακάτω.

Υπάρχει μεταφορά τεχνογνωσίας που, επίσης, είναι ένα σημαντικό κομμάτι για τον ελληνικό κινηματογράφο. Και τέλος, η γνωστή πια σε όλους και αποδεκτή τουριστική ανάπτυξη. Ας δούμε λοιπόν την προστιθέμενη αξία σήμερα, όχι διαχρονικά. Σήμερα, λοιπόν, υπάρχει ένα σημαντικό στοιχείο. Οτι η αλλοδαπή παραγωγή αγγίζει το 29-30% των συνολικών χρημάτων που ξοδεύει ή που επενδύει η ελληνική πολιτεία στην κινηματογραφική τέχνη.

Το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου και η ΕΡΤ διαθέτουν συνολικά περίπου γύρω στα 4-4,5 εκατομμύρια κάθε χρόνο, όταν οι ξένες παραγωγές φέρνουν περίπου 1.800.000 €. Άρα αυξάνει κατά 29-30% επιπλέον «η οικονομική διαθεσιμότητα», και κατά συνέπεια η δυνατότητα προς δημιουργία.

Δεύτερον, στα τρία χρόνια τουλάχιστον που λειτουργεί στο ΕΚΚ (Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου) το τμήμα του Hellenic Film Commission, δηλαδή ο φορέας υποδοχής των ξένων ταινιών, διαπιστώσαμε ότι πραγματοποιήθηκαν περίπου 14.000 επιπλέον μεροκάματα (τεχνικών και καλλιτεχνικών συντελεστών) που δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί.

Τρίτον, αυτό που έλεγα και προηγουμένως, γυρίστηκαν ταινίες οι οποίες πρόβαλαν τον πολιτισμό περισσότερο παρά τον τουρισμό όπως είναι το «Arcadia Lost», μια ταινία του Φαίδωνα Παπαμιχαήλ γυρισμένη στην Αρκαδία. Ή το «Forever the moment», μια κορεάτικη ταινία που έχει σαν θέμα τη νίκη της γυναικείας τους ομάδας handball κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα.

Αντίστοιχα, έχουμε τις ταινίες με την τουριστική προβολή που σας είναι γνωστές «Mama mia», «My life in ruins» και «King of Mykonos».

Για να μιλήσουμε όμως και για τις αδυναμίες, αυτό που σήμερα δημιουργεί ένα εχθρικό, θα έλεγα, περιβάλλον προς την ξένη ταινία ή προς την αλλοδαπή παραγωγή είναι η γραφειοκρατία, ο κατακερματισμός των εξουσιών και ο τρόπος διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων. Θα μπορούσε κανείς να επεκταθεί πολύ, δεν θα επεκταθώ.

Πολύ σημαντική όμως είναι και η έλλειψη κινήτρων. Δεν υπάρχουν ανταποδοτικά οφέλη οικονομικού χαρακτήρα στην ξένη παραγωγή που έρχεται εδώ. Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες που

προσπαθούν να προσελκύσουν ξένες ταινίες έχουν αναπτύξει τέτοια συστήματα με κορυφαίο ίσως παράδειγμα εκείνο της τελευταίας ταινίας του Woody Allen, όπου ο Δήμος της Βαρκελώνης κάλεσε τον σκηνοθέτη να γυρίσει εκεί την ταινία του και του παρείχε όλα τα απαραίτητα μέσα.

Και τρίτον, η έλλειψη συντονισμού. Έχουμε διάφορους φορείς, οι οποίοι λειτουργούν προς την ίδια κατεύθυνση και στο ίδιο πνεύμα. Δηλαδή στον τομέα της προσέλκυσης ξένων ταινιών. Πολλές φορές, όμως, χωρίς να έχουν την κατάλληλη επικοινωνία μεταξύ τους, ώστε να μην βρισκόμαστε σε αντίφαση.

Έτσι, λοιπόν, για να περάσω και στις προτάσεις, είναι απαραίτητη καταρχάς η δημιουργία ενός συστήματος ανταποδοτικών οφελών οικονομικού χαρακτήρα, διότι χώρες σαν την Ισπανία, που μας ανταγωνίζονται, έχουν δημιουργήσει τέτοια συστήματα — και έτσι προσελκύουν ξένες παραγωγές, που θα μπορούσαν πιθανόν να είχαν έρθει για γυρίσματα στην Ελλάδα. Αλλά επειδή ακριβώς δεν έχουν ανταποδοτικά οφέλη λένε: δεν πειράζει, θα προσαρμόσουμε το σενάριο. Μεσόγειος η μία, Μεσόγειος και η άλλη. Δεν πειράζει, θέλαμε να το κάνουμε στην Κρήτη γιατί μας αρέσει η συμπεριφορά και ο πολιτισμός των Κρητικών, θα το κάνουμε στους Βάσκους, θα είναι παρόμοιο.

Άλλο απαραίτητο βήμα, ο εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας, όπως ανέφερα και πριν. Ήδη θεωρούμε πολύ θετικό το γεγονός ότι δόθηκαν κίνητρα για την επένδυση στον κινηματογράφο, στο πλαίσιο του φορολογικού νομοσχεδίου.

Θα πρέπει, επίσης, να υπάρξει ένας κοινός συντονισμός όλων των φορέων μέσα από το Hellenic Film Commission, ή μέσα από όποιον άλλον φορέα αποφασίσει η πολιτεία, ούτως ώστε να μπορεί πραγματικά η αλλοδαπή παραγωγή να απευθύνεται σε έναν φορέα, ο οποίος θα ασχολείται με όλα τα προβλήματα.

Και, τέλος, είναι απαραίτητη μια κοινή εθνική στρατηγική και πολιτική για την προσέλκυση αλλοδαπών παραγωγών, εφόσον, φυσικά, μας ενδιαφέρουν τα οφέλη (οικονομικά-πολιτιστικά) που προανέφερα στην εισήγησή μου.

Έκτακτες καταστάσεις – έκτακτα μέτρα: Ο ελληνικός κινηματογράφος στα χρόνια της κρίσης

Αντώνης Καφετζόπουλος

Καλησπέρα σας. Δεν ήταν όνειρό μου να μιλήσω από το βήμα της Βουλής, αλλά βλέπετε ότι τα όνειρα καμιά φορά δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα.

Αυτό το «προστιθέμενη αξία», για να μπω κατευθίσω στο βαθύτερο σημείο του θέματος, είναι γαργαλιστικό. Σε μια άλλη εποχή ίσως να ακουγόταν και προκλητικά αποτρεπτικό στους δημιουργούς, με την έννοια ότι δεν ήθελαν να ακούνε για αξίες. Προστιθέμενες, αφαιρούμενες ή οποιοδήποτε είδους.

Προσωπικά θα έλεγα ότι ναι, να το επιχειρήσουμε. Αν και από την πλευρά μας, από την πλευρά των ανθρώπων που ασχολούνται δημιουργικά με τη δουλειά τους, φοβάμαι ότι λίγο-πολύ κάνουμε το καθήκον μας. Λίγο-πολύ κάνουμε ότι μπορούμε. Και τον τελευταίο καιρό το κάνουμε πιστεύω και με αρκετά καλό τρόπο.

Θα μιλήσω μόνο για τον κινηματογράφο. Η χρονιά που μας πέρασε ήταν μια πολύ καλή χρονιά. Είχαμε 3-4 ταινίες με σημαντικές επιτυχίες, τόσο καλλιτεχνικές όσο και εμπορικές, στο εξωτερικό. Και αυτό έχει μια έμμεση σχέση με το θέμα μας, τη σύζευξη, δηλαδή, τουρισμού και πολιτισμού.

Μιλώ, φυσικά, για τον «Κυνόδοντα», τη «Στρέλλα», την «Ακαδημία Πλάτωνος» και το «Μικρό έγκλημα», το οποίο οι περισσότεροι δεν το γνωρίζετε, αλλά είναι μια ελληνική ταινία γυρισμένη στην Ελλάδα, η οποία πήγε πάρα πολύ καλά από εισιτήρια στο εξωτερικό. Πάνω από 200.000 πιστεύω είναι αυτή τη στιγμή, αν δεν κάνω λάθος.

Επίσης, έχουμε σκαφαλώσει στο 30%, ίσως και παραπάνω –δεν ξέρω ακριβώς τα φετινά νούμερα– των συνολικών εισιτηρίων που γίνονται στην Ελλάδα. Των εισιτηρίων δηλαδή που γίνονται από όλες τις ταινίες. Ένα νούμερο που έμοιαζε πριν πολύ λίγα χρόνια, ίσως μια δεκαετία πριν, αδιανόητο.

Αυτό πάνω στο οποίο θα χρειαζόταν ίσως να κάνουμε μερικές σκέψεις, είναι η κρυφή και υπόγεια σχέση που συνδέει τη δουλειά μας, τη δουλειά δηλαδή των ανθρώπων που ασχολούνται με την καλλιτεχνική δημιουργία, με το να γίνει ελκυστική η χώρα και επισκέψιμη με πολλούς τρόπους. Και δεν μιλάω μόνο για τη φυσική επίσκεψη, μιλάω και για την virtual επίσκεψη που μπορεί να κάνει κανείς σε μια χώρα.

Αυτό στο οποίο μπορούμε να συμβάλουμε εμείς, είναι να ξανακάνουμε τη χώρα της μόδας. Και λέω να την ξανακάνουμε, γιατί στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήταν της μόδας το να είσαι φίλος των Ελλήνων. Ίσως με πιο ενδιαφέροντα τρόπο της δεκαετίας του '50 και του '60. Και όχι μόνο λόγω της θάλασσας και του μεζέ, δίπλα στο ποτήρι το ουζάκι, αλλά μέσα από χαρακτήρες σαν τη Μελίνα του «Ποτέ την Κυριακή», μέσα από χαρακτήρες σαν τον Ζορμπά της ομώνυμης ταινίας. Και του βιβλίου του Καζαντζάκη, φυσικά, αλλά ο Ζορμπάς έγινε διεθνώς γνωστός κυρίως μέσα από την ταινία του Κακογιάννη.

Η χώρα μας ήταν ένας προορισμός της μόδας. Αν δεν τον επισκέπτονταν όλοι, γιατί τότε ο τουρισμός τότε δεν ήταν μαζικός, πάντως υπήρχε στα μυαλά των ανθρώπων.

Εδώ θα κάνω ένα μικρό άλμα για να σας πω πολύ σύντομα κάτι το οποίο θα ήθελα να υπενθυμίσω, και θέλω με αυτή την ευκαιρία να ευχαριστήσω τις διοργανώτριες αυτού του συνεδρίου, τις Βουλευτίνες μας.

Αναφέρομαι στο άρθρο 16 και ειδικότερα στην παράγραφο 1 του Συντάγματος. Λέει λοιπόν η παράγραφος αυτή «η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους». Υποχρέωση του κράτους. Ξανά λέω για 3^η φορά υποχρέωση του κράτους — παρόλο που δεν ήταν όνειρό μου να αγορεύσω ή να «κοριτσεύσω», όπως η Πέμνη πίσω μου, από το βήμα.

Φοβάμαι ότι δεν μπορώ να αποφύγω εδώ λίγο τη ρητορική κορώνα, οφείλω να σας διαφωτίσω ως προς αυτή την υποχρέωση, τουλάχιστον σε ότι αφορά στον δικό μας τομέα, γιατί ίσως οι περισσότεροι ανήκοντες σε άλλους χώρους δεν τα γνωρίζετε. Ωστόσο, ίσως κάτι να σας θυμίσουν και από τους δικούς σας χώρους αυτά που θα πω, το πώς δηλαδή έχουμε υλοποιήσει μέχρι σήμερα σαν ελληνικό κράτος την υποχρέωση ανάπτυξης και προαγωγής της τέχνης.

Ειδικά λοιπόν στον κινηματογράφο φτιάξαμε ένα «επετηριδιακό» σύστημα, όπου περίμενες στη σειρά σου να έρθει η ώρα σου, να ωριμάσεις ηλικιακά, ή με άλλους τρόπους, ώστε να πάρεις κάποια χρήματα και να κάνεις ταινία.

Σε αυτό έπαιζαν φυσικά ρόλο οι προσωπικές σχέσεις και οι προσωπικές γνωριμίες με τους λαμβάνοντες τις αποφάσεις. Φτιάξαμε ένα σύστημα εξαιρετικά «δημοκρατικού» και «διοικητικού» χαρακτήρα, όπου κανένας δεν είχε την ευθύνη για τη διανομή των κονδυλίων από την πλευρά του κράτους.

Στην πραγματικότητα διαχεόταν η ευθύνη σε εκπροσώπους σωματείων, σε εκπροσώπους κοινωνικών φορέων, σε εκπροσώπους αυτού που γενικώς ονομάζουμε «της κοινωνίας», αλλά δεν μπορούσες ποτέ να βρεις κάποιον για να διεκδικήσεις το δικό σου.

Να σημειώσω ότι αυτό δεν αποτελεί γενικό κανόνα. Στο Εθνικό Θέατρο έχουμε καλλιτεχνικό διευθυντή, στη Λυρική Σκηνή είχαμε —λέω είχαμε γιατί κανένας δεν ξέρει το μέλλον της Λυρικής— είχαμε πάντα καλλιτεχνικό διευθυντή. Στο Ελληνικό Φεστιβάλ, το πρώην Φεστιβάλ Αθηνών, είχαμε πάντα έναν άνθρωπο υπεύθυνο να αποφασίζει για το πρόγραμμα, να αποφασίζει για τις χρηματοδοτήσεις, για τα πάντα.

Στον κινηματογράφο δεν είχαμε ποτέ κάτι αντίστοιχο. Με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια ιδιαίτερα πελατειακού χαρακτήρα σχέση ανάμεσα σε ανθρώπους και οριζόντια και κάθετα. Ανάμεσα στον εκάστοτε Υπουργό, που διαχειριζόταν κονδύλια κατά το δοκούν, και τους δημιουργούς.

Και το τελικό αποτέλεσμα ήταν οι παγιωμένες, σε μεγάλο βαθμό, κάθετες και οριζόντιες δομές με συναλλαγή, με αδιαφάνεια –μπόλικη αδιαφάνεια– και εντέλει διαφθορά. Τόσο με την τρέχουσα έννοια, όσο, κυρίως, και αυτό είναι το χειρότερο, με την πιο βαθιά και πιο ριζική της έννοια. Την έννοια της φθοράς της δημιουργικότητας, της φθοράς της ανεξαρτησίας της γνώμης των ανθρώπων, της φθοράς ανθρώπων που είχαν δεξιότητες και ταλέντα σε αυτό το επάγγελμα. 30 χρόνια βαρέθηκα να βλέπω ανθρώπους με χαρίσματα να περιθωριοποιούνται ή να μπαίνουν στην άκρη.

Τι χρειαζόμαστε για να συνεχίσουμε αυτό που κάνουμε; Χρειαζόμαστε μερικούς νόμους. Κατάρχας χρειαζόμαστε φορολογικά κίνητρα. Ήδη πετύχαμε να υπάρξει μια ρύθμιση, η οποία, δυστυχώς, και πρέπει να το πω στις Βουλευτίνες, δεν εφαρμόζεται. Ψηφίστηκε αλλά δεν έχουν προχωρήσει οι υπουργικές αποφάσεις που χρειάζονται για να εφαρμοστεί. Έχουμε άλλον ένα νόμο που είναι ακόμα στον αέρα.

Χρειαζόμαστε ένα σύγχρονο πλαίσιο. Χρειαζόμαστε το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, το οποίο εκπροσωπεί εδώ και ο φίλος μου ο Μάρκος Χολέβας, να λειτουργεί με υπεύθυνο τρόπο και με διαφάνεια και με μια σειρά ζητήματα, τα οποία τα έχουμε εκφράσει τέλος πάντων στους φορείς.

Χρειαζόμαστε επιστροφή του φόρου. Να κάνω μια σημείωση εδώ. Με τον προηγούμενο νόμο υπέρ της ενίσχυσης της κινηματογραφικής τέχνης, γνωστό και ως νόμο Μελίνας, κάθε φορά που πηγαίνετε στο σινεμά, 80 περίπου λεπτά από το εισιτήριο που πληρώνετε «τσεπώνονται», ας πούμε, από το κράτος, πέρα από άλλους φόρους, όπως ο Φ.Π.Α.

Κατά σκανδαλώδη τρόπο, εδώ και 23 χρόνια, ούτε δραχμή δεν έχει πάει πίσω στους δημιουργούς. Παίρνουν κάποια λεφτά οι αιθουσάρχες και κάποια λεφτά οι διανομείς.

Χρειαζόμαστε, λοιπόν, η επιστροφή φόρου να ενισχυθεί, να παγιωθεί και να δίνεται με διαφάνεια εκεί που πρέπει.

Χρειαζόμαστε, επίσης, κίνητρα για πιθανούς συνέταιρους και σύμμαχους σε αυτή τη δουλειά. Μιλάω φυσικά για τη συνδρομητική και ψηφιακή τηλεόραση, τα νέα μέσα, το web tv και το Internet και όλα τα άλλα τα οποία λίγο-πολύ γνωρίζουμε.

Χρειαζόμαστε, αναφέρθηκαν σε αυτό στην προηγούμενη ενότητα πολύ έντονα, έναν καινούργιο χορηγικό νόμο, ο παρών είναι απαράδεκτος.

Και χρειαζόμαστε να μπει δια νόμου ένα φρένο στην καθετοποίηση. Κινδυνεύουμε να αποκτήσουμε νέους δυνάστες. Όπως καταλαβαίνετε, επειδή υπάρχει μια ανάπτυξη του εμπορικού μέρους του κινηματογράφου, οι φίλοι μας οι διανομείς και οι αιθουσάρχες τείνουν να αποτελέσουν τις βασικές αλυσίδες χρηματοδότησης ταινιών, με ό,τι μονομέρειες, έλλειψη ανεξαρτησίας, έλλειψη ελευθερίας και έλλειψη δημιουργικότητας μπορεί να σημαίνει ο αποκλειστικά βιομηχανικός χαρακτήρας μιας τέχνης, όπως ο κινηματογράφος.

Εμείς από την πλευρά μας, και μιλάω εδώ και σαν μέλος της Ακαδημίας Ελληνικού Κινηματογράφου και σαν μέλος μιας ομάδας που ίσως θα έχετε ακούσει και που λέγεται Κινηματογραφιστές στην Ομίχλη, έχουμε κάνει το καθήκον μας μέχρι στιγμής. Όχι άψογα, όχι άπταιστα, υπάρχουν πολλά να κάνουμε.

Ιδρύσαμε την Ακαδημία Ελληνικού Κινηματογράφου η οποία έχει στόχο να βραβεύει, για να απαλλαγούμε από αυτό το επονείδιστο κρατικό βραβείο κινηματογράφου, αριστείο μάλιστα λέγεται, κινηματογραφικής τέχνης. Δίνουμε μόνοι μας τα βραβεία. Και, κυρίως, έχουμε σκοπό να στραφούμε σε πνευματικά θέματα που αφορούν τη δουλειά μας, με έμφαση στην παιδεία.

Δείξαμε μάλιστα προ κρίσης, και για να πω κάτι που ο Πρωθυπουργός έλεγε συχνά πριν τις εκλογές, ότι λεφτά υπάρχουν. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι δεν πηγαίνουν εκεί που πρέπει να πάνε. Πού πάνε τα χρήματα και πού είναι αυτά τα χρήματα;

Να σας πω πολύ σύντομα ότι το διάστημα 2005-2009 έχω ένα επίσημο έγγραφο στα χέρια μου που αναφέρει τα εξής: Για τον κινηματογράφο, από το Υπουργείο Πολιτισμού, δαπανήθηκαν ακριβώς 85.056.988 €. Από αυτά, μόνο τα 15.000.000 περίπου αυτή την 5ετία πήγαν σε παραγωγικές διαδικασίες.

Το 82,37% του ποσού των 85.000.000, δηλαδή, δαπανήθηκε σε μη παραγωγικές διαδικασίες γύρω από τον κινηματογράφο. Συνέδρια, φεστιβάλ, ενισχύσεις σωματείων του χώρου κλπ. Αλλά μόνο το 17,5% περίπου έφτασε για να παραχθούν ταινίες. Αυτό θέλουμε να το ανατρέψουμε.

Ίσως θα έβαζε κανείς έναν πραγματοποιήσιμο στόχο. Σε πρώτη φάση να είναι 50-50 βρε αδερφέ. Να τα κάνουμε τα φεστιβάλ αλλά να δίνουμε το 50%. Τι θα σήμαινε αυτό; Σας το λέω με νούμερο. Θα σήμαινε 42.500.000 περίπου για ταινίες.

Αυτό σημαίνει ότι θα τριπλασιαζόταν το κονδύλι για παραγωγικές διαδικασίες. Θα είχαμε, δηλαδή, για να το πω «μπακάλικο», τριπλάσιες ταινίες ή, έστω, τον ίδιο αριθμό ταινιών, αλλά έχοντας η κάθε μία τους τριπλάσιο προϋπολογισμό.

Φυσικά, δεν προτείνω ένα από τα δύο, υπάρχει πάντα ένας τρόπος να δει κανείς δημιουργικά το μείρασμα αυτού του ποσού.

Χρειαζόμαστε ακόμα πολιτιστικούς πρεσβευτές, δηλαδή ανθρώπους που να ασχοληθούν με το να «πλასάρουν» το προϊόν μας στις εξωτερικές αγορές.

Και χρειαζόμαστε ακόμα και πολιτιστικούς scouts, υπάρχει κάτω από τη μύτη μας μια οργανιστική παραγωγικότητα δημιουργικών ανθρώπων νέας ηλικίας. Αυτοί οι άνθρωποι βρίσκονται στους δρόμους, κάνουν θέατρο με πολλούς τρόπους, κάνοντας χορό και εικαστικά με ακόμα περισσότερους τρόπους.

Δεν βλέπω κανέναν να ασχολείται με το scouting αυτών των ανθρώπων, με το να μπορέσει να τους προσελκύσει και να φέρει τη δουλειά τους στο προσκήνιο.

Χρειαζόμαστε υψηλή παιδεία, που θα περιλαμβάνει και τις νέες τεχνολογίες, φυσικά. Και χρειαζόμαστε συμμάχους. Επενδυτές και κίνητρα ώστε οι τράπεζες, οι σχετιζόμενες με τον κινηματογράφο επιχειρήσεις να έχουν κίνητρα να ρισκάρουν τα λεφτά τους.

Κλείνοντας θα ήθελα να πω ότι αυτό που παρακαλούμε τους ωσει παρόντες υπουργούς, γιατί έτσι τους φαντάζομαι ότι είναι πάντα κάπου και μας παρακολουθούν, είναι ότι θα πρέπει να κάνουν το καθήκον τους και γρήγορα. Οι έκτακτες καταστάσεις απαιτούν και έκτακτους ρυθμούς.

Από τους βουλευτές θα ήθελα να τους παρακαλέσω, όταν έρθουν αυτοί οι περίφημοι νόμοι, για τους οποίους έχουμε αγωνιστεί, να τους ψηφίσουν. Και να πείσουν και τους συναδέλφους τους από τα άλλα κόμματα να το κάνουν αυτό.

Και όπως έλεγε παλιά ένας μεγάλος τραγουδιστής της ρέγγε «legalize it, I will advertise it». Κάνετε το καθήκον σας εσείς, και εμείς έχουμε τρόπο να αξιοποιήσουμε πραγματικά αυτά τα λεφτά.

Οι αρχαιολόγοι ανάμεσά μας θα ξέρουν την ιστορία που θέλω να σας θυμίσω, σχετικά με το πώς κινητοποιήθηκαν οι συνάδελφοί τους για να σώσουν τα αρχαία από την γερμανική κατοχή. Ήταν μια έκτακτη κατάσταση και πήραν έκτακτα μέτρα.

Νομίζω ότι όλοι μας πρέπει να στραφούμε σε έκτακτες καταστάσεις, να βρούμε τον Ερμή του Πραξιτέλη που βρίσκεται μέσα μας και να τον θάψουμε κάπου, που να μπορούμε αύριο να τον ξεθάψουμε στα γρήγορα και να τον δείξουμε στον κόσμο.

Ανάπνηρ καλλιτεχνική παιδεία

Κώστας Γεωργουσόπουλος

Θα είμαι σύντομος, μια γενική διαπίστωση πρώτα για την ενότητα αυτή.

Καμία προστιθέμενη αξία στον πολιτισμό δεν μπορεί να λειτουργήσει αν δεν υπάρχει πνευματική ζωή. Στον τόπο μας αυτή τη στιγμή υπάρχουν σημαντικά πνευματικά γεγονότα. Έχουμε πολύ σημαντική ομάδα Ελλήνων ποιητών. Έχουμε σημαντική ομάδα πεζογράφων.

Έχουμε μια πολύ σημαντική ομάδα εικαστικών καλλιτεχνών. Έχουμε μια προχωρημένη ομάδα συνθετών. Και έχουμε καλό θέατρο.

Αλλά δεν υπάρχει πνευματική ζωή. Δεν υπάρχει ζύμωση. Και από τη στιγμή που δεν υπάρχει ζύμωση, διάλογος, ακόμα και αντιπαραθέσεις, δεν μπορεί να υπάρξει αυτή η μεταβιβαζόμενη αξία που ονομάζεται προστιθέμενη και η οποία δημιουργεί τελικά τον όγκο αυτού που ονομάζουμε πνευματική ιστορία.

Όταν έβγαιναν οι συλλογές του Παλαμά γινόταν θόρυβος, γινόταν φοβερός πόλεμος, γινόταν αντιπαλότητες. Όταν έβγαιναν οι συλλογές του Καρυωτάκη έγινε το ίδιο. Όταν βγήκε ο Ρίτσος απάντησε ο Παλαμάς.

Ποιος, όμως, πήρε χαμπάρι ότι αυτές τις ημέρες βγήκε η πιο ώριμη, κατά την ταπεινή μου γνώμη, ποιητική συλλογή της Κικής Δημουλά;

Έχουμε μια σημαντική ομάδα Ελλήνων εικαστικών του θεάτρου. Σημαντική ομάδα. Και μετακαλούμε συνέχεια ξένους με λεφτά του δημοσίου στο Εθνικό Θέατρο να δημιουργήσουν, ουσιαστικά, ένα εικαστικό περιβάλλον το οποίο είναι σχεδόν του επιπέδου του 1960 στην Ελλάδα.

Επειδή, όμως, είμαι εκ των πραγμάτων υποχρεωμένος να μιλήσω για το θέατρο, θέλω να σας πω ότι αυτή τη στιγμή η εκπαίδευση των Ελλήνων ηθοποιών δεν βασίζεται, ουσιαστικά, στις αξίες, οι οποίες συγκροτούν τον άξονα και το κομβικό στοιχείο της δημιουργίας ενός εργαλείου. Γιατί αυτό κάνει μια δραματική σχολή, φτιάχνει ένα εργαλείο. Που αργότερα θα τοκίσεις επάνω εκεί και θα μπορέσει να αναπτυχθεί ένα ταλέντο.

Ξέρετε ότι δεν απαιτείται αυτή τη στιγμή ούτε από το νόμο ούτε και από οικείες επιτροπές που εξετάζουν κατά το νόμο, σύμφωνα με θεσμούς του Υπουργείου Πολιτισμού, η εξέταση στο αρχαίο δράμα; Δεν απαιτείται. Κάποιος μπορεί να δώσει Tennessee Williams και να πάρει πτυχίο. Παλιότερα, η εξέταση στο αρχαίο δράμα ήταν προϋπόθεση.

Σκεφτείτε να πάρει άδεια ένας ηθοποιός στην Αγγλία και να μην γνωρίζει τον Σαίξπηρ, ή το Μολιέρο στη Γαλλία, ή τον Τσέχωφ στη Ρωσία.

Ξέρετε όμως και κάτι άλλο; Από την επιτροπή που είναι κατά νόμον υπεύθυνη να ορίσει, κατά κάποιο τρόπο, τη στάθμη της παιδείας που προσφέρεται, δεν εξετάζονται ούτε τα θεωρητικά μαθήματα. Δηλαδή, μπορεί ένας να βγει «στο κλαρί», να γίνει επαγγελματίας ηθοποιός με την σφραγίδα του κράτους και να μην γνωρίζει τρία έργα του Ξενόπουλου. Σας το λέω από πείρα προσωπική. Να μην μπορεί να ξεχωρίσει τα έργα του Αισχύλου από του Σοφοκλή.

Έχουμε όμως πολύ καλούς ηθοποιούς στην Ελλάδα, γιατί λειτουργεί ακριβώς η έννοια του πανικού. Διαβάζω τα βιογραφικά τους και τα θαυμάζω: ιδιωτικά σεμινάρια με ξένους και με Έλληνες καθηγητές, ειδικές σπουδές στο τραγούδι, ειδικές σπουδές στο χορό, για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν σε αυτό τον δύσκολο κλάδο όπου ουσιαστικά εργάζονται. Μιλάω για εκείνους που είναι μέλη του σωματείου, περίπου το 20%.

Όταν εργάζεται το 20% των επαγγελματιών ηθοποιών, καταλαβαίνετε ότι ο ανταγωνισμός είναι μέγας. Και δεν μπορείς παρά να προσπαθήσεις να αντλήσεις από την αγορά, από όπου μπορείς, τα απαραίτητα προσόντα.

Πριν από μερικά χρόνια είχε την έμπνευση το Υπουργείο Πολιτισμού να ζητήσει από την Εταιρεία Θεατρικών Συγγραφέων να προτείνει έργα νεοελλήνων συγγραφέων, που να μεταφραστούν στις μεγάλες γλώσσες της Ευρώπης, ώστε να διοχετευθούν, στη συνέχεια, στο εξωτερικό.

Είχα την τιμή να είμαι Πρόεδρος αυτής της επιτροπής, ύστερα από απόφαση της Εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων, της οποίας είμαι μέλος. Συνεδριάσαμε, επιλέξαμε περίπου 20 θεμελιώδη έργα του θεάτρου μας, από τον Ξενόπουλο μέχρι τον Μανιώτη. Μεταφράστηκαν στα αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά και υποχρέωση του κράτους ήταν να βγουν στο Internet, και αν υπήρχε ενδιαφέρον από ξένους παραγωγούς και θέατρα, να παιχτούν στο εξωτερικό, με συμμετοχή του Υπουργείου Πολιτισμού στην παραγωγή κατά 50%. Δεν έγινε τίποτα. Αναρτήθηκαν απλά στο Διαδίκτυο.

Από εκεί και μετά, μιλούσαμε για ακαδημία θεάτρου. Να την κάνουμε τι την ακαδημία θεάτρου; Αν υπάρχει κάτι αναγκαίο, αυτό είναι οι μεταπτυχιακές σπουδές. Ένας ηθοποιός που έχει μια καριέρα και έχει όρεξη, θα πρέπει να μπορεί να ειδικευτεί στο αρχαίο δράμα, να ειδικευτεί στο μιούζικαλ, που μας λείπει και δεν έχουμε παράδοση, να ειδικευτεί στην παντομίμα. Να ειδικευτεί σε άλλα είδη θεάτρου που, όντως, η βασική θεατρική εκπαίδευση δεν καλύπτει.

Αυτή η περίφημη ακαδημία θεάτρου είναι ένα παλιό αίτημα και, μάλιστα, διαγκωνίζονταν κάποιιοι να διδάξουν και είχε γίνει ζήτημα το ποιοι θα διδάσκουν. Αντί να έχουμε έναν κρατικό οργανισμό, όπου θα διδάσκουν κατά καιρούς σημαντικοί άνθρωποι τα θεωρητικά μαθήματα σε κοινή αίθουσα, και από εκεί και πέρα, όπως συνέβαινε και συμβαίνει πάντα και στην Καλών Τεχνών και στα ωδεία, να υπάρχει η δυνατότητα επιλογής του δασκάλου της υποκριτικής. Αυτού που θέλει ο καθένας. Στα θεωρητικά μαθήματα να παρακολουθούν όλοι τα μαθήματα του τάδε καθηγητή, της κ. Πλάκα, για να αναφερθώ και πάλι στο παράδειγμα της Σχολής Καλών Τεχνών. Από εκεί και πέρα όμως, άλλος μπορεί να πάει στον Μπότσογλου και ο άλλος πάει στον Χουλιαρά έτσι είναι σε όλο τον κόσμο.

Τι την θέλαμε την Ακαδημία και έγιναν ολόκληρα θέματα και γίνανε και αναλύσεις; Τι την θέλαμε; Μεταπτυχιακά πάνω στο αρχαίο δράμα έχουμε; Να μπορεί να καταλάβει κανένας το μέγεθος ενός ρόλου; Να μπορεί να κάνει επιλογές μεταφράσεων;

Έκανα κάποτε, ως Πρόεδρος του Κέντρου Έρευνας και Πρακτικών Εφαρμογών του Αρχαίου Δράματος ΔΕΣΜΟΙ, που έχουμε ιδρύσει από παλιά με την Ασπασία Παπαθανασίου και τώρα είναι η Κονιόρδου και όλος αυτός ο κόσμος, πρόταση στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο να χρηματοδοτήσει έναν θεατρολόγο επί ένα έτος με ένα αστείο ποσό, και να δώσουμε έναν μπούσουλα των καλύτερων μεταφράσεων όλου του αρχαίου δράματος, όλου του φάσματος –αυτά τα 45 έργα που υπάρχουν– και οι τρεις καλύτερες μεταφράσεις να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση.

Με παραδείγματα μέσα, ένα χορικό, μια αγγελική ρήση σαν ένα είδος πιλότου για να ξέρουν ακριβώς κάθε φορά οι δάσκαλοι κάπου στο Άργος Ορεστικών ποια μετάφραση να χρησιμοποιήσουν για να ανεβάσουν τους Πέρσες.

Δεν έγινε τίποτα. Ξέρετε από πού ξεκίνησε αυτή μου η πρόταση; Από το ότι έχουμε αποθηκεύσει σε αυτό το Κέντρο 7.500 σχολικές παραστάσεις και οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί της επαρχίας ανεβάζουν τραγωδία στις μεταφράσεις του Πατάκη. Γιατί αυτές ξέρουν. Τους σχολικούς μπούσουλες.

Υπάρχουν εγχειρίδια τέχνης στην εκπαίδευση; Γιατί ένας δάσκαλος καλείται τώρα να κάνει και θεατρολογία, ενώ δεν διορίζονται θεατρολόγοι στην εκπαίδευση. Φτιάξαμε 4 θεατρολογικές σχολές σε αυτό τον τόπο και παράγουν ανέργους. Έγινε μία το '90 και ακολούθησαν η Θεσσαλονίκη, η Πελοπόννησος, η Πάτρα και φυσικά υπάρχει και ο τομέας της Κρήτης που είναι πολύ παλιός με πολύ αξιόλογο προσωπικό.

Τι παράγουν αυτοί; Άνεργους θεατρολόγους. Σας το λέω εκ πείρας, γιατί εκεί που δίδασκα τα τελευταία χρόνια, κάθε χρόνο έφθινε η ποιότητα. Διότι κάποια στιγμή δεν υπήρχε καμιά επαγγελματική προοπτική. Έμπαιναν εκείνοι που κατρακύλαγαν, που η σχολή θεατρολογίας ήταν η 25^η επιλογή τους. Τους έλεγε ο γονιός «πήγαινε, κάτι θα κάνεις αφού μπήκες στο πανεπιστήμιο».

Ξέρετε γιατί έφυγα από το πανεπιστήμιο; Παραιτήθηκα πέρυσι ύστερα από 20 χρόνια. Διότι μπήκαν 10 μέσα να εξεταστούν και είχα την αφέλεια να ρωτήσω τον πρώτο «πόσες παραστάσεις είδατε από τον Σεπτέμβρη μέχρι τον Ιούνιο»; Καμία. Ο δεύτερος, καμία. Ο τρίτος, καμία. Ο τέταρτος τη «Θεία από το Σικάγο».

Εγώ αγαπάω τη φάρσα, του λέω, πηγαίνετε να συγκρίνετε αυτό που έχετε δει στην τηλεόραση χιλιάδες φορές με τη σύγχρονη ερμηνεία. Η απάντηση ήταν χειρότερη από την πρώτη. «Όχι, η παρέα ήθελε». Πέμπτος, έκτος, έβδομος, καμία. Και πήγα να παραιτηθώ από εγωισμό αγαπητοί φίλοι, για να προστατεύσω τον εαυτό μου.

Σκέφτηκα ότι αυτοί όλοι θα πάρουν πτυχίο. Αν πάνε κάπου και τους πουν «τι είναι αυτά, πού τα έμαθες», θα έλεγαν ότι είχαν τον Γεωργουσόπουλο καθηγητή.

Πού είναι τα εγχειρίδια; Υπάρχει στην εκπαίδευση μια σύντομη, 150 σελίδων, ιστορία του ελληνικού θεάτρου; Για τον δάσκαλο πάνω από όλα και για τα παιδιά, για να το έχουν στη βιβλιοθήκη τους. Αλλά και εγχειρίδια της ελληνικής μουσικής, της ελληνικής ζωγραφικής εγχειρί-

δια. Το φωνάζω. Το πρώτο μου άρθρο είχε να κάνει με αυτό το θέμα: «Δεν υπάρχουν εγχειρίδια στην εκπαίδευση. Μικρές ιστορίες του θεάτρου».

Και υποχρεωνόμαστε στο πανεπιστήμιο να δίνουμε το εγχειρίδιο της Hartnoll που έχει μεταφράσει η Ρούλα η Πατεράκη –το οποίο το θεωρώ σχολικό εγχειρίδιο και όχι πανεπιστημιακό– ώστε να μπορέσουν οι φοιτητές να έχουν μια βάση και να καταλάβουν τι είναι το παγκόσμιο θέατρο. 150 σελίδες παγκόσμιο θέατρο.

Αυτή είναι η προστιθέμενη αξία. Οι κριτικές που γράφονται, τα δοκίμια που γράφονται, αυτά προσθέτουν, αυτά συντελούν στην διάχυση του πολιτισμού και αυτό ονομάζω πνευματική ζωή. Αυτό ακριβώς.

Από εκεί και πέρα, είναι σημαντικό να υπάρξει κάποια στιγμή μια πολύ σημαντική παραγωγή καλλιτεχνικού και θεατρικού έργου στην Ελλάδα. Έχουμε 15, τουλάχιστον, σημαντικούς Έλληνες γλωσσομαθείς σκηνοθέτες. Ήρθαν στο Εθνικό Θέατρο τα τελευταία χρόνια, τα τελευταία 5 χρόνια, τουλάχιστον 7 ξένοι σκηνοθέτες και ανέβασαν έργα.

Δεν μπορούσε να πάει ο Λιβαθινός στη Ρωσία να διδάξει ένα ελληνικό έργο; Δεν μπορούσε να πάει ο Ευαγγέλατος ο γερμανομαθής στη Γερμανία; Ο Χουβαρδός; Ο Τερζόπουλος; Μιλάμε για σκηνοθέτες που έχουν κάνει καριέρα στο εξωτερικό. Πρέπει να πάμε έξω, πρέπει οι σκηνοθέτες μας να επιφορτιστούν να ανεβάσουν ελληνικό έργο στο εξωτερικό.

Μόνο έτσι θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε. Και έχουμε και σημαντικούς συγγραφείς. Κατά την ταπεινή μου γνώμη έχουμε 5-6 θεατρικούς συγγραφείς οι οποίοι μπορούν θαυμάσια να μπουν πλάι στην ανύπαρκτη, αυτή τη στιγμή, γαλλική δραματουργία, στην ανύπαρκτη, αυτή τη στιγμή, ιταλική δραματουργία.

Για θυμηθείτε να μου πείτε ποιους σύγχρονους συγγραφείς της Ιταλίας θα θέλατε να δείτε στο θέατρο; Ποιους;

Εγχειρίδια, λοιπόν. Φτιάχνουμε μορφωμένους ηθοποιούς και από την άλλη μεριά το κράτος κάνει το καθήκον του. Τι είναι συνταγματικό καθήκον. Δεν μπόρεσε να το επιβάλει αυτό ούτε καν στην τηλεόραση. Η κρατική τηλεόραση δεν έχει πλέον θεατρικές εκπομπές.

Ευχαριστώ.

Αναζητώντας το πολιτιστικό πρόσωπο της Ελλάδας διεθνώς. Ποια η πολιτική βούληση;

Θόδωρος Αντωνίου

Τον όρο «προστιθέμενη αξία» τον είχα ακούσει κυρίως από τους χώρους του marketing, το αγγλικό δηλαδή «added value». Είναι βέβαια κάτι που θα μπορούσε κανένας να το μεταφέρει και στη σύγχρονη δημιουργία, αν και νομίζω πως αυτό είναι κυρίως μέλημα μιας πολιτικής ενός οργανωμένου κράτους. Δηλαδή, ποια είναι η βούληση, ποιο είναι το πρόσωπο που θέλει να προβάλει στο εξωτερικό; Με τι τρόπο το προετοιμάζει σε σχέση με την Παιδεία και τον Πολιτισμό, σε σχέση με την αξιολόγηση της Τέχνης και του Πολιτισμού γενικά, σε σχέση με την οικονομία και τους ανθρώπους που θέλει να προσελκύσει τουριστικά, μια και αυτό είναι το ζητούμενο;

Συζήτησα με πάρα πολλούς συναδέλφους μου, για να δώσουν κι εκείνοι την άποψή τους πάνω σε αυτό το αντικείμενο. Πολλοί βέβαια θεώρησαν πως αυτό πρέπει να είναι το αντικείμενο και η μέριμνα του κράτους, γιατί ο πολιτισμός υπάρχει. Ιδίως στο έργο που παρουσιάζουν οι πραγματικοί δημιουργοί. Βρισκόμαστε όμως σε περίοδο όπου υπάρχουν προβλήματα στο τουριστικό marketing και νομίζω πως όλοι μας, ο καθένας από τη δική του πλευρά, έχουμε την υποχρέωση να συνεισφέρουμε κατά το δυνατόν προς αυτή τη κατεύθυνση. Μια κατεύθυνση που το ίδιο το κράτος θα πρέπει να αντιληφθεί, διότι, κακά τα ψέματα, το πρόσωπο της Ελλάδος που πουλούσε –και λέω πουλούσε γιατί δε ξέρω εάν συνεχίζει– βασίστηκε στο γνωστό τρίπτυχο: Ήλιος–Θάλασσα και Αρχαιότητα.

Φαίνεται ότι ούτε αυτό πουλάει πια. Και δεν κάνουμε τίποτε άλλο παρά να στέλνουμε τους τουρίστες σε χώρες γειτονικές π.χ. στην Τουρκία ή στην Κύπρο, οι οποίες μπορούν να προσφέρουν τα ίδια αυτά στοιχεία σε πολύ χαμηλότερες τιμές και με καλύτερες υπηρεσίες. Αναζητάμε λοιπόν ένα νέο πρόσωπο για την Ελλάδα που να αναδεικνύει τα στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού της. Τόσο θετικά ώστε να επηρεάζει τη συνολική αναπτυξιακή πορεία της χώρας.

Μία συνάδελφος γράφει ότι:

Οι σύγχρονες θεωρίες του τουρισμού υποστηρίζουν ότι η εικόνα που χτίζεται για μια χώρα με σκοπό την τουριστική της προώθηση, αν είναι αρκετά ισχυρή, μπορεί να επηρεάσει συνολικά τις αντιλήψεις που έχουν οι υπόλοιποι λαοί για αυτήν και ως εκ τούτου να ισχυροποιήσει τη θέση της και σε άλλους τομείς όπως πχ. εξωτερική πολιτική, εμπόριο κτλ. Μιλάμε, δηλαδή, για ένα είδος public diplomacy.

Να προβάσουμε ένα πρόσωπο που πάνω απ' όλα μπορεί να το καταλάβει, να το ασπαστεί και να μπορεί να το μεταφέρει προς τα έξω το μεγαλύτερο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας. Μία σύγχρονη ελληνική πρόταση πολιτισμού με οικουμενική αξία και εμβέλεια, πρέπει να αντιμετωπίσει τη χώρα χρησιμοποιώντας τα καλύτερα από αυτά που είναι η χώρα, όχι αυτά που θα ήθελε να είναι ή αυτά που ήταν κάποτε.

Νομίζω ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, το νέο μουσείο της Ακρόπολης, έδειξαν ένα πολύ σημαντικό και με διεθνές ενδιαφέρον πρόσωπο.

Αυτό που πρέπει να αντιληφθούμε όλοι μας είναι το ότι ο Πολιτισμός και μια διεθνής διπλωματία της προβολής του κοινωνικού προσώπου ενός κράτους και των αξιών του, είναι κάτι που χρειάζεται πολύ χρόνο και που πρέπει ουσιαστικά να βασιστεί στις πραγματικές αξίες, αυτές οι οποίες συνθέτουν το πρόσωπο που θέλουμε να παρουσιάσουμε στο εξωτερικό.

Κάποιος άλλος συνάδελφος διατύπωσε το παρακάτω:

«Στη νέα ελληνική κοινωνία δεν υπάρχει ένας ενιαίος αξιακός πολιτισμικός κώδικας».

Και φαίνεται ότι το πρόβλημα για εμάς είναι καθαρά πολιτισμικό και από αυτό προέρχονται και τα δεινά του. Οι περισσότεροι μας, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτός ο προβληματισμός πρέπει να μας απασχολήσει σοβαρότερα.

Δεν είμαι εδώ, όμως, για να πω τα παράπονά μου και τις απογοητεύσεις μου κάθε φορά που προσπαθήσαμε να κινηθούμε προς αυτές τις κατευθύνσεις. Θα κάνω προτάσεις για κάποιες λύσεις. Οι πλέον λοιπόν σημαντικές θέσεις:

- α) Η βούληση του κράτους και το πολιτιστικό και πνευματικό «πρόσωπο» που θέλει να εξάγει στο εξωτερικό. Το «πρόσωπο» δηλαδή της σύγχρονης δημιουργίας, που πρέπει να γίνει σε συντονισμό με τους ίδιους τους δημιουργούς. *Ο πολιτισμός υπάρχει.* Οι πραγματικοί δημιουργοί εκφράζουν τίμια τις ευαισθησίες τους και τα πιστεύω τους. Ας καταλάβει λοιπόν το κράτος τι θέλει να εξάγει και ποια εικόνα θέλει να δώσει στο εξωτερικό.
- β) Η ανάγκη μιας σοβαρής και πολύχρονης έρευνας από αξίους ειδικούς. Υπάρχουν ήδη πολλοί νέοι επιστήμονες πχ. που εκπονούν διδακτορικές διατριβές στο θέμα.
- γ) Θεσμοί. Νομίζω ότι το καθετί μπορεί να γίνει ένας σημαντικός θεσμός, αλλά χρειάζεται χρόνο, να γίνεται από τους πραγματικά αξίους και να προβάλλεται. Σε άλλα κράτη έχουν καθιερωθεί θεσμοί που προσελκύουν τον κόσμο του πνευματικού και αξιόλογου πολιτισμού. Για το Φεστιβάλ Μπαϊρόιτ πχ. υπάρχουν άνθρωποι από διάφορα μέρη του κόσμου, που προσπαθούν χρόνια να βρουν μια θέση. Η Μετροπόλιταν Όπερα στη Νέα Υόρκη, η Σκάλα του Μιλάνο στην Ιταλία, το Covent Garden στο Λονδίνο κλπ. Όλα αυτά είναι θεσμοί που προσελκύουν κόσμο. Ανέφερα το Φεστιβάλ Αθηνών κι Επιδαύρου που είναι θεσμός αλλά θα πρέπει έγκαιρα να γνωστοποιείται ο προγραμματισμός του για να μπορεί να προσελκύσει τον κόσμο, που διοργανώνει έγκαιρα τις καλοκαιρινές του μετακινήσεις. Θεσμός είναι και το Φεστιβάλ Χορού της Καλαμάτας. Θεσμοί μπορεί να γίνουν οι πόλεις που ανήκουν στο Δίκτυο Πόλεων. Επίσης, συνδυασμοί πραγμάτων,

δηλαδή: εκδηλώσεις, γιατί όχι σε πολύ σημαντικούς ιστορικούς χώρους, συνδυασμός εκδηλώσεων με συνέδρια κλπ.

- δ) Η προσέγγιση με το σημαντικό ελληνικό παρελθόν να γίνει διακριτικά, χωρίς εθνικιστικό χρώμα και μπολιασμένο με σύγχρονα στοιχεία. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να προβληθούν οι αρχαίες τραγωδίες μέσα από σύγχρονη σκηνοθεσία και μουσική (πχ. συνεργασία Χρήστου-Κουν) ή η ελληνική παραδοσιακή μουσική μέσα από ένα σύγχρονο πρίσμα (πχ. Παραμυθόδραμα Σκαλκώτα) ή η βυζαντινή μουσική μέσα από τις επιρροές της στη σύγχρονη τέχνη.
- ε) Σχετικά με τη μελλοντική πορεία της Ελλάδας στον παγκόσμιο πολιτιστικό χάρτη, είναι μάλλον επικίνδυνο να μείνουμε πολύ καιρό αναποφάσιστοι.
- στ) Ίσως δεν είναι αργά να αντιληφθούμε ότι η παιδεία, ο πολιτισμός, ο τουρισμός και η δημιουργία είναι συγκοινωνούντα δοχεία, που χρειάζονται πολύ χρόνο να συντονιστούν. Φτιάξαμε ένα κόσμο ικανοποιώντας μόνο τις συνήθειές του. Ας σταματήσουν οι γελοιότητες του τύπου: «Αυτά θέλει ο κόσμος!». Ποιος κόσμος; Αυτόν που φτιάξαμε για να του πουλάμε κάθε είδους υποπροϊόντα;

Συμπερασματικά:

1. επένδυση στην παιδεία,
2. δημιουργία πολιτιστικών εφαρμογών στην καθημερινότητα,
3. παροχή θεσμικών πλαισίων και μέσων σε νέους δημιουργούς,
4. ανάπτυξη αντανakλαστικών πολιτισμού και ποιότητας ζωής,
5. ενημέρωση,
6. δυνατότητα επιλογών.

Το έργο της Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης ως προστιθέμενη αξία

Παυλίνα Βερέμη

Κυρίες και Κύριοι,

η εικόνα του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος αποτελεί το αντικείμενό μας στην παρούσα συνάντηση, είναι μία εικόνα μάλλον μπερδεμένη. Μια εικόνα άναρχη, ενός περιβάλλοντος που, περισσότερο από ποτέ, καθρεφτίζει την κρίση που διερχόμαστε. Σήμερα, το τοπίο των τεχνών παραμένει δυσδιάκριτο και θολό, εξαιτίας του πλήθους των ετερόκλητων στοιχείων που το συναποτελούν. Ένας λόγος είναι ότι τα στοιχεία αυτά δεν προκύπτουν πάντα ως προϊόντα έμπνευσης, ταλέντου και παιδείας αλλά πολύ συχνά, ως προϊόντα επιδερμικού δανεισμού ή λάθος ερμηνείας.

Αν και η Ελλάδα αποτελεί σήμερα έναν προορισμό με ξεχωριστή τουριστική ταυτότητα, λόγω της φυσικής ομορφιάς και της πλούσιας ιστορίας της, η σύγχρονη δημιουργία της δε διαθέτει μία ανάλογη ταυτότητα, παρ' όλες τις φωτεινές εξαιρέσεις.

Είναι βέβαιο πως χρειάζεται επαναπροσδιορισμός έτσι ώστε ο σύγχρονος πολιτισμός μας να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μέσα από νέα πολιτιστικά επιτεύγματα. Επιτεύγματα που ανάγονται σε μια γενικότερη τάση ώστε να έχουν ευρύτερο και μακροχρόνιο αντίκτυπο.

Παραμένει, βέβαια, το ερώτημα, με ποιον τρόπο θα μπορούσε να αναδειχθεί και να προβληθεί ο σύγχρονος ελληνικός πολιτισμός, ώστε να αποτελέσει πόλο έλξης για τον τουρισμό και κομμάτι της συνολικής αναπτυξιακής πορείας της χώρας. Η προσωπική μου άποψη, που έχει προκύψει από την εμπειρία μου ως διευθύντριας της Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης, συνοψίζεται σε τρεις λέξεις: διαχείριση πολιτιστικής ταυτότητας.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εξηγήσω τι εννοώ, βασισμένη σε ένα παράδειγμα που για εμένα αποτελεί βίωμα.

Τα τελευταία δέκα χρόνια, στην Κρατική επενδύσαμε στην ταυτότητα του οργανισμού μας με στόχο την ανάπτυξή του. Πρώτα, ανατρέξαμε στην ιστορία μας και αποφασίσαμε με ειλικρίνεια τι από όσα έχουν συμβεί, μπορούν να συνυπάρξουν με την αντίληψή μας για το μέλλον που επιδιώκουμε. Έπειτα, μετρήσαμε το παρόν μας, δίνοντας σημασία στη θέση που μπορούμε να αποκτήσουμε στο διεθνές περιβάλλον του αντικείμενου μας. Τέλος, θέσαμε στόχους σε βάθος χρόνου για τις κινήσεις μας, με την πρόθεση να ενισχύσουμε το προϊόν που είχαμε στα χέρια μας.

Σήμερα, είναι σαφές ποιοι είμαστε, τι προσφέρουμε και σε τι αποσκοπούμε σε εθνικό και διε-

θνές επίπεδο, αποτελώντας έναν από τους λίγους κρατικούς οργανισμούς που διάγουν την περίοδο της οικονομικής ύφεσης της χώρας χωρίς οφειλές.

Οι διαφορετικοί δρόμοι που ακολουθήσαμε για να εδραιώσουμε το χαρακτήρα, το ύφος και τη σημερινή μας εικόνα ήταν:

- η αγάπη μας για το χορό και ένα ισχυρό όραμα που διατρέχει κάθε μας κίνηση,
- η υψηλή ποιότητα τεχνικής και αισθητικής εκπαίδευσης, ώστε να γίνουμε ανταγωνιστικοί, τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων,
- η διαρκής παρακολούθηση των οικονομικών πόρων με στόχο την αποτελεσματική τους διάθεση,
- η δημιουργία θεσμών και δράσεων που επιστρέφουν συστηματικά στην επικαιρότητα, όπως η ομάδα χορού Hellenic Dance Company και η διοργάνωση Ανοιχτό Στούντιο, και βέβαια η δικτύωση, η οποία διαλέξαμε να μη λειτουργήσει πελατειακά ή απλώς ως πλατφόρμα δημοσίων σχέσεων, αλλά ως εργαλείο για τη δημιουργία δεσμών και τη σύμπραξή μας με συγγενείς οργανισμούς, όπως το Κονσερβατοάρι του Μπαλέτου της Όπερας του Παρισιού, το London Contemporary Dance School, το Martha Graham School της Νέας Υόρκης, το ImpulseTanz της Βιέννης, την ομάδα Ultima Vez των Βρυξελλών και άλλα.

Εν ολίγοις, διαχειριστήκαμε την ταυτότητά μας κινούμενοι προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις και με αποφασιστικό τρόπο μετατρέψαμε την Κρατική σε προορισμό. Προορισμό εκπαιδευτικής και καλλιτεχνικής εμπειρίας.

Κρατώντας την έννοια του προορισμού, επιστρέφω στο θέμα μας. Με ποιόν τρόπο, λοιπόν, μπορούμε να κάνουμε την Ελλάδα ελκυστικό πολιτιστικό προορισμό;

Σε σύγκριση με άλλες χώρες, η Ελλάδα διαθέτει το πλεονέκτημα μιας ισχυρής τουριστικής ταυτότητας η οποία δύσκολα συγχέεται με κάποια άλλη. Είναι ένας τόπος που τυπικά και ουσιαστικά μπορεί να προσφέρει εμπειρίες διαφορετικού χαρακτήρα και διαφορετικής ποιότητας, ανάλογα με το προφίλ του ταξιδιώτη. Δεν είμαι αρμόδια να αποφασίσω εάν η παρούσα διαχείριση της τουριστικής ταυτότητας της Ελλάδας είναι η κατάλληλη. Ωστόσο, είναι φανερό ότι η Ελλάδα, ως τουριστικό προϊόν, αποτελεί έναν προορισμό που μπορεί να αντέξει τις συγκρίσεις αλλά και να βγει κερδισμένος από αυτές.

Λαμβάνοντας υπόψη τη συγκεκριμένη διαπίστωση, αλλά και όλα όσα ανέφερα παραπάνω, θεωρώ ότι ο τρόπος για να προβάσουμε τη σύγχρονη ελληνική δημιουργία εν γένει, είναι να διαχειριστούμε την ταυτότητά της με επαγγελματισμό και σοβαρότητα, μετατρέποντας την Ελλάδα σε έναν ποιοτικό και ανταγωνιστικό πολιτιστικό προορισμό.

Σε ένα ταξίδι, άσχετα από τη διαδρομή, το σημείο άφιξης είναι αυτό που γεννά την προσδοκία. Το υλικό υπάρχει. Είναι καιρός να αρχίσουμε να συστηματοποιούμε τη διαδικασία διαχείρισης και να δράσουμε στοχευμένα. Όλα είναι ζήτημα απόφασης και κατεύθυνσης.

Ολοκληρώνοντας, σας προσκαλώ να παρακολουθήσουμε όλοι μαζί μία ολιγόλεπτη περιήγηση στον κόσμο της Κρατικής.

Σας ευχαριστώ.

Απαλλαγή από την νοσηρή επίδραση του κρατισμού

Τάκης Θεοδωρόπουλος

Υπάρχει ένα ιστορικό προηγούμενο, το οποίο μπορεί και να λειτουργήσει ως πρότυπο στρατηγικής. Αναφέρομαι στον Αλέξη Ζορμπά του Νίκου Καζαντζάκη. «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» είναι ο ακριβής τίτλος.

Ο Καζαντζάκης έγραψε το μυθιστόρημα που τον έκανε διάσημο στην εποχή της ωριμότητάς του, ήταν πάνω από πενήντα αν δεν κάνω λάθος. Το βιβλίο, ως γνωστόν, κυκλοφόρησε σε πολλές γλώσσες, έγινε διεθνής επιτυχία και διασκευάστηκε για τον κινηματογράφο.

Η κινηματογραφική του εκδοχή, με την υπογραφή του Μιχάλη Κακογιάννη, γέμισε τις αίθουσες, όσο δε για την μουσική του Μίκη Θεοδωράκη, θα μπορούσε κάλλιστα κανείς να πει πως λειτούργησε ως το ιδανικό συμβολικό γκάτζετ του ελληνικού τουρισμού. Με τον ίδιο τρόπο που λειτούργησαν «Τα παιδιά του Πειραιά» του Μάνου Χατζιδάκι και το πρόσωπο της Μελίνας Μερκούρη.

Αν δεν κάνω λάθος, κανείς από τους προαναφερθέντες δεν έκανε ό,τι έκανε με την βοήθεια της ελληνικής πολιτείας. Δεν ξέρω αν ζήτησαν επιδοτήσεις ή επιχορηγήσεις, υποθέτω όμως πως όχι.

Στην περίπτωση του Καζαντζάκη δε, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η ελληνική πολιτεία έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της για να δυσχεράνει, να συκοφαντήσει και να πνίξει το δημιουργικό του έργο. Η ελλαδική εκκλησία, τμήμα της ελληνικής πολιτείας ως σήμερα ακόμη δυστυχώς, αποπειράθηκε να τον αφορίσει και αν δεν τα κατάφερε, αυτό οφείλεται στην παρέμβαση του τότε πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αθηναγόρα.

Ποια ήταν η τουριστική πολιτική που προγραμματίσε ο Ζορμπάς για δύο, ίσως και παραπάνω, δεκαετίες, είναι γνωστό. Ήταν η εικόνα μιας Ελλάδας ανέμελης, ελαφρώς ξεσαλωμένης, γεμάτη από χαρακτήρες ακραίους, που γοήτευαν τις μάλλον ψυχρές ψυχολογικές θερμοκρασίες του ευρωπαϊκού βορρά.

Θέλω όμως να επισημάνω πως δεν φταίει ο Καζαντζάκης αν ο Ζορμπάς του έγινε χασαποταβέρνα, σουβλατζίδικο, ταυτίστηκε με τον φτηνιάρικο κατεψυγμένο μουσακά και, από μίαν άποψη, άνοιξε τον δρόμο για την μετατροπή της χώρας στο απέραντο σκυλάδικο που είναι ως σήμερα ακόμη. Αν φταίει κάτι, είναι το πλαίσιο, μέσα στο οποίο ενέταξε αυτήν την εικόνα η ελληνική κοινωνία, με την αρωγή και την παρότρυνση της ελληνικής πολιτείας.

Την ιστορία την ξέρουμε όλοι. Από την μια ψοφοδεείς και ημιμαθείς, στην καλύτερη περίπτωση, πολιτικοί, οι οποίοι θεωρούν την ανάγνωση μια μάλλον οχληρή δραστηριότητα, την δε

γραφή ως έναν τρόπο για να περνούν την ώρα τους διάφοροι άνεργοι και ιδιότροποι άνθρωποι, οι οποίοι «δεν ξέρουν να ζουν». Όπου το «ξέρω να ζω», για τους πολιτικούς και την κοινωνία που τους γεννάει, σημαίνει ότι ξέρω να χτίζω έναν ακόμη όροφο στο αυθαίρετο για τα παιδιά μου, να αγοράζω ένα ακόμη ακριβό αυτοκίνητο και να πετυχαίνω «πρώτο τραπέζι πίστα», για να δείξω σε όλους ότι έχω αρκετά λεφτά για κάψιμο και μια ψυχή, που απ' την πολλή καψούρα δεν νοιάζεται για τίποτε.

Όλοι αυτοί, βέβαια, έχουν το θράσος να λένε ότι το πρώτιστο μέλημά τους είναι ο πολιτισμός και ότι το κύριο εξαγωγίμο προϊόν της Ελλάδας είναι «ο πολιτισμός της». Μόνον που ξεχνούν ότι για να εξάγεις, πρέπει να παράγεις. Αφήστε που, ακόμη και αυτά που έχουμε, δεν μπορούμε να τα αξιοποιήσουμε.

Θα ήθελα να αναφερθώ στην κατάσταση των αρχαιολογικών μας μουσείων, όμως η ιστορία θα πάει πολύ μακριά. Δεν είμαι ειδικός, όμως είμαι θαμώνας τους και αυτό που μπορώ να πω είναι ότι τα περισσότερα, αν όχι όλα, αποτρέπουν τον επισκέπτη τους με την απωθητική συμπεριφορά των φυλάκων τους, την φύρδην μίγδην έκθεση των αριστουργημάτων τους και κυρίως την νοοτροπία των διαχειριστών τους. Οι περισσότεροι αρχαιολόγοι συμπεριφέρονται ως ιδιοκτήτες, που κάνουν την χάρη να σε δεχθούν στα διαμερίσματά τους, σου απαγορεύουν την φωτογράφιση και σου πασάρουν έναν κακογραμμένο οδηγό, ο οποίος όμως έχει την τιμή να φέρει την υπογραφή τους.

Υπάρχει πιο εύλογη απόδειξη αυτής της κατάστασης από το πωλητήριο του Μουσείου της Ακρόπολης; Αν τα μουσεία δεν αντιμετωπίζονταν, καταρχάς από τις απαρχαιωμένες υπηρεσίες και την αγκυλωμένη νοοτροπία του ΥΠΠΟΤ ως ιδιοκτησία των αρχαιολόγων, τότε θα είχε υπάρξει πραγματική απελευθέρωση της συγγραφής τουριστικών οδηγών, και όχι η τυπική που ισχύει σήμερα και η οποία αναιρείται από τις πανάκριβες τιμές των δικαιωμάτων για την φωτογράφιση των έργων και από την μεσαιωνική συμπεριφορά των μουσείων, που έχουν ειδική επιτροπή λογοκρισίας, για να εγκρίνει την ένταξη των οδηγών στα πωλητήρια.

Η λογοκρισία των εκδόσεων στην Ελλάδα έχει καταργηθεί προ πολλού. Ισχύει μόνον για τις εκδόσεις της Βίβλου, που πρέπει να εγκριθούν από την Αποστολική Διακονία (!) και τους τουριστικούς οδηγούς που πρέπει να εγκριθούν από τις επιτροπές κάποιων, οι οποίοι ουδόλως έχουν αποδείξει πως ξέρουν να γράφουν ένα κείμενο της προκοπής.

Αν υπήρχε τέτοια απελευθέρωση, αυτήν την στιγμή, στο πωλητήριο του Μουσείου της Ακρόπολης, ο ταλαίπωρος Ιάπων δεν θα έψαχνε επί ματαίω να βρει κάποιον ολοκληρωμένο οδηγό και αντί γι' αυτόν να βρίσκει καρφίτσες, γραβάτες και διαφημιστικά γκάτζετ. Τουλάχιστον τρεις μεγάλοι εκδότες της Αθήνας θα είχαν ετοιμάσει πλήρεις οδηγούς και θα ανταγωνίζονταν ο ένας τον άλλον για να διεκδικήσει το κοινό του. Όλοι θα έβγαιναν κερδισμένοι. Ο μόνος χαμένος θα ήταν η αγκυλωμένη νοοτροπία του αρμόδιου υπουργείου και κάποιων αρχαιολόγων.

Το πωλητήριο του Λούβρου είναι ένα εξαιρετικό βιβλιοπωλείο. Το διαχειρίζονται βιβλιοπώλες, οι οποίοι λειτουργούν ως βιβλιοπώλες. Υπάρχουν ειδικές εκδόσεις, όμως υπάρχουν και λιγότερο ειδικές γύρω από την τέχνη, την Ιστορία κτλ. Στοιχειώδεις κύριε Ουώτσον.

Γιατί κανείς δεν τολμάει να πάρει αυτήν την απόφαση και να την εφαρμόσει; Φοβούνται ενδεχομένως τα χιλιάδες μικρά ΚΚΕ που λυμαίνονται την κοινωνική μας ζωή, ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθετήσεως των μελών τους.

Όλα αυτά τα λέω, γιατί πιστεύω ότι οποιαδήποτε τουριστική πολιτική, η οποία θα συνδυάζεται με μια ή πολλές πολιτιστικές προτάσεις, δεν μπορεί παρά να συγκρουσθεί με την χειμάζουσα πολιτεία. Η πολιτεία, θα μου πείτε, διαχειρίζεται τα χρήματα. Ευτυχώς της έχουν απομείνει ελάχιστα και ελπίζω ότι κατ' αυτόν τον τρόπο θα ελαχιστοποιηθεί και η ζημιογόνος επίδρασή της σε όσα ζωντανά κύτταρα έχουν απομείνει στην ελληνική κοινωνία.

Βέβαια, η ζημιά που έχει γίνει είναι μεγάλη και είναι να απορεί κανείς πού κρύβονται τόσα αποθέματα αυτοκαταστροφής. Γι' αυτό θα πρέπει πρώτα να αποκατασταθούν οι ζημιές, να πείσουμε για την σοβαρότητά μας και αντί να εφευρίσκουμε ανέμπνευστα σλόγκαν όπως εκείνο το μάλλον βλακώδες *Live your myth in Greece*, να σκεφτούμε, αν μπορούμε εννοείται, ορισμένους ελιγμούς που ενδέχεται να σώσουν τον τουρισμό από το Βατερλό, αν και η λάσπη που έχει γεμίσει ο τόπος κινδυνεύει να εμποδίσει το ιππικό να φτάσει εγκαίρως, όπως συνέβη και τότε με τον Ναπολέοντα.

Το παράδειγμα του Καζαντζάκη δεν το ανέφερα τυχαία.

Θα πρέπει κάποιοι να αναλάβουν την ευθύνη να επενδύσουν σε πρόσωπα και έργα, αντί να αναλίσκουν την υπομονή μας σε ψυχία επιδοτήσεων δεξιά κι αριστερά, μόνον και μόνον για να μην καθούν τα δημοκρατικά μας μικρομάγαζα. Μπορεί και να πέσουν έξω. Όμως, όταν έχουμε ήδη πέσει έξω, αυτό είναι το λιγότερο.

Το πρόσωπο του πολιτισμού δεν το φτιάχνουν ούτε επιτροπές, ούτε υπουργεία, ούτε κανείς. Το φτιάχνουν οι δημιουργοί. Και όλοι οι υπόλοιποι δεν έχουν παρά να τους βοηθήσουν.

Μόνον αν ξεπατωθεί ο βαθιά ριζωμένος κρατισμός της ψυχής μας, κάτι μπορεί να γίνει.

Σύγχρονη αρχιτεκτονική δημιουργία και προστιθέμενη κοινωνική αξία

Αλέξανδρος Βαϊτσος

Γεια σας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Τσόκλη και την κυρία Ζούνη που μου προσφέρουν τη δυνατότητα να εκφράσω ορισμένες σκέψεις για την προστιθέμενη αξία που μπορούν να προσφέρουν οι αρχιτέκτονες, μέσα από τη δημιουργία τους, στον πολιτισμό και τον τουρισμό.

Το θέμα για το οποίο θα μιλήσω είναι αρκετά συγκεκριμένο. Θα μιλήσω για τον σχεδιασμό των δημοσίων χώρων στην πόλη της Αθήνας. Και θα το κάνω για αρκετούς λόγους. Καταρχήν επειδή, να σας πω την αλήθεια, νιώθω μια ανησυχία για την πόλη στην οποία ζω.

Αντιλαμβάνομαι ότι βρισκόμαστε σε μια αρκετά κρίσιμη, μεταβατική καμπή και είναι κρίμα που έφυγαν η κυρία Γαλάνη και η κυρία Καλτσά, επειδή δυσκολεύομαι να αντιληφθώ ποιο είναι το όραμα το οποίο θα μας βοηθήσει, σε μια συνθήκη η οποία είναι ξεκάθαρα προβληματική.

Προσπαθώ να ενημερώνομαι και να αντιλαμβάνομαι τι σκέφτονται οι άνθρωποι που έχουν την κατάσταση στα χέρια τους. Και ακούω από τη μία ότι ο Δήμαρχος θέλει να πεζοδρομήσει την οδό Αθηνάς. Από την άλλη ότι η ΕΑΧΑ θέλει να πεζοδρομήσει την Πανεπιστημίου. Το Συμβούλιο Περιβάλλοντος της Βουλής προτείνει τη Βασιλίσσης Σοφίας. Πραγματικά βλέπω ότι ίσως να μην υπάρχει ένα τόσο δυνατό όραμα για την Αθήνα και είναι κρίμα που έφυγαν οι δύο κυρίες επειδή ήθελα να τις προκαλέσω.

Επίσης, θα μιλήσω για την Αθήνα, επειδή πιστεύω ότι είναι μια ευκαιρία η οποία πάει στα αζήτητα. Η προστιθέμενη αξία που προσφέρουν οι αρχιτέκτονες στο σχεδιασμό των δημοσίων χώρων της πόλης αυτή τη στιγμή είναι μηδαμινή.

Και, συνεπώς, θα προσπαθήσω να αλλάξω τον τόνο μου και να γίνω σιγά-σιγά πιο θετικός. Η παρουσίασή μου θα χωριστεί σε τρεις ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα θα παρουσιάσω ορισμένες τάσεις παγκόσμιας αλλά και τοπικής εμβέλειας που πιστεύω ότι θα επηρεάσουν τις πόλεις μας στο μέλλον.

Στη δεύτερη ενότητα θα παρουσιάσω δυο προτάσεις σε επίπεδο γενικής στρατηγικής για τον σχεδιασμό των δημοσίων χώρων της Αθήνας.

Και στην τρίτη ενότητα θα παρουσιάσω μια ιδέα η οποία είναι ακόμα σε πρωτόλεια ίσως μορφή, αλλά είναι μια ιδέα που ίσως θα μπορούσε να μεταβάλει πλήρως την κουλτούρα του πολεοδομικού σχεδιασμού όπως την αντιλαμβανόμαστε τώρα, αξιοποιώντας τη δεξαμενή δημιουργικότητας που έχουμε στα χέρια μας και την έχουμε αφήσει αναξιοποίητη.

Σύμφωνα με στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών, ο αιώνας που διανύουμε θα χαρακτηριστεί από εντονότερες μετακινήσεις πληθυσμών. Σήμερα, το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν σε αστικές συνθήκες υπολογίζεται στο 50% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.

Οι προβλέψεις για το 2050 είναι πως το ποσοστό αυτό θα ανέβει στα 70%. Αυτό σε απόλυτους αριθμούς σημαίνει ότι στα επρχόμενα 40 χρόνια περίπου 3,5 τρισεκατομμύρια άνθρωποι θα μετακινηθούν προς τις πόλεις.

Μπαίνουμε, λοιπόν, σε μια εποχή όπου τα αστικά μας τοπία θα βρίσκονται σε μια συνεχή συνθήκη μετάβασης. Οι πόλεις θα πρέπει να αναπτύξουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται δημογραφικές μεταβολές και να προσαρμόζονται σε αυτές γρήγορα και αποτελεσματικά.

Υπό αυτό το πρίσμα, σας καταθέτω ορισμένα στοιχεία για την Αθήνα πλέον. Αυτός είναι ένας χάρτης από τον κατάλογο της Biennale της Βενετίας πριν από 4 χρόνια που είχε σαν θέμα την αστικοποίηση.

Στον χάρτη παρατίθεται η μειοψηφία των πόλεων της γης όπου ο πληθυσμός του κέντρου συρρικνώνεται. Δηλαδή, παντού στη γη υπάρχει μια αστικοποίηση και μια μεγέθυνση των αστικών πληθυσμών εκτός από αυτές τις εξαιρέσεις. Και η Αθήνα είναι μία από αυτές.

Βέβαια, πρέπει πλέον να είμαστε λίγο προσεκτικοί στο πως αντιλαμβανόμαστε τις στατιστικές. Δεν ξέρω ακριβώς πως βγήκε αυτό το συμπέρασμα, αλλά μου φαίνεται λογικό. Μάλλον το δομημένο δυναμικό της πόλης στο κέντρο της Αθήνας έχει αρχίσει να παλιώνει και οι άνθρωποι εγκαταλείπουν το κέντρο για να πάνε στα προάστια, όπου τα σπίτια είναι πιο καινούργια, όπου μπορούν να παρκάρουν πιο εύκολα.

Όμως, οι παράγοντες που επηρεάζουν αυτή την τάση φυγής από το κέντρο είναι αρκετοί. Κατά τη γνώμη μου, όμως, είναι πιο σημαντικός λόγος η υποβάθμιση του δημοσίου αστικού χώρου που ξεκινά, καταρχάς, από την πολύ μικρή έκταση που έχει.

Διαθέτουμε δύο τετραγωνικά μέτρα δημόσιου ελεύθερου χώρου ανά κάτοικο. Σε αντιδιαστολή με το Άμστερνταμ που διαθέτει 27, το Βερολίνο που διαθέτει 13, τη Ρώμη 9 κλπ. Είμαστε, δηλαδή, πολύ χαμηλότερα από αυτό που θεωρείται ένα υγιές κατά κεφαλήν εισόδημα δημοσίου ελεύθερου χώρου. Και βέβαια, υπάρχει και μία γενικότερη απαξίωση για τον δημόσιο χώρο.

Είχα μια συζήτηση με ένα Ελβετό συνάδελφό μου ο οποίος θα έρθει να μελετήσει τον δημόσιο χώρο της Αθήνας και αυτός και μου έκανε την εξής πολύ κυνική και πολύ ελβετική παρατήρηση: πόσα χρήματα ξοδεύετε νομίζεις στην Αθήνα ανά τετραγωνικό μέτρο για τον δημόσιο χώρο σας; Στη Γενεύη ξοδεύουμε €600,00 το τετραγωνικό μέτρο. Εδώ πιστεύω ότι ξοδεύετε λιγότερο από €40 έτσι όπως σας βλέπω. Και πραγματικά, είναι βέβαιο ότι δεν επενδύουμε αρκετά στον δημόσιο χώρο όσον αφορά στην κατασκευή του. Αλλά το πιο ανησυχητικό είναι ότι δεν επενδύουμε ούτε στη μελέτη του.

Και η υποβάθμιση αυτή των δημοσίων χώρων λειτουργεί βέβαια και σαν καταλύτης για νέα ανησυχητικά κοινωνικά φαινόμενα γκετοποίησης του κέντρου της πόλης.

Διάβασα στο πόρισμα της Επιτροπής Περιβάλλοντος της Βουλής για το ιστορικό κέντρο της πόλης ότι η Αθήνα μαζί με την Μπρατισλάβα και το Αμβούργο συγκαταλέγονται ανάμεσα στις 3

πόλεις της Ευρώπης με τη μεγαλύτερη τάση προς γκετοποίηση. Η γκετοποίηση είναι ένας αστικός θύλακας απομονωμένος είτε φυλετικά είτε κοινωνικά με υψηλά ποσοστά ανεργίας και εγκληματικότητας.

Ας προχωρήσουμε όμως. Πως μπορούμε να αντιμετωπίσουμε αυτή τη δυσοίωνη συνθήκη; Πρόταση πρώτη. Ο χάρτης που βλέπετε αποτυπώνει με πράσινο τους ελεύθερους χώρους πρασίνου που υπάρχουν στην Αθήνα. Με κόκκινο είναι η γραμμική πορεία της ΕΑΧΑ. Ένα πολύ σημαντικό έργο το οποίο έχει αναβαθμίσει σημαντικά την πόλη στην οποία ζούμε, αλλά που χρειάστηκε 20 χρόνια για να ολοκληρωθεί.

Θα έπρεπε ίσως να είμαστε πιο δραστικοί και να εξελίξουμε αυτή τη γραμμική πορεία σε ένα ολόκληρο δίκτυο που να ενώνει όλους τους χώρους πρασίνου που διαθέτουμε και να μεγιστοποιεί την αξία τους θεωρώντας πως έχουν ιδιότητες «υγρές». Σαν το πράσινο που διαθέτουμε, οι ελεύθεροι χώροι θα πρέπει, επίσης, να έχουν μια υγρή ιδιότητα. Να μπορούν να διαχέονται μέσα στον αστικό ιστό με μεγάλη ευκολία, χωρίς να δεσμεύονται πουθενά.

Έχουμε τόσο μεγάλη ανάγκη από ελεύθερους χώρους πρασίνου ώστε είμαστε σε θέση να τους αντιμετωπίζουμε ως «υγρά» στοιχεία, που μπορούν να κινηθούν ελεύθερα μέσα στο αστικό τοπίο.

Και θα μου πείτε «Ωραία. Αφαιρετική αυτή η αντίληψη και πολύ όμορφη αλλά καθόλου ρεαλιστική».

Πρόταση δεύτερη. Η πρόταση αυτή βασίζεται στην παρατήρηση ότι το μέγεθος των τετραγώνων της Αθήνας είναι εξαιρετικά μικρό. Στη Νέα Υόρκη το μέσο εμβαδόν τετραγώνου είναι 21,6 στρέμματα, στη Βαρκελώνη 12,4, στην Κυψέλη 4,5 στον Κεραμεικό 3.

Διαθέτουμε, λοιπόν, μια κατακερματισμένη πόλη η οποία έχει πολύ παραπάνω δρόμους από ότι χρειάζεται. Θα ήταν, λοιπόν, ίσως έξυπνο να χρησιμοποιήσουμε αυτό το πλεόνασμα ασφάλτου και δρόμων για άλλο σκοπό. Για να επωφεληθούμε, δηλαδή, για τα πράγματα τα οποία λείπουν από την πόλη όπως είναι το πράσινο, οι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι. Για να γίνει όμως κάτι τέτοιο πρέπει να βγάλουμε τα σταθμευμένα αυτοκίνητα από τους δρόμους.

Ουσιαστικά, όλο αυτό το δίκτυο των παραπανίστιων δρόμων χρησιμοποιείται μόνο για τη στάθμευση. Το αποτέλεσμα είναι ότι από πλευράς κινητικότητας έχει πολύ μικρή προστιθέμενη αξία. Συνεπώς, θα πρέπει να εντοπίσουμε έξυπνα χώρους στάθμευσης. Στον Κεραμεικό, για παράδειγμα, υπάρχει ένας χώρος στάθμευσης. Είναι ένα οικοπέδο που παλιά πρέπει να ήταν δρόμος. 15 μέτρα πλάτος, διαμπερής, ιδανικός για να χωρέσει 350 αυτοκίνητα, που είναι ο μισός Κεραμεικός.

Και συνεπώς, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας νέος αστικός ιστός ενοποιημένων πλέον τετραγώνων, οι καινούργιοι αυτοί πράσινοι δρόμοι να χρησιμοποιούνται για το πράσινο, στα σταυροδρόμια τα πράσινα να υπάρχουν παιδικές χαρές, να υπάρχουν αναψυκτήρια. Ένα εντελώς νέο σχήμα για την πόλη της Αθήνας.

Και αυτή είναι μια τρίτη πρόταση. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια νέα κουλτούρα πολεοδομικής ανάπτυξης της πόλης μας. Και ξεκινώντας από αυτές τις νέες επαφές τρισδιάστατης απεικόνι-

νισης, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τα νέα τεχνολογικά μέσα σαν μια δεξαμενή πληροφορίας για την πόλη της Αθήνας. Μελετών που υπάρχουν, διατριβών αλλά και προτάσεων.

Και θα μπορούσε αυτή η δεξαμενή να χρησιμοποιηθεί από όλους τους οργανισμούς: την ΕΑΧΑ, τον Δήμο Αθηνών κλπ. έτσι ώστε να διαμορφώσει ένα συνεκτικό πλαίσιο για να εκφράσουν το όραμά τους για την Αθήνα. Στη συνέχεια θα πρέπει να προκηρυχθεί ένας μεγάλος αριθμός διαγωνισμών έτσι ώστε στην υλοποίηση αυτού του οράματος να συμμετάσχει όλη η δημιουργική μάζα που υπάρχει και που έχει απόλυτη ανάγκη να ασχοληθεί με την πόλη (αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι) σε ένα επίπεδο πλέον που θα είναι πολύ πιο δυναμικό και αντιληπτό από όλους.

Ευχαριστώ πολύ.

Αφιέρωμα για την Ελλάδα στο περιοδικό *Intramuros*

Alicia Villar Lecumberri

Οι λόγοι για τους οποίους ανέλαβα το τεύχος του περιοδικού *Intramuros* που ήταν αφιερωμένο στην σύγχρονη Ελλάδα, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

Ήταν μία προσωπική πρόκληση, γιατί οι Ισπανοί είναι λάτρεις του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, αλλά αγνοούν το σύγχρονο. Παράλληλα, είχα βάλει στόχο να πλησιάσω αυτούς τους Έλληνες που τελικά είναι στο τεύχος του περιοδικού *Intramuros*, για να τους παρακαλέσω να συμμετάσχουν σ' ένα αφιέρωμα στην Ελλάδα, που θα ήταν αντιπροσωπευτικό του σύγχρονου πολιτισμού της. Η προώθηση του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού.

Να ενώσω στο όνομα του ελληνικού πολιτισμού τόσες ξένες ψυχές που διψούν για το ελληνικό πνεύμα.

Να συμβάλω στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού, μια και έχω το προνόμιο να γνωρίζω μερικά πράγματα που δεν είναι γνωστά στις Ισπανόφωνες χώρες.

Να σχηματίσω μια εικόνα της σύγχρονης ελληνικής πολιτιστικής πραγματικότητας.

Να τη δείξω στους Ισπανόφωνους, ούτως ώστε να μπορέσουν να γνωρίσουν τους Έλληνες δημιουργούς.

Και, προπαντός, να έχουν την ευκαιρία οι Έλληνες δημιουργοί να μιλήσουν οι ίδιοι σε πρώτο πρόσωπο για τη ζωή και το έργο τους. Αυτό έχει τεράστια σημασία, γιατί ο στόχος μιας τέτοιας προσφοράς είναι να ακούσουμε τις φωνές των ανθρώπων που πρόσφεραν τόσα πολλά στον τόπο τους και όχι λόγια τρίτων ατόμων, που πολλές φορές με τις παρερμηνείες τους καταφέρνουν να χαθούν οι φωνές των δημιουργών.

Να ανακαλύψουν οι Ισπανόφωνοι τι κρύβεται πίσω από μερικά ονόματα Ελλήνων και να ταυτίσουν τέτοια ονόματα με την αυθεντική ύπαρξή τους.

Από την άλλη πλευρά, σε αυτό το αφιέρωμα στην σύγχρονη Ελλάδα, ανακοινώθηκε λεπτομερώς η δημιουργία του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης με σκοπό ο αναγνώστης που έχει ταξιδέψει στην Ελλάδα, να βρει μια δικαιολογία για να προγραμματίσει το επόμενο ταξίδι του σε αυτή τη χώρα, και όποιος δεν έχει έρθει ποτέ να γνωρίζει ότι ένα καινούριο μουσείο άνοιξε στην Αθήνα και αργά ή γρήγορα θα άξιζε τον κόπο να το επισκεφτεί.

Όσον αφορά την επιλογή των δεκαέξι ανθρώπων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτό το τεύχος-αφιέρωμα στην Ελλάδα, μπορώ να πω ότι αντιπροσωπεύουν μοναδικές πτυχές του ελληνικού πολιτισμού. Πρόκειται για εξαιρετικές προσωπικότητες που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στον

κινηματογράφο, το θέατρο, την ζωγραφική, τη λογοτεχνία, τη μουσική, τη φιλοσοφία, την αρχαιολογία και την ιστορία.

Φανταστείτε ότι θέλετε να προσφέρετε ένα μπουκέτο πολιτισμού στους ξένους και αναγκάζεστε να επιλέξετε τα καλύτερα λουλούδια που άνθισαν στον κήπο του ελληνικού πολιτισμού. Τότε στο ανθοπωλείο της σκέψης θα καταλάβατε πως ξεχωρίζουν αυτοί οι άνθρωποι με το μοναδικό τους άρωμα.

Και όμως, σε πρακτικό επίπεδο, πως επιλέγει κανείς τα ονόματα που θα συμπεριληφθούν σε έναν τέτοιο κατάλογο. Θυμάμαι πολύ καλά πως την ημέρα που γνώρισα τον κύριο Τσόκλη και με ρώτησε ποιοι ήταν στον κατάλογο του τεύχους και του είπα τα ονόματα, απάντησε: «Πολύ καλός κατάλογος, αλλά τολμηρός, γιατί κάποιοι θα πουν και γιατί είναι αυτός και όχι εκείνος;...». Δεν δίστασα να του απαντήσω: «Κύριε Τσόκλη, ας προλάβουμε να κάνουμε αυτό το τεύχος με μυθικούς δημιουργούς που είναι ακόμα εν ζωή και ας αφήσουμε τους άλλους για επόμενα τεύχη». Μ' ένα χαμόγελο είπε: «Μπράβο σας, ξέρετε πολύ καλά τι θέλετε και θα πετύχετε».

Ο κατάλογος του 27^{ου} τεύχους του περιοδικού *Intramuros*, αφιερωμένο στην Ελλάδα συμπεριλαμβάνει τα εξής ονόματα:

Μιχάλης Κακογιάννης, Θεόδωρος Αγγελόπουλος, Σπύρος Ευαγγελάτος, Κώστας Τσόκλης, Γιάννης Μόραλης, Μένης Κουμανταρέας, Κική Δημουλά, Δημήτρης Παντερμαλής, Ευγενία Φακίνου, Τίτος Πατρίκιος, Μίκης Θεοδωράκης, Χρήστος Γιανναράς, Κώστας Αξελός, Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, Γεώργιος Μπαμπινιώτης και Σαράντης Καραβούζης.

Βεβαίως η επιλογή έχει την προσωπική μου σφραγίδα. Είμαι μια ξένη που αγαπάει τρελά την Ελλάδα και σιγά-σιγά ανακαλύπτει τους ελληνικούς θησαυρούς. Επειδή είμαι διδάκτωρ Κλασικής Φιλολογίας δεν είναι παράξενο να γνωρίζω το έργο του καθηγητή κύριου Μπαμπινιώτη αλλά και ως διδάσκουσα Νεοελληνικής Γλώσσας στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης, χρησιμοποιώ τα βιβλία του στην τάξη μου. Όλοι ξέρουμε ότι αν υπάρχει ένας δάσκαλος γλωσσολόγος σε αυτό τον τόπο, αυτός είναι ο κύριος Μπαμπινιώτης και του ζήτησα να μου δώσει ένα κείμενο για την ελληνική γλώσσα. Στη συνέχεια, σκέφτηκα τους συγγραφείς που ήθελα να συμπεριληφθούν στο τεύχος. Αποφάσισα να είναι δύο γυναίκες και δύο άντρες και ταυτόχρονα, να υπάρχουν δύο ποιητές και δύο πεζογράφοι. Το πρώτο όνομα επιβάλλεται από μόνο του: Κική Δημουλά, η Ελληνίδα ποιήτρια που δίχως αμφιβολία αξίζει το Βραβείο Νόμπελ και δε θα πсуχάσουμε μέχρι να της το δώσουν. Και έχουμε έναν μοναδικό ποιητή, τον Τίτο Πατρίκιο, ένας αγαπητός άνθρωπος που έχει κάνει ποίηση τα βιώματά του. Στην πεζογραφία επέλεξα τον Μένη Κουμανταρέα και την Ευγενία Φακίνου, δύο πεζογράφοι για τους οποίους το γράψιμο είναι η ζωή τους και τους επέλεξα επίσης γιατί αν ένας ξένος θέλει να διαβάσει κάποιο έργο τους στο πρωτότυπο είναι εφικτό, κάτι που δε συμβαίνει με άλλους πολύ καλούς συγγραφείς.

Η Κική Δημουλά έδωσε ένα απόσπασμα του λόγου της στην Ακαδημία Αθηνών.

Ο Τίτος Πατρίκιος γράφει για τη σχέση της Ισπανίας με την Ελλάδα. Πως αν και είναι δύο μακρινές χώρες είναι πολύ κοντινές, μια και πέρασαν και οι δύο έναν εμφύλιο πόλεμο. Και πως αυτό το γεγονός αντανakλάται και στο χώρο της λογοτεχνίας.

Ο Κουμανταρέας έδωσε ένα διήγημα του για το πορτραίτο ενός συγγραφέα μέσης ηλικίας, στο οποίο εκθέτει τις ιδέες του για τη λογοτεχνία.

Η Ευγενία Φακίνου γράφει ένα κείμενο για τις λογοτεχνικές εμμονές για την ποίηση και την πραγματικότητα.

Τώρα, αν ένας ξένος θέλει να εμβαθύνει στην ελληνική σκέψη θα συναντήσει τον Χρήστο Γιανναρά, τον Κώστα Αξελό και την Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ. Η τελευταία μας έδωσε ένα κείμενο για τους Έλληνες και τη Μεσόγειο, για την παρουσία τους από τα παλαιά τα χρόνια μέχρι την απελευθέρωση το 1821. Ο Γιανναράς γράφει για τα ίχνη της ελληνικής γλώσσας και για τη σημασία της πατρίδας, και ο Αξελός γράφει για τη γλώσσα της φιλοσοφίας και πως οι ελληνικές λέξεις είναι η βάση της στη φιλοσοφία της Δύσης.

Μετά, θα βρείτε τον Κακογιάννη και τον Αγγελόπουλο μια και οι ξένοι είχαν την ευκαιρία να δουν κάποιο έργο τους, αλλά δεν γνωρίζουν πως ξεκίνησαν αυτοί οι άνθρωποι ούτε ποιες μπορεί να είναι οι ανησυχίες τους σε πρώτο πρόσωπο. Έτσι, ο Κακογιάννης γράφει για το πώς κάθε ταινία του είναι εμπνευσμένη από μια συγκεκριμένη ηθοποιό. Μετά γράφει για το πώς πρέπει να μεταφραστούν τα αρχαία κείμενα της τραγωδίας. Και ο Αγγελόπουλος γράφει για το πώς ξεκίνησε να ασχολείται με τον κινηματογράφο και για τα πρώτα του χρόνια στον κόσμο του κινηματογράφου και την κοινωνική κατάσταση εκείνα τα χρόνια.

Όπως είπα στην αρχή, αυτός ο κατάλογος έχει προσωπική σφραγίδα και έτσι, όταν πρωτοήρθα στην Ελλάδα και πήγα στην Επίδαυρο, είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω μια παράσταση του Σπύρου Ευαγγελάτου. Για αυτό το τεύχος του πήρα συνέντευξη. Μιλάει για το πώς ξεκίνησε στο θέατρο, για την επαγγελματική του πορεία, για το ρόλο του σκηνοθέτη, για τα έργα που έχει ανεβάσει, για τους ηθοποιούς, ιδιαίτερα για τη Λήδα Τασοπούλου, για τις χώρες που έχει επισκεφθεί με το θέατρό του.

Όπως ανέφερα προηγουμένως, ο Δημήτρης Παντερμαλής παρουσιάζει το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης. Το περιγράφει.

Αν σκεφτούμε τους μουσικούς, στην Ισπανία, όπως εξάλλου σε όλο τον κόσμο γνωρίζουν τη μουσική του Θεοδωράκη. Στο περιοδικό μας μιλάει για τον ελληνισμό. Πως ξεκίνησε την επαφή του με τη μουσική, στο σπίτι του, την επαγγελματική και βιωματική του πορεία, στην Αθήνα και στο Παρίσι και πως από τη δεκαετία του 60 γύρισε στην Αθήνα και πως επέλεξε την νεαρή Μαρία Φαραντούρη. Τελειώνει με προσωπικές του ιδέες για τη μουσική.

Και τέλος, αν θέλουμε να βάλουμε εικόνα στη σύγχρονη Ελλάδα, θα βρούμε τον κύριο Μόραλη, ο οποίος στο περιοδικό *Intramuros* αναπολεί τα παιδικά του χρόνια και πως από παιδί είχε εμμονή με το θέμα του θανάτου. Και πολύ λυπάμαι που χάσαμε εκείνον τον ευγενικό και χαμογελαστό καλλιτέχνη που μου είπε συγκινημένος ότι είχε δει τη Γκουερνίκα του Πικάσο στην έκθεση στο Παρίσι! Επίσης, ο κύριος Μόραλης γράφει για το πώς ξύπνησε μέσα του ο θαυμασμός για τη ζωγραφική, από το σπίτι του, με τη θεία του. Κλείνει το κείμενο με την καταστροφή του 1922.

Τον Κώστα Τσόκλη τον θαύμαζα γιατί συνδυάζει όπως κανείς τον αρχαίο με τον σύγχρονο ελληνικό κόσμο. Και στο εξωτερικό όλοι λατρεύουν την αρχαία Ελλάδα αν και αγνοούν τη σύγ-

χρονη. Οπότε με αυτό το αφιέρωμα ήταν ευκαιρία να παρουσιάσω έναν μοναδικό καλλιτέχνη, πρωτοπόρο στη σύγχρονη ελληνική τέχνη. Τον κύριο Τσόκλη, είχα την χαρά να τον γνωρίσω προσωπικά, χάρη σε αυτό το περιοδικό στο οποίο γράφει ένα πρωτότυπο κείμενο για τις αναμνήσεις του ως καλλιτέχνης, ξεκινώντας από τα παιδικά του χρόνια και τις δυσκολίες που πέρασε για να παίξει το παιχνίδι της τέχνης. Γράφει τη βιογραφία του, πως από το 70 αναγνωρίστηκε ως καλλιτέχνης στο ευρωπαϊκό χώρο και στο τέλος θέτει τις ιδέες του για την τέχνη.

Το τεύχος κλείνει με το βιογραφικό ενός εξαιρετικού ανθρώπου, του Σαράντη Καραβούζη, ο οποίος παραχώρησε έργο του για το εξώφυλλο του περιοδικού.

Νομίζω ότι μια τέτοια δουλειά είναι ένα δείγμα των όσων μπορούν να γίνουν για την προβολή της Ελλάδας στο εξωτερικό. Δεν χρειάζονται μεγάλες επενδύσεις, το μόνο που χρειάζεται είναι ειδικά προγράμματα που να δώσουν έμφαση στον ελληνικό πολιτισμό. Ο ξένος που έρχεται στην Ελλάδα δεν ενδιαφέρεται μόνο για παραστάσεις, εκθέσεις, συναυλιών ξένων, αλλά θέλει να μπει σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό.

Η Ελλάδα περνάει δύσκολες στιγμές αλλά η άμυνά της είναι ο πολιτισμός της. Η Ελλάδα πρώτα απ' όλα μπορεί να αμυνθεί δημιουργικά γιατί έχει πολλά να προσφέρει.

Αν δώσουμε στον ξένο την εικόνα μιας Ελλάδας δημιουργικής, είμαι σίγουρη ότι αυτό θα τραβήξει την προσοχή και κατ' επέκταση θα αυξηθεί ο τουρισμός. Αυτό μπορεί να γίνει εντός της χώρας, με αφιερώματα σε περιοδικά, αλλά και με ειδικά προγράμματα μαγειρικής, μουσικής, ζωγραφικής, χορού, σε μοναδικούς χώρους που υπάρχουν σε αυτή τη χώρα: σε μοναστήρια, σε μουσεία, σε πόλεις και σε νησιά. Ως ξένη είμαι σίγουρη ότι τουριστικά πακέτα στα οποία θα συμπεριλαμβάνονταν τέτοιες δραστηριότητες θα είχαν μεγάλη απήχηση. Ή μπορεί να γίνει με δραστηριότητες εκτός χώρας, με εκθέσεις, συναυλίες, περιοδικά, σεμινάρια, και με προγράμματα τηλεόρασης, με DVD για τον ελληνικό πολιτισμό, που να δείξουν τι πάει να πει Ελλάδα.

Και για να κλείσω, μην ξεχνάμε ότι η Ευρώπη χρωστάει ακόμα και το όνομά της στην Ελλάδα.

¡ VIVA GRECIA! ZHTΩ Η ΕΛΛΑΔΑ!

Συζήτηση

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε πάρα πολύ την κυρία Villar που μας θύμισε ότι μπορούμε να εμπνέουμε τους άλλους πολιτισμούς, γιατί το χειρότερο είναι να φτάσουμε να είμαστε δύσπιστοι εμείς ως προς τους ίδιους μας τους εαυτούς. Μας το θύμισε με τον ωραιότερο τρόπο.

Πριν παραδώσω την προεδρεία στην κυρία Τσόκλη και τον συντονισμό στον κ. Τσίμα και δώσουμε το λόγο στους επόμενους ομιλητές, θέλατε στο τέλος αυτού του σημαντικού κύκλου να κάνετε κάποιες μικρές παρεμβάσεις.

Τιτίκα Στασινοπούλου

Καταρχάς θέλω να σας πω συγχαρητήρια γιατί ξεκινήσατε εδώ όχι μια σύναξη ανθρώπων του χώρου, αλλά μια επαναστατική θέση απέναντι στα πράγματα της Βουλής γενικότερα. Και την έχει πάρα πολύ μεγάλη ανάγκη ο τόπος στην εποχή των εκπτώσεων των αξιών που περνάμε. Και είναι σημαντικό που το τονίζουμε.

Θα ήθελα να προσθέσω απλώς ότι μέχρι στιγμής εκείνο που μπορεί κανείς να δει σαν αποτέλεσμα, από όλες αυτές τις σημαντικές παρουσιάσεις που έγιναν πέραν των διαπιστώσεων –όλοι τις ξέρουμε τις διαπιστώσεις– είναι ότι θα πρέπει να ξεκινήσουμε από το πρώτο στάδιο των παιδικών χρόνων, μέσα από την παιδεία. Να παρέμβουμε, αν θέλετε, στην εκπαίδευση και στη μόρφωση του Έλληνα. Ξεχάσαμε τον Έλληνα.

Ναι, η παγκοσμιοποίηση. Σαφώς και δεν ζούμε μόνοι μας και ούτε μπορούμε να κάνουμε πράγματα, υπολογίζοντας μόνο το στενό οικογενειακό μας φιλικό ή κοινωνικό κύκλο. Δεν ζούμε μόνοι μας. Άρα αυτά τα οποία παράγουμε πρέπει να εντάσσονται μέσα στο πλαίσιο μιας παγκοσμιότητας.

Δεν αρκεί να διαπιστώνουμε. Ωραία, έχουμε πολύ ωραία μνημεία, έχουμε πολύ ωραίους καλλιτέχνες. Ναι. Τους εξάγουμε; Πώς θα προκαλέσουμε το θαυμασμό που ήδη έχει γνωρίσει η χώρα μας, μας είπε η κυρία από την Ισπανία ωραιότατα. Πώς; Εάν δεν το επικοινωνήσουμε αυτό με ένα σωστό τρόπο; Και πώς θα προχωρήσουμε όταν δεν υπολογίζουμε τη νεολαία;

Πού είναι οι εκπρόσωποι της νεολαίας εδώ; Πού είναι το Υπουργείο Παιδείας; Εγώ θα ήθελα πάρα πολύ να δω εμάς, που καταστρέψαμε αν θέλετε αυτή τη χώρα, να μπορέσουμε να δώσουμε γέφυρες επικοινωνίας με τη νεολαία μας. Να βρούμε τρόπους και κωδικούς να επικοινωνήσουμε.

Διότι εκεί είναι το μέλλον μας, εκεί είναι η τέχνη που πρέπει να εξάγουμε και να δώσουμε βήμα σε αυτούς που δεν το έχουν.

Ευχαριστώ.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε πολύ. Είπαμε εκθές, και αυτό επιβεβαιώνεται σήμερα, ότι είμαστε σίγουροι ότι στο τέλος του τριμήνου θα πάνε προς όλα τα χαρτοφυλάκια προτάσεις.

Επομένως, ακόμα και αν δεν είναι εδώ η κυρία Διαμαντοπούλου, σίγουρα θα ενημερωθεί. Έχουμε συζητήσει την καλλιτεχνική εκπαίδευση –έφυγε ο κος Γεωργουσόπουλος– και έχουμε δρομολογήσει πράγματα, αλλά, όπως και να έχει, να είστε βέβαιοι ότι θα της μεταφερθούν τα όσα σημαντικά ειπώθηκαν σήμερα.

Ευχαριστούμε πολύ. Ο κος Θεοδωρόπουλος.

Τάκης Θεοδωρόπουλος

Καταρχάς να συγχαρούμε την Alicia Villar Lecumberri για τα ελληνικά της. Γιατί αυτό έπρεπε να σας το πούμε.

Δεύτερον, αυτά που είπε τα βρήκα πάρα πολύ ενδιαφέροντα από την εξής άποψη: Οτι μίλησε για συνδυασμό της ακτινοβολίας του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού με τον νεότερο. Που πιστεύω ότι είναι πάρα πολύ ουσιαστικό, ειδικά στον ευρωπαϊκό χώρο. Πιστεύω ότι σε αυτό το σημείο έγινε από τα κέντρα νεοελληνικών σπουδών σε όλα τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ένα τεράστιο ιστορικό λάθος. Διότι αποκόπηκαν τελείως από τις κλασσικές σπουδές για διάφορους λόγους, διότι δεν ήθελαν να αφομοιωθούν, τα ξέρουμε.

Με αποτέλεσμα να φτάσουμε πρόσφατα στο King's College, στην έδρα ελληνικών σπουδών, να φοιτούν 21 φοιτητές εκ των οποίων οι 19 είναι Έλληνες, που δεν πέρασαν στις εξετάσεις της φιλοσοφικής εδώ πέρα και πήγαν εκεί να αναπληρώσουν το κενό. Αυτό είναι το πρόβλημα.

Ένα δεύτερο πρόβλημα, το οποίο επίσης είναι ουσιαστικό –και εκεί πιστεύω ότι η Ελλάδα έχει να παίξει ένα πολύ σημαντικό ρόλο, αρκεί να το συνειδητοποιήσει η ελληνική πολιτεία– είναι η ραγδαία υποχώρηση των κλασικών σπουδών στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση. Αυτό είναι ένα πρόβλημα της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης. Και εμείς πλέον οι Έλληνες ως Ευρωπαίοι –όχι ως Έλληνες μόνο, αλλά ως Ευρωπαίοι πολίτες– οφείλουμε να παρέμβουμε, στο βαθμό που μπορούμε να παρέμβουμε.

Διότι η ραγδαία υποχώρηση των κλασικών σπουδών σημαίνει αυτομάτως και την εξαφάνιση της τελευταίας δυνατότητας ακτινοβολίας της ελληνικής γλώσσας, που είναι η σχέση της με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.

Και για αυτό εγώ επιμένω πάντα ότι και στην ελληνική εκπαίδευση, όλα αυτά που έλεγαν οι προοδευτικοί στην δεκαετία του '80, να καταργηθεί δηλαδή η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και όλα αυτά, ασχέτως του πώς γίνεται –γιατί μπορεί να γίνεται λάθος αλλά δεν είναι εκεί το ζήτημα– ήταν λάθος. Διότι τα αρχαία ελληνικά εμάς μας αφορούν ως Ευρωπαίους πολίτες. Όχι μόνο ως Έλληνες.

Δηλαδή, είναι μια κίνηση εξωστρέφειας, δεν είναι μια κίνηση εσωστρέφειας. Και πιστεύω ότι εκεί πέρα χρειάζεται εκ μέρους της ελληνικής πολιτείας μια επιθετική πολιτική, την οποία δεν την έχει.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε πάρα πολύ. Ξέχασα να καλωσορίσω τον Υφυπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης κύριο Μιχάλη Καρχιμάκη, ο οποίος όχι μόνο είναι εδώ, αλλά ενδιαφέρθηκε άμεσα και για τα πρακτικά! Επομένως πάμε καλά. Ο κος Καφετζόπουλος.

Αντώνης Καφετζόπουλος

Να συμπληρώσω κάτι, δυο πράγματα. Καταρχάς να ζητήσω συγνώμη για το ότι υπερέβην το χρόνο, μίλησα για 14 λεπτά, ίσως και παραπάνω. Αλλά πρέπει να κατανοήσετε, οι συνάδελφοι εδώ μέσα το ξέρουν, ότι λίγο-πολύ εκπροσώπησα ένα έτος πολύ έντονων και πολύ παραγωγικών ζυμώσεων, από άποψη ιδεών και δομών, στο χώρο των Ελλήνων κινηματογραφιστών.

Ήταν μια πολύ σημαντική χρονιά αυτή για εμάς. Και τα αποτελέσματα ήταν πολλά, ποικίλα, δεν έχουμε τελειώσει φυσικά. Το θεωρούμε όλοι μια αρχή. Ο λόγος που μίλησα τόσο πολύ ήταν αυτός.

Το δεύτερο, ένα σημείο μόνο το οποίο το ανέφερα τηλεγραφικά. Η Ελληνική Ακαδημία Κινηματογράφου, σε συνεργασία με αυτή την ομάδα που ίσως όλοι ξέρετε, που ονομάζεται «Κινηματογραφιστές στην Ομίχλη», έχει στα σκαριά μια πολύ ενδιαφέρουσα –θα τολμούσα να πω την κλισέ και χιλιοφορεμένη έκφραση «επαναστατική» ιδέα– για την ανώτατη παιδεία των τεχνών. Των επαγγελματιών γύρω από τον κινηματογράφο.

Είναι μια ιδέα μη κρατική. Δεν ζητάμε από το κράτος να ιδρύσει άλλο ένα πανεπιστήμιο, είναι μια ιδέα που στηρίζεται πολύ στον εθελοντισμό των ανθρώπων που ασχολούνται με το σινεμά. Και θεωρητικά έχει ένα πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, ιδιαίτερα για όσους ασχολούνται ως δάσκαλοι με τα επαγγέλματα της τέχνης αλλά και ευρύτερα.

Είναι μια ιδέα που λίγο-πολύ φιλοδοξεί, μαζί με άλλες κινήσεις στην Ευρώπη και πιθανόν και στον κόσμο, που εγώ προσωπικά αγνοώ, να επαναπροσεγγίσει την ιδέα του πανεπιστημίου ξανά από την αρχή. Την ιδέα, δηλαδή, ενός ελεύθερου χώρου χωρίς περιορισμούς, όπου άνθρωποι, που έχουν να κάνουν με τα επαγγέλματα ή τις τέχνες, θα μεταδίδουν με τον καλύτερο και τον πιο

ελεύθερο τρόπο τις γνώσεις τους στη νέα γενιά, μη πουλώντας διπλώματα αντίδοτα στην ανεργία ή διαβατήρια στην ανεργία, αλλά μεταλαμπαδεύοντας γνώσεις και εμπειρίες.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε πολύ. Προσωπικά, αν μπορώ να πω, δεν πιστεύω ότι νοείται κράτος που δεν έχει τριτοβάθμια καλλιτεχνική εκπαίδευση. Παρόλα αυτά είναι εξαιρετικό να συνυπάρχουν και τα δύο. Γιατί δεν έχουμε παρά μόνο την Καλών Τεχνών.

Δεν μιλάω για θεωρητικές, μιλάω για πρακτικές σπουδές. Γιατί στα τμήματα θεατρολογίας, για παράδειγμα, πρακτικά κάνουν κάποιες –λίγες– ώρες την εβδομάδα, δεν βγαίνουν δηλαδή ηθοποιοί. Αλλά αυτή είναι μια άλλη κουβέντα.

Εύα Σταμάτη

Από το Μουσείο Παιδικής Τέχνης, είμαι η κυρία Σταμάτη. Ήθελα να πω ότι ακούμε πολύ ώρα για παιδεία — και προ ολίγου μίλησε και μια κυρία για τη νεολαία.

Εμείς ασχολούμεθα με παιδιά 5 έως 12 ετών. Και άκουσα και τον κ. Κακουλίδη να αναφέρει ότι η πατρίδα μας είναι η γλώσσα του λόγου και των τεχνών.

Στη γλώσσα, λοιπόν, αυτή υπάρχει δυνατότητα να συμπεριληφθεί δυναμικά, οργανωμένα και με πείρα 16 ετών η παιδική δημιουργία. Αυτή την παιδική δημιουργία αξιοποιεί εδώ και 16 χρόνια το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης σιωπηρά, σε χαμηλούς τόνους.

Το μουσείο αυτό είναι άγνωστο στο ευρύ κοινό στην Ελλάδα. Δεν ξέρω πόσοι από εσάς το έχετε επισκεφθεί, σας προσκαλούμε να το επισκεφτείτε, νομίζω θα σας εκπλήξει. Είναι όμως το μουσείο αυτό πολύ αγαπητό στα παιδιά που το επισκέπτονται, περίπου 7.000 παιδιά το χρόνο, με πρόγραμμα. Είναι αγαπητό στους γονείς, είναι αγαπητό στους εκπαιδευτικούς τους οποίους εκπαιδεύουμε εδώ και 15 χρόνια με 8μηνα σεμινάρια κάθε χρόνο και έχουμε εκπαιδεύσει περίπου 320 εκπαιδευτικούς συνολικά.

Και το μουσείο έχει αναγνωριστεί στο εξωτερικό με έκθεση έργων του διάρκειας 6 μηνών που πραγματοποιήθηκε στο ολυμπιακό μουσείο της Λοζάννης, όπου ένας Ζακ Ρογκ σήκωσε μια δάδα που του είχαμε προσφέρει και ήταν δώρο παιδιών.

Έχουμε κάνει δύο εκθέσεις στη Νέα Υόρκη, στο Λονδίνο, στο Στρασβούργο. Τα τελευταία δε χρόνια το μουσείο συνεργάζεται με την Tate. Και τον Οκτώβριο έχει προσκληθεί από το Μουσείο Παιδικής Τέχνης στη Χαμάτα Ιαπωνίας προκειμένου να ανταλλάξουμε εμπειρίες στο χώρο της παιδείας, της παιδικής τέχνης κλπ.

Θα μπορούσε λοιπόν το μουσείο να είναι ένας πρωτοποριακός πόλος έλξης και για τον τουρισμό μας και σίγουρα να είναι αναγνωρισμένο ως ο τελευταίος κρίκος στην πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας.

Αυτό θέλουμε να προτείνουμε, αυτό θα θέλαμε να ενημερώσουμε τις δύο κυρίες εδώ της Βουλής και να μην αργήσετε. Διότι τα περιθώρια τα χρονικά που έχουμε για να συνεχίσουμε να λειτουργούμε αξιοπρεπώς με τις δικές μας δυνατότητες περιορίζονται κάθε μέρα.

Ήδη λειτουργούμε 16 χρόνια με ελάχιστη, ελαχιστότατη κρατική βοήθεια. Ευχαριστώ πολύ.

Πέμη Ζούνη

Πολύ σημαντικό το έργο σας, κυρία Σταμάτη. Ο σχεδιασμός και ο συντονισμός είναι κάτι που μας απασχολεί ιδιαίτερα. Γιατί εκεί είναι που πάσχουμε. Έχετε απόλυτο δίκιο.

Ο κος Παναγιωτόπουλος.

Άλκης Παναγιωτόπουλος

Ευχαριστώ για τον χρόνο που μου δίνετε να εκφράσω ορισμένες απόψεις, συμπληρώνοντας κατά κάποιο τρόπο ορισμένα θέματα που εθίγησαν από προηγούμενους ομιλητές.

Με την ιδιότητα του διευθυντή ορχήστρας κατά κύριο λόγο, μπορώ να σας πω ότι υπάρχει μια εξαιρετική δυναμική στους Έλληνες συνθέτες σύγχρονης μουσικής και, σε μεγάλο βαθμό, σύγχρονης συμφωνικής μουσικής. Είναι κάτι το οποίο δεν ακούσαμε πολύ, διότι δεν συνηθίζεται να ακούμε και πολύ κλασική μουσική, πολύ περισσότερο δε σύγχρονη συμφωνική ελληνική μουσική.

Στην εισήγησή του εκθές ο κος Νίκος Λυγερός είπε ότι ένα έργο που παράγεται εάν δεν κοινοποιηθεί είναι ανύπαρκτο, είναι μη ον. Μπορώ να σας πω ότι έχουμε σήμερα σημαντικούς συνθέτες Έλληνες, δεν ξέρω αν είναι στο επίπεδο ενός Μπετόβεν ή ενός Μότσαρτ, αλλά σίγουρα σε πάρα πολύ υψηλό επίπεδο, συνθέτες οι οποίοι δεν έχουν ακούσει τα έργα τους που βρίσκονται στα συρτάρια.

Το περίεργο είναι ότι έχουμε ορχήστρες. Μια ορχήστρα χρειάζεται μια κάποια υποδομή για να λειτουργήσει. Είναι σχετικά δύσκολο να έχουμε ιδιωτικές ορχήστρες. Έχουμε όμως κρατικές ορχήστρες.

Οι κρατικές ορχήστρες παράγουν ένα έργο. Το έργο το οποίο παράγουν θα μπορούσε να είναι πολύπλευρα πλουσιότερο. Χαίρομαι για την εισήγηση του Θόδωρου Αντωνίου που είναι μεγάλη προσωπικότητα στη μουσική και φίλος, αν είχε λίγο περισσότερο χρόνο θα σας μιλούσε περισσότερο βεβαίως και για τα θέματα αυτά.

Αναφέρω κάτι το οποίο είναι γεγονός, είχε συμβεί πριν από 5 περίπου χρόνια. Είχαμε κάνει από κοινού και με την Ένωση Ελλήνων Μουσουργών της οποίας επίσης είμαι μέλος, Πρόεδρος είναι ο κος Αντωνίου, μια πρόταση προς στις ορχήστρες της ΕΡΤ, έναν διετή προγραμματισμό για

την προώθηση της ελληνικής μουσικής. Αυτό έγινε πριν από τις εκλογές του 2004, συγκεκριμένα, θυμάμαι. Υπήρξαν πολύ καλές προθέσεις από όλες τις πλευρές αλλά τίποτα δεν έγινε.

Αναφέρομαι, επίσης, στο γεγονός ότι εκκρεμεί εδώ και πολλά χρόνια μια θέση καλλιτεχνικού διευθυντή στα μουσικά σύνολα της ΕΡΤ, νομίζω το έθεσε ο κος Καφετζόπουλος αν δεν κάνω λάθος, ότι δεν είναι λογικό να υπάρχουν οργανισμοί χωρίς καλλιτεχνική διεύθυνση, με αποτέλεσμα να μην έχουμε τη δυνατότητα προώθησης ενός έργου το οποίο ούτως ή άλλως υπάρχει, είναι δεδομένο.

Πρέπει, λοιπόν, να βρούμε κάποιους τρόπους ούτως ώστε μέσα από τις κρατικές ορχήστρες –που σημαίνει τι; ότι δεν ξοδεύουμε ούτε ένα ευρώ διότι οι ορχήστρες αυτές χρηματοδοτούνται από το κράτος– να προωθήσουμε τη μουσική, να αναπτύξουμε την άμυλα, τον διαγωνισμό και να περιορίσουμε τον διαγκωνισμό.

Είναι πράγματα τα οποία μπορούν να συμβούν με καλή θέληση από όλους μας. Ευχαριστώ πολύ.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε κύριε Παναγιωτόπουλε που ακούστηκαν όλα αυτά.

Λίλα Ντε Τσάβες

Ευχαριστώ πολύ. Καταρχάς θερμά συγχαρητήρια και στις δύο. Είσαστε εκλεκτές και γενικά επί του πρακτικού. Αυτό λοιπόν μας δίνει πολλές ελπίδες ότι αυτό το τριήμερο δεν θα παραπεμφθεί απλώς στις καλένδες.

Όπως είπα, ονομάζομαι Λίλα Ντε Τσάβες, είμαι Πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Φίλων Μουσείων, ο χώρος μου είναι το Μουσείο Μπενάκη και είμαι και Γενική Γραμματέας της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Φίλων Μουσείων.

Με την ιδιότητά μου αυτή, βεβαίως, προβάλλω την Ελλάδα και αυτό εννοείται. Στην πρόσφατη συνάντησή μας –κάθε χρόνο συναντιόμαστε σε μια μεγάλη πόλη του κόσμου από Σιγκαπούρη, Μόσχα μέχρι Νήσο του Πάσχα– που πραγματοποιήθηκε στη Λισσαβόνα, μας τίμησε με την παρουσία της η Πρόεδρος του διεθνούς οργανισμού ICOM, International Council of Museums, δηλαδή πρόκειται για τους επαγγελματίες.

Πάντοτε διακαής μου πόθος ήταν να συνδεθούν οι φίλοι, η ιδέα των φίλων μαζί με τους επαγγελματίες διότι αυτό είναι μια δυσκολία. Δηλαδή πώς να υπάρξει αυτή η αγαστή συνεργασία.

Με την πάροδο των ετών, εδώ και 20 χρόνια και με τη βοήθεια του Υπουργείου Πολιτισμού, λυπάμαι που η κυρία Μενδώνη δεν είναι εδώ γιατί την ξέρω από παλιά, καταφέραμε η να υιοθετηθεί η πρόταση της Ελλάδος, να υπάρξει, δηλαδή, από τις κτιριολογικές μελέτες στα κρατικά

μουσεία της χώρας γραφείο φίλων. Αυτό σημαίνει ότι αναβαθμίζεται η ιδέα της κοινωνίας των πολιτών μέσα στα μουσεία γιατί, ουσιαστικά, για αυτό μιλάμε από το πρωί.

Καταφέραμε να υλοποιήσουμε αυτή την ιδέα, η οποία ξεκίνησε με το νέο αρχαιολογικό μουσείο Πατρών, όπου εκεί υπάρχει ένα τέτοιο γραφείο. Όπως, δηλαδή, παλαιότερα δεν υπήρχαν καταστήματα, δεν υπήρχαν κυλικεία, δεν υπήρχαν χώροι για εκπαιδευτικά προγράμματα. Τώρα όλα αυτά γίνονται. Συν τα γραφεία των φίλων.

Δεν ήξερα στα συμβούλιά μας τι απήκηση είχε αυτό. Μου είχαν πει οι Πορτογάλοι πέρυσι και οι Ιταλοί «βοήθησέ μας και εμάς να κάνουμε και εμείς αντίστοιχα γραφεία στα δικά μας». Γιατί οι Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα, έχουν εθελοντές. Όλα τους τα μουσεία ουσιαστικά είναι ιδιωτικού δικαίου τα περισσότερα, ελάχιστα είναι κρατικά και βρίσκονται στην Ουάσινγκτον.

Αλλά για τις άλλες χώρες τις ευρωπαϊκές που έχουν κρατικά μουσεία, αυτό τους ήταν εξαιρετικά προσφιλές. Την περασμένη εβδομάδα που ήμασταν στη Λισσαβόνα, σπκώνεται ο Γάλλος ο Αντιπρόεδρος της παγκοσμίου και λέει ότι αυτή τη στιγμή χτίζονται κάπου 20 μουσεία στη Γαλλία. Και εγώ λέει, παίρνοντας από το θάρρος από την πρόταση της Ντε Τσάβες έκανα μια επερώτηση στον Μιτεράν –που είναι ο Υπουργός Πολιτισμού της Γαλλίας– και τι γίνεται, γραφείο φίλων έχετε μεριμνήσει να υπάρξει; Και αυτό έγινε ολόκληρη ιστορία.

Θέλω να σας δώσω να καταλάβετε ότι στο ζήτημα αυτό η Ελλάδα προηγείται. Έρχονται, λοιπόν, οι Ισπανοί και ζητούν αυτό το πράγμα, έρχονται οι Πορτογάλοι, οι Ιταλοί.

Αυτό το θεωρώ πολύ αισιόδοξο για εμάς και αισθάνομαι και πολύ συγκινημένη που καταφέραμε να προηγουμένθα σε αυτή την πρόταση.

Το άλλο επίσης σημαντικό είναι ότι εκπροσωπώ τη χώρα μας στο ICOM ως μέλος της ομάδας για τουρισμό και πολιτισμό. Επομένως, βρίσκομαι στη διάθεσή σας και μπορώ να σας δώσω όποια πληροφορία θέλετε. Έχουν βγει, για παράδειγμα, guidelines. Ευχαρίστως, λοιπόν, να σας καταθέσω πληροφορίες για όλα αυτά που γίνονται σε διεθνές επίπεδο

Ευχαριστώ.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε. Είναι πολύτιμη αυτή η προσφορά κυρία Ντε Τσάβες, ευχαριστούμε πολύ.

Βιβή Βασιλοπούλου

Ευχαριστώ πολύ, το όνομά μου είναι Βιβή Βασιλοπούλου και είμαι Αρχαιολόγος.

Ήθελα να βάλω μια διάσταση στο τρίπτυχο πολιτισμός –περιβάλλον– τουρισμός. Τη διάσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης, μεταξύ προθέσεων και εφαρμογής. Την απόσταση ανάμεσα στο μέτρο και τα μέτρα τα τετραγωνικά όταν πρόκειται για γη και τα κυβικά όταν πρόκειται για τσιμέντο.

Προκαταβολικά, θα πω ότι δεν είναι καλό πράγμα να γκρινιάζουμε αλλά δεν είναι καθόλου καλό να ξεχνάμε. Μαραθώνας. Αναφέρθηκαν και εκθές δύο ομιλητές ότι εφέτος είναι ένα επετειακό έτος.

Όμως, Μαραθώνας 2004. Ξαναέγινε το μουσείο, έγινε δίπλα ένα στέγαστρο, ο κος Τριανταφύλλου είναι εδώ, συνεργαστήκαμε πολύ ωραία ως εκεί καλά. Έγιναν και πράγματα όμως πολλά τα οποία πλήγωσαν και επιβάρυναν τον Μαραθώνα με στόχο τους τουρίστες. Και ύστερα τι έγινε; Οι κωπηλάτες έφυγαν, οι ποδηλάτες δεν ήρθαν και οι τουρίστες δεν ήρθαν. Οι αστοχίες όμως έμειναν.

Και σχετικά με το σύγχρονο πολιτισμό, λυπάμαι που δεν είναι εδώ ο κος Γεωργουσόπουλος, στα τόσα που είπε ότι δεν υπάρχουν θα ήθελα να προσθέσω ότι δεν υπάρχει και ένα μουσείο θεάτρου, αρχαιολογικό ή διαχρονικό, αν θέλετε. Και υπάρχουν πάρα πολλά πράγματα προορισμένα για εκεί. Με τον κ. Λούκο το έχουμε ήδη συζητήσει, χαίρομαι που το ακούει για μια ακόμη φορά.

Ευχαριστώ πάρα πολύ και συχαίρω.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε πάρα πολύ. Κάθε λόγος σας είναι και ένα καμπανάκι. Γι' αυτό το θέμα του θεατρικού μουσείου γκρινιάζουμε, φωνάζουμε, τώρα πιστεύουμε ότι θα πάρει μπρος...

Ο κος Τσάκωνας ήθελε να κάνει μια μικρή παρέμβαση.

Ιάσων Τσάκωνας

Καλησπέρα και από εμένα και συγχαρητήρια για την όλη πρωτοβουλία. Εγώ νομίζω ότι οι θεματικές του συνεδρίου είναι πάρα πολύ ενδιαφέρουσες. Απλώς, πριν κλείσει αυτή η ενότητα ή κλείνοντας αυτή την ενότητα όπου ακούσαμε όλες τις πτυχές του ελληνικού πολιτισμού, του σύγχρονου πολιτισμού, έχω μείνει λίγο με μια απορία. Τελικά ποιο είναι το καινούργιο όραμα που θα θέλαμε να προβάλουμε;

Δηλαδή, θεωρώ ότι χρειαζόμαστε μια καινούργια ταυτότητα για τον σύγχρονο ελληνικό πολιτισμό που, βέβαια, έχει όλες αυτές τις πτυχές, ότι γενικά και εσωτερικά πρέπει να υπάρξει ένα καινούργιο όραμα ώστε να βγούμε από αυτή την κατάθλιψη που ανέφερε κάποιος ομιλητής νωρίτερα, το οποίο νομίζω είναι σαφές το τελευταίο εξάμηνο.

Αλλά νομίζω ότι αυτή η κατάθλιψη δεν είναι και τυχαία. Το ότι είμαστε σε αυτή την κρίση και τη γενικότερη κρίση δεν είναι τυχαίο. Πρέπει να αναζητήσουμε μια καινούργια ταυτότητα όλοι μαζί την οποία να προβάλουμε και εσωτερικά και αφού τη ζήσουμε και επανέλθουμε στις δυνάμεις μας και στο κέφι μας και στη δημιουργικότητα, να μπορούμε να την εξαγάγουμε με τον καλύτερο δυνατό βαθμό.

Δηλαδή, βλέποντας τους ανθρώπους που έρχονται το καλοκαίρι –και ζω και εγώ και κάνω κάποια πράγματα με τα νησιά– παρατηρώ ότι θέλουν να έρθουν απλώς να ζήσουν αυτό που έχουμε εμείς. Κάτι το οποίο εμείς παίρνουμε πολλές φορές σαν δεδομένο.

Και η ζωή εδώ δεν είναι μόνο η θάλασσα και ο ήλιος και όλα αυτά, είναι αυτό που υπάρχει γύρω μας και αυτό που θέλουμε να αναπτύξουμε. Οπότε, όσο είμαστε σε μια κατάθλιψη νομίζω ότι όντως σκάβουμε το λάκκο μας ακόμα περισσότερο.

Όπως σωστά έχετε αναφέρει στο πρόγραμμα του συνεδρίου, η σύγχρονη δημιουργία είναι προστιθέμενη αξία, αλλά για εμένα είναι προστιθέμενη αξία πρώτα για το εσωτερικό και μετά για την εξωτερική κατανάλωση. Αυτό ήθελα απλώς να καταθέσω.

Ευχαριστώ.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστούμε και εμείς. Κλείνοντας, λοιπόν, αυτή την ενότητα την τόσο ζωντανή –συμφωνώ ότι δεν θα μπορούσε μέσα σε αυτές τις λίγες ώρες να διατυπωθεί το όραμα ή η ταυτότητα– όμως το ζητούμενο που έχει ικανοποιηθεί πλήρως, κατά τη γνώμη μου, είναι ότι εστιάζουμε σε αυτό το ζητούμενο. Δηλαδή αυτό είναι το μεγάλο κέρδος. Γιατί σε λίγες ώρες βεβαίως δεν θα μπορούσε αυτό να ανιχνευθεί, ούτε να δρομολογηθεί.

Αλλά το γεγονός ότι διατυπώνουμε, οργανώνουμε και σχεδιάζουμε –και αρχίζουμε και εστιάζουμε– στο θέμα είναι το μεγάλο κέρδος.

ΜΕΡΟΣ 4ο

Η Πολιτική και Οικονομική Διάσταση του Πολιτισμού

Εισαγωγή

Παύλος Τσίμας

Ευχαριστώ πολύ την Μάγια Τσόκλη και την Πέμη Ζούνη, δύο εξαιρετικές κυρίες της Ελληνικής Βουλής και δυο πολύ καλές φίλες, για την τιμή να με καλέσουν να προσπαθήσω να συντονίσω μια ενότητα που έχει εξαιρετικά ενδιαφέρον περιεχόμενο και πολύ ενδιαφέροντες ομιλητές.

Και για αυτό και εγώ θα περιμένω να τους ακούσω και θα τους αφήσω να προσδιορίσουν εκείνοι το περιεχόμενο αυτής της ενότητας. Σας λέω μόνο τον τίτλο, θα τον έχετε διαβάσει, είναι «Η πολιτική και οικονομική διάσταση του πολιτισμού».

Και η μεν οικονομική διάσταση του πολιτισμού είναι λιγάκι ευκολότερο να προσδιοριστεί. Το μυαλό όλων μας πάει σε εκείνη την περίφημη φράση, που νομίζω ότι είναι της Μελίνας, ότι ο πολιτισμός είναι η μόνη βαριά βιομηχανία που έχει η χώρα. Την επαναλαμβάνω με δισταγμό γιατί αυτό παθαίνουν οι ωραίες φράσεις, όταν τις επαναλαμβάνουμε και δεν κάνουμε τίποτα για να ανταποκριθούμε στο περιεχόμενό τους φθείρονται και γίνονται κλισέ.

Συνεπώς, αναζητούμε ιδέες, προτάσεις, τρόπους ώστε αυτή η παλιά ωραία κουβέντα να γίνει λιγάκι πιο πραγματική και είναι επείγον, ειδικά σε μια περίοδο όπου, πραγματικά, δεν έχουμε και από πολλές μεριές να προσδοκούμε οικονομική ανάπτυξη ή έστω αντίσταση στην οικονομική ύφεση.

Τώρα, όσον αφορά στην πολιτική διάσταση του πολιτισμού, υποθέτω ότι το μυαλό όλων πάει πρωτίστως στη διεθνή πολιτική, δηλαδή στη διπλωματία. Το άκουσα και προηγουμένως και φαντάζομαι ότι είναι στο μυαλό όλων ότι, ειδικά σε μια περίοδο σαν αυτή που ζούμε, η πολιτική διάσταση του πολιτισμού είναι πρωτίστως εσωτερική.

Δηλαδή, σε μια περίοδο όπου η κρίση κάνει τους ανθρώπους να χάνουν τη γη κάτω από τα πόδια τους, να αισθάνονται ότι κλονίζονται όλες οι βεβαιότητες πάνω στις οποίες είχαν οικοδομήσει τη ζωή τους, μεγάλες βεβαιότητες ή μικρές, απλές, καθημερινές βεβαιότητες. Παράγεται θυμός, παράγεται μελαγχολία, αλλά επίσης παράγεται μια απότομη απώλεια του αισθήματος της αυτοπεποίθησης και μια ακόμη μεγαλύτερη απώλεια του αισθήματος της συλλογικότητας, του να ζούμε όλοι μαζί.

Και αυτά είναι πράγματα που μόνο η τέχνη, ειδικότερα, και ο πολιτισμός, ευρύτερα, μπορούν να αναπληρώσουν. Συνεπώς, νομίζω ότι σε αυτές τις μέρες που ζούμε, και, δυστυχώς, δεν είναι σύντομες, δεν θα εκμετρηθούν γρήγορα, η πολιτική διάσταση του πολιτισμού, αν υπάρχει, αν πρέπει να την αναζητήσουμε, πρέπει να την αναζητήσουμε κυρίως για να σταθούμε εμείς στα

πόδια μας, για να σταθεί ο τόπος στα πόδια, οι άνθρωποι να σταθούν στα πόδια τους. Και δευτερευόντως, για να κερδίσουμε μεγάλες πολιτικές μάχες στη διεθνή πολιτική σκακιέρα.

Αλλά, ξαναλέω, θα ακούσω τους εισηγητές και θα περιμένω από αυτούς να προσδιορίσουν το περιεχόμενο. Λοιπόν, σύμφωνα με το πρόγραμμα πρώτος εισηγητής ήταν ο κος Κουβέλης, αλλά λόγω του ότι ήταν υποχρεωμένος να λείπει στο εξωτερικό, θα ήθελα να δώσω πρώτα το λόγο στον εκπρόσωπο του Υπουργείου Εξωτερικών. Είναι ο κος Τζανάκης, είναι Εμπειρογνώμων και είναι Πολιτιστικός Σύμβουλος του Υπουργείου Εξωτερικών.

Πολιτική και πολιτισμός – Ελληνική πολιτιστική διπλωματία

Δημήτρης Τζανάκης

Εκ μέρους του Υφυπουργού Εξωτερικών κ. Κουβέλη, ο οποίος δεν μπόρεσε να παραστεί στην σημερινή συνεδρίαση λόγω ανειλημμένης υποχρέωσης στο εξωτερικό, σας μεταφέρω τις θερμές ευχαριστίες και τα συγχαρητήριά του για την ανάληψη μίας τέτοιας πρωτοβουλίας που πρώτη φορά λαμβάνει χώρα στο κτίριο του Εθνικού Κοινοβουλίου και που συνεισφέρει στο γόνιμο προβληματισμό και στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων επ' ωφελεία των δύο κρίσιμων πυλώνων της Ελληνικής Πολιτείας: του Τουρισμού και του Πολιτισμού.

Είναι για μένα ιδιαίτερη τιμή που παρευρίσκομαι σήμερα εδώ, μαζί σας, προκειμένου να σας ενημερώσω σχετικά με θέματα που άπτονται της πολιτικής διάστασης του πολιτισμού και συγκεκριμένα για την πολιτιστική διπλωματία και για την εξωτερική πολιτιστική πολιτική.

Στην ομιλία αυτή, αφού οριοθετηθούν οι έννοιες της Εξωτερικής Πολιτιστικής Πολιτικής και της Πολιτιστικής Διπλωματίας, θα γίνει αναφορά στη σύγχρονη Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, παραθέτοντας ενδεικτικά παραδείγματα για να γίνει κατανοητό το πως αυτή ασκείται στην πράξη, ενώ τέλος θα κατατεθούν και συγκεκριμένες προσωπικές προτάσεις και εκτιμήσεις κατά παράκληση των οργανωτών του συνεδρίου. Υπενθυμίζω πως είναι η δεύτερη μόλις φορά που παρευρίσκομαι σε συνέδριο με θέμα (και) την πολιτιστική διπλωματία στην χώρα μας, αφού το προηγούμενο σχετικό συνέδριο διοργανώθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών πριν από δεκατρία (13) ολόκληρα χρόνια (Απρίλιος '97).

Όπως γνωρίζετε, η εξωτερική πολιτική προσδιορίζει τους στόχους και χαράσσει τις κατευθυντήριες γραμμές των εξωτερικών σχέσεων μιας χώρας και είναι έργο των εκάστοτε Κυβερνήσεων, ενώ η διπλωματία παρέχει τα μέσα και τις μεθόδους για την εκπλήρωση των προσδιορισθέντων στόχων.

Η διάκριση αυτή ισχύει για όλες τις εκφάνσεις της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας, που στην εποχή μας είναι πολυσχιδής, αναγκαία και απαιτητική όσο ποτέ άλλοτε.

Κατ' αναλογία, εξωτερική πολιτιστική πολιτική ενός κράτους είναι ο *επιτελικός σχεδιασμός* της χρήσης στοιχείων (ή γνωρισμάτων ιδιαιτερότητας) του πολιτισμού της κοινωνίας που εκπροσωπεί, με σκοπό την προβολή και την ενίσχυση των θέσεων του στο διεθνές σύστημα, τη διαμόρφωση θετικής εικόνας στη διεθνή κοινή γνώμη και την επικοινωνία ή διάδοση των αξιών του σε άλλα κράτη, έτσι ώστε να συσφιγχθούν οι σχέσεις με τους άλλους λαούς και να εμπεδωθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και αλληλοκατανόησης.

Τέτοια στοιχεία μπορούν να είναι οι τέχνες, η πολιτιστική κληρονομιά, η γλώσσα, οι πολιτισμικές αξίες και τα πολιτιστικά αγαθά, αφού ο Πολιτισμός αναφέρεται σε όλες τις εκδηλώσεις του ανθρώπινου βίου.

Η μεθοδική, συστηματική και ιεραρχημένη *διαχείριση* των εν λόγω στοιχείων κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής καλείται Πολιτιστική Διπλωματία.

Λογική συνέπεια των ανωτέρω, αποτελεί η διαπίστωση ότι η εξαγωγή και αξιοποίηση του εγχώριου πολιτιστικού προϊόντος, του *πολιτισμικού αποθέματος* και του *πολιτιστικού κεφαλαίου* καθώς και η χρησιμοποίηση των (ελληνικών) αξιών που μεταφέρει κάθε πολιτιστικό αγαθό ή δράση, έχει σαν στρατηγικό σκοπό την εμπέδωση των μονίμων στόχων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Στη νέα παγκοσμιοποιημένη και τεχνολογικά προηγμένη εποχή και μέσα στη ρευστότητα των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δομών που προκαλούν τις αντιθέσεις και τις συγκρούσεις, ο Πολιτισμός, προβάλλει ως το πιο αξιόπιστο μέσο ουσιαστικής επαφής και διαλόγου, ιδιαίτερα για μία χώρα όπως η Ελλάδα, της οποίας η ταυτότητα και η πολιτιστική κληρονομιά για την δημοκρατία, τους θεσμούς και τον διάλογο ενώνει τους λαούς και αποτελεί προνομιακό πεδίο δράσης.

Ειδικότερα, ο Διαπολιτισμικός Διάλογος, βασικό στοιχείο της κοινωνικής συνοχής στις σύγχρονες κοινωνίες, αν και προβάλλει εθνικές και περιφερειακές ταυτότητες μπορεί, με κατάλληλες προϋποθέσεις και σωστούς χειρισμούς, αφενός να διαφυλάξει την σταθερότητα και την ειρήνη, λειτουργώντας αποτρεπτικά σε ιστορικές, γλωσσικές, θρησκευτικές και συνειδησιακές διαμάχες οι οποίες συχνά μετατρέπονται σε ανεξέλεγκτο παράγοντα αστάθειας και περιφερειακών εντάσεων και αφετέρου να λειτουργήσει (και) ως δυναμικό υπόστρωμα της ελληνικής επιχειρηματικότητας, με καταλυτική επίδραση στην διαμόρφωση του πολιτικού γίνεσθαι, της ανάπτυξης και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή.

Στο σημείο αυτό τονίζεται η ιδιαίτερη ταυτότητα και φυσιογνωμία του Ελληνικού Πολιτισμού, του οποίου η διαχρονικότητα και οι οικουμενικές αξίες, μεταξύ των οποίων κυρίαρχη θέση κατέχει ο σεβασμός στην διαφορετικότητα, έχουν κατοχυρώσει την ιστορική του θέση στο παγκόσμιο πολιτιστικό στερέωμα και μπορούν να λειτουργήσουν σήμερα ως δομικά στοιχεία για την συμβολή στην ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία μεταξύ των λαών.

Η Πολιτιστική Διπλωματία, οι διεθνείς σχέσεις μας στους τομείς του Πολιτισμού και της Παιδείας με την ευρύτερη έννοια, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη διεθνή εικόνα της χώρας μας, με την φυσιογνωμία που προβάλλει προς τους άλλους λαούς (*branding*) και με τις γέφυρες που κτίζει προς όφελός της. Η προβολή του πολιτισμού μας, η αξιοποίηση των αμφίδρομων πολιτιστικών συγγενειών μας με άλλες χώρες, αποτελεί το ήπιο και αποτελεσματικότερο όπλο της διπλωματίας μας (*soft policy*), λειτουργώντας ως «*έξυπνη ισχύς*» και ως διπλωματία γοήτρου, ιδιαίτερα σε μία τόσο κρίσιμη για την χώρα μας περίοδο, κατά την οποίαν η αποκατάσταση της διεθνούς αξιοπιστίας και του κύρους της πρέπει να αποτελέσει κύριο άξονα εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού.

Στην απαρχή του 21^{ου} αιώνα, η κοινωνία της γνώσης σ' έναν αναδυόμενο κόσμο όπου οι ιδέες αποκτούν μείζονα σημασία, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η κατάρρευση των παλαιών συνόρων και των διαχωριστικών γραμμών, οι ραγδαίες εξελίξεις στο χώρο της επικοινωνίας και των τεχνολογιών, οι πολυπολιτισμικές συγκλίσεις και ιδιαιτερότητες και η εμβέλεια της πνευματικής ακτινοβολίας κάθε κράτους καθιστούν αναγκαία μια νέα προσέγγιση για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής. Ο Πολιτισμός μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο για την ενίσχυση της θετικής εικόνας της χώρας μας στο εξωτερικό, που με την σειρά της θα έχει καθοριστική επίπτωση στην προάσπιση των εθνικών μας συμφερόντων.

Η ελληνική παιδεία και η πολιτιστική κληρονομιά μας αφενός και η σύγχρονη καλλιτεχνική και πνευματική δημιουργικότητα αφετέρου, σαν αδιάσπαστες όψεις της ελληνικής πολιτιστικής παραγωγής, μπορούν να λειτουργήσουν ως ισχυρά όπλα πολιτιστικής διπλωματίας, δημιουργώντας τους όρους ευρύτερης κατανόησης και θετικής αντιμετώπισης των εθνικών μας θέσεων από την διεθνή κοινότητα.

Στο νέο πολυπολικό τοπίο των διεθνών σχέσεων έχει δημιουργηθεί ένα ευμετάβλητο πολιτικό σκηνικό, στο οποίο η χώρα μας καλείται να κάνει αισθητή την παρουσία της, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της που είναι, μεταξύ άλλων, ο Πολιτισμός και η Παιδεία σε συνεργασία, εκτός των άλλων, με την *οικονομική, αναπτυξιακή, εκκλησιαστική, ψηφιακή, αθλητική και δημόσια διπλωματία*. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να συνεκτιμηθούν και κάποιες εξαιρετικής σημασίας παράμετροι όπως:

- α) η προνομιούχος ιδιαιτερότητα της χώρας μας στην ευρύτερη περιοχή, λόγω της ιδιότητάς της ως *θεματοφύλακα* της Ελληνορθόδοξης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ανά τον κόσμο,
- β) η ύπαρξη ενός *δημιουργικού και καινοτόμου ομογενειακού δυναμικού* που συνδέεται με το εθνικό κέντρο (και) μέσω της παλαιάφιας σχέσης του με την Ορθοδοξία,
- γ) η ανάγκη μετατροπής της πολιτιστικής (και γλωσσικής) πολυμορφίας από πόλο αντιπαράθεσης, ρήξης και έντασης σε κινητήρια δύναμη της *«οικονομίας του πολιτισμού»* με έμφαση στην περιφερειακή πολιτιστική συνεργασία,
- δ) η διαφορετική, πολιτιστική, ενίοτε και θρησκευτική, ταυτότητα και αξιακή κλίμακα των όποιων μεταναστευτικών ροών προς τη χώρα μας και
- ε) η θετική εικόνα της χώρας μας ως στερούμενης νεοαποικιακής παράδοσης. Επιπροσθέτως, η διάδοση και η προβολή της ελληνικής γλώσσας μέσω της δημιουργίας και ενίσχυσης των *Εδρών, Τμημάτων και πυρήνων εκμάθησης των (Νεο)ελληνικών Σπουδών*, αποτελεί ένα από τα βασικότερα πεδία της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Η ιεράρχηση των προτεραιοτήτων μας στον τομέα αυτό, διαμορφώνεται κυρίως με γνώμονα την παρουσία του ελληνικού στοιχείου σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές, είτε ως αποτέλεσμα μετανάστευσης, είτε ως ιστορική παρουσία στον συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο (με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το δίκτυο των ιστορικών εκπαιδευτηρίων της δια-

σποράς), είτε ως επιχειρηματικότητα. Μέλημά μας είναι η διατήρηση των πολιτιστικών δεσμών με την Ελλάδα, η αφύπνιση της ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας καθώς και η διασύνδεση με δυνατότητες καλύτερης επαγγελματικής απασχόλησης/ανέλιξης (π.χ. Βαλκάνια).

Η ελληνική γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε χωρίς διακοπή επί πολλούς αιώνες, έχοντας χαρακτηριστική ποιότητα σκέψης, γραπτή παράδοση και συνέχεια, αποτελεί πολύτιμο όχημα αλλά και φορέα και δημιουργό πολιτισμού, καθώς και κυρίαρχο συστατικό εθνικής ταυτότητας, που οδηγεί σε αυτογνωσία και συνείδηση πολιτιστικής καταγωγής, λειτουργώντας έτσι πολιτικά ως **πολλαπλασιαστικός παράγοντας εθνικής ισχύος**.

Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί και νέα θεσμικά «εργαλεία», όπως π.χ. η *Κοινωνία των Πολιτών*, η οποία βάσει της αρχής «think globally – act locally» και μέσω των *αδελφοποιήσεων* και των διεθνών συνεργασιών των ΟΤΑ, των ΜΚΟ και των εκπαιδευτικών μονάδων ή/και Ιδρυμάτων αναδεικνύεται σε σημαντικό μέσο δημιουργίας και εδραίωσης πλέγματος σχέσεων γνωριμίας, κατανόησης, φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των λαών.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι, η εξωτερική πολιτιστική πολιτική μας βασίζεται στις εξής συνιστώσες:

- Στη *γεωπολιτική θέση*. Η ιστορική και πολιτισμική παράδοση της χώρας μας αποτελούν ιδιαίτερο συγκριτικό πλεονέκτημα, για να λειτουργήσει ως κόμβος επικοινωνίας και προσέγγισης μεταξύ ενός ευρύτερου γεωγραφικού χώρου που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, του Παρευξενίου χώρου, της Μεσογείου και του Αραβικού κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η προσπάθεια για την ανάδειξη της ελληνικής παρουσίας και την αξιοποίηση των κοινών ιστορικών και πολιτισμικών καταβολών στην ανωτέρω ευρύτερη γεωγραφική περιοχή.
- Στην αναγνώριση του *πολιτισμού* και τυπικά πλέον, ως *βασικού πυλώνα* της ευρωπαϊκής ενοποίησης και σημαντικής παραμέτρου κατά τη χάραξη και υλοποίηση των κοινών πολιτικών. Παράλληλα με τον σεβασμό της πολιτισμικής πολυμορφίας, δεν πρέπει να υποτιμάται το γεγονός ότι η πνευματική και πολιτισμική κληρονομιά της Ελλάδας και οι οικουμενικές αξίες που αυτή πρεσβεύει (π.χ. Πολιτεία, Δημοκρατία, Ολυμπιακή και Δελφική Ιδέα), αποτελούν μια κοινή καταβολή της σύγχρονης ευρωπαϊκής ταυτότητας και κατ' επέκταση του Παγκόσμιου Πολιτισμού.
- Στην ανάδειξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας και της συνεισφοράς του Βυζαντίου και της Ορθοδοξίας ως ισότιμης συνιστώσας, στην ιστορία του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου πολιτισμού που εδράζεται στέρεα πάνω στην ελληνορωμαϊκή παράδοση. Αποτελεί ιδιαίτερη προτεραιότητα, με εμβέλεια τόσο στον εγγύς γεωγραφικό χώρο όσο και στις κοινωνίες στις οποίες ζούν οι μεγάλες κοινότητες του ελληνισμού της διασποράς. Η ύπαρξη των *Πρεσβυγενών Πατριαρχείων* στην ευρύτερη περιοχή, με δικαιώματα που απορρέουν από μακράιωνες ιστορικές παραδόσεις, δίνει στη χώρα μας ένα στρατηγικό πλεονέκτημα σε ένα διεθνές, μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον, επί τη βάσει των νέων συνιστα-

μένων των πολυπολιτισμικών μεταβολών, ακρογωνιαίο λίθο των οποίων συνιστούν τα θρησκευόμενα. Η εκκλησιαστική δικαιοδοσία των Πρεσβυγενών Πατριαρχείων που εκτείνεται σε όλες τις ηπείρους και χαρακτηρίζεται από διαχρονικότητα και από την διαφορά μεταξύ του εκκλησιαστικού και του πολιτικού χρόνου, την καθιστά πολύτιμη συνιστώσα στο πεδίο της πολιτιστικής διπλωματίας, ιδίως στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής παγκοσμιοποιημένης κοινότητας, όπου ο *διαπολιτισμικός* και ο *διαθρησκευτικός διάλογος* έχουν εξελιχθεί σε χρήσιμα εργαλεία άσκησης προληπτικής διπλωματίας, υπό την έννοια της πρόληψης, αποφυγής και αποκλιμάκωσης τοπικών, περιφερειακών και διεθνών εντάσεων.

- Στον *ελληνισμό της διασποράς*. Αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της διεθνούς θέσης της Ελλάδας, με ερείσματα στο πολιτικό, οικονομικό και πνευματικό περιβάλλον των χωρών υποδοχής. Η κοινή συνείδηση των Ελλήνων της διασποράς εδράζεται στην παιδεία και τον πολιτισμό. Οι ενέργειές μας στοχεύουν στη διαμόρφωση μιας νέας αποτελεσματικής σχέσης μεταξύ εθνικού κέντρου και απόδημου ελληνισμού, που λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές, γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες των αποδήμων, ιδιαίτερα της νεότερης γενιάς. Αναφερόμαστε στην πολιτική όχι ενός κλειστού ελλαδοκεντρικού πολιτισμού, αλλά σ' εκείνη που αντιλαμβάνεται και αναγνωρίζει τον πολιτισμό του ελληνισμού και της δημιουργικής συνεισφοράς του, εντός και εκτός του εκάστοτε θεσμικού πλαισίου και μέσω και της *Κοινωνίας των Πολιτών*.
- Στην *εμπορική ναυτιλία*. Η δυναμική της εμπορικής μας ναυτιλίας, αποτελεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα που η χώρα μας καλείται να αξιοποιήσει δεόντως, μετατρέποντάς την σε πολύτιμο χρηστικό εργαλείο άσκησης εξωτερικής (πολιτιστικής) πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανάδειξη της ιδιαίτερης σημασίας του υδάτινου στοιχείου, της νησιωτικότητας, της επικοινωνίας, των ανταλλαγών και της ναυτιλίας ως έκφρασης διαπολιτισμικού διαλόγου και γέφυρας αλληλοκατανόησης μεταξύ της χώρας μας και των κρατών στα οποία αυτή δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται. Το νερό ως πολύτιμος φυσικός πόρος και δημιουργός άυλων πολιτιστικών αξιών, συνιστά για τη χώρα μας κύρια πολιτιστική κληρονομιά παγκόσμιας εμβέλειας, λόγω των νέων υδάτινων διαδρομών που διάνοιξε η ποντοπόρος ναυτιλία μας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ε1 Δ/νση Μορφωτικών & Πολιτιστικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, στην οποία έχει ανατεθεί η «γενική πολιτιστική προβολή της Ελλάδος στο εξωτερικό και η προβολή του ελληνικού πνεύματος και πολιτισμού στο διεθνές πεδίο», έχει στις **αρμοδιότητές** της:

- την διαπραγμάτευση, υπογραφή και παρακολούθηση της εκτέλεσης των Μορφωτικών Συμφωνιών και των Εκτελεστικών Προγραμμάτων αυτών,
- την πραγματοποίηση πολιτιστικών ανταλλαγών εκτός Προγραμμάτων,
- την παρακολούθηση Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών (όπως το Ελληνικό Ιδρυμα Πολιτισμού, το Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μελετών στη Βενετία, κ.ο.κ.),

- τις σχέσεις της Ελλάδας με την UNESCO,
- την παροχή υποτροφιών,
- την ενίσχυση των Εδρών Ελληνικών Σπουδών σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού και την παρακολούθηση των σχέσεων της Ελλάδας με τις άλλες χώρες στον τομέα της επιστημονικής έρευνας και της τεχνολογίας.

Περαιτέρω, η Διεύθυνση:

α) Ασχολείται με θέματα:

- περιφερειακών πολυμερών πολιτιστικών σχημάτων (Δίκτυο ΥΠ.ΠΟ Ν.Α. Ευρώπης, ΟΣΕΠ, ASEM, Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, κ.ο.κ.),
- Διαπολιτισμικού Διαλόγου,
- Κοινωνίας των Πολιτών και Διεθνών Συνεργασιών των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού (μέσω των αδελφοποιήσεων Δήμων, Νομαρχιών και Σχολείων), ενώ
- αποτελεί συνδετικό κρίκο, τόσο μεταξύ των διαφόρων Δ/νσεων της Κεντρικής Υπηρεσίας, όσο και μεταξύ των Αρχών εξωτερικού, καθώς και με τα συναρμόδια Υπουργεία και τους εποπτευόμενους από αυτά φορείς.

β) Ενισχύει και ενίστε:

- **(συν)διοργανώνει** πολιτιστικές εκδηλώσεις και δράσεις που στοχεύουν στην ανάδειξη και προβολή του εν γένει πολιτιστικού μας γίνεσθαι στο εξωτερικό.

Προς τούτο και πέρα των **κλασικών εκδηλώσεων** (π.χ. Ημέρες Ελληνικού Κινηματογράφου, προβολή του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης, Εβδομάδες Ελληνικού Πολιτισμού με θέατρο, Εκθέσεις με διάφορες θεματικές ενότητες π.χ. αρχαιολογικές, φωτογραφικές, εικαστικές, λαογραφικές, φιλοτελικές, αρχιτεκτονικές, γαστρονομία, μουσική, συνέδρια, διαλέξεις, βιβλίο, ποίηση, μουσικοχορευτικά συγκροτήματα, κ.α.), ενισχύονται οι δράσεις στο πλαίσιο του εορτασμού **επεταικών ημερομηνιών** (π.χ. 25^η Μαρτίου, 9^η Μαΐου: «Ημέρα της Ευρώπης», Παγκόσμια Ημέρα Πολιτισμού, Ποίησης, Λογοτεχνίας, Μουσικής, Γλωσσών, Μνημείων, κ.ο.κ.), επετείου 200 ετών από την ανακήρυξη ανεξαρτησίας χωρών της Λατ. Αμερικής, η ανάληψη κοινών δράσεων με άλλες χώρες στο πλαίσιο της Γαλλοφωνίας, η συμμετοχή της χώρας μας στην εκάστοτε Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης, στην Πολιτιστική Πρωτεύουσα Αραβικού Κόσμου, καθώς και στην εκάστοτε Προεδρία της Ε.Ε και στη διοργάνωση των Πολιτιστικών Ετών (2008: Κίνα, 2014: Ρωσία).

γ) Υποστηρίζει, θεσμοθετημένες πλέον, πολιτιστικές δράσεις σε ιδιαίτερα δραστήριες Αρχές.

δ) Αναπτύσσει πρωτοβουλίες όπως π.χ.:

- τη κοινή έκδοση ΥΠ.ΕΞ – ΥΠ.ΕΣ, ενός χρηστικού Οδηγού για τον θεσμό των αδελφοποιήσεων στην ελληνική και αγγλική γλώσσα,
- τη δημιουργία δικτύου πόλεων με αναφορά στον Ι. Καποδίστρια ως οραματιστή της Ε.Ε. και πρώιμου εκφραστή του Διαπολιτισμικού Διαλόγου,
- τη κατάρτιση βάσης δεδομένων βελτίστων πρακτικών ημεδαπών Ο.Τ.Α. σε θέματα Διαπολιτισμικού Διαλόγου,

- τη παραγωγή από το ΥΠ.ΠΟ σχετικής έκδοσης αναφορικά με την ανάδειξη της προ-στασίας των οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα στο πλαίσιο ανακήρυξης του 2008 ως «Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου στην Ε.Ε.»,
- τη κοινή έκδοση ΥΠ.ΕΞ – ΥΠ.ΕΣ για τη συνεισφορά των Ελληνικών Ο.Τ.Α. στον Δια-πολιτισμικό Διάλογο σήμερα,
- το συντονισμό του εορτασμού των «2.500 ετών από τη Μάχη του Μαραθώνα» ανά την υφήλιο με την ενεργό συμμετοχή των οικείων Αρχών εξωτερικού.

Παράλληλα, εποπτεύει και ενισχύει την πολυσχιδή δράση της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής UNESCO, με χαρακτηριστικό παράδειγμα μεταξύ άλλων, την επικείμενη ανάδειξη της «Μεσογειακής Διατροφής» ως βασικού στοιχείου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, με σημαντική για τη χώρα μας οικονομική «προστιθέμενη αξία».

Επιπροσθέτως, δίνεται η αιγίδα ή/και ενισχύονται *ad hoc* δράσεις που διοργανώνουν οι Αρχές μας στο εξωτερικό, οι οποίες ενθαρρύνονται να προσδίδουν θεσμικό χαρακτήρα στις πολιτιστικές εκδηλώσεις και στις συμπράξεις μεταξύ ημεδαπών φορέων και εκπροσώπων της Κοινωνίας των Πολιτών και των αντιστοίχων στα κράτη διαπίστευσής τους, προκειμένου να υπάρχουν συνέργειες για μακροπρόθεσμο όφελος, ενώ σημαντική είναι και η συμβολή των χορηγιών που καλύπτουν αρκετές φορές την έλλειψη κρατικής χρηματοδότησης.

Συστατικά στοιχεία των εν λόγω δράσεων αποτελούν η *δημιουργικότητα* και η *καινοτομία*, ενώ καταβάλλεται προσπάθεια για την, κατά το δυνατόν, καλύτερη προβολή και ανάδειξη της διαχρονίας και της ιστορικής συνέχειας του Ελληνικού Πνεύματος και του Πολιτισμού και της διασύνδεσης της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς με το ευρύ φάσμα της σύγχρονης Ελληνικής πολιτιστικής δημιουργίας, καθώς και για την αξιοποίηση των αμφίδρομων πολιτιστικών συγγενειών μας με άλλα κράτη.

Υπό το φώς των ανωτέρω, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το δίκτυο των 160 περίπου Αρχών εξωτερικού, η κτηθείσα εμπειρία και τεχνογνωσία, σε συνδυασμό με το πολιτικό «φιλτράρισμα» (προσέγγιση) των συναρμοδίων Πολιτικών Διευθύνσεων της Κεντρικής Υπηρεσίας, αποτελούν ένα πολύτιμο χρηστικό εργαλείο αμφίδρομης παροχής και λήψης έγκυρων στοιχείων για τον, κατά το δυνατόν, ορθότερο σχεδιασμό, ανάλυση, προγραμματισμό, υλοποίηση και αξιολόγηση των τεθέντων στόχων. Προς τούτο, έχει θεσμοθετηθεί ο «Σύνδεσμος» του ΥΠΕΞ σε συγκεκριμένα Υπουργεία, μεταξύ αυτών και στο ΥΠΠΟΤ. Εάν συνεκτιμηθούν στα ανωτέρω το περιορισμένο εύρος αρμοδιοτήτων και δυνατοτήτων, καθώς και οι αποσπασματικές δράσεις ενός εκάστου των συναρμοδίων Υπουργείων, Υπηρεσιών, Οργανισμών και Φορέων, η έλλειψη συνεργασίας και επικοινωνίας και οι αλληλοεπικαλύψεις ακόμα και μεταξύ Διευθύνσεων του ίδιου Υπουργείου ή φορέων εποπτευόμενων από το ίδιο Υπουργείο, που οδηγούν, ενίοτε, σε σπατάλη πόρων τότε καθίσταται επιτακτική η ανάγκη της εκ νέου προσέγγισης και σχεδιασμού της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής επί τη βάση ενός νέου οράματος που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η χώρα μας, καθώς και στην ιδιαίτερη κινητικότητα που αναπτύσσουν κράτη εντός του γεωπολιτικού ενδιαφέροντός μας, στο πλαίσιο της παγκόσμιας

αναδιανομής ισχύος και της αντιμετώπισης δυνητικά ασύμμετρων, μή συμβατικών απειλών.

Περαιτέρω, ακούγοντας τόσο τα ερωτήματα που έθεσαν πλήθος ομιλητών και ακροατών για την ανάγκη «Πολιτιστικών Πρέσβων», «νέου οράματος, ταυτότητας και στρατηγικής», όσο και την σχετική παράκληση των οργανωτών του Συνεδρίου, θα ήθελα να συμβάλω στον γόνιμο προβληματισμό καταθέτοντας συγκεκριμένες **προτάσεις**, με στρατηγικούς και τακτικούς στόχους, οικονομικού και διοικητικού χαρακτήρα, ως ακολούθως:

- Σύνταξη **στρατηγικής** (π.χ. υπό τη μορφή policy paper¹),
- Επαναπροσδιορισμός του ρόλου του **Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού** και διαμόρφωση νέου και λειτουργικού θεσμικού πλαισίου και επανεξέταση της σχέσης του με το *Υπουργείο Εξωτερικών* (όπως ισχύει σχεδόν στη συντριπτική πλειοψηφία των χωρών),
- Σύσταση, *προοδευτικά, οργανικών θέσεων Πολιτιστικών Συμβούλων* σε επιλεγμένες Αρχές εξωτερικού, οι οποίοι(ες) θα διαχειρίζονται ζητήματα *ευρύτερης θεματολογίας* π.χ. Πολιτισμός, Παιδεία, Τουρισμός, Αθλητισμός, Media, Branding,²
- Συμπλήρωση του ισχύοντος **χορηγικού θεσμικού πλαισίου** και για μείζονες πολιτιστικές δράσεις στο εξωτερικό (π.χ. διοργάνωση *Πολιτιστικών Ετών* της Ελλάδος σε στοχευμένες χώρες),
- **Συνεργασία** και μεγαλύτερη εμπλοκή των σχετικών Επιτροπών του Κοινοβουλίου με τους αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες,
- Ύπαρξη **ενιαίας και ομοιογενούς διοικητικής κουλτούρας**, η έλλειψη της οποίας ταλανίζει τις συναρμόδιες Υπηρεσίες, Φορείς, Οργανισμούς και Υπουργεία. Στο πλαίσιο αυτό δύναται να αξιοποιηθεί (με κοινοτικά, ακόμη, κονδύλια) η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ΕΣΔΔ),
- Ενεργοποίηση του **Προγράμματος Μορφωτικών Ακολούθων της ΕΣΔΔ** που θα πρέπει να εμπλουτισθεί σύμφωνα με τις διεθνείς εξελίξεις και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα μας, προκειμένου να υπάρξει η αναγκαία θεσμική συνέχεια στον τομέα των ανθρωπίνων πόρων,
- **Ενιαία** αντιμετώπιση του ζητήματος των **Ελληνικών Εδρών** σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού από *ένα και μόνο κρατικό φορέα*, ο οποίος θα έχει την **αποκλειστική αρμοδιότητα και εποπτεία** των εν λόγω Εδρών προκειμένου να αποφευχθούν αλληλοεπικαλύψεις και δυσλειτουργίες,
- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών (μεταπτυχιακών) προγραμμάτων κυρίως κλασικής κατεύθυνσης με επιλεγμένα, διεθνούς φήμης Πανεπιστήμια προς αξιοποίηση του πλούσιου πολιτισμικού αποθέματος της χώρας και των ιστορικών τοποθεσιών της (Δελφοί, Ολυμπία,

¹ Ενδεικτικά στο κείμενο στρατηγικής της Κυβέρνησης της Μάλτας (που παρουσιάστηκε ήδη από το 2007), «Malta Vision 2015», διακηρυγμένος στόχος είναι να καταστεί η Μάλτα περιφερειακό κέντρο Αριστείας σε συγκεκριμένους τομείς με βάση τα εθνικά ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα.

² Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενώ υπάρχουν Ναυτικοί, Στρατιωτικοί, Αγροτικοί και Εργατικοί Ακόλουθοι, δεν υπάρχουν αντίστοιχες οργανικές θέσεις για τον Πολιτισμό, που, κατά τα άλλα, αποτελεί την «βαριά μας βιομηχανία».

Μυκίνες, Μιστράς, Σπάρτη, Κνωσσός, Κώς, Δίον, κ.ο.κ.), προκειμένου να καταστεί η χώρα μας **Κέντρο Αριστείας**, παγκόσμιας εμβέλειας, σε στοχευμένους τομείς και πεδία.

- Δημιουργική αξιοποίηση της «**Οικονομίας του Πολιτισμού**» (μεταξύ άλλων και με την καταγραφή και αξιοποίηση των ημεδαπών «δημιουργικών πολιτιστικών επιχειρήσεων») μέσω και του Πολιτιστικού Τουρισμού, σε συνεργασία και με την Κοινωνία των Πολιτών: κλασικά παραδείγματα αποτελούν ο Μαραθώνιος και η Μυθολογία ως διεθνή brands.
- Τοποθέτηση υπαλλήλου του ΥΠΕΞ ως «Συνδέσμου» και στο Υπουργείο Παιδείας.
- Σύσταση και λειτουργία σε μόνιμη βάση και τουλάχιστον ανά τρίμηνο, διϋπουργικών επιτροπών στους τομείς: πολιτισμού – τουρισμού, εκπαίδευσης, νέας γενιάς, αθλητισμού, ΜΜΕ και οπτικοακουστικών, διακοινοβουλευτικής διπλωματίας, διεθνών συνεργασιών ΟΤΑ για τον «βέλτιστο συντονισμό» στον ευρύτερο πολιτιστικό τομέα.
- Διασυνδεσιμότητα και δικτύωση (intranet) των συναρμοδίων κρατικών Υπηρεσιών, Οργανισμών και Φορέων για αποδοτικότερη συνεργασία.

Εκτιμώντας πως ο Πολιτισμός αποτελεί **παράγοντα εθνικής ισχύος** και το **απόλυτο συγκριτικό πλεονέκτημα** της χώρας μας στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, θεωρούμε πως θα πρέπει πλέον η πολιτιστική διάσταση να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά την άσκηση μίας πολυκεντρικής δημιουργικής διπλωματίας και να αποτελεί ουσιαστικό και βασικό πυλώνα της, έτσι ώστε η *συνέργεια*, μεταξύ άλλων με την οικονομική, ψηφιακή, αθλητική, αναπτυξιακή, εκκλησιαστική και δημόσια διπλωματία να δημιουργεί υψηλή *πολιτική «προστιθέμενη αξία»* και τους απαραίτητους αυτούς όρους ευρύτερης κατανόησης και θετικής αντιμετώπισης των εθνικών μας θέσεων από τη διεθνή κοινότητα, ιδιαίτερα κατά την τρέχουσα δυσμενή οικονομική και διεθνή συγκυρία.

Προς τούτο θα πρέπει με καινοτόμες και *δημιουργικές ιδέες* να μετατρέψουμε την κρίση σε πρόκληση για ένα παραγωγικό μέλλον, όπου η χώρα μας θα αξιοποιήσει κάθε διαθέσιμο συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημά της.

Στην προσπάθεια αυτή οφείλουμε όλοι να συνενώσουμε τις δυνάμεις μας.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Πολιτισμός και τουρισμός, μια αδιερεύνητη διαπολιτισμική σχέση

Κατερίνα Στενού

Είναι για μένα μεγάλη τιμή που βρίσκομαι μαζί σας και χαίρομαι ιδιαίτερα που θα μιλήσω ελληνικά, κάτι που δεν μου συμβαίνει στον χώρο της εργασίας μου, στην UNESCO, στο Παρίσι. Να προσθέσω πόσο περήφανη αισθάνομαι που μπορώ να πω σ' αυτόν τον συμβολικό χώρο της Βουλής, αυτά που λέω στη διεθνή κοινότητα, με το διακριτικό άρωμα του ελληνικού πολιτισμού.

Ας μου επιτραπούν λίγες σκέψεις για τη στρατηγική θέση που κατέχει ο πολιτισμός σήμερα στην παγκόσμια πολιτική ατζέντα που ωρίμασαν μέσα από τη σχεδόν τριαντάχρονη εμπειρία μου στην UNESCO. Να υπενθυμίσω ότι ο διεθνής αυτός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών είναι επιφορτισμένος με το ευγενές ιδεώδες να οικοδομήσει τα θεμέλια της ειρήνης στο νου και στην καρδιά των ανθρώπων. Σήμερα, ο πολιτισμός θεωρείται σημαντικότερη «ήπια δύναμη» (*soft power*) όχι μόνο από τον κόσμο του πνεύματος, αλλά και από τον κόσμο της οικονομίας και της πολιτικής. Πράγματι, η ήπια αυτή δύναμη αποτελεί μια νέα μορφή διπλωματίας, ισοδύναμη της *hard power*: όλοι, δηλαδή, έχουν καταλάβει πλέον ότι μόνη η βία της σκληρής γεωστρατηγικής γλώσσας δεν αρκεί για να κερδίσει τη σκέψη και τις καρδιές των ανθρώπων. Αρκεί κανείς να δει τα σύγχρονα κοινωνικά δίκτυα (*social media*) για να κατανοήσει το εύρος της ανερχόμενης αυτής ήπιας δύναμης.

Να θυμηθούμε τον Shelley που υποστήριζε ότι οι καλλιτέχνες, οι συγγραφείς και οι φιλόσοφοι είναι οι πραγματικοί νομοθέτες –και όμως άγνωστοι– γιατί η δύναμη του λόγου και της εικόνας διαμορφώνουν, με έναν άγραφο νόμο, τη σκέψη, τις ανθρώπινες σχέσεις, την κοινωνική ζωή, τους δεσμούς μας με τη φύση. Την ίδια πεποίθηση διατύπωσε και ο J.M.G. Le Clézio, με αφορμή το θάνατο του J.D. Salinger: «κάποιος, ένας συγγραφέας, στην άλλη άκρη του κόσμου, μπορούσε να μιλήσει για κάτι που αισθανόμουν, για κάτι που επιθυμούσα, να διηγηθεί μια ιστορία που δεν θα μπορούσε να μου συμβεί με τον ίδιο τρόπο και όμως αποτελούσε μέρος των αναμνήσεων και των συγκινήσεων μου και με έκανε να σκέφτομαι όχι με βαρύγδουπα, δύσπεπτα μηνύματα αλλά με μια ανάλαφρη αφή, αστεία και παθητική ταυτόχρονα, και ολόκληρη η ζωή μου άλλαζε ριζικά».

Από τους αρχαιότετους χρόνους, καμιά κοινότητα και κοινωνία δεν έζησε χωρίς να δημιουργήσει έναν κόσμο σκέψεων, μορφών και ήχων που υποδηλώνουν την ιδιαιτερότητα της, αλλά ταυτόχρονα και ένα είδος *lingua franca* της ανθρώπινης πνευματικής εποποιίας. Δεν είναι αναγκαίο να είναι κανείς Γερμανός για να απολαύσει την *Carmina Burana*, ούτε Ιάπωνας για να θαυ-

μάσει το Μεγάλο Κύμα του Kanagawa, το αριστούργημα του Hokusai, ή Ρώσος για να ριγήσει στους ρυθμούς της χορογραφίας του Nijinski, ή ακόμη Αφρικανός για να εκτιμήσει μια μάσκα Dogon ούτε Έλληνας για να εκστασιαστεί μπροστά στον Παρθενώνα. Οι πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου, όλοι το αισθανόμαστε, μπορούν να συμβάλουν στην κατάργηση πολλών διαχωριστικών γραμμών μεταξύ των λαών, κάτι που δεν μπορεί να γίνει μόνο με πολιτικές προσεγγίσεις.

Το λέω αυτό σε ένα χώρο που διαμορφώνει νόμους, ως Διευθύντρια της Διεύθυνσης Πολιτιστικής Πολιτικής και Διαπολιτισμικού Διαλόγου που είχε την ευθύνη του συντονισμού της πολύ γνωστής και εξαιρετικά δημοφιλούς Σύμβασης της UNESCO για την πολιτισμική πολυφωνία (2005), η οποία υπογραμμίζει ότι στην εποχή της επιτάχυνσης της παγκοσμιοποίησης, ο πολιτισμός αποκτά σημαντική οικονομική, αλλά πάνω από όλα συμβολική αξία. Γι' αυτό και η διαπραγμάτευσή της δεν έγινε στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου αλλά στην UNESCO, διεθνή οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, επιφορτισμένο με την προαγωγή της ειρήνης μέσω της παιδείας, του πολιτισμού, των επιστημών και της επικοινωνίας. Επιτρέψτε μου να πω ότι παρά τους σχεδόν ανεξέλεγκτους κανόνες της αγοράς, η συμβολική δύναμη του πολιτισμού παραμένει ισχυρή και μάχεται για να σώσει την ανθρωπότητα όταν δοκιμάζεται.

Για τον ίδιο λόγο πιστεύω ότι η συμβολική αυτή δύναμη θα πρέπει να ισχύει και για τον τουρισμό, ο οποίος πέρα από σημαντικό οικονομικό κεφάλαιο πρέπει να είναι αστείρευτη πηγή γνώριμης, γνώσης και αμοιβαίας κατανόησης των λαών. Πρόκειται για την περιήγηση, το ταξίδι, την ανακάλυψη, τη συγκίνηση και όχι την μπανάλ, συχνά απαίδευτη, ματιά. Πρόκειται για την έκπληξη, ευχάριστη ή δυσάρεστη, της αποκάλυψης του *άλλου* που είναι ο διαρκής αντιρρησίας μας και του *αλλού* που μπορεί να είναι ναυπηγείο ονείρων αλλά και εργαστήριο αρνητικών στερεοτύπων.

Νομίζω ότι πρόκειται για μια πολύ σημαντική θέση που πρέπει να την τονίσουμε από την αρχή καθαρά. Μόνο εάν θεωρήσουμε τη ζεύξη του πολιτισμού με τον τουρισμό πρώτα ως συμβολικά αγαθά και μετά ως οικονομικά θα αντιληφθούμε την προστιθέμενη αξία αυτής της λεπτής και εύθραυστης σχέσης, ιδιαίτερα για την Ελλάδα. Με αυτή τη λογική, η συζήτηση του αν ο τουρισμός πρέπει να υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού ή σε άλλο ή αν πρέπει να έχει δικό του Υπουργείο είναι θέμα φιλοσοφικό, πολιτικό και όχι γραφειοκρατικό.

Ο πολιτισμός αποτελεί την μόνη πραγματικά ανανεώσιμη ενέργεια που δίνει στην ανθρωπότητα την ικανότητα υπέρβασης του παρόντος και πρόβλεψης του επερχόμενου (*l'advenant*), πολεμώντας τη μοιραία προσαρμογή της σε ένα ανάρμοστο για τον άνθρωπο καθεστώς. Με άλλα λόγια, ο πολιτισμός, αυτή η ανεξάντλητη δεξαμενή έμπνευσης και αισιοδοξίας, δίνει το κουράγιο και την ελπίδα να σκεφτόμαστε και να σχεδιάζουμε το σήμερα, για να είμαστε προετοιμασμένοι να αντιμετωπίζουμε το απρόβλεπτο ή και σκοτεινό αύριο.

Με βάση αυτή τη θέση, θα ξεπερνούσα τη διαφορά ανάμεσα στην πολιτιστική κληρονομιά και την σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία. Διότι η κληρονομιά, πριν κληροδοτηθεί στις επόμενες γενιές και καταχωρηθεί από εκείνες ως κληρονομιά, στην εποχή της, ήταν δημιουργία. Δεν ήξερε αν, τότε, από ποιους και γιατί θα γινόταν κάποτε κληρονομιά. Επιπλέον, ίσως και το σημαντικότερο, να θυμηθούμε ότι σύμφωνα με τον Γάλλο ποιητή René Char «Notre héritage n'est précédé

d'aucun testament», που σημαίνει ότι επειδή δεν έχει προηγηθεί πράξη διαθήκης, η κληρονομιά μας είναι πάντα παρούσα και ενεργή και ανήκει σε όλους όσοι θεωρούν ότι έχουν μια σχέση όσμωσης μαζί της.

Σε αυτό το σημείο επιβάλλεται να υπενθυμίσουμε τη διάκριση που κάνουν ο Agamben και ο Roland Barthes μεταξύ του *σύγχρονου* και του *επίκαιρου*, του *παλιού/αρχαίου* και του *μοντέρνου*, και την οποία απόλυτα ασπάζομαι. Πρόκειται, νομίζω, για μια πολύ σημαντική επισήμανση.

Η επικαιρότητα υπονομεύει με τρομακτικό και ύπουλο τρόπο τον χρόνο και τη διαθεσιμότητα του εγκεφάλου μας και μας κάνει να ξεχνάμε τι σημαίνει «σύγχρονος». Σύγχρονος, κατά τον Agamben, είναι ο πιο αρχαίος. Και κατά τον Barthes, σύγχρονο είναι το πιο ανεπίκαιρο. Και εμείς προσπαθούμε να δικαιολογήσουμε ή, το χειρότερο, να απολογούμεστε εάν και κατά πόσο είναι σύγχρονα τα αρχαία ελληνικά κείμενα και τα κλασσικά έργα τέχνης, αντί να αναρωτιόμαστε πώς μπορούμε εμείς να τους είμαστε σύγχρονοι σήμερα. Να θυμηθούμε ότι κατά τον Robert Estienne η λέξη *μοντέρνος* προέρχεται από το «modo» και σημαίνει αυτό που είναι αντικείμενο/υποκείμενο διαρκούς αλλαγής, «ο παρόν χρόνος ή εκείνος που μόλις πέρασε ή εκείνος που είναι έτοιμος να φτάσει».

Κατά συνέπεια, για να είναι κανείς μοντέρνος, δεν σημαίνει ότι πρέπει να στρέψει το παρόν ή το μέλλον εναντίον του παρελθόντος, αλλά με έναν ανεπαίσθητο τρόπο να «παίξει» με ένα δυνάμει παρόν εναντίον ενός πραγματικού παρόντος, με ένα απόμακρο αρχαίο εναντίον ενός πιο κοντινού αρχαίου, ή με ένα απόμακρο μέλλον εναντίον ενός αμέσου μέλλοντος. Είναι ακριβώς αυτή η διαρκής ταλάντευση μεταξύ παρόντος, παρελθόντος και μέλλοντος που χαρακτηρίζει την νεωτερικότητα (modernité), η οποία με μια εξαιρετική νοητική ευκαμψία και ταχύτατη επεξεργασία περιφρονεί τον πραγματικό χρόνο και εφευρίσκει νέα επιχειρήματα για να απορρίψει, να εξημερώσει ή να υιοθετήσει νέες γνώσεις και νέες ευαισθησίες, όποια και αν είναι η γεωγραφική ή πολιτιστική τους προέλευση.

Είναι ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο να εξετάσουμε τη σχέση Κράτους και πολιτισμού, ή μάλλον δημοκρατίας και πολιτισμού. Το αν, για παράδειγμα, η Αθηναϊκή δημοκρατία ως θεσμός ενόνησε τον πυρετό της πολιτιστικής και πνευματικής άνθησης του 5^{ου} π.Χ. αιώνα ή αν η πνευματική αυτή άνθηση – ως προϋπόθεση και υπόθεση ελευθερίας και αυτονομίας – συνέβαλε ώστε οι δημοκρατικοί θεσμοί να γίνουν αυτοί που έγιναν και ρίζωσαν στο υποσυνείδητο όλων των πολιτών. Θεωρώ εξαιρετικά σημαντική αυτή τη σχέση και αξίζει μια ειδική διεπιστημονική συνάντηση.

Μέσα από αυτό το πρίσμα, ο πολιτισμός, είτε ως σύγχρονη δημιουργία είτε ως κληρονομιά, εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο μεγάλης κουβέντας και συχνά διαμάχης για τη σχέση του με το Κράτος. Χαίρομαι που έχετε την άνεση να επιχειρηματολογείτε σε αυτό τον συμβολικό χώρο της Βουλής, σε ένα κλίμα απόλυτης ελευθερίας, έκφρασης και σεβασμού. Σκεφτείτε ότι πολλά από τα Κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών, δεν έχουν αυτό το δικαίωμα. Δεν έχουν την ελευθερία να δημιουργούν χωρίς τη συναίνεση του Κράτους.

Όμως χαίρομαι που και εδώ και στα Ηνωμένα Έθνη και στην UNESCO, ιδιαίτερα, υποστηρίζουμε ότι ο πολιτισμός είναι δημόσιο αγαθό, όπως η υγεία ή η παιδεία, και κατά συνέπεια απο-

τελεί υποχρέωση κρατικής μέριμνας, που σέβεται απόλυτα τις θεμελιώδεις ατομικές ελευθερίες και καλλιεργεί το έδαφος για να ευδοκιμήσει η καρποφόρα πνευματική δημιουργία, χωρίς ωστόσο να της υπαγορεύει το περιεχόμενο ή να της ασκεί λογοκρισία. Καταλαβαίνετε, λοιπόν, γιατί όσοι ζουν σε ολοκληρωτικά καθεστώτα δεν επιθυμούν την κρατική «στήριξη».

Δύο προτάσεις για μία πρωτότυπη φιλοσοφική και προγραμματική σύζευξη του πολιτισμού με τον καλώς εννοούμενο τουρισμό, όπως τον προσδιόρισα παραπάνω. Αυτή τη στιγμή επεξεργάζομαι την έννοια της (δια)πολιτισμικής ιθαγένειας/ιδιότητας του πολίτη (*citoyenneté interculturelle*). Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να θυμηθούμε ότι είμαστε και πολίτες του κόσμου (*citizens of the world/citoyens du monde*) και ότι η Ελλάδα δεν ζει μόνο σε αυτό το γεωγραφικό χώρο αλλά ζει και αλλού, όπως ο κόσμος όλος, κατά κάποιο τρόπο, ζει και στην Ελλάδα και συνειδητά ή ασυνείδητα φέρνει μέσα του κάτι το ελληνικό. Όμως δεν άκουσα ούτε στιγμή ότι πήραμε και εμείς πολλά απέξω και ότι πολλοί άλλοι πήραν τα δικά μας, τα αφομοίωσαν και εμείς, όπως ολόκληρος ο δυτικός κόσμος και ένα μεγάλο μέρος του υπόλοιπου, τα ξαναπήραμε, πολλές φορές ως αντιδάνεια. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αρχαία ελληνική γραμματεία, κυρίως η φιλοσοφία, που διασώθηκε και έφτασε στη μεσαιωνική Ευρώπη όχι μόνο χάρη στη λατινική γλώσσα αλλά επίσης, ίσως και περισσότερο, χάρη στον χρυσό αιώνα του αραβομουσουλμανικού πολιτισμού που την αγκάλιασε, τη μελέτησε, τη μετέφρασε, την εμπλούτισε και την παρέδωσε έτοιμη να συμβάλει καταλυτικά στην ευρωπαϊκή Αναγέννηση. Παραπέμπω στο εξαιρετικά εύγλωττο και συγκινητικό ποίημα του Καβάφη, «Επάνοδος από την Ελλάδα» (*Ανέκδοτα, Ιούλιος 1914*) το οποίο και επισυνάπτω στο τέλος του άρθρου.

Με βάση αυτή την διαπολιτισμική προσέγγιση και δυναμική, πέρα ή παράλληλα με τις πανεπιστημιακές σπουδές που θα πρέπει να υιοθετήσουν μία καινοτόμο επιστημονική θεωρία και μέθοδο, προτείνω να συνταχτούν μικρές παράλληλες ιστορίες (*parallel narratives*) που θα μπορούσαν να αναρτηθούν είτε στην ιστοσελίδα είτε σε έντυπα ευρείας κυκλοφορίας και θα απευθύνονται στον μέσο πολίτη, Έλληνα ή ξένο. Τέσσερα σύντομα παραδείγματα. Ο Προμηθέας Δεσμώτης. Επισκέφτηκα το Αζερμπαϊτζάν, πλούσια χώρα παραγωγής πετρελαίου και υγραερίου όπου η φωτιά λατρεύτηκε, και εξακολουθεί, από τον ζωροαστρισμό. Από τα βάθη της ιστορίας έως σήμερα, χειμώνα καλοκαίρι, νύχτα μέρα αναπνδούν στα βράχια του Καυκάσου, όχι μακριά από την πρωτεύουσα, το Μπάκου, πολλές μικρές φλόγες. Το βουνό ονομάζεται Yanar Dag, βουνό της φωτιάς. Συγκλονιστικό θέαμα! Εάν θυμηθούμε ότι ο Προμηθέας όταν έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς αλυσοδέθηκε στον Καύκασο, ίσως καταλάβουμε ότι μάλλον από εκεί την έκλεψε και γι αυτό εκεί καταδικάστηκε. Πέρα όμως από τον υπέροχο μύθο, αυτό που είναι εκπληκτικό είναι ότι υπήρχαν επαφές και ανταλλαγές ανάμεσα στους λαούς αυτούς και δεν το έχουμε τονίσει αρκετά.

Άλλη μια παράλληλη ιστορία είναι αυτή της Μήδειας. Επισκέφτηκα τη Γεωργία, που είναι περήφανη για τη βασιλίσσά της τη Μήδεια, στην οποία απέδιδαν, όπως σε όλους τους βασιλείς της αρχαιότητας, θεϊκές, μυθικές και μαγικές δυνάμεις. Ο θπσαυρός της στο εθνικό τους μουσείο εξαιρετικά πλούσιος, πολλά κορίτσια φέρνουν με τιμή το όνομά της, κάτι που με αιφνιδίασε, παρά την ειδική εκπαίδευσή μου και πρακτική στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Ποτέ δεν θα μπορούσε

να φανταστεί την τύχη που της επιφύλαξε η ελληνική τραγωδία κάνοντάς την γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο με τα χαρακτηριστικά που όλοι γνωρίζουμε.

Γίνεται στο Παρίσι αυτή τη στιγμή μια έκθεση για την τέχνη της Γκαντάρα που εκφράζει την ελληνιστική τέχνη της Άπω Ανατολής, όπου η ελληνική καλλιτεχνική τυπολογία συναντάει την τέχνη της Ανατολής. Γνωρίζουμε π.χ. τον Βούδα με το κεφάλι του Αλεξάνδρου. Παράλληλα, εντυπωσιάστηκα όταν έμαθα την ετυμολογία του ονόματος του Μαχάτμα Γκάντι. Η λέξη *Μαχάτμα* είναι μισή λατινική και μισή ελληνική. *Magnus*, μεγάλος στα λατινικά και *ατμός* στα ελληνικά, η πνοή, ο αέρας, η ψυχή. Άρα είναι ο μεγαλόψυχος Γκάντι. Αν θυμηθούμε τις ινδοευρωπαϊκές και σανσκριτικές γλωσσικές ρίζες μας, αυτή η ετυμολογία δεν είναι καθόλου απίθανη.

Ένα τελευταίο παράδειγμα, παραμένοντας στους τόπους της Μήδειας. Θα ήθελα να θυμίσω ότι ο Κοτσακί, Ιάπωνας στοχαστής, αλλά και ο Βούλγαρος ομόλογος του T. Todorov, παρομοιάζουν την πολιτιστική ταυτότητα με την Αργώ. Όταν η Αργώ έφυγε για την Κολχίδα, άλλαξε κατάρτια, πανιά και ό,τι άλλο χρειάστηκε για να πραγματοποιήσει αυτό το ατελείωτο και επικίνδυνο ταξίδι. Αλλά το πλήρωμα ούτε στιγμή δεν αμφισβήτησε ότι ταξίδευε στην ίδια την Αργώ. Αυτό ήταν το καράβι που πήγε στην Κολχίδα και το ίδιο που επέστρεψε στην Ιωλκό. Δεν μας ενδιαφέρει στο σημείο αυτό η σημασία του μύθου και ποιές ήταν οι μέθοδοι συλλογής του χρυσού (λέγεται ότι στις μέρες μας εξακολουθεί να εφαρμόζεται η πανάρχαια μέθοδος συλλογής ψηγμάτων χρυσού από τις κοίτες των ποταμών με τη χρησιμοποίηση προβιάς). Αυτό που έχει εξαιρετική αξία είναι ότι ο μύθος ενεργοποιεί ακόμη σήμερα τη διεθνή σκέψη και μπροστά στη διαρκή απορία του τι είναι ταυτότητα, έννοια για την οποία έχει κυθεί τόση μελάνη, δυο ξένοι διανοούμενοι χρησιμοποιούν αυτή την εικόνα για να δείξουν ότι η ταυτότητα, όπως η Αργώ, αλλάζει και ανανεώνεται διαρκώς χωρίς να θεωρεί ότι κάτι αρνείται όταν κρίνει ότι χρειάζεται να αλλάξει κάποια στοιχεία για να μην καταποντιστεί και να συνεχίσει με ασφάλεια το ταξίδι της ζωής.

Συμπερασματικά, για να γίνει πιο κατανοητή η προσέγγισή μου, προτείνω να ανατρέξουμε στα βάθη της ιστορίας. Στα αρχαία ελληνικά, η πρώτη έννοια της λέξης «σύμβολο» είναι πολύ συγκεκριμένη: πρόκειται για ένα σημείο αναγνώρισης που αποτελείται από το ένα ήμισυ ενός αντικειμένου το οποίο είτε τοποθετείται επάνω στο άλλο ήμισυ και είναι απόλυτα όμοιο, είτε συναρμόζεται απόλυτα με το άλλο ήμισυ. Το ρήμα που αντιστοιχεί στο ουσιαστικό αυτό (*εξ ξύμβολ' ελθόντες*) δηλώνει την πράξη με την οποία οι κάτοχοι των δύο χωριστών τμημάτων τα φέρνουν σε επαφή και αποκαθιστούν με την υλική αυτή συνένωση την πραγματική μορφή του αρχικού αντικειμένου. Η χρήση του συμβόλου συνδέεται στενά με την αρχαία φιλοξενία, υπονοώντας ακόμη και κληρονομικές σχέσεις μεταξύ των ξενιστών οι οποίοι μπορεί να μην είχαν ποτέ συναντηθεί. Η αρχαιολογία επιβεβαιώνει ότι αυτή η χρήση του συμβόλου, ακριβώς όπως και η θεμελιώδης έννοια της φιλοξενίας, δεν περιοριζόταν, κατά την Αρχαιότητα, στο ιδιωτικό δίκαιο. Κατά τη σύναψη συνθηκών μεταξύ κρατών ανταλλάσσονταν ανάλογα σημεία αναγνώρισης.

Δηλαδή ο πολιτισμός, χάρη στη «διαλογική» και συμβολική του φύση, έχει την ιδιότητα να χτίζει γέφυρες, να σφυρηλατεί δεσμούς, τόσο ανάμεσα στα μέλη της ίδιας της κοινότητας, όσο και

ανάμεσα σε διαφορετικές κοινότητες και κοινωνίες, υπερβαίνοντας έτσι τα εθνικά, γλωσσικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, πολιτικά και χρονικά σύνορα. Ας ξαναδούμε λοιπόν τον ήλιο και τη θάλασσα, τα απτά ίχνη της ιστορίας μας, μέσα από πιο επεξεργασμένα μηνύματα και πιο απαιτητικά προγράμματα, συνθέτοντας τις δύο συχνά αντιμαχόμενες προσεγγίσεις του «αισθητικού σοκ» με την αναγκαία παιδαγωγική προετοιμασία. Μόνο έτσι η σαγηνευτική διαδικασία (για να μην πω η ιεροτελεστία) της συνάντησης και της πρόσληψης (réception) θα μπορούν να βρίσκουν πρόσφορο έδαφος, κυρίως σήμερα, που ο εξωτερικός μας κόσμος διαρκώς μικραίνει και ο εσωτερικός μας διαρκώς διευρύνεται. Για να επαληθευτεί η πλατωνική ιδέα, ελαφρά παραφρασμένη, η γνώση και η συγκίνηση ως ανάμνηση.

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

'Ωστε κοντεύουμε να φθάσουλ , 'Ερμιππε.
Μεθαύριο, θαρρώ' έτσ' είπε ο πλοίαρχος.
Τουλάχιστον στην θάλασσά μας πλέουμε
νερά της Κύπρου, της Συρίας, και της Αιγύπτου,
αγαπημένα των πατρίδων μας νερά.
Γιατί έτσι σιωπηλός; Ρώτησε την καρδιά σου,
όσο που απ' την Ελλάδα μακρυνόμεθαν
δεν χαίρουν και συ; Αξίζει να γελιούμεστε;-
αυτό δεν θα 'ταν βέβαια ελληνοπρεπές.

'Ας την παραδεχούμε την αλήθεια πιά
είμεθα Έλληνες κ' εμείς - τι άλλο είμεθα; -
αλλά με αγάπες και με συγκινήσεις της Ασίας,
αλλά με αγάπες και με συγκινήσεις
που κάποτε ξενίζουν τον Ελληνισμό.

Δεν μας ταιριάζει, 'Ερμιππε, εμάς τους φιλοσόφους
να μοιάζουμε σαν κάτι μικροβασίλεις μας
(θυμάσαι πώς γελούσαμε με δαύτους
σαν επισκέπτονταν τα σπουδαστήριά μας)
που κάτω απ' το εξωτερικό τους το επιδεικτικά
ελληνοποιημένο, και (τι λόγος!) μακεδονικό,
καμιά Αραβία ξεμυτίζει κάθε τόσο
καμιά Μηδία που δεν περιμαζεύεται,
και με τι κωμικά τεχνάσματα οι καημένοι
πασχίζουν να μη παρατηρηθεί.

Α όχι δεν ταιριάζουνε σ' εμάς αυτά.
Σ' Έλληνας σαν κ' εμάς δεν κάνουν τέτοιες μικροπρέπειες.
Το αίμα της Συρίας και της Αιγύπτου
που ρέει μες στες φλέβες μας να μη ντραπούμε,
να το τιμήσουμε και να το κανυηθούμε.

Πολιτιστική κληρονομιά: Ήπια ανάπτυξη-οικονομία και εξωτερική πολιτιστική πολιτική με παραδείγματα

Νικόλαος Σταμπολίδης

Όταν το κέντρο του κόσμου, ο σκληρός δίσκος της αρχαιότητας, ήσαν οι Δελφοί, ο πλουσιότερος βασιλιάς της Λυδίας, ο Κροίσος, ένωθε την ανάγκη να στείλει ένα πολύτιμο δώρο στο δελφικό ιερό, έναν ασημένιο ταύρο με χρυσά κέρατα. Ήταν στον 6^ο αιώνα π.Χ. Αργότερα, και μολονότι ο παγκόσμιος χάρτης είχε αλλάξει με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η Αθήνα διατηρούσε την αίγλη της, ως πρωτεύουσα πόλη του ελληνισμού, τουλάχιστον στο πνευματικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να δέχεται άλλου είδους δώρα: δύο μεγάλα αρχιτεκτονήματα, κάτω από τη σκιά της Ακρόπολης, μια στοά στη νότια και μια στη βόρεια κλιτύ της Ακρόπολης, του Ευμένη και του Αττάλου αντιστοίχως. Και στο πρώτο και στο δεύτερο παράδειγμα βλέπει κανείς τον τρόπο διεύθυνσης μιας εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής προς μια μητρόπολη, φυσικά με ανταποδοτικά οφέλη, λιγότερο ή περισσότερο φανερά, άμεσα ή έμμεσα.

Υπάρχει άραγε αντιστοιχία με το σήμερα;

Η απάντηση είναι καταφατική, με ορατά τα άμεσα και τα έμμεσα οφέλη.

Μια δέσμη ανάλογων κτιρίων ανά τον κόσμο, στην Ευρώπη, την Ασία και αλλού, τα Μουσεία της αλυσίδας Guggenheim δωρίζουν ένα «κέλυφος», ένα «brand name», αλλάζοντας τον πολιτιστικό χάρτη πόλεων και περιοχών και φυσικά την οικονομία τους (όπως λ.χ. το παράδειγμα του Bilbao, στη χώρα των Βάσκων) με ανταλλάγματα την παγκόσμια φήμη και, φυσικά, τα οικονομικά οφέλη τόσο των Guggenheim όσο και των πόλεων που φιλοξενούν Ιδρύματα χωρίς έργα, αφού ο δανεισμός έργων τέχνης παρέχεται με το αζημίωτο.

Το Λούβρο, ακολουθώντας μια ανάλογη εξωτερική πολιτιστική πολιτική, ξεκίνησε πιο συντηρητικά, δημιουργώντας αρχικά συνεργασίες με διάφορα Μουσεία στον κόσμο, κυρίως ιδιωτικά, ανάμεσά τους το Sabanci της Κωνσταντινούπολης, το Κυκλαδικής Τέχνης της Αθήνας κ.λπ., με κορύφωση τη δημιουργία παραρτήματος στα Αραβικά Εμιράτα, μεταλαμπαδεύοντας, μάλιστα, μια κουλτούρα τελείως διαφορετική από τον πολιτιστικό περίγυρο της Αραβικής Χερσονήσου. Το πιο κοντινό κομμάτι του πολιτισμού που αντιπροσωπεύεται στο Λούβρο από την Αίγυπτο είναι –ανάμεσα στα άλλα –και η εικόνα της γυάλινης πυραμίδας– συμβόλου της αυλής του, έργο του Κινέζου αρχιτέκτονα Ρεϊ, χωρίς αυτό να εμποδίζει μια επένδυση ενός δισεκατομμυρίου ευρώ σε βάθος 30 χρόνων για αυτό ακριβώς το παράρτημα.

Το ερώτημα δημιουργείται αυτόματα. Πού είναι η παρουσία της Ελλάδας με το τεράστιο πολιτιστικό της πλεόνασμα; Το ερώτημα είναι ρητορικό και η απάντηση γνωστή. Συγκροτημένη εξωτερική πολιτιστική πολιτική στο θέμα δεν υπάρχει, εκτός από την ενδιαμέση λύση των περιοδικών εκθέσεων, κυρίως σε πρωτεύουσες του δυτικού κόσμου.

Επέστρεψα πριν από λίγες ώρες από την Κωνσταντινούπολη. Μια μεγαλειώδης περιοδική έκθεση με τίτλο «*Από το Βυζάντιο στην Ιστανμπούλ*» εγκαινιάστηκε με όλη της τη μεγαλοπρέπεια (Πρωθυπουργός, σχεδόν το μισό Υπουργικό Συμβούλιο, Πρεσβευτές, Διπλωμάτες, εκπρόσωποι πνευματικών Ιδρυμάτων κ.λπ.). Τρεις τέσσερις φορές αναφέρθηκε ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας στη συνεργασία των 50 Μουσείων και των 499 αντικειμένων της έκθεσης, καμαρώνοντας. Και παρέμειναν, ειρήσθω εν παρόδω, πάνω από μια ώρα και σαράντα λεπτά στην ξενάγηση, δείχνοντας έμπρακτο ενδιαφέρον. Στον τομέα αυτό, δεν θα μπορούσε να μεμφθεί κανείς τη χώρα μας σε ανάλογες δραστηριότητες, όπως λ.χ. η μεγαλειώδης έκθεση με τους Μακεδόνες από τη Θεσσαλονίκη, πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1997 ή το Βυζάντιο στη Νέα Υόρκη, αν δεν είχε ως μέτρο σύγκρισης την προσπάθεια της γειτονικής μας χώρας να εμβολίσει την καρδιά του Λονδίνου, στη Royal Academy, και μετά στο Παρίσι με τίτλο «*The Turks ή Les Ottomans*». Πού είναι επιτέλους οι Έλληνες; So where are the Greeks?

Όχι ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες στη χώρα μας. Κάθε άλλο. Η έκθεση «*Η πόλη κάτω από την πόλη*» που έλαμψε μαζί με τα εγκαίνια του Μετρό το 2000 στην Αθήνα, διέθετε έναν κατάλογο στην ελληνική και αγγλική, που εξαντλήθηκε με πωλήσεις ανά τον κόσμο σε πάνω από 30.000 τόμους (εκδοτικός οίκος Abrams της Νέας Υόρκης). Ωστόσο, όσο και αν ζητήθηκε από διάφορες πρωτεύουσες του κόσμου με ανάλογα προβλήματα, δηλαδή δημιουργίας Μετρό, δεν ταξίδεψε ούτε μια φορά και πουθενά. Και μια άλλη μεγαλειώδης έκθεση που ακολούθησε το 2003, οι *Πλόες: Σχέσεις λαών της Μεσογείου στην αρχαιότητα*, και η οποία λειτούργησε ως δίκτυο εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής, συνενώνοντας 1211 αντικείμενα και 92 Μουσεία από 10 χώρες, ευρωπαϊκές, αραβικές, ανεξάρτητες κ.λπ., απέσπασε το πιο εξαιρετικό σχόλιο από ανθρώπους του Βρετανικού Μουσείου: «*Μόνον η Ελλάδα θα μπορούσε να διοργανώσει κάτι ανάλογο, που έχει φιλικές σχέσεις με ολόκληρη τη Μεσόγειο και κυρίως με τον αραβικό κόσμο. Η δική μας εξωτερική πολιτική δεν δημιουργεί πάντοτε τα εχέγγραφα για δανεισμούς της πολιτιστικής κληρονομιάς ανά τον κόσμο*».

Επομένως, δυνατότητες υπάρχουν. Ιδιαίτερα αν συνδυαστούν με την Κύπρο, που κατά τη γνώμη μου δεν είναι τίποτε άλλο από ένα πέτρινο σταθερό αεροπλανοφόρο, μια γροθιά της οποίας ο δείκτης πιέζει το υπογάστριο της Εγγύς Ανατολής, το θέμα της διάστασης (πολιτιστικής και πολιτικής) της Μεσογείου, που αναζητεί ο Γάλλος Πρόεδρος Νικολά Σαρκοζί και πρόσφατα ο Πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου, μήπως θα έπρεπε επιτέλους να ξυπνήσει τα αντανάκλαστικά μας; Έστω ως περιφερειακού μεσογειακού κέντρου, πριν προλάβουν άλλοι; Κατά τη γνώμη μου από τα μικρά δημιουργούνται τα μεγάλα. Θα μπορούσε ως λύση να πραγματοποιηθεί μια έκθεση με τίτλο «*Οι Έλληνες*» (The Greeks), όπου το ανθρωποκεντρικό στοιχείο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, η αισθητική, οι επιστήμες, η ελληνική σκέψη θα ταξίδευαν μέσα από μια σειρά έργων

τέχνης σε 10 μεγάλα Μουσεία του κόσμου, της Ανατολής, της Δύσης, της Αυστραλίας, παντού.

Ας έρθουμε τώρα στην εντός των τειχών πολιτιστική μας καθημερινότητα, σε αυτό που ονομάζουμε ήπια ανάπτυξη – συνδυασμό, δηλαδή, πολιτισμού και τουρισμού και, επομένως, οικονομίας. Θα ξεκινήσω από δύο πυλώνες, δύο ακρογωνιαίους λίθους: τους αρχαιολογικούς χώρους και τα Μουσεία από τη μια, και τα ξενοδοχεία από την άλλη.

Τα ξενοδοχεία της δεκαετίας του '60 ήταν απλά dormitories (υπνωτήρια). Σήμερα είναι κέντρα με πολλαπλές χρήσεις: διαθέτουν συνεδριακά κέντρα, παιδότοπους, διασκέδαση, τα πάντα ώστε να κρατήσουν τους πελάτες, άρα και το κέρδος, εντός τους. Για να γίνει αυτό πρέπει να παραδεχθούμε ότι διέθεσαν και φαντασία και όραμα και φυσικά, πόρους.

Τα Μουσεία, συνέχισαν την πορεία τους και τα βλέπουμε γύρω μας. Αλλά η δομή και η λειτουργία τους εξακολουθεί σε πολλά σημεία να είναι αυτή της δεκαετίας του '70. Να μη μιλήσουμε εδώ για ωράρια, εκπαίδευση, επιμόρφωση, κυρίως για τη στελέχωση του μουσειακού πλέγματος. Φυσικά υπάρχουν και εξαιρέσεις.

Πρόσφατα πραγματοποιήσαμε μια στατιστική: εάν ένας πελάτης μεγάλου ξενοδοχειακού συγκροτήματος έχει μια μέρα ελεύθερη μόνος, όχι με προγραμματισμένη διαδρομή και βγει στην όποια κοντινή πόλη των μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, τι θα προτιμήσει; Μια βόλτα στο ιστορικό κέντρο της, ένα περιδιάβασμα στα μαγαζιά, χαλάρωση ή μια επίσκεψη στο Μουσείο; Η απάντηση, τις περισσότερες φορές, έφερνε τελευταία και καταϊδρωμένη την επίσκεψη στο Μουσείο.

Το θέμα είναι πολύπλοκο και οι λύσεις διαφορετικές ανά περιοχή. Δεν θα τις συζητήσω εδώ και τώρα. Θα αναφέρω, ωστόσο, μερικά παραδείγματα μαζί με την προβληματική και κάποιες λύσεις που δημιουργούνται από την πολλαπλότητα και την πολυπλοκότητα των ενδιαφερόντων.

Ποιος χαράζει την τουριστική πολιτική; Τα συμφέροντα των πρακτορείων (εθνικών και διεθνών); Τα κράτη, δηλαδή η κεντρική κρατική διοίκηση ή τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων; Επιτυχημένα και αποτυχημένα παραδείγματα υπάρχουν πολλά σε όλα τα επίπεδα. Θα αναφερθώ σε ένα κρατικό παράδειγμα: στους τάφους με τους στρατιώτες της Κίνας στο Σιάν. Το αρχαιολογικό εργαλείο-εύρημα έγινε πολιτιστικό και τουριστικό αγαθό-προϊόν διεθνούς εμβέλειας με αποτέλεσμα ένας αγρός με τάφους και αγάλματα να γίνει διεθνής προορισμός. Ακόμη και από το Πεκίνο υπάρχουν αυθημερόν πολλαπλές πτήσεις διάρκειας δύο ωρών προς Σιάν μετ' επιστροφής. Φυσικά οι υποδομές και ο τρόπος παρουσίασης είναι υποδειγματικές. Δημιουργήθηκαν δρόμοι, λεωφόροι, χώροι εξυπηρέτησης, μια ολόκληρη τουριστική βιομηχανία. Αυτό, δηλαδή, που έκαναν, *mutatis mutandis*, έναν αιώνα πριν οι Έλληνες στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας, προεκτείνοντας τη σιδηροδρομική γραμμή Πελοποννήσου έως την Ολυμπία. Και κατέληξαν στο σήμερα. Ένας τόπος ανάλογος του Σιάν στην Ελλάδα που θα μπορούσε να έχει αναλογίες είναι λ.χ. η Βεργίνα. Και αν αυτό δεν φτάνει, τότε θα μπορούσε να συνδυαστεί και με άλλους πολιτισμούς: το Βυζάντιο και οι εκκλησίες της Βέροιας δεν απέχουν παρά μόνον 5 χιλιόμετρα. Και πιο πέρα απλώνεται η συμβασιλεύουσα Θεσσαλονίκη.

Δεν μπορώ να αριθμήσω τα πλεονεκτήματα μιας νησιωτικής τουριστικής πολιτικής με κέντρο τη Δήλο, την γειτονική κοσμοπολίτικη Μύκονο στα ανατολικά, την ασκητική Ρήνεια στα δυτικά και

τη «θρησκευτική» Τήνο στα νότια. Μόνο που η ελληνική Πομπηία (η Δήλος) πόρρω απέχει από την Πομπηία της Ιταλίας σε όλο το φάσμα των υποδομών.

Με όσα ανέφερα παραπάνω δε υπονοώ πως θα πρέπει να πάψουν να υπάρχουν αρχαιολογικοί χώροι και Μουσεία που εξυπηρετούν άλλες ανάγκες: πνευματικές, επιστημονικές κ.λπ. και οι οποίες δεν αποφέρουν οικονομικά οφέλη. Αλλά αυτές θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες και να λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία με άλλους μεγαλύτερους και οικονομικά προσοδοφόρους τύπους. Διαφορετικά, η ήπια ανάπτυξη θα πρέπει να περιλαμβάνει μετά το επιστημονικό ή όποιο άλλο ενδιαφέρον, την αξιολόγηση και με οικονομικά κριτήρια: αποτίμηση αποστάσεων από αστικά κέντρα, ξενοδοχειακά συγκροτήματα (για τροφοδότηση με κόσμο όχι σε απαγορευτικές αποστάσεις αλλά πάντως όχι πολύ κοντά), συνδυασμό φυσικού κάλλους (για να μη λησμονούμε την οικολογική διάσταση) και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ή δυνατόν συνδυασμό όλων των ιστορικών περιόδων (αρχαιότητα, Βυζάντιο, νεότερος πολιτισμός κ.λπ.), που να δημιουργούν εκέγγυα της ανάπτυξης. Φέρνω εδώ το παράδειγμα της Ελεύθερνας στην Κρήτη, όπου η αρχαιότητα συνομιλεί αγαστά με το φυσικό κάλλος στο «Ελευθερναίων Άλσος», η ιστορία, η θρησκεία με την περίφημη μονή Αρκαδίου, 5 χιλιόμετρα δυτικά και η βενετσιάνικη αρχιτεκτονική και η σύγχρονη κεραμική δημιουργία 6 χιλιόμετρα ανατολικά στους Μαργαρίτες. Έτσι και ο επισκέπτης θα έχει άπειρες δυνατότητες συνδυασμών και η διάρκεια είναι, ανάλογα με τις προτιμήσεις του, πρωινή ή απογευματινή, σε απόσταση αναπνοής από τη βόρεια ανεπτυγμένη ακτή της Κρήτης. Αν μάλιστα σκεφθεί κανείς να συνδυάσει τον πολιτισμό αυτό με τους πληθυσμούς των επισκεπτών στα ξενοδοχεία, οι οικονομικές δυνατότητες και για την πολιτιστική κληρονομιά θα ήταν εξαιρετικά ευεργετικές. Ένα παράδειγμα: αν στο τουριστικό πακέτο 300.000 επισκεπτών προστίθετο 1 έως 5 ευρώ ανά επισκέπτη, περιλαμβάνοντας φυσικά ελεύθερη είσοδο για όποιον επιθυμούσε να επισκεφθεί τους χώρους και το Μουσείο με ανάλογη υποδομή, ωράρια και ξενάγηση, τότε η ωφέλεια για τον αρχαιολογικό χώρο θα κυμαινόταν από 300.000–1.500.000 ευρώ ανά περίοδο, χωρίς αυτό να φανεί καν στο ποσό που ξοδεύει κάθε επισκέπτης στο τουριστικό του πακέτο.

Άρα, και λύσεις υπάρχουν και δυνατότητες, εκείνο όμως που δεν έχει καν ξεκινήσει είναι η αξιολόγηση και η στρατηγική. Άλλωστε πολιτική και, επομένως, πολιτιστική πολιτική σημαίνει κρίνω, συγκρίνω, αξιολογώ, προτιμώ, διαλέγω, άρα σχεδιάζω, καταλήγω και ενεργώ.

Και μια τελευταία επισήμανση! Ξανά στον παράγοντα ΠΑΙΔΕΙΑ: δεν αναφέρομαι στην έλλειψή της, που διαπιστώνεται δραματικά κάθε μέρα στις μεγάλες ομάδες στις οποίες αναφέρθηκα ακροθιγώς παραπάνω. Ως πρόεδρος κατά διαστήματα επί μια εικοσαετία (1984–2004) των Σχολών Ξεναγών της Ελλάδας, έχω άμεση γνώση τι σημαίνει το ανθρώπινο πρόσωπο του τουρισμού. Η πύλη να ανοίξεις για να δουν οι ξένοι την Ελλάδα με τα δικά σου μάτια. Πρακτικά:

Εδώ αναφέρομαι στην παιδεία του αρχαιολογικού τομέα ως επένδυση. Σε χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής (Κύπρος, Τουρκία, Ισραήλ) υπάρχει ένα πλέγμα ερευνητικών κέντρων, όπου εκπαιδεύονται εκατοντάδες νέων επιστημόνων (αρχιτέκτονες, ανθρωπολόγοι, αρχαιολόγοι κ.λπ.) φυσικά με το αζημίωτο. 4.500–5.000 δολάρια το μήνα ανά άτομο. Φυσικά, το οικονομικό κέρδος που υπαινίσσεται η παραπάνω πρόταση δεν θα ήταν ευκα-

ταφρόνητο για 3-5 τέτοια ανασκαφικά κέντρα στις περιφέρειες της χώρας, λ.χ. Κρήτη, Αιγαίο, Πελοπόννησος, Μακεδονία κ.λπ. (Το οικονομικό όφελος για 100 άτομα σε κάθε κέντρο θα εξισούτο με μισό περίπου εκατομμύριο ευρώ, σημαντική πηγή εσόδων για πλήρη ετήσια αρχαιολογική έρευνα, όχι μόνον ενός τόπου). Το πιο σημαντικό, ουσιαστικό και ενδιαφέρον, ωστόσο, σημείο θα το εστίαζα σε αυτό που θα ονόμαζα «τράπεζα φιλελληνισμού» και της οποίας το απότοκο θα προσδιόριζε σε επίπεδο μορφωμένων στελεχών, μια τεράστια δυναμική από και προς τις χώρες των νέων που θα συμμετείχαν σε αυτά τα κέντρα, όταν οι ίδιοι θα έχουν πλέον κατακτήσει θέσεις ισχύος στις χώρες τους.

Και αν τελικά, θεωρήσει κανείς ότι τα λεγόμενά μου ανωτέρω περιέχουν μια (θετικά κρινόμενη) αγάπη για την αρχαιότητα ή μια (αρνητικά κρινόμενη) αρχαιοπληξία, εκείνο που θα είχα να πω είναι ότι ο άνθρωπος νέος ή πρεσβύτερος προς το «ειδέναι ορέγεσθαι φύσει» (από τη φύση του είναι πλασμένος για να μαθαίνει) και, η μεγαλύτερη πηγή γνώσεων, πέρα από τη σύγχρονη επιστήμη (πυρηνική φυσική, νανοτεχνολογία, νευροψυχολογία κ.λπ.), έρχεται μέσα από την ποίηση και τη γοητεία καθώς η ανθρωπότητα έλκεται από το μύθο και το αίνιγμα μαζί και ως τέτοια η ελληνική αρχαιότητα είναι ιδανική στο να ασκεί αστείρευτη γοητεία.

Σας ευχαριστώ.

Πολιτισμός και τουρισμός: Θεσμοί, δίκτυα και συνέργειες

Χρήστος Ν.Ι. Καρράς

Θα ξεκινήσω εξετάζοντας το βασικό ερώτημα που μας τέθηκε, δηλαδή, ποιές είναι οι δυνατότητες για μία αναπτυξιακή-οικονομική συμβολή του πολιτισμού στην Ελλάδα, μέσα από το πρίσμα των δύο επί μέρους θέσεων που αναφέρονται στο κείμενο εργασίας.

Πρώτα απ' όλα ότι οι πολιτιστικές δράσεις μπορούν και πρέπει να εκτιμούνται και με ποσοτικά-οικονομικά κριτήρια. Σαφώς μπορούν – θα ήθελα να τονίσω όμως το δεύτερο «και»: η μεγαλύτερη συνεισφορά της τέχνης αφορά στην φύση της ως μία σφαίρα ανθρώπινης πράξης που, χωρίς να ίπταται πάνω από την ιστορία και τις συγκεκριμένες κοινωνικές διεργασίες κάθε εποχής, δημιουργεί έναν χώρο συναισθηματικής, νοηματικής, τεχνικής και φαντασιακής ελευθερίας. Η ελευθερία αυτή είναι, κατά την άποψη μου, απολύτως απαραίτητη για την κοινωνική πρόοδο. Πάντα η τέχνη, και τα προϊόντα της, ενείχαν την διάσταση της οικονομικής συναλλαγής αλλά δεν θα πρέπει να οδηγηθούμε σε μία μονοδιάστατη εκτίμηση της αξίας του πολιτισμού και της τέχνης βάσει οικονομικών μεγεθών.

Έχοντας πει αυτό, βεβαίως, και έχει τεράστιο ενδιαφέρον να εξετάσουμε την οικονομική συνεισφορά της πολιτιστικής δράσης και να μάθουμε από την διεθνή πρακτική. Παραθέτω λίγα παραδείγματα, αρχικά από τον χώρο των φεστιβάλ:

Το Φεστιβάλ Σαλζβούργου που ιδρύθηκε το 1920, το 2009, διέθεσε περίπου 250,000 εισιτήρια,. Απασχολεί 200 μόνιμους υπαλλήλους και 3,000 εποχιακούς. Έχει υπολογιστεί ότι η συνεισφορά του Φεστιβάλ σε φορολογικά έσοδα είναι τριπλάσια της δημόσιας χρηματοδότησης του, ενώ εκτιμάται ότι το αντίκτυπο του στην τοπική οικονομία προσεγγίζει τα 225 εκ Ευρώ.

Το Φεστιβάλ της Αβινιόν, που ιδρύθηκε το 1947, το 2009 έκοψε περίπου 150,000 εισιτήρια, με συμμετοχή περίπου 10% ατόμων από το εξωτερικό. Έχει έναν προϋπολογισμό € 10,5 εκ. και υπολογίζεται ότι συνεισφέρει περίπου € 23 εκ. στην τοπική οικονομία. Στα στοιχεία αυτά δεν συνυπολογίζεται το «off».

Να μην σας κουράσω με άλλα στοιχεία τέτοιου τύπου: όλοι έχουμε την εμπειρία τέτοιων παραδειγμάτων, την Βενετία (η Biennale ιδρύθηκε το 1895) αλλά και την Istanbul Biennale, θεωρητικά πιο συγκρίσιμη με εμάς, που από το 1987 κτίζει μεθοδικά μία παρουσία στα διεθνή εικαστικά.

Θα μου πείτε: τι σχέση έχουν αυτά τα παραδείγματα με εμάς, σήμερα; Η πρώτη μου θέση λοιπόν είναι ότι τα οχήματα μίας ουσιαστικής αναπτυξιακής και οικονομικής συμβολής του πολι-

τισμού είναι οι φορείς που χτίζονται σε βάθος χρόνου. Δεν υπάρχει καμία στιγμιαία, θαυματουργή λύση, όπως ενδεχομένως να αναζητούσαμε, τώρα που αισθανόμαστε την θηλιά γύρω από τον λαιμό μας. Οι πολιτιστικοί φορείς απαιτούν μακροχρόνιο σχεδιασμό και προγραμματισμό για να είναι σε θέση να προβάλλουν μία ταυτότητα ικανή να κεντρίσει το ενδιαφέρον του εγχώριου και διεθνούς κοινού. Στην Ελλάδα υπάρχουν φορείς που έχουν γράψει μία ιστορία: το φεστιβάλ Αθηνών καταρχήν, αλλά και το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης και το Φεστιβάλ Χορού της Καλαμάτας για παράδειγμα. Κατά την άποψη μου πρέπει να γίνει επιλογή ενός, εκ των πραγμάτων περιορισμένου, αριθμού φορέων (κάτι που συναντά εγγενείς δυσκολίες στην Ελλάδα όπου η πίεση να ικανοποιηθεί ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός αιτούντων οδηγεί σε μία αναποτελεσματική διασπορά πόρων) και να τους δοθεί η δυνατότητα να σχεδιάσουν μία πολιτιστική πολιτική για διάστημα τουλάχιστον πενταετίας.

Θα μπορούσε να αντιπαραθέσει κανείς ορισμένα παραδείγματα «στιγμιαίων» αν και ακριβών, λύσεων. Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης ή το Μουσείο Guggenheim στο Bilbao δεν προσέθεσαν μεμιάς ισχυρά εργαλεία πολιτιστικής ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας; Αφήνω κατά μέρος το Μουσείο της Ακρόπολης (που διαθέτει εκ των πραγμάτων ένα από τα ισχυρότερα και πλέον αναγνωρίσιμα σημεία αναφοράς στον κόσμο) και οδηγούμαι με το παράδειγμα του Guggenheim Bilbao στη δεύτερη σκέψη μου που αφορά στα δίκτυα και τις συνέργειες.

Αν το μουσείο που σχεδίασε ο Frank Gehry λεγόταν Δημοτική Πινακοθήκη του Μπιλμπάο και είχε τις ανάλογες εκθεσιακές δυνατότητες, θα είχε αλλάξει την εικόνα της πόλης που σήμερα κοσμεύει; Η αλλιώς: θα μπορούσαμε να δεχτούμε στην χώρα μας ως έναν φορέα του σύγχρονου πολιτισμού ένα Tate Modern Athens ή ένα MoMA Thessaloniki; Εννοείται πως δεν πρεσβεύω το «ξεπούλημα», αλλά θα ήθελα να προκαλέσω την σκέψη μας για το πως θα μπορούσαμε να εκμεταλλευτούμε διεθνή δίκτυα των οποίων την ισχύ χρειαζόμαστε.

Θα ήθελα στο σημείο αυτό να αναφέρω ότι το Κοινοφελές Ίδρυμα «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης» ενεργά κτίζει τέτοιου τύπου δίκτυα. Ένα σημαντικό παράδειγμα είναι το διεθνές συνέδριο για τον πολιτισμό «Οι Διάλογοι των Αθηνών», που θα διεξαχθεί στην Αθήνα το Νοέμβριο και το οποίο θα προσεγγίσει την κλασσική ελληνική σκέψη μέσα από σημαντικά σύγχρονα πεδία προβληματισμού όπως: επιστήμη και ηθική, ταυτότητα και ετερότητα, ποιότητα ζωής. Για την πραγματοποίηση του φιλόδοξου σχεδίου, το Ίδρυμα έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασίας με φορείς όπως τα πανεπιστήμια του Harvard, της Οξφόρδης και εθνικά Ιδρύματα όπως το Institut de France. Σε ένα άλλο, πιο διαχρονικό επίπεδο, η ίδρυση της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, με τον αγγλικό τίτλο Onassis Cultural Centre, μαζί με το αντίστοιχο πολιτιστικό κέντρο του Ιδρύματος στη Νέα Υόρκη, αποτελούν τον πυρήνα ενός μικρού δικτύου.

Προσεγγίζοντας την έννοια των δικτύων αλλά σε τοπικό επίπεδο, θα ήθελα να αναφέρω το παράδειγμα του Museum Quartier της Βιέννης, με 4 εκ επισκέπτες το 2009, ή ακόμα τον οργανισμό Festivals Edinburgh, στα πλαίσια του οποίου συνεργάζονται τα 12 φεστιβάλ της πόλης. Το πρώτο, σε ένα συγκεκριμένο σημείο της πόλης αποτελεί ένα όχημα για την συλλογική προβολή των επιμέρους φορέων που το αποτελούν (της Συλλογή Leopold, του MuMok και άλλων). Στην

Αθήνα έχει συσταθεί το Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Φορέων Ιστορικού Κέντρου Αθηνών. Αξίζει να ενθαρρυνθούν και να πολλαπλασιαστούν τέτοιου είδους πρωτοβουλίες, διότι το πρωταρχικό πρόβλημα όλων μας δεν είναι πως να πάρουμε ο καθένας μερίδιο αγοράς από τον «ανταγωνιστή» αλλά πως όλοι μαζί θα επεκτείνουμε την εγχώρια και διεθνή αγορά για τις ελληνικές πολιτιστικές υπηρεσίες. Στο δεύτερο παράδειγμα, του Εδιμβούργου, η ένωση των φεστιβάλ έχει σχηματίσει επιτροπές που σχεδιάζουν κοινή στρατηγική για φλέγοντα θέματα όπως το περιβάλλον, την επαγγελματική κατάρτιση, το marketing, τον προγραμματισμό, τις καινοτομίες και τις χορηγίες.

Με αφορμή την έννοια της χορηγίας, και μέσα από ένα ακόμη παράδειγμα, θα ήθελα να θίξω το θέμα της αλληλοεπίδρασης. Έχω αναφερθεί σε διάφορα πολύ γνωστά φεστιβάλ και σε καταξιωμένους θεσμούς αλλά αξίζει να δούμε το, πιθανά ακραίο, παράδειγμα του Belfast Festival at Queens University. Το μικρό αυτό φεστιβάλ, σε μία πόλη που για πολλές δεκαετίες ήταν συνώνυμο μιας κατάστασης σχεδόν εμφυλίου πολέμου, μέσα από την στρατηγική του σύνδεση με μία τοπική τράπεζα (λέγεται πλέον Ulster Bank Belfast Festival at Queens) η οποία επενδύει στο φεστιβάλ σαν βασικό μέρος της επικοινωνιακής του στρατηγικής προσελκύει πάνω από 50,000 χιλιάδες επισκέπτες, εκ των οποίων 9% εκτός περιφέρειας, συμβάλλοντας με περίπου € 9,5 εκ στην τοπική οικονομία το 2009. Πέραν τούτου, όπως και στην περίπτωση της συνεργασίας του Edinburgh Festival με την Bank of Scotland, έχει εκμεταλλευτεί όχι μόνο τη χρηματική χορηγία αλλά και τον μηχανισμό επικοινωνίας της τράπεζας, προκειμένου να επεκτείνει τις δράσεις με αποδέκτες κατά κύριο λόγο τα σχολεία. Συνεπώς, η χορηγία δεν θα πρέπει να περιοριστεί στην εκταμίευση ενός χρηματικού ποσού, αλλά μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία πραγματικής συνέργειας – με προσοχή πάντα να μην «καπελώσει» η συνέργεια το πολιτιστικό περιεχόμενο.

Λειτουργώντας και πάλι συνειρμικά, η αναφορά στα σχολεία αξίζει μίας ιδιαίτερης μνείας, σε ό,τι αφορά την ιδέα της αλληλοεπίδρασης. Η βασική ιδέα ότι ο πολιτιστικός και ο τουριστικός τομέας πρέπει να συνεργαστούν στενά τονίζεται επαρκώς από τη θεματολογία του συνεδρίου. Θεωρώ όμως πως η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς φορείς είναι εξίσου σημαντική: πέρα από το καθαρά μορφωτικό όφελος μίας συστηματικότερης και ουσιαστικότερης συνεργασίας των πολιτιστικών φορέων με τα σχολεία και τα πανεπιστήμια, πρέπει να σκεφτούμε πως η σημερινή επένδυση διαμορφώνει το αυριανό κοινό και τους αυριανούς επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα. Στο σημείο αυτό επίσης, δεν πρέπει η σημερινή κρίση να εμποδίσει τον προγραμματισμό μας σε βάθος χρόνου.

Κλείνοντας, ίσως ακουστεί αυτονόητο αλλά, για να μπορεί ο σύγχρονος ελληνικός πολιτισμός να συνεισφέρει στην οικονομία, πρέπει να υπάρχει, και για να υπάρξει πρέπει να υποστηριχθεί. Το «βάρος» της πολιτιστικής κληρονομιάς που αναφέρει το κείμενο του συνεδρίου δεν παραπέμπει μόνο στη δυσκολία του να πείσουμε ότι εκτός από κοιτίδα ενός μεγάλου αρχαίου πολιτισμού έχουμε και ένα σύγχρονο πρόσωπο, αλλά επίσης στο οικονομικό βάρος της διατήρησης και ανάδειξης του αρχαίου (και σε πολύ λιγότερο βαθμό του μεσαιωνικού) πολιτισμού. Πρέπει μέσα από προσεκτικές επιλογές αλλά και συστηματική παρακολούθηση να δοθεί η δυνατότητα σε φο-

ρείς σύγχρονου πολιτισμού να διεξάγουν το έργο τους σε έναν μεσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.

Σε ό,τι αφορά στο Ίδρυμα Ωνάση, θέλω να πιστέψω πως η έναρξη λειτουργίας της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, ενός χώρου ταγμένου στον σύγχρονο ελληνικό πολιτισμό, θα αποτελέσει ένα πολύ θετικό στοιχείο για την συνεισφορά του ιδιωτικού, μη-κερδοσκοπικού τομέα στην άνθιση της δημιουργικότητας νέων ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, και την διάχυση της στην κοινωνία μας αλλά και πέρα από τα σύνορα της Ελλάδος.

Η σύγχρονη τέχνη στην Ελλάδα: Πολιτιστική πολιτική και η σύζευξή της με τον τουρισμό

Μαρία Παναγίδου

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

Θα ήθελα κι' εγώ με τη σειρά μου να συγχαρώ τις κυρίες Πέμη Ζούνη και Μάγια Τσόκλη για την εξαιρετική πρωτοβουλία, ειδικά σ' αυτή τη συγκυρία, τους επιστημονικούς και άλλους συνεργάτες του συνεδρίου για τη σκληρή δουλειά και να ευχαριστήσω για την πρόσκληση.

Καλούμαστε όλοι να συζητήσουμε και να αναζητήσουμε νέους τρόπους προσέγγισης για την ανάπτυξη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και ειδικότερα υπό τις πιεστικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που δημιουργήσε η παγκόσμια κρίση.

Γνωρίζω το πολιτιστικό τοπίο και ειδικότερα το εικαστικό από τα μέσα της δεκαετίας του '80, όταν ακόμα κινούμασταν εντός και επί τα αυτά, όχι από πλευράς δημιουργίας, αλλά από πλευράς οργάνωσης και επικοινωνίας της σύγχρονης τέχνης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η απουσία μουσείων σύγχρονης τέχνης –η Εθνική Πινακοθήκη με την πλούσια δράση της σήκωνε τότε όλο το βάρος– και η κρατική πολιτική να περιορίζεται κυρίως στην εκπροσώπηση της χώρας σε Μπιενάλε ανά τον κόσμο χωρίς δυναμικούς μηχανισμούς στήριξης, δεν βοήθησαν εκείνα τα χρόνια στην επικοινωνία της ελληνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας με τα διεθνή κέντρα. Δεν μπορώ να μην αναφερθώ στις κατακτήσεις γνωστών καλλιτεχνών που έδρασαν και δρουν στο εξωτερικό, αλλά και στις προσπάθειες του ιδιωτικού τομέα κυρίως μέσα από το μηχανισμό των αιθουσών τέχνης που έπαιζαν και το ρόλο πολιτιστικών φορέων. Σε εποχές άνυδρες, πολλές γκαλερί σήκωσαν το βάρος της ενημέρωσης και παιδείας του κοινού σε καινούργια ρεύματα και δημιουργίες.

Η δημιουργία του Σπιτιού της Κύπρου το 1987 και η ευτυχής συγκυρία της συνεργασίας του με το Ίδρυμα ΔΕΣΤΕ και την Πινακοθήκη Πιερίδη που τότε μεσουρανούσε, το κατέστησε έναν σημαντικό πόλο έλξης μεγάλων εικαστικών γεγονότων. Ήδη, από το 1979 λειτουργούσε, με ιδιωτική πρωτοβουλία, το σημερινό Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, δημιουργήθηκε από τον δραστήριο Πανελλήνιο Σύνδεσμο Αιθουσών Τέχνης, η ART ATHINA, στο πρότυπο των διεθνών art fairs, με πρωτοστατούσες αυτές της Βασιλείας (από το 1970) και του Παρισιού (από το 1974). Η ART ATHINA ξεκίνησε με τη συμμετοχή μόνο ελληνικών γκαλερί και εξελίχθηκε στα επόμενα χρόνια σε διεθνή διοργάνωση.

Και ο αυτός ο θεσμός, παρά την εμπορική του διάσταση, έπαιξε και εξακολουθεί να παίζει έναν σημαντικό πολιτιστικό ρόλο.

Έφερε πιο κοντά στο ελληνικό κοινό, που στην πορεία διευρύνθηκε, τη σύγχρονη τέχνη και δημιούργησε και έναν διάλογο της ελληνικής τέχνης με τη διεθνή. Οι εκθέσεις – αφιέρωμα στην εικαστική σκηνή ευρωπαϊκών χωρών και το πρόγραμμα διεθνών συλλεκτών, δημιούργησαν μια παρακαταθήκη για το μέλλον, τοποθετώντας την Αθήνα στον διεθνή εικαστικό χάρτη. Μια σημαντική κατάκτηση της είναι και το αφιέρωμα που έκανε η αντίστοιχη ισπανική διοργάνωση στην Ελλάδα το 2004, όπου πέρα από τη συμμετοχή αιθουσών τέχνης στην ARCO, πραγματοποιήθηκαν εκθέσεις σε σημαντικούς πολιτιστικούς χώρους και μουσεία της Μαδρίτης. Όλο το εγχείρημα ήταν μια παραγωγή του ΟΠΕΠ στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας 2001-2004.

Σε όλη την πορεία της η ART ATHINA, είχε τη στήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού και κατά καιρούς είχε την τύχη να εξασφαλίζει, όχι χωρίς δυσκολία, χορηγίες από τον ιδιωτικό τομέα.

Η σύσταση του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στην Αθήνα και του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη στα τέλη της δεκαετίας του '90, άνοιξαν τους ορίζοντες. Δυναμική παρουσία έχει και το Μουσείο Φωτογραφίας στη Θεσσαλονίκη.

Μια πολύ σημαντική πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού στις αρχές του '90, ήταν ο θεσμός του Δικτύου Πόλεων σε συνεργασία με τους τοπικούς δήμους, που σε περιπτώσεις όπως το Ρέθυμνο στα εικαστικά, τη Σκόπελο στη φωτογραφία και την Καλαμάτα στο χορό, τελεσφόρησε με πολύ καλά αποτελέσματα. Δυστυχώς, στο Ρέθυμνο παρέμεινε ως μόνος εταίρος ο Δήμος, ενώ στη Σκόπελο το Κέντρο δεν υφίσταται πια.

Η έκθεση OUTLOOK, μια μεγάλη διεθνής παραγωγή του Υπουργείου Πολιτισμού το 2003, η ιδιωτική Μπιενάλε της Αθήνας το 2007 και το 2009, καθώς και η αντίστοιχη κρατική της Θεσσαλονίκης συντελούν σημαντικά στο διάλογο και τη διεύρυνση της σχέσης της Ελλάδας με τα διεθνή κέντρα. Ήδη, τα τελευταία χρόνια, αυξάνεται ο αριθμός των ελλήνων καλλιτεχνών που ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό ή συνεργάζονται με μουσεία και αίθουσες τέχνης του εξωτερικού.

Το Ίδρυμα ΔΕΣΤΕ, το Ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου, το Ίδρυμα Ωνάση, το Ίδρυμα Νιάρχου, το Μουσείο Μπενάκη, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, το Ίδρυμα Fulbright, τα νεοσυσταθέντα, Ίδρυμα Μιχάλη Κακογιάννη και Ινστιτούτο Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης, μια μετεξέλιξη της ιστορικής γκαλερί Νέες Μορφές, πιθανόν να έχω παραλείψει κάποια, παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός νέου και δυναμικού πολιτιστικού τοπίου.

Χαιρετίζω και την εισαγωγή εικαστικών γεγονότων στο Φεστιβάλ Αθηνών. Αποτελεί πραγματικά η κίνηση αυτή μια πολύ ενδιαφέρουσα καινοτομία.

Τα τελευταία 2-3 χρόνια έχουν δημιουργηθεί από καλλιτέχνες ή και επιμελητές εκθέσεων, μικροί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, όπως το TAF, το ReMap και η Kunsthalle Athena, που μοιάζουν να κινητοποιούν ένα ευρύ νεανικό κοινό, γεγονός ελπιδοφόρο. Ελπιδοφόρα ήταν και η φετινή 16η διοργάνωση της ART-ATHINA, που παρά τους φόβους όλων των εμπλεκόμενων, συγκέντρωσε σε 4 ημέρες 16.000 επισκέπτες ενώ κινήθηκε και εμπορικά σε καλά επίπεδα. Αξίζει να

σημειωθεί ότι στη χώρα μας υπάρχουν σημαντικές ιδιωτικές συλλογές σύγχρονης τέχνης, ενώ κά-ποιοι από τους έλληνες συλλέκτες βρίσκονται ανάμεσα στους σημαντικότερους στον κόσμο.

Συνοψίζοντας τα δεδομένα, θα έλεγα ότι η κρίση μας βρήκε σε μια παραγωγική περίοδο, όπου όλα τα μέτωπα είναι ανοιχτά. Και τώρα τι κάνουμε?

Ερώτημα που δύσκολα απαντιέται, αφού δύσκολες είναι και οι συνθήκες.

Η οικονομική διάσταση του πολιτισμού μοιάζει ουτοπική, αν συνυπολογίσει κανείς ότι το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠ.ΠΟ.Τ) ο βασικός υποστηρικτής του σύγχρονου πολιτισμού σε θεσμικό επίπεδο αδυνατεί να ανταποκριθεί στα αιτήματα φορέων και προσώπων και η ιδιωτική πρωτοβουλία έχει αποδυναμωθεί σε χορηγικό επίπεδο λόγω δύσκολων οικονομικών συγκυριών. Ενεργοί παραμένουν οι και οι αίθουσες τέχνης, που και αυτοί δοκιμάζονται. Για τους οίκους δημοπρασίας δεν θα μιλήσω, μη έχοντας ολοκληρωμένη άποψη.

Ο Νόμος 3525 περί πολιτιστικής χορηγίας που πέρασε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 26 Ιανουαρίου του 2007, έχει πολλές αγκυλώσεις. Παρόλα αυτά από το Νοέμβριο του 2007 μέχρι σήμερα, απευθύνθηκαν στο Γραφείο Χορηγιών του ΥΠ.ΠΟ.Τ 195 χορηγοί που διέθεσαν ποσό πέραν των 23.000.000 ευρώ. Από αυτά το 50% περίπου απορροφήθηκε σε αρχαιολογικά θέματα μέσω ΥΠ.ΠΟ.Τ, ενώ τα υπόλοιπα απορροφήθηκαν στον σύγχρονο πολιτισμό σε φορείς εκτός Υπουργείου. Είναι επιτακτική ανάγκη να γίνουν οι απαραίτητες βελτιώσεις στο νόμο και στη συνέχεια είναι απαραίτητη μια καμπάνια ενημέρωσης και προώθησης εκ μέρους του ΥΠ.ΠΟ.Τ της δυνατότητας που δίνει ο Νόμος σε υποψήφιους χορηγούς.

Σε ότι αφορά το τώρα και το μετά, το ΥΠ.ΠΟ.Τ θα πρέπει να διαμορφώσει μια νέα πολιτική και σίγουρα μια πιο δυναμική στρατηγική για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις από τις νέες συνθήκες που δημιουργούνται. Μιλώντας ειδικότερα για τα εικαστικά, το ίδιο όμως μπορεί να ισχύσει και για όλους τους τομείς του σύγχρονου πολιτισμού, είναι απαραίτητη η σύσταση μιας ευέλικτης, λειτουργικής επιτροπής με ειδικούς από το Υπουργείο και τον ιδιωτικό τομέα, η οποία θα εξετάσει και θα διαμορφώσει προτάσεις για την περαιτέρω προώθηση της σύγχρονης ελληνικής τέχνης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, αξιοποιώντας και τα οφέλη από το νόμο περί πολιτιστικής χορηγίας. Επικοινωνία και ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με μουσεία και κέντρα του εξωτερικού με ανταλλαγή ή δημιουργία νέων εκθέσεων, μετάκληση καλλιτεχνών και επιμελητών, δημιουργία workshops σε συνεργασία με την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών που διαθέτει εξαιρετικές εκθεσιακές εγκαταστάσεις αλλά και εργαστηριακές, ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων θεσμών, ενδυνάμωση του πολιτιστικού τουρισμού που αποτελεί επίσης μια σημαντική συνέργεια.

Η Αθήνα, είναι προς το παρόν προορισμός για τον αρχαιολογικό της πολιτισμό. Θα μπορούσε με συντονισμένες προσπάθειες κράτους και ιδιωτικού τομέα, να καταστεί προορισμός και για τον σύγχρονο πολιτισμό. Μπορεί να συσταθεί ομάδα εργασίας με μέλη εκπροσώπους του ΥΠ.ΠΟ.Τ, ιδιώτες από το χώρο της τέχνης και του τουρισμού, η οποία θα προτείνει ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση. Ο μηχανισμός που διαθέτουν πολλοί ταξιδιωτικοί οργανισμοί μπορεί να λειτουργήσει ως κινητήριο μοχλός για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η ART-ATHINA για παράδειγμα προσφέρεται ως διοργάνωση για τη σύζευξη πολιτισμού και τουρισμού.

Αυτός ο πολιτιστικός τουρισμός θα απευθύνεται σε ένα υψηλό κοινωνικοοικονομικό κοινό και θα ενδυναμώσει το ρόλο της Αθήνας ως προορισμού *city-break*.

Λένε, ότι σε καιρούς κρίσης, η καλλιτεχνική δημιουργία αποκτά μια ιδιαίτερη δυναμική. Και το πιστεύω. Ας λειτουργήσουμε συλλογικά για να μπορέσουν οι καινοτόμες ιδέες και έργα να βρουν τη θέση τους στο πολιτιστικό γίγνεσθαι με τη συνέργεια κράτους και ιδιωτικού τομέα γιατί, χωρίς τον οικονομικό παράγοντα, ο πολιτισμός δεν θα μπορέσει να επιτελέσει τον σημαντικό του ρόλο. Και το ΥΠ.ΠΟ.Τ που έχει κυρίως διαχειριστικό ρόλο, πρέπει να διαμορφώσει πολιτικές με όραμα, να ασκήσει πολιτικές με τη συνεργασία ιδιωτών, ειδικών στη διοίκηση, με περιορισμό των γραφειοκρατικών μηχανισμών, να παίξει τον υψηλό ρόλο που του έχει ανατεθεί. Ένα ζωντανό παράδειγμα διαμόρφωσης και άσκησης πολιτικής είναι το Arts Council του Ηνωμένου Βασιλείου, που κατάφερε στη δεκαετία του '90, να καταστήσει το Λονδίνο, κεντρική διεθνή σκηνή στη σύγχρονη τέχνη ή το παράδειγμα του Βερολίνου που αποτελεί κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα την πιο δυναμική εικαστική σκηνή στην Ευρώπη.

Υπάρχει βέβαια και η άποψη ότι υπό τις παρούσες συνθήκες ο πολιτισμός είναι πολυτέλεια. Είναι όμως και ανάσα και πνοή, ποιότητα ζωής και σχέσεων, απαραίτητα συστατικά για την ανάπτυξη μιας κοινωνίας.

Το ζήτημα της ενότητας

Βασίλης Καραποστόλης

Κυρίες και Κύριοι,

Στην εισήγησή μου θα θίξω ορισμένες πλευρές του προβλήματος που ονομάζεται: πολιτική επί του πολιτισμού. Το λέω πρόβλημα και το εννοώ –γιατί γύρω από τη σχέση ανάμεσα στην πολιτική και τον πολιτισμό παραμένουν τόσα ερωτήματα και τόσες εκκρεμότητες ώστε δεν θα ήταν υπερβολικό να πει κανείς ότι ουσιαστική και μεθοδική πολιτική στον πολιτισμό δεν έχει ακόμη ασκηθεί στην Ελλάδα. Αν δεν είχε επέλθει η κρίση, ίσως να νόμιζαν μερικοί ότι αυτό δεν κοστίζει και τόσο πολύ. Ήδη όμως γίνεται φανερό το αντίθετο: ότι το κόστος της σύγχυσης και της απραξίας είναι δυσβάσταχτο. Το θέμα μας λοιπόν πρέπει να τεθεί ευθέως στη βάση του. Ποια είναι αυτή η βάση; Ουσιαστικά πρόκειται για την ύπαρξη μιας αντίφασης μέσα στη σχέση πολιτικής και πολιτισμού. Εξ ορισμού ο πολιτισμός χαρακτηρίζεται από την πολλαπλότητα και την ποικιλία των μορφών του. Από την άλλη, μια πολιτική για να αξίζει το όνομά της θα πρέπει να διέπεται από την αρχή της ενότητας. Ποικιλία λοιπόν από τη μια και ενότητα από την άλλη. Πώς είναι δυνατόν όμως να αναλάβει η πολιτική τον πολιτισμό ως αντικείμενό της, αφού το αντικείμενο αυτό από τη φύση του της ξεγλιστράει, αρνείται να χωρέσει μέσα σε συνηθισμένες εγκυκλίους και υπουργικές οδηγίες;

Η απάντηση στο ερώτημα δεν μπορεί να είναι άλλη απ' αυτή που έδωσαν οι ηγεσίες εκείνες οι οποίες κατά καιρούς, στην ιστορία της ανθρωπότητας, άσκησαν πραγματικά πολιτική πολιτισμού. Τι έπραξαν, αλήθεια, οι φλωρεντινοί ηγεμόνες κατά την περίοδο της Αναγέννησης όταν αποφάσισαν να αφήσουν με έργα τα ίχνη τους πάνω στην ιστορία της πόλης τους; Τι έπραξαν ο Λορέντζο των Μεδίκων και ο Ιούλιος ο Δεύτερος παραγγέλλοντας αρχιτεκτονήματα, γλυπτά και τοιχογραφίες στους καλλιτέχνες τους οποίους προσκάλεσαν; Οι ίδιες οι λέξεις το λένε: προσκάλεσαν και παρήγγειλαν. Αυτό σημαίνει ότι εξ αρχής θεμέλιο αυτής της μεγαλειώδους πολιτικής γοήτρου ήταν μια επιλογή: ο ηγεμών εδώ διακρίνει, ξεχωρίζει, αποκλείει μερικούς υποψηφίους δημιουργούς και προκρίνει εκείνους οι οποίοι τον πείθουν περισσότερο. Με δυο λόγια: προϋπόθεση της πολιτικής αυτού του είδους και αυτού του επιπέδου είναι μια ενότητα αντίληψης. Κάποιο σχέδιο έχει υφανθεί από πλευράς ηγεσίας, κάποια νήματα έχουν αρχίσει να συνδέονται και ο δημιουργός θα έρθει όχι για να εκτελέσει πειθήνια το σχέδιο, αλλά για να το τροποποιήσει και να πραγματώσει στο τέλος μια εκδοχή της αρχικής ιδέας. Μ' αυτό τον τρόπο γκρεμίστηκε η βασιλική του Αγίου Πέτρου για να φτιαχτεί μια άλλη, λαμπρότερη, μ' αυτό τον τρόπο, για να πάμε σε άλλες

εποχές, κάτω από τις οδηγίες και τις εντολές του Δούκα του Ουρμπίνο, του Μεγάλου Πέτρου ή της Μαρίας Θηρεσίας, πήραν μορφή ολόκληρες πόλεις, με τις πλατείες, τις λεωφόρους, τα δημόσια κτίριά τους, με όσα τις στόλιζαν και στερέωναν τη φυσιογνωμία τους.

Ας έρθουμε όμως τώρα στα δικά μας. Δεν θέλω να εννοηθεί με όσα ανέφερα μόλις ότι είναι απαράβατος όρος για μια σύγχρονη πολιτική του πολιτισμού να υπάρχει ένα πλήρες και καλά επεξεργασμένο σχέδιο στον συλλογικό νου μιας κυβέρνησης ή στο μυαλό μερικών υπουργών. Στην εποχή της πολυπραγμοσύνης και της πολυδιάσπασης θα ήταν υπερβολικό να απαιτούσαμε την ύπαρξη ενός πολιτικού νου ικανού να συγκεντρώνεται σταθερά και επίμονα σε ορισμένα σημεία. Δεν είναι εύκολο αυτό και το βλέπουμε, βλέπουμε πόσο η διαχείριση μικροζητημάτων, η ατελείωτη διευθέτηση της μιας ή της άλλης δευτερεύουσας ή τριτεύουσας υπόθεσης τείνουν να καταστούν το κύριο έργο των υπουργικών επιτελείων. Αν είναι έτσι όμως, δεν πρόκειται για επιτελεία, αλλά για συνεργεία της διακυβέρνησης.

Όπως καταλαβαίνετε, όταν κυριαρχεί η πρακτική αυτή, είναι αδύνατον να ικανοποιηθεί ο όρος που θέσαμε πριν: της ενότητας και της επιλογής. Ας γίνουμε πιο συγκεκριμένοι. Ενότητα σημαίνει ιεράρχηση των επιδιώξεων με κριτήρια πρώτο, τη σημασία τους για το δημόσιο συμφέρον και δεύτερο, τον βαθμό επείγοντος ο οποίος τους αντιστοιχεί. Όταν η ηγεσία έχει καταστρώσει ένα τέτοιο πρόγραμμα ιεραρχήσεων τότε είναι σε θέση να προβεί και στις επιλογές των παραγγελιοδόχων και συνδιαμορφωτών των έργων. Σε σχέση με αυτή την προεργασία τι παρατηρούμε στη χώρα μας; Παρατηρούμε συχνά την αμφιταλάντευση να αναχαιτίζει τις αποφάσεις, τις αποφάσεις να διαβρώνονται από δισταγμούς κατά την πορεία, τους δισταγμούς να λύνονται πρόχειρα και σπασμωδικά όταν ο κόμπος φτάνει στο χτένι. Βρισκόμαστε σ' αυτή την κατάσταση και σήμερα. Αν πρόκειται λοιπόν να αναληφθούν ενέργειες που θα αντιμετωπίζουν ριζικά το οικονομικό πρόβλημα της χώρας, ορισμένες από τις παλιές αμφιβολίες είναι αναγκαίο να παραμεριστούν, όχι για να γίνουμε δογματικοί χάριν ευκολίας αλλά για να δράσουμε και να δράσουμε ενιαία.

Κατ'αρχάς και με δεδομένο ότι το παμπάλαιο βασανιστικό ερώτημα περί της ελληνικής ταυτότητας (πόσο ριζώνει η Δύση στη συλλογική συνείδηση; Πόσο η Ανατολή;) με δεδομένο ότι η συζήτηση επ' αυτού δεν παύει να τρέφει την αβεβαιότητα και την απραξία, πρέπει να ληφθούν αποφάσεις που αναγκαστικά θα θέτουν κάποιες προτεραιότητες. Ανατολή, Δύση, παραδοσιακό, σύγχρονο, εθνοκεντρικό, κοσμοπολίτικο. Οι απόψεις, οι θεωρήσεις, οι ιδέες και τα πάθη γύρω από τα ζητήματα αυτά θα συνεχίζουν να διασταυρώνονται, να συγκρούονται –ή πράγμα που θα ήταν πιο γόνιμο– να συντίθενται τουλάχιστον σε κάποιο επίπεδο. Ωστόσο, κανείς δεν μπορούσε να αμφισβητήσει σοβαρά ότι στην περίπτωση της Ελλάδας εκείνο που σφραγίζει περισσότερο το πρόσωπό της, όταν στρέφει το πρόσωπο αυτό προς τα έξω, στα άλλα κράτη με τα οποία συναλλάσσεται, είναι το αρχαίο παρελθόν, η κλασική αρχαιότητα. Ανεξάρτητα από το πόσο νιώθουν συνδεδεμένοι οι γηγενείς με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, παραμένει γεγονός ότι με βάση αυτόν τον πολιτισμό, και με συμβολικούς όρους, οι σύγχρονοι Έλληνες αναγνωρίζονται, κρίνονται, υποβάλλονται σε συγκρίσεις. Έτσι, η πολιτική, ιδιαίτερα σήμερα, είναι υποχρεωμένη να βασιστεί σ' αυτή την πραγματικότητα που δεν είναι καθόλου παγιωμένη. Και σ' αυτό θα ήθελα να σταθώ περισσότερο.

Σκεφτείτε για παράδειγμα, πόσες δυνατότητες υπάρχουν ακόμα για την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων. Ο όρος ανάδειξη όμως δεν λέει τίποτα σχεδόν έτσι που έχει φθαρεί μέσα στη γραφειοκρατική αοριστολογία. Πρέπει ίσως να πούμε: ενεργοποίηση ή κάτι παρόμοιο. Δεν είναι πάντως στις λέξεις το πρόβλημα, είναι στο τι μπορεί κανείς να εννοεί σήμερα όταν ισχυρίζεται ότι για τους χώρους αυτούς πρέπει να ασκηθεί μια νέα πολιτική. Έλληνες και ξένοι επισκέπτες έχουν βρεθεί κατά καιρούς, κι αυτό θα συνεχίζεται βέβαια, κάτω από τη γοητεία τοπίων όπου δεσπόζουν ερείπια ναών, λατρευτικών ιερών, θεάτρων. Χάρη στη γοητεία και την αίγλη αυτή εξακολουθεί να έλκεται προς τη χώρα μας ολόκληρη η ανθρωπότητα, ωστόσο η ανθρωπότητα αλλάζει και η ανάγκη του σύγχρονου ατόμου να τον αγγίζει κάτι από ένα άλλο κόσμο, πολύ διαφορετικό απ' τον δικό του, έναν κόσμο μυθικό και αινιγματικό, αυτή η ανάγκη εκφράζεται πλέον διαφορετικά τουλάχιστον στις νεώτερες γενιές. Ένας αρχαιολογικός χώρος δεν παύει να είναι για ένα σύγχρονο νέο από την Ελβετία, τις ΗΠΑ ή την Βραζιλία ένας υπαίθριος χώρος σπαρμένος όχι μόνο με ευρήματα, αλλά και υποσχέσεις. Τι το καινούργιο άραγε θα μπορούσαν να υποσχεθούν η Ολυμπία, οι Δελφοί, το Ασκληπιείο στην Κω, οι τάφοι στις Μυκήνες, ή η Αρχαία Αγορά στην Αθήνα; Μήπως δεν έχουν δώσει ό,τι μπορούσαν να δώσουν; Μα ακριβώς γοητεία διαθέτει όποιος και ό,τι δίνει την εντύπωση πως είναι αστείρευτο στην επιρροή του. Αν πεις: «μέχρι εκεί φθάνει η έλξη που ασκεί πάνω μου ένα πρόσωπο ή ένα τοπίο, παραπάνω δεν γίνεται», τότε η αύρα διαλύθηκε αυτοστιγμεί. Η γοητεία τελειώνει από τη στιγμή που προεξοφλούμε τις δυνατότητές της.

Στην προκειμένη περίπτωση αυτό δεν ισχύει· τα κοιτάσματα της κλασσικής αρχαιότητας και των χώρων της κάθε άλλο παρά εξαντλημένα δείχνουν. Αρκεί μόνο να δει κανείς την διαρκώς ενισχυόμενη θέση της ρητορικής, του διαλόγου και της ηθικής στα πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών στο εξωτερικό ή τον αριθμό των υποτροφιών που χορηγούνται, παρά την κρίση, καθώς και τον αριθμό των συνεδρίων που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο στις ΗΠΑ, την Ευρώπη, την Κίνα και την Ιαπωνία. Εκατομμύρια νέοι θα 'θελαν ένα μέρος των σπουδών τους να το αποτελεί η επίσκεψη στη χώρα μας και η επιτόπια έρευνα. Επιβάλλεται συνεπώς ν' αναληφθεί από την ελληνική πολιτεία μια προσπάθεια που ν' αντιστοιχεί σ' αυτή την τάση. Περιττό να ειπωθεί ότι υπόβαθρο μιας τέτοιας συντονισμένης προσπάθειας είναι η αναθεώρηση της εκπαίδευσης. Στο βαθμό που θα δώσουμε προσοχή στις μεθόδους με τις οποίες θα έρθουν κοντύτερα οι νέες γενιές στην κλασσική παιδεία απαλλάσσοντας παράλληλα τη διδασκαλία από τα παλιά, φουσκωμένα λόγια, στο βαθμό αυτό θα δώσουμε ένα νέο περιεχόμενο στην πολιτική και μια νέα διάσταση στη στάση μας απέναντι στην αρχαία κληρονομιά.

Πριν από μερικές εβδομάδες μια είδηση με έβαλε σε σκέψεις: έμαθα ότι σε διεθνή διαγωνισμό ρητορικής που έγινε στη Θεσσαλονίκη στον οποίο συμμετείχαν τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου το πρώτο βραβείο το έλαβε ελληνίδα φοιτήτρια. Αναρωτήθηκα κατά πόσον η σημασία και η δυναμική αυτού του συμβάντος εξαντλείται σε μια ακαδημαϊκή διαδικασία, σε κάποια εγκώμια, ευχαριστίες και χειροκροτήματα μέσα σε μια αίθουσα τελετών ενός πανεπιστημίου ή ενός δημαρχείου. Έχω την άποψη ότι τέτοια τελετουργία θα άξιζε να ξετυλιχτεί μέσα στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας. Ένας διεθνής διαγωνισμός ρητορικής σ' ένα Κέντρο Σπουδών για τον Διάλογο και

τη Διαλεκτική, ένα φιλμ που θα κατέγραφε τις συζητήσεις, την κίνηση, τις ζυμώσεις, τις ανοικτές συνελεύσεις μαθητών και σπουδαστών απ' όλο τον κόσμο σε τακτά διαστήματα, να τι θα μπορούσε ενδεχομένως να σημαίνει ενεργοποίηση ειδικά αυτού του αρχαιολογικού χώρου, παράλληλα με τις άλλες πιο παραδοσιακές χρήσεις του. Μια σκέψη μου μόνο ήταν αυτή, ή το πολύ-πολύ το πρόπλασμα μιας πρότασης. Μέσα σ' αυτή τη σκέψη όμως νομίζω ότι συνδυάζονται οι δύο βασικές απαιτήσεις ώστε να ασκηθεί μια μακρόπνοη πολιτική επί του πολιτισμού: η απαίτηση να είναι η ηγεσία αρκετά πεπαιδευμένη και αποφασιστική και η απαίτηση να είναι ένας λαός αρκετά πεπαιδευμένος και πρόθυμος. Ας προσπαθήσουμε, ενδεικτικά, να τοποθετήσουμε με τη φαντασία μας τη βραβευμένη φοιτήτρια μέσα στην Αρχαία Αγορά, να τοποθετήσουμε το παρόν που επαινείται μέσα σ' ένα παρελθόν που επαινέθηκε κάποτε. Κάτι τέτοιο θα ήταν ίσως μια νέα αρχή.

Προβλήματα και προβληματισμοί για τον ελληνικό τουρισμό

Αθανάσιος Κουρεμένος

Ευχαριστώ και εγώ με τη σειρά μου την κυρία Τσόκλη και την κυρία Ζούνη για την εξαιρετική τους αυτή πρωτοβουλία.

Το ερώτημα οικονομία και τουρισμός είναι ένα πάρα πολύ παλιό ερώτημα. Ουσιαστικά η οικονομία και ο τουρισμός πηγαίνουν χέρι με χέρι. Η οικονομία συγγνώμη, ο πολιτισμός και ο τουρισμός πηγαίνουν χέρι με χέρι. Ιδιαίτερα ο πολιτισμός και ο τουρισμός από αρχαιοτάτων χρόνων για να χρησιμοποιήσω την κλισέ έκφραση.

Ο Καζαντζάκης έχει ένα περίφημο κείμενο στο οποίο περιγράφει όπως το φανταζόταν τι γινόταν γύρω από τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην αρχαία Ολυμπία την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων παίρνοντας υπόψη, αυτός ο μέγα στοχαστής αλλά και πρακτικός άνθρωπος, ότι όλος αυτός ο κόσμος έπρεπε να μετακινηθεί για να φτάσει εκεί. Έπρεπε κάπου να κοιμηθεί, έπρεπε να φάει, έπρεπε κάτι να γίνει με τα διάφορα παραπροϊόντα ή υποπροϊόντα της όλης αυτής διαδικασίας.

Άρα ο τουρισμός και ο πολιτισμός πηγαίνουν πάντα χέρι με χέρι. Ο πολιτισμός, οι Παρθενώνες χρειαζόντουσαν χρήματα για να γίνουν. Και δεν ήταν μόνο χρήματα από χορηγούς. Και τι; Φέρνανε χρήματα από την άλλη πλευρά.

Το ίδιο συνέβαινε και στη Δήλο. Δεν είναι τυχαίο ότι τα αρχαία ιερά, είτε ήταν η Δήλος, είτε ήταν η Ολυμπία, ήταν ταυτόχρονα και τα θησαυροφυλάκια του ελληνικού χώρου και όχι μόνο. Και η ιερότητα προστάτευε όπως σήμερα προστατεύει στην Ελβετία η ουδετερότητά της και η ανεξαρτησία της προς αυτή την κατεύθυνση.

Και ο σύγχρονος ελληνικός τουρισμός, κυρίες και κύριοι, είναι αλληλένδετος χέρι με χέρι. Στηρίζεται και συνεχίζει να στηρίζεται και να συμβαδίζει με τον πολιτισμό. Όλοι οι μείζονες τουριστικοί προορισμοί της Ελλάδος είναι εγγύς σε αρχαιολογικούς, μείζονες αρχαιολογικούς χώρους. Όλοι.

Και η ανάπτυξή τους στηριζόταν ευθέως, συσχετιζόταν και συνδεόταν με τους αρχαιολογικούς χώρους αυτούς. Είτε αυτή ήταν η Κρήτη, βεβαίως. Η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη αναπτύχθηκε στην περιοχή του Ηρακλείου μάλλον παρά των Χανίων. Γιατί; Γιατί το Ηράκλειο ήταν δίπλα στη Κνωσό, στα Μάλια. Εκεί είχε φτιαχτεί περιορισμένη τουριστική υποδομή από τη δεκαετία τουλάχιστον του '20 όταν πηγαίνανε οι κρουαζιέρες.

Το ίδιο ισχύει ακόμη και για τη Μύκονο. Είναι γνωστό ότι η Μύκονος έγινε γνωστή σαν το εφελτήριο για τους επισκέπτες οι οποίοι πηγαίνανε στη Δήλο με τους αρχαιολόγους που δημο-

σιεύανε φωτογραφίες από τους αρχαιολογικούς χώρους, από το 19ο αιώνα και μαζί με αυτές και φωτογραφίες της Μυκόνου με τον εντυπωσιακό αρχιτεκτονικό τους πλούτο.

Και ουσιαστικά όλα αυτά, βεβαίως στην αρχή ο Le Cobursier σαν επισκέπτης επηρεασμένος στην αρχιτεκτονική του, εσείς τα ξέρετε καλύτερα από εμένα, από την κυκλαδική αρχιτεκτονική κ.ο.κ.

Η αρχαία Ολυμπία, επίσης. Και εκεί βλέπουμε και τη σχέση των υποδομών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Είναι εκπληκτικό, τον 19ο αιώνα οι ιδιωτικοί σιδηρόδρομοι Πελοποννήσου, οι περίφημοι ΣΠΑΠ, φτιάξανε, επέκτειναν τη γραμμή για να φτάσει στην αρχαία Ολυμπία.

Πιστεύανε ότι πρέπει να εκμεταλλευθείς αυτό τον προορισμό. Κάνανε μόνο αυτό, κυρίες και κύριοι; Όχι. Τι φτιάξανε; Το περίφημο ξενοδοχείο spa στην αρχαία Ολυμπία δίπλα στο παλιό αρχαιολογικό μουσείο. Εκπληκτικό. Εγώ σαν επισκέπτης νεαρός φοιτητής, έτυχε εκεί να πάω και να πιω και ένα καφέ. Σήμερα είναι πολιτιστικό κέντρο με άλλο χαρακτήρα, άλλη λειτουργία. Τι σκεφτόντουσαν οι ΣΠΑΠ τότε; Σκέφτονταν ότι βεβαίως δεν αρκεί να τους πάω πρέπει να κοιμηθούν κιόλας εκεί γιατί δεν προλαβαίνουν να γυρίσουν. Άρα εγώ θα βγάλω από το ξενοδοχείο, θα βγάλω και από τα εισιτήρια.

Το κάνανε μόνο αυτό; Όχι, το έκαναν και σε σχέση με τι; Με τις κρουαζιέρες από το Κατάκολο προς την αρχαία Ολυμπία και έφτιαξαν την περίφημη γραμμή της ανταπόκρισης που συνέδεε το Κατάκολο με τον Πύργο ούτως ώστε να μπορεί κάποιος να συνεχίσει από τον Πύργο προς την Αρχαία Ολυμπία. Και αυτά, κυρίες και κύριοι, μιλάμε για 100 τόσα χρόνια πριν.

Τώρα, ο τουρισμός, όπως είπα εξακολουθεί, να υφίσταται. Έχω την τιμή ή την ατυχία να μελετώ εμπειρικά θέματα του τουρισμού με έμφαση και στον τουρισμό τον πολιτιστικό και τις διαφορές μορφές του πάνω από δύο δεκαετίες.

Όμως, κυρίες και κύριοι, σε οποιαδήποτε θέση για τον τουρισμό ή οποιαδήποτε διαπίστωση θα πρέπει να υπάρχουν τι; facts and figures. Γεγονότα και αριθμοί. Αν δεν υπάρχουν γεγονότα και αριθμοί δεν υπάρχει τίποτα. Υπάρχει μυθολογία με την κακή έννοια, δεισιδαιμονία με την κακή έννοια, παραφιλολογία με την κακή έννοια.

Ή έχεις facts and figures ή δεν έχεις τίποτα. Με αυτά θα συγκρίνεις, με αυτά θα διαπιστώσεις πού βρίσκεσαι, με αυτά θα βάλεις στόχους για να δεις που μπορείς να πας. Χωρίς τους αριθμούς και τα γεγονότα είναι σαν να βάζεις, να χαράσσεις δρόμους να πας κάπου που δεν ξέρεις πού βρίσκεται. Και αυτό είναι ένα μείζον πρόβλημα.

Πόσος είναι λοιπόν ο τουρισμός πολύ γρήγορα. Ο πολιτιστικός τουρισμός ο αμιγής, αυτός που πηγαίνει σε έναν προορισμό με κύριο σκοπό να δει πολιτιστικά μνημεία, η αμιγής μορφή, γιατί συνδυάζεται σε άλλες περιπτώσεις, διεθνώς εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει το 12% της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης.

Θα πει κανείς, τόσοι λίγοι; Θα έλεγα αρκετοί. Γιατί τα στοιχεία δείχνουν ότι ξοδεύουν αναλογικά περισσότερα και αν θέλετε μάλιστα σε σχέση με πολλές άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. Αυτή η μορφή του τουρισμού, που κατά κύριο λόγο ενδιαφέρεται για πολιτιστικά μνημεία, με βάση

τις εκτιμήσεις που έχουμε κάνει και στην Ελλάδα, είναι ότι αυτή κυμαίνεται γύρω στο 10% του σημερινού τουρισμού με τις επιπλέον δαπάνες που προανέφερα.

Αυτό το έχουμε μετρήσει εμπειρικά σε έρευνες με δείγματα τουριστών εδώ και πολλά χρόνια, το 2000 το μετρήσαμε στην Κρήτη, το 2002 το μετρήσαμε στην Κω, πιο πρόσφατα το μετρήσαμε για θρησκευτικό προσκυνηματικό τουρισμό στην Κρήτη πάλι.

Είναι οι άνθρωποι αυτοί που όχι πήγαν μόνο για ήλιο και θάλασσα και παρεμπιπτόντως επειδή υπάρχει ένα πολύ γνωστό μνημείο πήγαν και είδαν και αυτό ή ένα μουσείο. Αλλά είναι η κατηγορία εκείνη η οποία ξοδεύει ένα αναλογικά μεγάλο μέρος του χρόνου της για να επισκέπτεται μνημεία και άλλα συναφή.

Μια δύσκολη μορφή τουρισμού, για την οποία οι εκτιμήσεις μας τεχνικά ήταν εξαιρετικά δύσκολες, είναι ο θρησκευτικός προσκυνηματικός τουρισμός στην Κρήτη. Είδαμε εκεί, μετρήσαμε και τα μεγέθη τους, όπως είπα, και τον εκτιμήσαμε σε 10% περίπου αλλά είδαμε ποια ήταν τα προφίλ των ανθρώπων αυτών. Από το μορφωτικό τους επίπεδο, δυσανάλογα μεγάλο ποσοστό σε όλες τις εθνικότητες, το είδαμε κατά εθνικότητα με πανεπιστημιακή μόρφωση, μεταπτυχιακά και διδακτορικά. Εντυπωσιακότερο σε αυτό το τμήμα του τουρισμού από το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο το έχουν οι Άγγλοι σε αντίθεση με τον μαζικότερο τουρισμό που συνήθως συνδέονται με κατώτερο επίπεδο και με συμπεριφοράς που ίσως να μην είναι αποδεκτή.

Αυτό το είδαμε λοιπόν ξεκάθαρα και βεβαίως είδαμε πολλά άλλα. Μετρήσαμε από τι απεκόμισαν, μέχρι τι τους έκανε εντύπωση με καμιά δεκαπενταριά θρησκευτικά προσκυνηματικά μνημεία. Τι τους έκανε εντύπωση από όλη αυτή την ιστορία, τι τους έμεινε, τι γνωρίζανε μέχρι τότε. Αν γνωρίζανε για τον Απόστολο Παύλο και τον Πλου στη νότια Κρήτη, στο Φοίνικα, στο Λουτρό κ.α. Μετρήσαμε πόσοι το ξέρανε και αν η γνώση τους βελτιώθηκε. Μετρήσαμε και το αποτέλεσμα.

Όμως, κυρίες και κύριοι, είδαμε τι κάνανε εκεί που πήγαμε, είδαμε πως πήγανε. Οι περισσότεροι κινούνται όχι με οργανωμένα *groups*, δεν έρχονται με *all inclusive*, δεν έρχονται με πακέτα. Έρχονται ανεξάρτητα. Νοικιάζουν αυτοκίνητα, αφήνουν χρήματα. Στη διαδρομή ξοδεύουν, επίσης, χρήματα. Είδαμε τι αγοράζουν. Αυτό το είχαμε ξαναδεί και το 2000. Είδαμε το ποσοστό των τουριστών που αγόρασαν αντίγραφα αρχαίων φτηνιάρικα, αντίγραφα εικόνων. Όλα αυτά τα συναφή. Μουσική. Το ποσοστό που αγόρασε CD με βυζαντινή μουσική.

Όμως, ο τουρισμός, όπως είπα, συμβαδίζει, έχει μια σχέση με τον πολιτισμό. Την είχε, την έχει και θα την έχει. Και στην Ελλάδα μην υποτιμούμε τη συμβολή του και τη σημασία του, είναι σημαντική. Τι μπορούμε να κάνουμε; Να βγάλουμε εκείνα που μπλοκάρουν την περαιτέρω αυτή σχέση με την καλή έννοια και από την άλλη να ενθαρρύνουμε προς την κατεύθυνση αυτή. Αυτό, κυρίες και κύριοι, δεν γίνεται πάντα δυστυχώς.

Υποδομές. Οι κακές νοοτροπίες από πολλούς φορείς. Θα αναφέρω μια περίπτωση πάλι στην Αρχαία Ολυμπία. Ένας Γερμανός και μια Γιαπωνέζα κάνανε *sponsoring* (χορηγία) μια έκθεση σύγχρονης ελληνικής γλυπτικής από κορυφαίους γλύπτες. Κάποιος που έχει μια περίφημη γκαλερί στην Ολυμπία δέχθηκε να διαθέσει το χώρο του. Ζήτησαν να βάλουν μια απλή μικρή αφίσα στο

αρχαιολογικό μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας που να αναφέρουν το γεγονός. Το μουσείο όμως θεώρησε ότι είναι διαφήμιση για ιδιωτικά καταστήματα και αρνήθηκε.

Ένα σημείο και κλείνω με την άδειά σας. Ήμουνα πολύ τυχερός, μιας και αναφέρθηκε η παιδεία εδώ, να πηγαίνω σε ένα καλό σχολείο Γυμνάσιο την Ιώνιο του Πειραιά και να έχω από την Α΄ Γυμνασίου καθηγητή Καλλιτεχνικών έναν εξαιρετο άνθρωπο και γλύπτη τον Τάσο τον Μουζάκη, ο οποίος ζήτησε από όλους μας να πάμε να εξοικειωθούμε με την πρώτη πανελλήνια έκθεση γλυπτικής στο Ζάππειο που έγινε στα μέσα της δεκαετίας του '60. Να γράψουμε μια μικρή έκθεση από τις εντυπώσεις μας, να διαλέξουμε ένα έργο, να το περιγράψουμε και να το παρουσιάσουμε. Κυρίες και κύριοι, εμένα η αγάπη μου για την γλυπτική έχει μείνει από τότε. Τη σύγχρονη γλυπτική. Αλλά όταν εγώ ρώτησα τους φοιτητές μου στο πανεπιστήμιο Πειραιώς ποιος από αυτούς ξέρει το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιώς δεν το ήξερε κανείς. Δεν ξέρω αν φταίνει αυτοί ή το επίπεδο της παιδείας. Δεν ξέρω αν φταίει το μουσείο που δεν έστειλε ποτέ μια αφίσα. Ένα πράγμα ξέρω. Σηκώνεται ένας φοιτητής και μου λέει κύριε καθηγητά, το ξέρω εγώ. Του λέω παιδί μου – σε άσχετο μάθημα– μόνο επειδή ξέρεις το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά θα σου βάλω 2 μονάδες παραπάνω. Μου λέει κύριε καθηγητά δεν θέλω να καταχραστώ τον ενθουσιασμό σας αλλά πρέπει να σας πω το εξής και ας μην πάρω τους βαθμούς. Ο λόγος που ξέρω το μουσείο το αρχαιολογικό του Πειραιά είναι ότι μένω ακριβώς απέναντι. Του είπα, έχεις πάει; Ναι. Τότε παίρνεις μια μονάδα.

Σκέψεις και προτάσεις για τη σχέση πολιτισμού και τουρισμού

Γεώργιος Α. Βερνίκος

Ο τουρισμός είναι ένα σύνολο υπηρεσιών που συνδέεται με ποικίλες δραστηριότητες, μεταξύ των οποίων η διαμονή, η μεταφορά, η διατροφή, οι διάφορες δράσεις, αθλητικές και άλλες δραστηριότητες, η ικανοποίηση των αισθήσεων, κλπ. Συγχρόνως ο τουρισμός εξαρτάται από τις υποδομές, τη φορολογική πολιτική, το δίκτυο πωλήσεων του προϊόντος, τις ακτοπλοϊκές, οδικές και αεροπορικές μεταφορές, την ποιότητα του περιβάλλοντος, τη συμπεριφορά των κατοίκων και την αντίληψη που έχουν για την ποιότητα των προσφερομένων υπηρεσιών και τον πολιτισμό. Ο τουρισμός διαπερνάει λοιπόν οριζόντια όλες τις επιμέρους πολιτικές του κράτους και της δημόσιας διοίκησης και στα πλαίσια αυτά δεν είναι τυχαίο ότι από τον τουριστικό κόσμο, που θεωρεί ότι η Ελλάδα έχει συγκριτικό οικονομικό πλεονέκτημα στο συγκεκριμένο τομέα, διεκδικεί τη δημιουργία ενός υπερ-Υπουργείου Τουρισμού, που να περιλαμβάνει όλα τα επιμέρους θέματα που διαμορφώνουν το τελικό τουριστικό προϊόν. Στα πλαίσια αυτά, κατά καιρούς έχει υποστηριχθεί όπως δημιουργηθεί φορέας στα πλαίσια του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, ο οποίος θα έχει στόχο την ανάδειξη, την προβολή και την καλύτερη προώθηση και εκμετάλλευση του προϊόντος «πολιτισμός».

Ο πολιτισμός από πλευράς Πολιτείας θεωρείται αντίστοιχα μια δράση που διατρέχει οριζόντια όλες τις πολιτικές της. Η προτεραιότητα ανάδειξης του φυσικού, ιστορικού και καλλιτεχνικού πλούτου της χώρας αποτελεί προτεραιότητα για τη διαφύλαξη της ποιότητας της ζωής μας.

Με αφορμή τη δημιουργία κοινού Υπουργείου για τον πολιτισμό και τον τουρισμό, τίθεται ένα άμεσο θέμα κατά πόσο αυτή είναι η καλύτερη δυνατή επιλογή. Σε επίπεδο καθαρά οικονομικό, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο τουρισμός θα προτιμούσε ένα κοινό Υπουργείο με αναπτυξιακές και οικονομικές δραστηριότητες, όπως τις υποδομές, τις μεταφορές, το χωροταξικό, κλπ. Με δεδομένο όμως ότι σήμερα έχουμε μια δηλωμένη κυβερνητική απόφαση για τη σύζευξη πολιτισμού και τουρισμού σ' ένα Υπουργείο -και μάλιστα με διάθεση να κρίνει τα αποτελέσματα των πολιτιστικών δράσεων με ποσοτικά-οικονομικά κριτήρια- για να πετύχουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στα νοήματά μας, στις αντιθέσεις που υπάρχουν, στο τι επιδιώκουμε και πως θα το πετύχουμε.

Αναφέρομαι σε τέσσερα επίπεδα ιδιαίτερης σχέσης τουρισμού και πολιτισμού:

- α) Στην ποιότητα και τη συντήρηση των υποδομών, την καθαριότητα, την ηχητική και οπτική ρύπανση, την αισθητική των αρχιτεκτονικών μορφών, την ποιότητα των δημόσιων και ιδιωτικών χώρων, κλπ.

- β) Στην ιστορία, στο αρχαιολογικό, βυζαντινό και νεότερο μνημειακό περιβάλλον.
- γ) Στη σύγχρονη πολιτισμική δημιουργία και δραστηριότητα σε κάθε μορφή τέχνης, μουσικής, αισθητικής και σύγχρονης πολιτιστικής δραστηριότητας.
- δ) Στη συμπεριφορά των κατοίκων και τη συνείδηση που έχουν για την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών, στην έννοια της φιλοξενίας, του χαμόγελου, της ποιότητας υπηρεσιών.

Είναι προφανές ότι η σχέση πολιτισμού και τουρισμού δεν είναι απλά στενή, αλλά ο πολιτισμός είναι προϋπόθεση ώστε να υπάρχει βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Η δημιουργία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού καλείται όμως, πέρα από το να βοηθήσει στη σωστή και οικονομική σύζευξη λειτουργίας των σχέσεων πολιτισμού-τουρισμού -που αναβαθμίζουν και εμπλουτίζουν σημαντικά το τουριστικό προϊόν- να συμβάλει στην αντιμετώπιση κρίσιμων τουριστικών προβλημάτων όπως: α) Στη χάραξη τουριστικής πολιτικής. β) Στη μετεξέλιξη του ΕΟΤ σε Οργανισμό Τουριστικής Προβολής και Μάρκετινγκ. γ) Στη στρατηγική αερομεταφορών και γενικότερα δικτύου μεταφορών. δ) Στην ανάπτυξη στρατηγικών υποδομών όπως γκολφ, μαρίνες, ποιοτικές τουριστικές κατοικίες, κλπ. ε) Στη συμβολή της δημιουργίας του ειδικού τουριστικού χωροταξικού σχεδίου. στ) Στο θέμα της διαρκούς επιμόρφωσης των εργαζομένων. ζ) Στην προσέλκυση επενδυτών με ιδιαίτερη ευαισθησία στα θέματα της αειφορίας και του περιβάλλοντος. η) Στη διαρκή αναβάθμιση του τουρισμού, αναδεικνύοντας και τον πλούτο των επιμέρους τουριστικών περιοχών, προϊόντων και επιλογών.

Ο τουρισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον πολιτισμό. Ενώ όμως ο τουρισμός είναι οικονομικό μέγεθος, που μετράει αφίξεις, απασχόληση, συνάλλαγμα, κλπ, ο πολιτισμός εμπεριέχει αξίες και άυλα αγαθά που έχουν άλλη διάσταση από την καθαρά οικονομική. Η σύζευξη των εννοιών και των λέξεων δεν είναι εύκολη και πολλές φορές υπάρχει μεγάλη αδυναμία να δούμε το βάθος και την ουσία, ερμηνεύοντας ο καθένας τα νοήματα από τη δική του σκοπιά. Ενδεικτικά αναφέρω ότι, όταν μια τουριστική επιχείρηση ζητά από την Αρχαιολογική Υπηρεσία ένα έγγραφο, ο χρόνος έχει τελείως διαφορετική σημασία για την επιχείρηση, που χρειάζεται άμεσα οικονομικά αποτελέσματα, από την έννοια του ιστορικού χρόνου που έχει η Αρχαιολογική Υπηρεσία. Η αδυναμία ξεκάθαρων σκέψεων και έλλειψης στρατηγικής για τους επιμέρους τομείς, ιδιαίτερα όταν συγχέεται η οικονομική δραστηριότητα με νοοτροπίες, συναισθήματα και ιδέες, είναι ένα σημαντικό θέμα. Στη χώρα μας έχουμε παράδοση να θεωρούμε το συμβιβασμό αρνητική έννοια όταν αναζητούμε σημεία ισορροπίας, με αποτέλεσμα συνήθως να επικρατούν ακραίες απόψεις, ανομία, αυθαιρεσία και απραξία, πνίγοντας κάθε υγιή δημιουργία. Το αρνητικό αυτό αποτέλεσμα ισχύει τις περισσότερες φορές ταυτόχρονα και για τις επιχειρήσεις και για τον πολιτισμό και για το περιβάλλον.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού έχει ν' αντιμετωπίσει ένα πολύπλευρο έργο σε μία ιδιαίτερα δύσκολη οικονομική συγκυρία, με αντιτιθέμενες απόψεις, συμφέροντα και πολλαπλές αγκυλώσεις. Ένα έργο που επεκτείνεται από την προστασία, ανάδειξη, αξιοποίηση και προβολή

της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού κάλους, μέχρι την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού και την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος με τη διαμόρφωση πλαισίου μακρόχρονης και αποτελεσματικής τουριστικής πολιτικής. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να δώσω μία συμβουλή για τις προτεραιότητες του Υπουργείου: Να προσπαθήσει να μεγιστοποιήσει το τουριστικό προϊόν. Να συμβάλλει ώστε η κοινωνία να συνειδητοποιήσει ότι, έχοντας αυξημένη τουριστική συνείδηση και ευαισθησία, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο για όλους. Να προσπαθήσει να συμπτύξει την έννοια χρόνου, όπως την εννοεί ο τουριστικός επιχειρηματίας, με τη βαθύτερη ράθυμη, νωχελική, συντεχνιακή και εγωιστική νοοτροπία μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης.

Με βάση τα παραπάνω, αναφέρω ενδεικτικά μία σειρά από σκέψεις και θέματα για συζήτηση επιγραμματικά, για να μη μακρηγορήσω:

1. Τις σχέσεις αγωγής, παιδείας, θεσμικού πλαισίου, πολιτισμού, περιβάλλοντος και τουρισμού. Μπορούμε να έχουμε φιλοδοξίες για τον τουρισμό μας χωρίς ένα πολιτισμικό υπόβαθρο και χωρίς αντίστοιχη παιδεία των ανθρώπων που τον προσφέρουν και τον υποδέχονται;
2. Ποιος ο ρόλος του πολιτισμού σε μία κοινωνία όπου στην κλίμακα αξιών το χρήμα και η κατανάλωση είναι ιδιαίτερα υψηλά, παρουσιάζει παρακμιακά φαινόμενα και συγχρόνως ψάχνει να αγκιστρωθεί από σταθερά σημεία αναφοράς;
3. Υπάρχει σήμερα ομογενοποίηση στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και πολιτισμική υποβάθμιση; Μπορούμε να προσεγγίσουμε τον πολιτισμό με άλλο τρόπο;
4. Το αποστεωμένο αρχαιολογικό περιβάλλον -που ίσως είναι αναγκαστικά περιχαρακωμένο- πως μπορεί να γίνει κομμάτι της περιήγησης και της καθημερινής ζωής;
5. Πως μεταλαμπαδεύεται η εμπειρία και πως συνδέεται ο μύθος με το σήμερα;
6. Ποια είναι η σχέση μεταξύ βραχυχρόνιου και μακροχρόνιου σχεδιασμού για τις τουριστικές επιχειρήσεις και ποια για τον πολιτισμό; Υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα; Πως ορίζεται ο ρόλος της ποιότητας και της ισορροπίας στον πολιτισμό;
7. Οι τουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να είναι ανταγωνιστικές και να επιδιώκουν το κέρδος. Λειτουργούν σωστά; Λειτουργεί ο ανταγωνισμός; Ποια είναι η σχέση των τουριστικών επιχειρήσεων με τον πολιτισμό; Ποια είναι η σχέση του χρόνου ανάμεσα στις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και της ανάγκης ανταγωνιστικότητας των σημερινών επιχειρήσεων;
8. Στις τουριστικές επιχειρήσεις συχνά υπάρχει «ανάλωση» του περιβάλλοντος. Ισχύει αυτό για τον πολιτισμό; Υπάρχει η έννοια της αειφορίας στον πολιτισμό;
9. Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην αμφισβήτηση, τη διαβούλευση και την αποτελεσματικότητα της δημοκρατίας, που είναι ζητούμενα της κοινωνίας, με την ανταγωνιστικότητα των τουριστικών επιχειρήσεων; Πως λαμβάνονται κρίσιμες αποφάσεις; Ποιος ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών;

10. Ποια είναι η σχέση εξουσιαστικών μηχανισμών και οικονομίας της αγοράς, που έχουν κυρίως να κάνουν με τον τουρισμό και της Κοινωνίας των Πολιτών, που έχει κυρίως να κάνει με τον πολιτισμό;
11. Πως ο πολιτισμός συμβάλει στον εμπλουτισμό, στην αναγέννηση και στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης; Πως συνδέεται με την παραγωγή σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο;
12. Εγκλωβίζει ο ιστορικός πολιτιστικός πλούτος το σημερινό άνθρωπο στην αδράνεια όταν λαμβάνεται σαν δεδομένος; Έχουμε αναπτύξει τον πολιτισμικό μας πλούτο όσο μπορούμε; Μπορεί να υπάρξει ποιότητα ζωής και ισορροπίας στον άνθρωπο χωρίς πολιτιστική δραστηριότητα;

Ανεξάρτητα από την κύρια ομιλία, για την εξειδικευμένη συζήτηση και πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος, είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη και οι εξής σκέψεις και σημειώσεις:

- Ο πολιτισμός παρουσιάζει θεμελιακό πρόβλημα ορισμού και το ίδιο συμβαίνει με το συγγενή όρο «κουλτούρα». Ο πολιτισμός εκφράζει κυρίως την ανάγκη παγκοσμιοποίησης του διαφωτισμού και την πίστη του ανθρώπου σε μια συνεχή προσπάθεια προόδου και ολοκλήρωσης της ανθρωπότητας, με τις κοινωνίες να οφείλουν, η καθεμία με το δικό της τρόπο, να γίνουν συμμετοχές του ενιαίου πολιτισμού, ακολουθώντας το παράδειγμα των πιο προχωρημένων μεταξύ τους κοινωνιών. Στον 19ο αιώνα ο όρος πολιτισμός συνδέεται με την έννοια της προόδου, της τελειοποίησης και της κριτικής αξιολόγησης. Σήμερα, με τον όρο «πολιτισμό» έχουμε την τάση να συμπεριλαμβάνουμε τις διάφορες κουλτούρες. Μ' αυτό το πρίσμα ο πολιτισμός αντιπροσωπεύει την ενότητα και η κουλτούρα τη διαφοροποίηση.
- Στην αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας προτείνεται η επιτάχυνση της βασικής επιδίωξης για προώθηση της παιδείας και του πολιτισμού. Επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν την οικονομία της γνώσης, την έρευνα και την ανάπτυξη, την ίδρυση ευρωπαϊκού ινστιτούτου τεχνολογίας, τη ψηφιακή επανάσταση και παράλληλα αναγνωρίζει ότι ο τομέας του πολιτισμού συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή καθώς: **α)** αποτελεί ένα ραγδαία αναπτυσσόμενο κλάδο **β)** συμβάλει σημαντικά στον ευρωπαϊκό Α.Ε.Π **γ)** δημιουργεί θέσεις εργασίας, κυρίως υψηλής κατάρτισης **δ)** συμβάλει στην ανάπτυξη άλλων τομέων της οικονομίας **ε)** προωθεί την ευρωπαϊκή συνοχή συνθέτοντας τα διαφορετικά στοιχεία των λαών της σ' ένα ενιαίο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι συνολικές πωλήσεις στον τομέα του πολιτισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2003 ήταν 654 δις Ευρώ, ενώ στην αυτοκινητοβιομηχανία ήταν 271 δις Ευρώ και στον τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας 541 δις Ευρώ. Ο τομέας του πολιτισμού αναπτύχθηκε την περίοδο 1999-2003 κατά 20%, τρεις φορές ταχύτερα από την ανάπτυξη της υπόλοιπης ευρωπαϊκής οικονομίας. Το 2004, 5,8 εκατ. εργαζόμενοι απασχολήθηκαν στον τομέα του

πολιτισμού. Επιπρόσθετα, εκτός από την άμεση συμβολή του πολιτισμού, υπάρχει και η έμμεση, όπως η συμβολή του πολιτισμού στην ψηφιακή επανάσταση, την περιφερειακή ανάπτυξη και την ανάπτυξη του τουρισμού. Η συμβολή του τομέα πολιτισμού στο ευρωπαϊκό ΑΕΠ έφτασε το 2,6%.

- Ο τομέας του τουρισμού εκπροσωπεί το 5,5% του ευρωπαϊκού Α.Ε.Π. και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασικό κριτήριο για την επιλεξιμότητα περιοχών ως τουριστικών προορισμών. Σύμφωνα με τις προτεραιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού τα προηγούμενα χρόνια, αυτές ήταν: Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, οι δράσεις του προγράμματος «Παιδεία-Πολιτισμός», η προώθηση νέων θεσμών διεθνούς εμβέλειας όπως ευρωπαϊκά βραβεία, Bienale αρχιτεκτονικής, κλπ., δραστηριότητες συντήρησης και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων, ίδρυση και εκσυγχρονισμός μουσείων, αγορά διατηρητέων κτιρίων για πολιτικές χρήσεις. Το Υπουργείο Πολιτισμού, στα πλαίσια ποιοτικής βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος, κάθε χρόνο πραγματοποιεί εκατοντάδες έργα, όπως αναβάθμιση υποδομών και υπηρεσιών αρχαιολογικών χώρων, κλπ.
- Ενώ ο πολιτισμός αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, που παραμένει ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά κέντρα παγκόσμια, υπάρχει ιδιαίτερη ανησυχία για την ταχύτητα της τεχνολογικής και οικονομικής εξέλιξης και για τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Σ' αυτό το πλαίσιο οι τέχνες και ο πολιτισμός έχουν ένα σημαντικό ρόλο να παίξουν στη διατήρηση και την ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας και τρόπου ζωής.
- Τα πολιτιστικά προϊόντα διαφοροποιούνται σημαντικά από τα υπόλοιπα προϊόντα, όπως ήδη ανέφερα. Σε αντίθεση με τα βιομηχανικά προϊόντα, τα πολιτιστικά προϊόντα δεν καταναλώνονται ανά μονάδα σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αλλά κάθε μονάδα σχεδιάζεται για να χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα από αρκετούς καταναλωτές, με αποτέλεσμα να αποκτούν μεγαλύτερη αξία κατά τη χρήση τους. Ενώ η προσέγγιση του πολιτισμού μπορεί να είναι αισθητική, ανθρωπολογική και εμπορική, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το σημαντικότερο θέμα που αφορά τον πολιτισμό δεν είναι η κληροδότηση του παρελθόντος αλλά οι εφευρετικές και δημιουργικές δυνατότητες του παρόντος. Είναι η δυνατότητα που παρέχεται στα μέλη της κοινωνίας να συμμετάσχουν στη δημιουργία νέων μορφών πολιτισμού στο παρόν και το μέλλον.
- Με τον όρο «πολιτιστικός ή πολιτισμικός τουρισμός» εννοούμε τη μορφή τουρισμού όπου ο πολιτισμός αποτελεί τη βάση για προσέλκυση τουριστών, αλλά και δημιουργεί και τη διάθεση για να ταξιδέψουμε. Οι χώρες με πολιτιστική κληρονομιά θεωρούν ευκαιρία να διαφοροποιούν το τουριστικό τους προϊόν και να διεκδικούν μερίδιο αγοράς παρουσιάζοντας ολοκληρωμένες τουριστικές υπηρεσίες. Συνήθως στον πολιτιστικό τουρισμό ενός τόπου περιλαμβάνουμε: Την ιστορία και την αρχαιολογία, το λαό και τον τρόπο ζωής του, την πολιτιστική εξέλιξη, τις τέχνες και την αρχιτεκτονική, το φαγητό, το κρασί και την τοπική παραγωγή, την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή, τη μορφολογία

της περιοχής, τα διάφορα φεστιβάλ και εκδηλώσεις. Ο πολιτιστικός τουρισμός παρουσιάζεται ως μια βιώσιμη εναλλακτική προοπτική από κοινωνικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής σκοπιάς. Απαιτεί όμως σοβαρή προετοιμασία με αντίστοιχες επενδύσεις, έρευνα, σωστή επικοινωνία και στενή συνεργασία ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

- Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, ο περιηγητικός τουρισμός που περιλαμβάνει και τον πολιτιστικό τουρισμό με έμφαση τους αρχαιολογικούς χώρους, ήταν η κυρίαρχη αιτία ταξιδιού. Σταδιακά υποχώρησε από τον τουρισμό διακοπών με έμφαση τον ήλιο, την αμμουδιά και τη θάλασσα, ο οποίος με τη σειρά του έχει δώσει τη θέση του στον τουρισμό των αισθήσεων και της δράσης. Συγκεκριμένα ο περιηγητικός τουρισμός εκπροσωπεί σήμερα το 16%, ο τουρισμός των δράσεων, κόμπι και αισθήσεων το 52% και το υπόλοιπο το μοιράζονται οι λοιπές μορφές, όπως ο επαγγελματικός, ο συνεδριακός, κλπ. Βέβαια υπάρχει μία μίξη των διαφόρων αυτών κατηγοριών. Έτσι με πρόσφατα στοιχεία, ο λεγόμενος πολιτιστικός τουρισμός σήμερα αυξάνεται με ταχύτερο ρυθμό από το μαζικό τουρισμό και θεωρείται ότι το 37% όλων των διεθνών ταξιδιών περιλαμβάνει και ένα πολιτιστικό στοιχείο. Όλο και περισσότερο η παθητική προσέγγιση μνημείων και έργων τέχνης δεν είναι πια ικανοποιητική. Ο σημερινός πολιτιστικός τουρίστας είναι αυτός που θέλει να καταλάβει ένα τόπο, που θέλει να νοιώσει την ιστορία του. Θέλει να αισθανθεί ότι ζει μέσα σ' έναν άλλο πολιτισμό και θέλει την εμπειρία της πολιτιστικής «περιπέτειας». Είναι αυτός που θέλει να συγκρίνει το σήμερα με το χτες, να κατανοήσει τους λόγους των αλλαγών και της εξέλιξης.
- Στον πολιτιστικό τουρισμό το παλιό και το καινούργιο θα πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά στο συνολικό πολιτιστικό τουριστικό προϊόν. Η παράδοση, στην πιο γνήσια και αυθεντική της μορφή χωρίς παραχαράξεις αλλά και έξυπνα επιλεγμένα αξιοπρόσεκτα στοιχεία της σύγχρονης ζωής και τέχνης. Η σωστή αναλογία μεταξύ διασκέδασης και πολιτιστικής ψυχαγωγίας αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη δημιουργία θετικών εντυπώσεων και συναισθημάτων που θα καταλάβουν προνομιακή θέση στην μνήμη.
- Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην ευαισθητοποίηση των πολιτών και στην προστασία του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου της χώρας. Στα πλαίσια αυτά το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού έχει προδημοσιεύσει την πράξη «πράσινο τουρισμός», που αποτελεί μία επιμέρους πρωτοβουλία του Υπουργείου στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» 2007-2013 (ΕΠΑΕ). Η συγκεκριμένη πράξη αφορά στην υλοποίηση επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ως ξενοδοχεία ή λοιπά τουριστικά καταλύματα και αποσκοπεί στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των εμπλεκόμενων στην τουριστική διαδικασία και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων, στην αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών και των περιβαλλοντικών επιδόσεων και στη δημιουργία υποδομών που πληρούν κριτήρια οικολογικής πιστοποίησης.

- Σύμφωνα με μελέτη του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων με θέμα «η πρόκληση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού»:
 - α) Οι ελληνικοί προορισμοί σε σύγκριση με βασικούς μεσογειακούς ανταγωνισμού βρίσκονται κάτω του μέσου όρου στις περισσότερες κατηγορίες που έχουν σχέση με την επιχειρηματικότητα, τους ανθρώπινους πόρους, τις συνεργασίες και την περιβαλλοντική συνείδηση.
 - β) Το 90% των εθνικών σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης διεθνώς είτε εφαρμόζονται ελάχιστα είτε δεν εφαρμόζονται καθόλου. Ο κύριος λόγος είναι ότι το εκάστοτε αρμόδιο Υπουργείο δεν επηρεάζει σχεδόν ποτέ περισσότερο από το 20% των παραγόντων που διαμορφώνουν την ανταγωνιστικότητα της τουριστικής οικονομίας.
 - γ) Στο άμεσο μέλλον οι τουριστικοί προορισμοί θα πρέπει να προσαρμοστούν σ' ένα πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον, όπου η βιωσιμότητα και η κερδοφορία των τουριστικών επιχειρήσεων θα είναι περισσότερο από ποτέ πολύπλοκη και δυσκολότερη.
 - δ) Απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού είναι η επανατοποθέτηση της κυβέρνησης απέναντι στον τουρισμό και η αντίστοιχη προσαρμογή της κυβερνητικής δράσης.

Συζήτηση

Έρση Πήττα

Βλέπετε ότι το συνέδριο είχε μεγάλη επιτυχία γιατί τόση ώρα που είμαστε εδώ υπάρχουν ακόμα 7 ομιλητές και πρέπει να συγχαρούμε τις οργανώτριες.

Και επειδή πρέπει επίσης να βλέπουμε μακροπρόθεσμα, εγώ κάνω μια ευχή σε εύλογο χρονικό διάστημα να μπορέσουμε να ξαναβρεθούμε και να δούμε αν κάποιες από τις εισηγήσεις των ομιλητών έχουν πιάσει τόπο. Και για αυτό βέβαια έχουν ευθύνη οι δύο βουλευτίνες, το λέω με καλή πρόθεση βέβαια.

Θέλω σε σχέση με την θεματική, πολιτική διάσταση του πολιτισμού μας απλώς να αναφερθώ σε μια προσωπική εμπειρία που είχα. Είμαι χορογράφος, ονομάζομαι Έρση Πήττα και μπορώ να πω ότι η δουλειά μου είναι δουλειά έρευνας. Θα την παρομοιάζω με δουλειά ενός σκαπανέα.

Πριν από δύο χρόνια είχα πάρει την πρωτοβουλία να πάω στην Ινδονησία, πήρα την πρωτοβουλία να έρθω σε επαφή με τον πολιτιστικό ακόλουθο της πρεσβείας και εκεί δούλεψα επιτόπου με ντόπιους Ινδονήσιους μουσικούς, χορευτές και ηθοποιούς πάνω σε ένα θέμα, το οποίο είναι κοινό με την ελληνική μυθολογία, που είναι το θέμα της αρπαγής της Περσεφόνης.

Στην Ινδονησία στη νήσο Τσέραμ υπάρχει ακριβώς ο ίδιος μύθος. Δεν ξέρω αν αυτό θεωρείται προστιθέμενη αξία, αλλά για εμένα ήταν μια πολύ σημαντική εμπειρία της ζωής μου γιατί παιδιά τα οποία ήταν γύρω στα 22 με 25 ετών πολύ φτωχά προσφερθήκανε να δουλέψουν αμισθί και να παράξουν μια χορογραφία, ένα χοροθέατρο το οποίο παρουσιάστηκε στο φεστιβάλ της Τζακάρτα και το οποίο είχε πολύ μεγάλη επιτυχία.

Νομίζω ότι αυτό θα έπρεπε να ενταχθεί σε πολιτιστικές δραστηριότητες του Υπουργείου Εξωτερικών γιατί βέβαια πρέπει υποθέτω να υπάρχουν πολλοί καλλιτέχνες που ενδιαφέρονται σε ένα τέτοιου είδους δραστηριότητας, ακτιβισμού θα έλεγα και ανταλλαγής πολιτισμικού υλικού μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών.

Σας ευχαριστώ.

Παύλος Τσίμας

Ευχαριστούμε πολύ. Πρέπει να μετακινηθείτε προς ένα μικρόφωνο για να καταγράφεστε.

Θεόδωρος Θεοδώρου

Καλησπέρα σας, σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την ευκαιρία που μας δώσατε. Συγχαρητήρια για την εκδήλωση αυτή που διοργανώνετε. Και θα ήθελα να μιλήσω με 3 ιδιότητες.

Λέγομαι Θεόδωρος Θεοδώρου, θα ήθελα να μιλήσω ως τουρίστας εκπροσωπώντας τους απλούς τουρίστες. Θα ήθελα να μιλήσω ως οικονομολόγος που έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στον τουρισμό και ως Έλλην εν ενεργεία διπλωμάτης.

Πρώτα από όλα ως τουρίστας. Η Ελλάδα έχει πάρα πολλά ερεθίσματα και προκαλεί όχι μόνο τους ξένους αλλά και τους Έλληνες τουρίστες. Χαίρομαι ιδιαίτερα για την ευκαιρία που μου δίνετε να μιλήσω εδώ σε αυτή την καταπληκτική συγκέντρωση για να εκπληρώσω έναν όρκο που έχω κάνει στη ζωή μου.

Ταξιδεύοντας στην Ελλάδα γνώρισα ένα μουσείο παραμελημένο και ξεχασμένο ενός εξαιρετικού γλύπτη. Το μουσείο του Πολύγνωτου του Βαγί στη Θάσο. Ο Πολύγνωτος Βαγής είναι ένας διεθνούς φήμης καλλιτέχνης, έχει έργα του στο Μετροπόλιταν της Νέας Υόρκης, στο Μουσείο της Μαδρίτης και στα μουσεία του Τελ Αβίβ.

Η συλλογή του είναι στη Θάσο σε ένα μουσείο που περιέργως συντηρεί και φροντίζει το Υπουργείο Εξωτερικών. Παρόλες τις προσπάθειες που έχουν γίνει να περάσει στο Υπουργείο Πολιτισμού δεν έγινε ποτέ αυτό.

Αυτή τη στιγμή το Μουσείο Βαγί το αξιοποιεί ο Δήμος Θάσου. Η συντήρηση όμως, τα έξοδα συντηρήσεως του μουσείου και η φροντίδα της συλλογής δεν γίνεται από κανέναν. Αν έχουν αλάξει τα πράγματα, τουλάχιστον μέχρι πέρυσι το καλοκαίρι έτσι ήταν και αυτή την ενημέρωση είχα.

Παράδειγμα τα συστήματα ασφαλείας είναι ανύπαρκτα, η συντήρηση των έργων που είναι στις αποθήκες στην Καβάλα δεν γίνεται, δεν υπάρχει υπεύθυνος φορέας. Και σας παρακαλώ μιας και είμαστε μέσα στη Βουλή να καταγραφεί και βέβαια βλέπω κάποια αντίδραση. Μακάρι να είναι διαφορετικά τα πράγματα σήμερα.

Ως οικονομολόγος θα ήθελα να σας πω ότι έχω την εντύπωση από τις δύο ημέρες που παρακολουθώ ότι υπάρχει μια κατά τη γνώμη μου, ίσως να κάνω λάθος, μια σύγχυση εννοιών. Ο ήλιος, η θάλασσα, ο αέρας της Ελλάδας είναι ελεύθερα αγαθά στην υπηρεσία του τουρισμού.

Και ο πολιτισμός είναι ένα αγαθό που έχει ο τουρισμός της Ελλάδας. Αυτά όμως τα τέσσερα στοιχεία είναι κεφάλαιο. Το προϊόν του τουρισμού είναι άυλο, είναι υπηρεσία. Και δεν θα πρέπει να μπερδεύονται αυτά τα πράγματα. Άλλο το κεφάλαιο, άλλο το προϊόν.

Το προϊόν του τουρισμού είναι άυλο και είναι υπηρεσία. Αξιοποίησιμα κεφαλαιουχικά αγαθά όπως λέμε στην οικονομία ή τη συνεργασία των συντελεστών παραγωγής για να παραχθεί το προϊόν που είναι υπηρεσία.

Τέλος ως διπλωμάτης θέλω να σας πω τα εξής: Ο κύριος Τζανάκης είχε την ευκαιρία ως πρώτος ομιλητής να επισημάνει ορισμένα πολύ σοβαρά θέματα. Παρόλο που δεν έχουμε μορφωτικούς ακολούθους στις πρεσβείες μας, οι διπλωμάτες μπαίνοντας στο Υπουργείο Εξωτερικών περνάνε μέσα από μια σκληρή εξέταση στα θέματα τουρισμού. Άρα η γνώση υπάρχει και η ευαισθησία υπάρχει.

Γίνονται δράσεις πάρα πολλές. Αναφέρθηκε στα ευρωπαϊκά φεστιβάλ κινηματογράφου. Σας λέω ότι οι πρεσβείες μας κάνουν μεγάλη προσπάθεια και έχουν πρωτοπορία σε χώρες όπως η Συρία ή και άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής για να αναβιώσουν τα ευρωπαϊκά φεστιβάλ κινηματογράφου.

Γίνεται ο αγώνας, γίνεται η προβολή του προϊόντος και γίνεται επίσης και η προσπάθεια να εξαχθεί ο τουρισμός ως υπηρεσία και στις χώρες αυτές. Πολλές φορές έχουν ζητηθεί να διοργανωθούν σεμινάρια ενημέρωσης και παροχής υπηρεσιών σε τρίτες χώρες από το Υπουργείο Τουρισμού έτσι ώστε να εξαγάγουμε αυτό το υλικό το οποίο έχουμε και γνωρίζουμε πάρα πολύ καλά εδώ και πολλά χρόνια.

Δυστυχώς, δεν ξέρω για ποιο λόγο αυτά δεν υλοποιούνται. Δεν είναι πάντοτε όλες οι δράσεις υψηλού κόστους. Κάνουμε πολιτιστικές δράσεις πολύ χαμηλού κόστους και ο κος Τζανάκης με τον οποίο έχω συνεργαστεί πολλές φορές το γνωρίζει αυτό, το budget δεν ξεπερνά τα 1500 ή τα €3000. Δυστυχώς όμως την επόμενη χρονιά δεν έχουμε τη δυνατότητα να συνεχίσουμε αυτές τις δράσεις.

Η ευαισθησία των Ελλήνων διπλωματών είναι πάρα πολύ μεγάλη και στον τουρισμό και στην οικονομική διπλωματία. Εξάλλου αυτή είναι και η εντολή που έχουμε.

Τέλος θέλω να σας πω ότι τη μεγάλη μου ευαισθησία στα θέματα του πολιτισμού τα οφείλω σε πολύ μεγάλο μέρος στη συγγραφέα σύζυγό μου Ιφιγένεια Θεοδώρου η οποία από την αρχή της προετοιμασίας των εξετάσεων με εισήγαγε σε έναν χώρο τον οποίο εγώ δεν ήξερα και έπρεπε να ανταποκριθώ και συνεχίζει όπως όλοι οι σύζυγοι των διπλωματών εθελοντικά να με στηρίζει σε αυτή την προσπάθεια.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Παύλος Τσίμας

Ευχαριστούμε κύριε Θεοδώρου.

Γιάννης Βούρος

Εκτός καταλόγου ομιλητών. Για αποκατάσταση της αλήθειας, προφανώς δεν έχετε ενημερωθεί και δεν είσαστε εσείς υπεύθυνος για αυτό.

Είναι γεγονός ότι το μουσείο το συγκεκριμένο έμεινε κατά πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα κλειστό, άνοιγε κατά περίπτωση. Έγιναν συντονισμένες ενέργειες και από τον Δήμο της Θάσου από τους τοπικούς παράγοντες με κάποιους από εμάς από την Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων, προφανώς δεν το έχετε ενημερωθεί.

Το μουσείο έχει ανοίξει ήδη, έχουν προσληφθεί συμβασιούχοι οι οποίοι θα το λειτουργήσουν και τα επίσημα εγκαίνια θα γίνουν σε λίγες μέρες.

Παύλος Τσίμας

Ωραία, ευχαριστώ.

Τιτίκα Στασινοπούλου

Λοιπόν, με την ιδιότητα της Προέδρου του Διαπολιτισμικού Ευρωμεσογειακού Κέντρου της UNESCO, ήθελα να αναφερθώ σε κάτι που αναφέρθηκε ο κος Τζανάκης που έχει σχέση με την πολιτιστική διπλωματία.

Δεν μπορούμε να προχωρήσουμε αν δεν σκεφτόμαστε ότι είμαστε μόνο ένα μικρό γρανάζι από την οικουμένη. Άρα όλες μας οι δράσεις και αυτές προκαλούν και προσελκύουν, πρέπει να εστιάζονται λιγάκι στην προώθηση του πολιτισμού μας και της εικόνας μας γενικότερα.

Το κέντρο, που θέλω δημόσια να ευχαριστήσω για αυτό την κυρία Στενού, που μας στήριξε και με τις συμβουλές της και τις κατευθύνσεις της όταν ξεκινήσαμε καθώς και την Εθνική Επιτροπή της UNESCO την ελληνική που μας στηρίζει πάντα και συνεργάζεται δίπλα μας, ξεκίνησε δυναμικά με ένα πολύ μεγάλο συνέδριο στο Βατούμ της Γεωργίας στην πατρίδα της Μήδειας με 250 συνέδρους για να γιορτάσει την ημέρα της Ευρώπης και με ένα πολύ σημαντικό συνέδριο.

Όπου διαπιστώσαμε τη σημαντική στο πανεπιστήμιο του Βατούμ ύπαρξη της έδρας ελληνικών επιστημών με 15 φοιτητές όλους ξένους. Και εκεί ζητώ τη συνδρομή όλων να τους βοηθήσουμε για τη βιβλιοθήκη τους, χρειάζονται βιβλία.

Στη συνέχεια θα συμμετέχουμε στη Βαλένθια που γίνεται ένα πάρα πολύ σημαντικό συνέδριο με αντικείμενό του τη Μεσόγειο και τις κατευθύνσεις και τους στόχους της UNESCO για τον 21ο αιώνα σε σχέση με τα λιμάνια. Και τα λιμάνια είτε είναι τουριστικά, είτε είναι εμπορικά.

Και μετά κάνουμε το πρώτο μας παράρτημα στη Σμύρνη. Ανοίγουμε στη Σμύρνη τον Ιούλιο το πρώτο μας παράρτημα. Κάνουμε μια απόβαση πολιτισμού στην Τουρκία.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά με πρώτη για να γιορτάσουμε το πρώτο μας μια παράσταση Προμηθέα Δεσμώτη και τραγούδι του Φραγκούλη. Και με ειδική άδεια να γιορτάσουμε τη χρονιά μας στην Έφεσο. Αυτό αποκαλείται πολιτιστική διπλωματία.

Πάντως εγώ το θεωρώ απόβαση διπλωματική γιατί θα κατέβουμε πάρα πολλοί Έλληνες εκεί για να συνεργαστούμε γιατί η δεύτερη Αντιπρόεδρος είναι από την Τουρκία, η πρώτη είναι από την Κροατία.

Η Κροατία τον Οκτώβριο κάνει επίσης μια μεγάλη γιορτή που λέγεται «μνήμες της μεσογείου» για να συνδέσει τις μνήμες που συνέδεσαν τη Ραγκούζα που είναι το σημερινό Ντουμπρόβνικ με όλα τα λιμάνια που είχαν προξένους και υπηρεσίες εκείνης της εποχής οι Κροάτες με τις υπόλοιπες χώρες. Και να κάνει μια γέφυρα για το μέλλον, να συνεχίσουν αυτές οι συνεργασίες στο μέλλον.

Εκεί είναι επίσης μια πάρα πολύ σημαντική παρουσία η ελληνική γιατί έχουμε αρκετούς δήμους. Και είχα την τύχη να δω στα αρχεία του Ντουμπρόβνικ τα χρυσόβουλα του Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου που τους παραχωρούσαν αυτά τα δικαιώματα.

Όταν μου ζήτησε το Κέντρο Μεσογείου του Ντουμπρόβνικ αν έχουμε ανάλογα αρχεία εμείς δεν βρήκαμε.

Ευχαριστώ πολύ.

Μάγια Τσόκλη

Ο ευρωβουλευτής μας κύριος Κρίτωνας Αρσένης ο οποίος είχε και σήμερα μια παρουσίαση στο Ζάππειο γιατί ήταν και η παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος.

Κρίτων Αρσένης

Ευχαριστώ πολύ. Καταρχήν θέλω να δηλώσω τον ενθουσιασμό μου, τα συγχαρητήρια στις δύο διοργανώτριες. Είναι πραγματικά μια πάρα πολύ ωραία πρωτοβουλία. Βλέπει κανείς το βάθος ιδεών που υπάρχει στον ελληνικό χώρο του πολιτισμού και πραγματικά δίνει κουράγιο.

Θέλω να πω για κάποια πράγματα που μου έλειψαν από τη συζήτηση. Όταν ήμουν περίπου 10 χρόνων στη Θεσσαλονίκη έγινε η Μπιενάλε. Ήταν μια προσπάθεια που τη θυμάμαι σαν παιδί πολύ μικρός αλλά θυμάμαι και όλα τα σχόλια που ακολούθησαν γιατί ήταν κάτι ιστορικό στη Θεσσαλονίκη για πάρα πολλά χρόνια.

Ήταν μια προσπάθεια που έγινε με πάρα πολύ λίγα χρήματα. Με χώρους που μετασκευάστηκαν χωρίς τα λεφτά που ακολουθούν μετά στην πολιτιστική, πάρα πολύ στοιχειώδη μέσα, και μια έκρηξη πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη. Και μου έλειψε λίγο σήμερα από τη συζήτηση αυτό.

Ακούστηκαν κάποιες φορές για δράσεις που δεν χρειάζονται χρήματα. Νομίζω ότι εκεί πρέπει να εστιάσουμε, δεν έχουμε και χρήματα αυτή την περίοδο. Πολλές μεγάλες ιδέες ακούστηκαν εκπληκτικές, όμως θα πρέπει να δούμε. Μιλούσαμε με κάποιον κύριο από το Ίδρυμα Κακογιάννη και πως έχουν φιλοξενήσει π.χ. τα χοροθέατρα. Χρειαζόμαστε ακριβώς να δώσουμε φωνή σε αυτή τη δημιουργικότητα που βράζει στην κοινωνία μας.

Τουλάχιστον στη Θεσσαλονίκη που έχω μια πιο άμεση εμπειρία μέσα από ένα τέλμα που έχει έρθει η πόλη τα τελευταία χρόνια από κάτω υπάρχει μια δημιουργικότητα που βράζει. Αυτή τη δη-

μιοργανικότητα πρέπει να τη βγάλουμε στην επιφάνεια. Και αυτό πρέπει να είναι μια μεγάλη πρόκληση.

Ένα δεύτερο σημείο, με τρόμαξε λίγο ότι χειροκροτήσαμε στην αίθουσα με την ίδια θέρμη ιδέες αντιφατικές. Μιλήσαμε π.χ. για γκολφ και μεγάλες παραθεριστικές μονάδες και μιλήσαμε και για προστασία του πολιτιστικού τοπίου και των ταπεινών και μικρών και της λαϊκής κληρονομιάς.

Όλες μπορεί να είναι θετικές ιδέες και άξιες αλλά είναι πολλές φορές αντιφατικές. Μας λείπει λίγο η κατεύθυνση, θα πρέπει να δούμε ποια είναι η διέξοδος, δεν μπορούμε να τα κάνουμε όλα. Πρέπει σαν χώρα και σαν κάθε τόπος ξεχωριστά να επιλέξει τον τρόπο που θα συνδυάσει τον πολιτισμό με τον τουρισμό. Και αυτό θα μας βγάλει από αυτή την κρίση στην οποία βρισκόμαστε.

Και πάλι θέλω να επαναλάβω ότι δεν είναι πολλές φορές και δεν έχουμε κιόλας τα χρήματα και δεν είναι αυτό που χρειαζόμαστε, αλλά χρειαζόμαστε την ανθρώπινη δημιουργικότητα που έχουμε πάρα πολύ και αυτή η συνάντηση εδώ το καταδεικνύει. Και χρειαζόμαστε πραγματικά το μεράκι ξανά. Και νομίζω ότι μπορούμε να καταφέρουμε πάρα πολλά πράγματα. Να κάνουμε ζωντανό πολιτισμό και να ξεκινήσει από το μέσο πολίτη. Γιατί ο πολίτης είναι ο φορέας του πολιτισμού.

Ευχαριστώ πάρα πολύ.

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

Για άλλη μια φορά συγχαρητήρια για αυτή την πρωτοβουλία, να έχει συνέχεια. Θα ήθελα δυο πράγματα να πω πάρα πολύ γρήγορα.

Το ένα είναι εάν κάνατε κάτι να τιμήσετε τον Ζακ Λικ Γκοντάρ. Σκεφτήκατε καθόλου να τον τιμήσετε για αυτό που έκανε; Πραγματικά νομίζω ότι θα ήταν παράλειψη να μην τον τιμήσουμε. Έχουμε ανάγκη αυτή τη στιγμή από τέτοιες φωνές και από τέτοιες πρωτοβουλίες.

Το δεύτερο που ήθελα να πω έχει σχέση με τη δουλειά μας. Αναφέρομαι στην ανακοίνωση του κ. Σταμπολίδη. Ήθελα να πω ότι το Λούβρο πούλησε το brand name Louvre €400.000.000. Με 300 έργα τα οποία θα δανείσει για να λειτουργήσει αυτό το μουσείο και παράλληλα ένας Γάλλος θα χτίσει αυτό το μουσείο ο Ζαν Βελ, μαζί με τη Σορβόνη που ήδη λειτουργεί εκεί στο Αμπουντάμπι πήρε η Γαλλία ένα δισεκατομμύριο ευρώ.

Ήθελα και το έχω πει αυτό και όχι μόνο εδώ, τα υπόγεια μας των μουσείων μας είναι γεμάτα αρχαιότητες. Εάν αποφασίζαμε να συγκροτήσουμε συλλογές είτε ιστορικές διαχρονικές είτε θεματικές τις οποίες θα δανείζαμε για ένα, δύο, τρία χρόνια με βαρύ αντίτιμο όχι δωρεάν γιατί σπεύδουμε πάντοτε να δίνουμε τα πράγματα δωρεάν όταν εμείς ζητάμε κάτι ζητούν ενοίκιο.

Πρέπει να σας πω ότι πέρυσι το μουσείο Ορσέ που ανακαίνιζε τις ιμπρεσιονιστικές αίθουσες πήρε €8.000.000 δανείζοντας κάποια από τα έργα των ιμπρεσιονιστικών συλλογών στην Αυστραλία, στην Ιαπωνία, στον Κορέα και στην Κίνα.

Λοιπόν, εμείς είμαστε σε αυτό πάρα πολύ δειλοί. Νομίζω ότι εάν συγκροτούσαμε τέτοιες συλλογές και τις δανείζαμε στην Αμερική, στην Ευρώπη, στην Αυστραλία, στην Ιαπωνία, στην Κίνα που τόσο λαχταρούν και δεν έχουν δει ποτέ τους αρχαιότητες για ορισμένο χρονικό διάστημα θα μπορούσαμε να ανακαινίσουμε και να συντηρήσουμε όλα τα αρχαιολογικά μουσεία.

Και θα έλεγα ότι οι αρχαιολόγοι μας θα πειστούν να το κάνουν εάν τους διαβεβαιώσουμε ότι δεν θα πάνε στην τρύπα του χρέους τα χρήματα αυτά αλλά θα πάνε μόνο στην αρχαιολογία.

Σοφία Πελοποννησίου

Καλησπέρα σας, λέγομαι Σοφία Πελοποννησίου και εκπροσωπώ κάτι μικρό. Και επειδή κάποιος ομιλητής είπε ότι από τα μικρά δημιουργούνται τα μεγάλα παίρνω το θάρρος να μιλήσω για αυτό.

Είμαι λοιπόν μια εθελόντρια που για 10 χρόνια προσπάθησε να φτιάξει ένα σπίτι-μουσείο μιας πολύ σημαντικής προσωπικότητας της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς, το σπίτι του Αγγέλου Καντακουζηνού.

Δεν θέλω όμως τώρα να μιλήσω για αυτό και να πάρω την ευκαιρία που μου δίνεται, θέλω να πω ότι αυτό ήταν κάτι που έγινε από εθελοντική δουλειά δύο ανθρώπων για 10 χρόνια με πάρα πολύ μεράκι όπως είπε πριν ο τόσο νέος Ευρωβουλευτής που έχουμε.

Και αυτό το σπίτι που σας καλώ όλους να το επισκεφτείτε που είναι ακριβώς απέναντι από το Κοινοβούλιο, στη λεωφόρο Αμαλίας 4, κατόρθωσε χωρίς καμία επιχορήγηση με μια πολύ μικρή βοήθεια από μια τράπεζα τον τελευταίο χρόνο της 10ετής προσπάθειας να ανοίξει τις πύλες του, να συνεργαστεί με το Freud Museum του Λονδίνου. Στη συνέχεια με το Benaki Museum, να συνεργαστεί με μία από τις σημαντικότερες γκαλερί του Λονδίνου την John Martin Gallery, με γκαλερί από το Βερολίνο.

Να κάνει 26 εκδηλώσεις με δωρεάν είσοδο. Να δεχτεί 10.000 επισκέπτες με ραντεβού. Να επισκεφτούν την ιστοσελίδα του www.katakouzinos.gr 120.000 unique visitors από όλα τα πανεπιστήμια του κόσμου. Και να δεχθεί να παραχωρήσει δωρεάν το χώρο του στο Υπουργείο Πολιτισμού και στο Υπουργείο Παιδείας.

Δεν θα σας κουράσω με λεπτομέρειες που μπορείτε να τα δείτε και στο site, απλά θέλω να πω ότι βλέποντας πόσο πολύ αγκαλιάστηκε αυτή η ιστορία ενός ανθρώπου που είχε ξεχαστεί αυτού του Άγγελου Καντακουζηνού ο οποίος επί των ημερών του κατάφερε να πείσει τον εγγονό του Παστέρ να κάνει το Ινστιτούτο Παστέρ, υπήρξε φίλος με τον Αντιπρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών τον Χάμφρεϊ και τον έπεισε να κάνει την Ελληνοαμερικανική Ένωση.

Έφερε τον Αλμπέρ Καμί και μίλησε το '50 για το μέλλον του ευρωπαϊκού πολιτισμού για χάρη του και υπήρξε φίλος του Γουίλιαμ Φόκνερ και όλης της γενιάς του '30.

Αφού λοιπόν αυτό το σπίτι αγκαλιάστηκε με τέτοιο τρόπο και αφού δεν κόστισε τίποτα στον κρατικό προϋπολογισμό γιατί δεν κάνουμε μια προσπάθεια να ζωντανέψουμε και κάποια άλλα

σπίτια που είμαι σίγουρη ότι είναι πολύ πιο γνωστά και θα έφερναν πολύ περισσότερο κόσμο. Όπως το σπίτι της Μελίνας Μερκούρη, το σπίτι του Σεφέρη, το σπίτι του Ελύτη.

Το ξέρω ότι πουλήθηκαν αλλά είναι κρίμα. Υπάρχει ακόμα το σπίτι του Ιόλα το οποίο είμαι σίγουρη ότι θα ερχόντουσαν από όλα τα μέρη του κόσμου για να το δουν. Και επιτρέψτε μου, δεν είναι πολιτικό σχόλιο αυτό αλλά πήγα μια φορά με την μικρή κόρη που έχω και ενθουσιάστηκα και δεν πίστευα ότι ήμουν στην Ελλάδα, γιατί δεν μπορούμε να φτιάξουμε το Τατόι;

Εάν εμείς δύο άνθρωπο καταφέραμε να κάνουμε το σπίτι των Κατακουζηνών ενώ όλοι μας έλεγαν ότι είμαστε τρελοί και τέλος πάντων ποιος ήταν ο Κατακουζηνός δεν ήταν και ο Φρόνιτ και καταφέραμε να πείσουμε το Freud Museum να συνεργαστεί μαζί μας, γιατί δεν μπορούμε να κά-
νουμε και τα υπόλοιπα και να φέρουμε ανθρώπους από όλα τα μέρη του κόσμου να δουν αυτά τα σπίτια;

Σας ευχαριστώ.

Ιάσων Τσάκωνας

Καλησπέρα και πάλι. Εγώ ήθελα να σταθώ σε δύο σημεία από όλους τους λόγους που ακούσαμε σήμερα. Το πρώτο σημείο έχει να κάνει με την αρχιτεκτονική.

Ακούσαμε την κυρία Καλτσά νωρίτερα που προς το τέλος δήλωσε ότι δεν υπάρχει κάποια κεντρική αρχιτεκτονική στρατηγική, εγώ έτσι θα το εξέφραζα κάπως. Από την άλλη σε σειρά λόγων ακούσαμε από την Ακρόπολη, για τον Καλατράβα, πάντα έχουμε και μια αναφορά στις πέτρες που λέμε, τέλος πάντων την αρχιτεκτονική.

Εγώ αυτό το οποίο βιώνω σαν νέος Έλληνας είναι ότι δεν υπάρχει κάποια σύγχρονη αρχιτεκτονική στρατηγική στην Ελλάδα είτε στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιο τομέα. Δηλαδή το ολυμπιακό στάδιο ή του Μπότα το κτίριο ή ένα-δύο άλλα καλά κτίρια δεν νομίζω ότι θα έπρεπε να ήταν μόνο η αρχιτεκτονική που θα κληροδοτήσουμε που κάποιος άλλος ομιλητής ανέφερε νωρίτερα.

Νομίζω πρέπει να γίνει μια προσπάθεια που αυτό δεν παίρνει υλικό, δεν είναι υλικό αγαθό. Αυτό έχει να κάνει με τις επιτροπές, έχει να κάνει με την κοινωνία, έχει να κάνει με ένα επίπεδο άυλο. Νομίζω θα άξιζε πραγματικά να υπήρχε μια πιο στιβαρή πολιτική κατεύθυνση στην έννοια της σύγχρονης αρχιτεκτονικής που να μπορεί να σέβεται το παρελθόν, να σέβεται όλα τα προηγούμενα στάδια που έχουμε φτάσει μέχρι τώρα αλλά όντως να δώσει μια προοπτική κληροδοσίας.

Το δεύτερο σημείο είναι, σε κάποιο λόγο άκουσα για το ρόλο των ιδιωτικών φορέων, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με το παράδειγμα της Ολυμπίας από ότι άκουσα.

Νομίζω ότι προχωρώντας πρέπει να ξεπεράσουμε κάποιες ενοχοποιήσεις, φοβίες σαν κοινωνία λέω περισσότερο για το ρόλο που μπορεί να παίξει ή η ιδιωτική πρωτοβουλία ή ο ιδιωτικός τομέας σε συνδυασμό και σε συνεργασία με την πολιτεία.

Νομίζω ότι είναι πάρα πολλά πράγματα που μπορούν να επιτευχθούν, πρέπει να γίνει απενοχοποίηση και πρέπει να ξεπεράσουμε όντως την ιδιωτική πρωτοβουλία, μπορεί να υπήρχαν κά-

ποια στρεβλά σημεία και πάντα θα υπάρχουν αλλά νομίζω ότι πρέπει να δοθεί μια έμφαση στο να βρεθούν τα σωστά ποιοτικά σημεία ώστε μαζί και ιδιωτικός φορέας και ο δημόσιος φορέας να μπορέσουν να προχωρήσουμε σε μια καινούργια σελίδα.

Ευχαριστώ.

Δημήτρης Τζανάκης

Ήθελα και εγώ σε αυτό που ανέφερε ο κος Σταμπολίδης και η κυρία Μαρίνα Πλάκα. Λούβρο, Γαλλία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Αυτό είναι ένα πακέτο, ένα project πολύ μεγαλύτερο με σαφώς πολιτικές προεκτάσεις. Φανταστείτε ότι ήταν μέρος μιας συμφωνίας που αφορούσε στην πώληση γαλλικών μαχητικών και εμπορικών αεροσκαφών.

Εδώ λοιπόν, βλέπετε καθαρά τη διάσταση την πολιτική και τη διασύνδεση μεταξύ πολιτισμού, οικονομίας και λοιπών άλλων συμφερόντων.

Ο κος Καραποστόλης έκανε μια πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση. Σας πληροφορώ ότι υπάρχει ένα τέτοιο εγχείρημα που πρέπει να το αγκαλιάσετε περισσότερο εσείς από επικοινωνιακής άποψης. Είναι στους αρχαίους Φιλίππους κοντά στη Καβάλα. Γίνεται αναπαράσταση ρωμαϊκής δίκης. Το Ιμαρέτ Καβάλας το οποίο υποστηρίζει το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών φέρνει κάθε χρόνο τα τελευταία χρόνια τους καλύτερους φοιτητές διάσημων ξένων πανεπιστημίων όπου εκεί γίνεται αναπαράσταση ρωμαϊκής δίκης.

Ένα τρίτο, αναφέρθηκε η κυρία Έρση Πήττα. Γνωρίζουμε το σημαντικό έργο το οποίο επιτελεί στην Ινδονησία. Θα σας αναφέρω ένα άλλο παράδειγμα, Ίκαρος η νήσος Φαϊλάκα στο Κουβέιτ. Είναι στενά συνδεδεμένη η νήσος αυτή με το μύθο του Ίκαρου. Εμείς το εκμεταλλευτήκαμε ως πολιτιστική διπλωματία και χάριν της άμεσης σχεδόν ανταπόκρισης της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού ξεκινήσαμε ένα πρόγραμμα διμερούς συνεργασίας για ανταλλαγή τεχνογνωσίας στον αρχαιολογικό τομέα. Υπάρχουν δηλαδή μερικά παραδείγματα τα οποία μπορούν να μας βοηθήσουν.

Ένα τρίτο σημείο, ποιος ξέρει ότι ο Δοξιάδης έχτισε το Ισλαμαμπάντ; Εσείς, μπράβο. Η μοναδική ίσως.

Και ένα τρίτο, το δώρο που εγώ προσωπικά κάνω σε φίλους ξένους συναδέλφους ή άλλους και αυτό που έχει ιδιαίτερη πέραση είναι το logicomics του Δοξιάδη. Σας πληροφορώ ότι είναι στο amazon.com.

Καθώς επίσης θα σας φανεί περίεργο, το μεγαλύτερο branding της Ελλάδας είναι η μυθολογία. Ένα κομμάτι το οποίο εμείς ακόμα δεν το έχουμε εκμεταλλευτεί κατάλληλα.

Ένα τρίτο για τον κύριο Αρσένη. Κύριε Ευρωβουλευτά, μέχρι πρότινος ξέρατε ότι υπάρχει γραφείο του Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας στη Θεσσαλονίκη 97; Ακριβώς, γραφείο το οποίο λειτουργούσε ακόμα.

Και ένα τελευταίο, όταν κάποια στιγμή ζήτησε να με επισκεφθεί η Κινέζα ομόλογός μου και ζήτησα την ατζέντα της συζήτησης πρώτο θέμα στη συζήτηση ξέρετε ποιο ήταν; Ποιο είναι το ποσοστό συνεισφοράς της διασποράς στο ΑΕΠ.

Λοιπόν, το ερώτημα ήταν ποιο ήταν το ποσοστό συνεισφοράς της διασποράς σας, της ομογένειά σας δηλαδή, στο εθνικό ΑΕΠ. Η πρώτη ερώτηση που έκανα στους αρμοδίους ήταν, πόση είναι η ελληνική διασπορά; Απάντηση περιμένω ακόμα.

Κατερίνα Στενού

Σας ευχαριστώ, ήθελα να κάνω δύο διευκρινίσεις που νομίζω ότι είναι αναγκαίες για την εξέλιξη της κουβέντας και να πω και κάτι στον κ. Βαρώτσο που δεν είπα πριν για την πολιτιστική θωράκιση του Αιγαίου. Ένα πολύ παλιό πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει η Μελίνα και δεν έγινε για διάφορους γραφειοκρατικούς λόγους.

Η έγνοια μου είναι να μην παραφορτώσουμε τη βάρκα του πολιτισμού, δηλαδή να μη βάλουμε όλες τις εθνικές υποθέσεις στην πλάτη του, γιατί αλλιώς θα βουλιάξει. Πρέπει να προσέξουμε πάρα πολύ γιατί ο πολιτισμός δεν μπορεί να σηκώσει όλη την κακοπάθεια της ελληνικής κοινωνίας ή της κάθε κοινωνίας.

Με λίγα λόγια, ο πολιτισμός δεν μπορεί να θεωρηθεί πανάκεια και κατά συνέπεια η εργαλειοποίησή του είναι ανησυχητική. Το λέω γιατί και η UNSECO έχει καθιερώσει στα Βαλκάνια συναντήσεις αρχηγών κρατών με θέμα την πολιτιστική συνεργασία ως στοιχείο ύφεσης και ειρήνης. Το 2008 η Ελλάδα φιλοξένησε αυτή τη συνάντηση με θέμα τους υδάτινους πολιτιστικούς διαδρόμους.

Για την πολιτιστική θωράκιση, κύριε Βαρώτσο. Συμφωνώ απόλυτα να γίνει πολιτιστική θωράκιση του Αιγαίου. Αλλά είμαι λίγο ανήσυχη με τις μόνιμες εγκαταστάσεις που θέλετε να τοποθετήσετε στις βραχονησίδες ή σε άλλα νησιά.

Θα ήμουν υπέρ οποιασδήποτε εφήμερης κατασκευής ή ορισμένων που θα διαρκούσαν κάποια χρόνια για δυο λόγους. Πρώτον, γιατί δεν έχουμε δικαίωμα να καταλάβουμε το συγκινησιακό όλων των επόμενων γενεών και για πάντα. Δεύτερον, γιατί υπάρχει αυτή η απέραντη καθαρότητα και ευθραστότητα του χώρου.

Και τρίτον, όπως έλεγε ο Abbé Grégoire, «η φτώχεια συντήρησε την κληρονομιά». Παρά τις επιφυλάξεις αυτές, θα ήμουν υπέρ και θα βοηθήσω πολύ από το χώρο που είμαι στη δημιουργία «ελαφρών» κατασκευών στο Αιγαίο που χρειάζεται, πράγματι, αυτή την πολιτιστική παρέμβαση.

Θα ήθελα πολύ να επεξεργαστούμε αυτή την ιδέα.

Άννα Μιχαηλίδου

Άννα Μιχαηλίδου Αρχαιολόγος. Υπάρχουν μερικοί αρχαιολόγοι που έχουν μείνει από εκθές όλη την ημέρα σήμερα, το λέω για κάποιον ομιλητή που αναρωτήθηκε.

Εγώ θέλω απλώς να αναφερθώ στα διάφορα θαυμαστά θέματα που ακούσαμε. Νομίζω ότι κερδίσαμε πάρα πολλά από αυτή την διημερίδα μέχρι σήμερα και να ευχαριστήσω με τη σειρά μου. Και υπάρχει μια παράμετρος στην οποία έγιναν αναφορές αλλά η οποία δεν απασχόλησε σαν χωριστό θέμα κάποιον ομιλητή.

Ο κος Κακουλίδης είπε η πατρίδα μας είναι κυρίως η γλώσσα μας. Και βεβαίως εννοεί και τη γλώσσα της τέχνης, του θεάτρου, του χορού κλπ. αλλά βεβαίως ξεκίνησε η γλώσσα του λόγου.

Η κυρία Ζούνη στην εισαγωγή της εκθές είπε η γλώσσα μας έχει πληγωθεί. Η κυρία Τσόκλη είπε ότι προϊόν πολιτισμού είναι όση αυθεντικότητα μας έχει απομείνει. Και η κυρία Μενδώνη μιλώντας για προϊόντα πολιτισμού μίλησε για την υλική και την άυλη μορφή.

Η γλώσσα λοιπόν είναι μια άυλη μορφή. Όμως έχει και την υλική της μορφή που της την δίνει η γραφή. Και επειδή συζητάμε για αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτή προϋποθέτει καταρχήν τη διατήρησή της. Και για αυτό θέλω να θέσω αυτό το ερώτημα για κάποιο μελλοντικό ίσως συνέδριο, τι θα γίνει με την ελληνική γραφή η οποία κινδυνεύει πάρα πολύ με το διαδίκτυο.

Έχω πάρει στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, όπου εργάζομαι, από το Υπουργείο Παιδείας εγκύκλιο γραμμένο με λατινικούς χαρακτήρες. Τα νέα παιδιά αρχίζουν και γράφουν μόνο με λατινικούς χαρακτήρες και αυτό βέβαια κυρίως απασχολεί και πρέπει να απασχολήσει το Υπουργείο Παιδείας αλλά συγχρόνως μπορεί να γίνει και μια αξιοποίηση της ελληνικής γλώσσας σε πάρα πολλούς τομείς που θα μπορούσαμε να τους συζητήσουμε.

Τι να σας πω τώρα, στον τομέα π.χ. της πολιτιστικής διπλωματίας; Τις προάλλες έβλεπα, ο κος Σταμπολίδης τα ξέρει καλύτερα, τετράβολα νομίσματα που γράφουν πάνω ΜΑΚΕΔΩΝΩΝ, π.χ. κάνεις μερικά τέτοια δώρα κάπου δεν ξέρω.

Και επί τη ευκαιρία να ρωτήσω, αλήθεια ακόμα δεν έχουμε μορφωτικούς ακολούθους; Ίσως θα μπορούσατε να το κάνετε με αποσπάσεις από άλλες υπηρεσίες. Π.χ. ένας πολύ σημαντικός καθηγητής ο Χοσέ Λουίν Μελέν ήταν για τρία χρόνια μορφωτικός ακόλουθος της Ισπανίας εδώ στην Αθήνα.

Ευχαριστώ.

Δέσποινα Μοίρου

Να καλησπερίσω και να χαιρετίσω τις κυρίες και εσάς, την αγαπημένη μου δασκάλα την κυρία Ζούνη, Δέσποινα Μοίρου Ηθοποιός.

Κατάγομαι από το Σουφλί μια παραμεθόριο περιοχή όπου το Υπουργείο Τουρισμού δεν έχει κάνει τίποτα για το μουσείο μεταξίου στη Θράκη που νομίζω ότι αυτό είναι και το δικό μας ατού

επάνω. Οι νέοι φεύγουν, δεν υπάρχει κάτι. Θέλουμε κάποια άλλοθι για να μείνει πάνω η νεολαία να εκμεταλλευθούμε όσο μπορούμε αυτό τον τομέα.

Η Μελίνα Μερκούρη πριν αρκετά χρόνια είχε αναλάβει κάποια έργα και έχει γίνει πλακόστρωτο το μέρος αυτό, όλο το Σουφλί. Μόλις άλλαξε η Κυβέρνηση τα ξηλώσανε όλα και έγινε το Σουφλί μία από τα ίδια όπως και τα υπόλοιπα χωριά. Έχασε όλη του την ομορφιά και όλη την αίγλη.

Από εκεί και πέρα ένα άλλο θέμα, εγώ ετοιμάζω ένα βιβλίο για τη Θράκη όσον αφορά τη γλώσσα που έλεγε η κυρία πριν. Έχω κάνει μια μελέτη και έχω πάρει και ένα βραβείο για αυτό, 1.500 σουφλιώτικη διάλεκτος που είναι ένα κράμα ελληνοβουλγαροτούρκικα όπου κάποιοι μεγάλοι εκδότες δε μου είπαν τώρα θα βγάλεις αυτό το βιβλίο, δεν πουλάει. Δεν βγάζεις καλύτερα τα διηγήματα πρώτα; Και αυτό επίσης σαν παρατήρηση του πού ρίχνει το βάρος και ο πολιτισμός μας τώρα.

Ελευθερία Ντεκώ

Κάτι λίγο θέλω να πω και εγώ για την ανάδειξη των μνημείων με την ιδιότητά μου ως σχεδιάστρια φωτισμού. Των μνημείων εννοώ όχι μόνο των αρχαίων μνημείων μας αλλά των σύγχρονων μνημείων αλλά και των αρχιτεκτονημάτων των πόλεών μας.

Θα ήθελα να πω ότι ανάδειξη σημαίνει και φωτοδότηση και τα περισσότερα μνημεία μας το βράδυ με τη δύση του ήλιου χάνονται. Και θα ήθελα να επισημάνω ότι και η Ακρόπολη αν δεν κάνω λάθος πέρυσι το καλοκαίρι, δεν ξενυχτάω πολύ πια, αλλά νομίζω ήταν 03:30-04:00 και έσβησε.

Επίσης, μιλάω για τους αρχαιολογικούς χώρους, μιλάω για πολλά μνημεία που υπάρχουν σε πόλεις και όχι αυτά τα μνημεία ή θέατρα τα οποία υπάρχουν στη φύση και δεν μπορούμε να τα δούμε.

Και επίσης γνωρίζω και το πρόβλημα και τη δυστοκία που υπάρχει από τη μεριά των αρχαιολόγων για τη φωτοδότηση των μνημείων αλλά νομίζω ότι με καλή συνεργασία με ειδικούς του θέματος θα μπορούσε να λυθεί και πραγματικά να αναδεικνύονται αυτά τα μνημεία.

Μιας και πήρα τα λόγια θέλω να πω και κάτι άλλο που έχει να κάνει πάλι με τον πολιτισμό και τη σχέση του και τη σύνδεσή του με τον τουρισμό που είναι το φεστιβάλ της Λυών που είναι ένα φεστιβάλ του φωτός. Υπάρχουν και άλλα φεστιβάλ στην Φρανκφούρτη και στο Κεμπέκ, που είναι ένα φεστιβάλ που διαρκεί το Νοέμβριο συνήθως 4 ημέρες.

Πέρυσι είχε προσέλευση 2.000.000 κόσμο. Είναι μια γιορτή με φωτογλυπτική, με αναδείξεις κτιρίων. Μια γιορτή όπου καλλιτέχνες κάνουν έργα με φως. Μια γιορτή και ένα φεστιβάλ στο οποίο αναδεικνύουν τα κτίριά τους. Κάποια από αυτά τα έργα μένουν. Την κάνω ως πρόταση ξανά τώρα, την είχα κάνει στον δήμαρχο της Αθήνας πριν δυο χρόνια αλλά δεν εισακούστηκε. Ως πρόταση για την Αθήνα ή για άλλες πόλεις μας.

Πρέπει να σας πω ότι 2.000.000 τουρίστες εκτός του ότι πήγαν στο φεστιβάλ του φωτός, πηγαίνουν κάθε χρόνο στο φεστιβάλ του φωτός της Λυών και αυξάνονται κάθε χρόνο, αν αφήναν €1,00 είναι €2.000.000 που αφήνουν πολλά παραπάνω. Επίσης, το βράδυ οι άνθρωποι ξο-

δεύουν περισσότερα χρήματα νομίζω. Αυτή είναι μια πρόταση.

Και επίσης θα ήθελα να πω στην κυρία Στενού που λίγο φοβάται την πρόταση του κ. Βαρώτσου για τα μνημεία στα βραχάκια, ότι θα μπορούσε να είναι γλυπτά από φως οπότε δεν θα είναι εφήμερα.

Ευχαριστώ πολύ και καλή συνέχεια.

Κώστας Βαρώτσος

Ξέρετε κάτι; Ότι η τέχνη τώρα μιλάμε εμείς εδώ, λέμε στρατηγικές, λέμε η στρατηγική της πολιτικής, η πολιτική της στρατηγικής και ο πολιτισμός κλπ. Είναι μια κουβέντα που την κάνουμε και την ακούω χρόνια εγώ. Και την ακούω χρόνια και σε διάφορα κράτη όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά είναι αστεία συζήτηση.

Διότι ξέρετε; Ο πολιτισμός είναι κάτι το οποίο δεν έχει ανάγκη τη στρατηγική για να υπάρξει. Δηλαδή υπάρχει ούτως ή άλλω. Δηλαδή αν είναι κάτι να γίνει θα γίνει. Ξέρετε, πολλές φορές εγώ που δούλευα απαγορευόταν, αλλά είχα την ανάσα της UNESCO από πίσω.

Αλλά η UNESCO πολλά έργα μου, όπως το Μεγάλο Βουνό που είδατε ή διάφορα πράγματα, τα εκτίμησε και έδωσε όλες τις άδειες και σε αρχαιολογικούς χώρους μέσα κλπ.

Βέβαια πρέπει να θυμάστε και θέλω να κλείσω με αυτή τη φράση είναι ότι, τι δεν εξελίσσεται πεθαίνει ξέρετε. Εμείς οι καλλιτέχνες, τον είδατε τον «Ελληνάρα», the mad Greek, λέει όχι θα κάτσω να σκάσω. Πήρε και πήγε και άνοιξε το μαγαζί στη Νεβάδα. Θέλω να πω εμείς οι καλλιτέχνες έχουμε αυτό το προνόμιο ότι το κάνουμε το έργο ότι και να γίνει δηλαδή.

Απόστολος Δοξιάδης

Απόστολος Δοξιάδης, είμαι στο χώρο του τουρισμού 50 χρόνια. Είναι η πρώτη φορά που βρέθηκα σε μια τέτοια συνάντηση που πραγματικά συζητήσαμε πάρα πολλά θέματα τα οποία χρόνια είχαν μείνει στο περιθώριο. Και αυτό μου δίνει πραγματικά μια μεγάλη αισιοδοξία αυτό το διάστημα της μαυρίλας που υπάρχει στον τόπο μας.

Επίσης, θέλω, όμως, να πω την περασμένη Τρίτη, κύριε Τσίμα, το βράδυ κάνατε μια εκπομπή η οποία πάλι με ενθουσίασε γιατί πάλι περάσατε ότι υπάρχουν στην Ελλάδα πάρα πολλοί άνθρωποι που αναλαμβάνουν προτεραιότητες, δημιουργούν μεγάλη επιτυχία και δώσατε όλα αυτά τα παραδείγματα τα οποία πάλι με γεμίσανε αισιοδοξία.

Και θα ευχόμεν και η δική μας συζήτηση να συνεχιστεί και η δική σας εκπομπή με όχι πια μαυρίλα, όχι σκάνδαλα αλλά αυτό που κάνατε την περασμένη Τρίτη με τους δημιουργικούς Έλληνες να συνεχιστεί και αυτή.

Ευχαριστώ.

Παύλος Τσίμας

Ο λαός λέει παρηγοριά στον άρρωστο μέχρι να βγει η ψυχή του αλλά είναι πολύ μεγάλο πράγμα η παρηγοριά, ε; Θα βγει η ψυχή στο τέλος αλλά η παρηγοριά είναι σημαντική.

Βιβή Βασιλοπούλου

Σ' αυτό που είπε ο κος Βαρώτσος ότι δεν έχει ανάγκη στρατηγικής ο πολιτισμός να μου επιτραπεί να συμφωνήσω. Και θέλω να κάνω και μια ομολογία, ο ευγενέστατος καθηγητής ο κος Καραποστόλης κατάφερε προηγουμένως να με τρομάξει χρησιμοποιώντας δύο φορές τη λέξη ασκήθηκε, δεν ασκήθηκε πολιτική επί του πολιτισμού.

Και επειδή είναι ένα ρήμα που ακολουθεί και τη βία, ασκήθηκε ή δεν ασκήθηκε βία, εγώ ομολώ πως από μία άποψη είμαι ευγνώμων που δεν ασκήθηκε πολιτική επί του πολιτισμού.

Κατά τα άλλα συμφωνώ και υπερθεματίζω στην πρόταση της κυρίας Πλάκα έχοντας μια πολύ μικρή ιδέα το τι συμβαίνει στις αποθήκες των αρχαιολογικών μουσείων.

Ευχαριστώ πάρα πολύ.

Πάνος Τεζαψίδης

Καλησπέρα, Πάνος Τεζαψίδης, άρτι αφιχθείς εκ Θεσσαλονίκης από τον Κανών με τα πολιτιστικά ταξίδια. Να πω πρώτα στην κυρία που μίλησε από το Σουφλί που είναι, ότι πέρα από το μουσείο μεταξιού που έχετε είστε τυχεροί γιατί έχετε και άλλα καταπληκτικά πράγματα στην επαρχία Σουφλίου όπως τα υπέροχα Πομακοχώρια τα οποία δεν έχουμε αξιοποιήσει μέχρι τώρα και αφήνουμε άλλους να αλωνίζουν εκεί από αρχιτεκτονικής πλευράς, πολιτιστικής κλπ.

Να πούμε επίσης ότι οι ιδιώτες μπορούν να κάνουν πολιτιστική διπλωματία. Εμείς ως ιδιωτικός φορέας κάνουμε κάποια ταξίδια στην άλλη πλευρά του Αιγαίου τα οποία τα ονομάζουμε η Ελλάδα της Ασίας ή τα ονομάζουμε ο πολιτισμός του Αιγαίου.

Δεν αποκρύπτουμε το παρελθόν των ελληνικών πόλεων της άλλης πλευράς. Δηλαδή λέμε την αλήθεια που ισχύει για εκεί χωρίς να πέφτουμε στις παγίδες των τοπικών ξεναγών χωρίς βέβαια να αμφισβητούμε το παρόν της περιοχής αυτής.

Ένα παράδειγμα, όταν πάμε στην Άσπενδο που έχει το καλύτερο θέατρο της αρχαιότητας, η κυρία Τσόκλη θα το ξέρει θα έχει πάει, δεν μένουμε μόνο στο θέατρο. Αναφέρουμε και για τη ναυμαχία του Ευρυμέδοντα, αναφερόμαστε στον Κίμωνα τον Αθηναίο και γενικά παντρεύουμε την ιστορία των πόλεων της άλλης πλευράς ή των πόλεων βορείων των συνόρων μας με την ιστορία της κυρίως Ελλάδας σήμερα.

Γιατί ο πολιτισμός, όπως είπε κάποιος κύριος πριν, δεν έχει σύνορα. Δεν μπορούμε να βάλουμε ούτε θαλάσσια σύνορα ούτε συρματοπλέγματα στον πολιτισμό. Ο πολιτισμός συνεχίζει σε όλες τις πλευρές της Ελλάδας.

Αυτά ήθελα να πω, τίποτε άλλο.

Παύλος Τσίμας

Λοιπόν, θα ήθελα να ευχαριστήσω ως συντονιστής αυτής της ενότητας όλους όσους πήραν το λόγο γιατί πραγματικά ακούσαμε όλοι νομίζω εξαιρετικά ενδιαφέροντα πράγματα. Ξαφνιάστηκα, δεν περίμενα ότι μια τέτοιου είδους συνάντηση μπορεί να έχει τόσο ενδιαφέρον και να είναι τόσο ζωντανή και να κρατήσει τόσο ώρα.

Ευχαριστώ για την υπομονή όσων δεν μίλησαν αλλά απλώς άκουσαν. Και ευχαριστώ την Πέμη και τη Μάγια για την πρόσκληση. Εσείς συνεχίζετε, εγώ σας χαιρετώ. Έχετε και αύριο εσείς.

Μάγια Τσόκλη

Λοιπόν, να πω και εγώ ότι ήταν μια πνευματική όαση αυτές οι δύο μέρες πραγματικά γιατί μιλήσαμε επιτέλους για άλλα θέματα και ήταν σαν να μεταφερθήκαμε σε έναν άλλον παράλληλο πλην όμως πολιτισμένο κόσμο. Και ήταν μια μεγάλη ανάσα.

Να σας ευχαριστήσουμε όλους πάρα πολύ, θα συνεχίσει και η Πέμη. Και να πούμε ότι το συνέδριο συνεχίζεται και αύριο στην Ύδρα όπου θα πάμε, φοβάμαι ότι θα είναι λίγο συννεφιασμένη όπου και θα μιλήσουμε για τον πολιτιστικό τουρισμό και για τα θέματα προβολής.

Πέμη, ο λόγος σε εσάς.

Πέμη Ζούνη

Ευχαριστώ. Μια φράση μόνο, μην ανησυχείτε.

Όταν, εκθές στην αρχή, έλεγα ότι είναι ένα δώρο αυτό δεν θα φανταζόμασταν καμία από τις δυο μας, ούτε στα πιο τρελά μας όνειρα ότι αυτό το δώρο ήταν τόσο τεράστιο, τόσο σπουδαίο και ότι στο τέλος μιας μακριάς μέρας είμαστε τόσοι πολλοί εδώ μέσα. Ούτε στα πιο τρελά μας όνειρα. Ήταν ένα τεράστιο δώρο.

Και για να κλείσω με μια αναφορά μιας εικόνας που έδωσε ο κος Καραποστόλης. Αντιστοίχια με την αγορά. Είμαστε λοιπόν εδώ μέσα σε ένα νεότερο μνημείο που ήταν ανάκτορο, που είναι ο ναός της δημοκρατίας και συμβαίνει μια συνάντηση εξωκοινοβουλευτική αντίστοιχα λοι-

πόν με τη νεαρή ρήτορα στην αγορά και από το μπαλκόνι βλέπουμε beach volley στο Σύνταγμα που έχει μπει στα ολυμπιακά αθλήματα.

Είναι λοιπόν μια ιδιαίτερη στιγμή. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ.

ΜΕΡΟΣ 5ο

Πολιτιστικός τουρισμός και προβολή

Εισαγωγή

Γεώργιος Ι. Αυλωνίτης

Η συγκεκριμένη ενότητα περιλαμβάνει τρεις υποενότητες για τις οποίες έχω ετοιμάσει μια σύντομη εισαγωγική εισήγηση που θα αποτελέσει το έναυσμα της συζήτησής μας.

1η Υποενότητα: Πολιτική/Στρατηγική Προσέγγιση

Αναφορικά με το Εθνικό Τουριστικό Προϊοντικό Χαρτοφυλάκιο παρατηρείται έλλειψη μακροχρόνιας στρατηγικής ενώ δεν υπάρχει συγκροτημένο και οργανωμένο σχέδιο μάρκετινγκ για τον ελληνικό τουρισμό. Στο πλαίσιο αυτό τα θέματα που τίθενται έχουν σχέση με την τρέχουσα τουριστική προσφορά, τον κύκλο ζωής του τουριστικού προϊόντος, τους τουριστικά «ώριμους» προορισμούς, το κατά πόσον ο ήλιος-θάλασσα, η πολιτιστική μας κληρονομιά αποτελούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού, η ανάγκη για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, π.χ. θρησκευτικό τουρισμό, εάν λάβει κανείς υπόψη του τα εκατομμύρια που συρρέουν σε θρησκευτικές εκδηλώσεις, π.χ. Μέκκα, Σ.Αραβία – 2,5 εκατ., Λούρδη, Γαλλία – 6 εκατ., Βατικανό, Ιταλία – 7 εκατ., Ναός Senso-ji, Ιαπωνία – 30 εκατ., Kumbh Mela Pilgrimage, Ποταμός Γάγγης, Ινδία – 70 εκατ., τον κατακερματισμό στο χώρο της εκπροσώπησης του τουρισμού και την αλλαγή νοοτροπίας που απαιτείται για την ανάπτυξη του τουρισμού.

2η Υποενότητα: Ο Ρόλος της Ιδιωτικής Πρωτοβουλίας

Η 2η υποενότητα έχει σχέση με το ρόλο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, τις καινοτομίες και τα κανάλια διανομής και συζητά την επανεξέταση της στρατηγικής pull-push σε συνδυασμό με το μίγμα προώθησης, τη δραστηριοποίηση μέσα από ΣΔΙΤ και τη δημιουργία/εδραίωση συνεργασιών με Destination Marketing Organizations. Τα θέματα προς εξέταση είναι η σχέση με τους tour operators, η ανάπτυξη ή/και επέκταση των μονάδων με «πελατοκεντρικά» κριτήρια, η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και η αξιοποίηση και άλλων υποδομών για τη διανομή του τουριστικού μας προϊόντος, π.χ. κρουαζιέρα; γεωγραφική θέση της χώρας & ως προς αεροπλοΐα και ως προς ναυσιπλοΐα/hub;

3η Υποενότητα: Επικοινωνιακός Σχεδιασμός και Προβολή Τουριστικού Προϊόντος

Στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης επικοινωνιακής στρατηγικής πρέπει να υπάρξει μια ενιαία και σταθερή επικοινωνία του Ελληνικού Τουρισμού στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Δυστυ-

χώς στη χώρα μας υπάρχει «συλλογή» λογοτύπων και σλόγκαν για τον ελληνικό τουρισμό. Στην Ισπανία για παράδειγμα το λογότυπο και το σλόγκαν παραμένει το ίδιο για πολλά χρόνια. Από το 2005 το σλόγκαν ήταν «smile you are in Spain» ενώ σήμερα είναι «I need Spain», διατηρώντας βέβαια το ίδιο λογότυπο. Αντίθετα στη χώρα μας, την ίδια περίοδο έχουμε αλλάξει έξι σλόγκαν και λογότυπα: Live your myth in Greece (2005), Wonderful Greece (2006), Explore your senses (2007), The true experience (2008), A masterpiece you can afford (2009), Kalimera (2010). Το πρόβλημα που υπάρχει είναι πρόβλημα οργάνωσης και όχι περιεχομένου. Οι απαραίτητες ενέργειες που πρέπει να γίνουν περιλαμβάνουν τη στόχευση σε συγκεκριμένες αγορές και συγκεκριμένα κοινά, την προβολή από το σχεδιασμό ενός ταξιδιού και για όλη τη διάρκειά του, τη σύνδεση με τιμολογιακή πολιτική και τη λογική value-for-money. Πολύ σημαντικό είναι επίσης η διερεύνηση του nation branding, τι σημαίνει δηλαδή το όνομα Ελλάδα στο εξωτερικό.

Η συνέργεια πολιτισμού και τουρισμού ως συστατικό στοιχείο μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Γιώργος Πουσσαίος

Οι απαρχές του πολιτιστικού τουρισμού εντοπίζονται στην ελληνική αρχαιότητα. Ο Ηρόδοτος προκειμένου να γράψει την «Ιστορία» του, ταξίδεψε σε πολλές χώρες μελετώντας, μεταξύ άλλων, και τους τοπικούς πολιτισμούς.

Από τους περασμένους αιώνες άτομα ή ομάδες περιηγητών, αναζητώντας τη γνώση, την εμπειρία, την προσωπική ανακάλυψη, πραγματοποιούσαν ταξίδια σε τόπους με αρχαιολογικό, ιστορικό, λαογραφικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον, σε μέρη με διαφορετικό πολιτισμό και εθνολογικές ιδιομορφίες. Ο πολιτιστικός τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες για πολιτιστική εμπειρία, προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μίας περιοχής, καθώς και στη σημερινή δημιουργία.

Τα πολιτιστικά στοιχεία μίας χώρας αποτελούν σημαντικό τουριστικό πλεονέκτημα, και πολλές φορές, όπως στην περίπτωση της χώρας μας, κεφάλαιο ανεξάντλητο. Αναφέρω μόνο, ότι τους έξι πρώτους μήνες λειτουργίας του, το Μουσείο της Ακρόπολης, είχε πάνω από ένα εκατομμύριο επισκέπτες.

Βέβαια το Μουσείο της Ακρόπολης, είναι ένα σύγχρονο επίτευγμα της αρχιτεκτονικής, ένα έργο τέχνης και το ίδιο, ζωντανή απόδειξη ότι η σχέση του πολιτισμού και του τουρισμού είναι αμφίδρομη.

Ο πολιτισμός χρειάζεται και τη δυναμική του τουρισμού.

Όταν υπάρξει επιτυχής συγκερασμός των δύο, μπορούν να αποτελέσουν κινητήρια δύναμη στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας περιοχής.

Η χώρα μας, διαθέτει εξαιρετικά πλούσια πολιτιστική παράδοση, όπως και λαϊκό πολιτισμό. Έτσι, ο επισκέπτης έχει πολλές ευκαιρίες να εμπλουτίσει το ταξίδι του, παρακολουθώντας τις πολυποίκιλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, που πραγματοποιούνται σε κάθε περιοχή της χώρας, να συμμετάσχει στα δρώμενα, τα οποία συνδέονται με γοητευτικά έθιμα και να γνωρίσει άγνωστες αλλά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες πτυχές της ελληνικής κληρονομιάς.

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού μπορεί να τροφοδοτήσει μακροχρόνια την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, δημιουργώντας νέες προοπτικές απασχόλησης και άμβλυνσης της εποχικότητας της εργασίας στον τουρισμό, ενισχύοντας κατ' επέκταση το εισόδημα και την περιφερειακή συνοχή της χώρας.

Η απόφαση για τη δημιουργία ενός ενιαίου Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, σηματοδότησε μια διαφορετική αντίληψη όσον αφορά στο σχεδιασμό της πολιτικής που αφορά αυτούς τους δυο τομείς σε κεντρικό επίπεδο. Αποτέλεσε, ταυτόχρονα, ένα τολμηρό εγχείρημα για την ελληνική πραγματικότητα, δεδομένου ότι οι δυο αυτοί τομείς συχνά βρίσκονται αντιμέτωποι. Ωστόσο, οφείλουμε να αφήσουμε στην άκρη τις διαχωριστικές γραμμές και να αναζητήσουμε τους κοινούς τόπους που θα βελτιώσουν τις συνθήκες, θα αναδείξουν τα δυνατά σημεία και θα προσφέρουν προστιθέμενη αξία στο ελληνικό τουριστικό και πολιτισμικό προϊόν.

Ο στόχος δεν μπορεί πλέον να είναι η ποσότητα, αλλά η ποιοτική αναβάθμιση, η λιγότερη δυνατή επιβάρυνση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στο επίκεντρο πια βρίσκεται η ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη, μέσα σε ένα νέο πλαίσιο που σέβεται το φυσικό περιβάλλον και μεριμνά για την αειφορία, προστατεύει το πολιτιστικό απόθεμα και ενισχύει τον σύγχρονο πολιτισμό, προάγει την επαφή του σύγχρονου ανθρώπου με τις ομορφιές του φυσικού τοπίου και των τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων, ηθών και εθίμων, αναδεικνύει και υποστηρίζει τα τοπικά προϊόντα και την παραδοσιακή ελληνική διατροφή, προβάλλει την αίσθηση της ελληνικής φιλοξενίας στις πραγματικές της διαστάσεις και τελικά δίνει το στίγμα μιας «νέας ταυτότητας» για τη σύγχρονη Ελλάδα. Την Ελλάδα που καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες να ακολουθήσει το μοντέλο της πράσινης ανάπτυξης και της προσφοράς ποιοτικών υπηρεσιών μέσα σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό και ευμετάβλητο περιβάλλον και που πρέπει να επικοινωνήσει επιτυχημένα αυτή τη νέα ταυτότητα στον ψηφιακό κόσμο της σημερινής εποχής και του μέλλοντος.

Οι σημερινές συνθήκες επιτάσσουν το πέρασμα από ένα πρότυπο τουρισμού που προωθεί απλά το τουριστικό προϊόν, σε ένα πρότυπο που δίνει έμφαση στη συνολική εμπειρία που αποκομίζει ο επισκέπτης. Ο «έμπειρος» καταναλωτής του τουριστικού προϊόντος έχει εξελιχθεί σε απαιτητικό επισκέπτη που αναζητά ενεργητικές διακοπές, οι οποίες θα βασίζονται στη προσφορά ενός πλέγματος δραστηριοτήτων και στη δημιουργία μιας εξατομικευμένης σχέσης και θα οδηγούν σε μια μοναδική-αξέχαστη εμπειρία. Σε αυτό το πρότυπο, η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου θα επιτευχθεί μόνο μέσα από τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος.

Η βαθμιαία μετάβαση στις συνθήκες της πράσινης οικονομίας απαιτεί ουσιαστικά την εξέλιξη υποδομών, επιχειρήσεων και υπηρεσιών σε αντιστοιχία με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Στρατηγικά, αυτή η θέση αντιστοιχεί στην οργανική ανάπτυξη και επέκταση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού αλλά και στην κατά το δυνατόν συμμόρφωση του μαζικού τουρισμού με τα αειφορικά πρότυπα. Η ενίσχυση των ειδικών μορφών τουρισμού αποτελεί μια από τις βασικές προτεραιότητες του Υπουργείου, με τα πρώτα δείγματα να αφορούν στον πολιτιστικό, ιαματικό, θαλάσσιο τουρισμό, στον αγροτουρισμό και στον τουρισμό υπαίθρου.

Η πολιτιστική μας κληρονομιά, αλλά και οι εφαρμογές σύγχρονου πολιτισμού μπορούν να παρατείνουν το χρόνο παραμονής των επισκεπτών στη χώρα μας και ταυτόχρονα να ενισχύσουν την ένταση δαπάνης ανά επισκέπτη.

Η διεθνής οικονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία δυο και πλέον χρόνια δεν ήταν η μόνη αιτία που συμπάρεσυρε τον ελληνικό τουρισμό στην πτώση. Η σημερινή κρίση που καλείται να αν-

τιμετωπίσει ο ελληνικός τουρισμός έχει βαθύτερα αίτια σε χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα του κλάδου καθώς και σε δυσλειτουργίες στη χάραξη ενός στρατηγικού σχεδιασμού σε πολιτικό επίπεδο, τα οποία αποτελούν τροχοπέδη της ανάπτυξής του, «θολώνουν» την εικόνα του και τελικά, μειώνουν την ανταγωνιστικότητα και τη δυναμική του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Οι δυνατότητες σύζευξης των δράσεων τουρισμού και πολιτισμού βρίσκουν πεδίο εφαρμογής σε τρεις βασικές κατηγορίες των προγραμματισμένων έργων του Υπουργείου μας:

Στις περιπτώσεις των ήδη ολοκληρωμένων έργων πολιτισμού, όπου έχουν σχεδιαστεί παρεμβάσεις συμπληρωματικού περιεχομένου που αφορούν σε παροχή τουριστικών υπηρεσιών ή σε αναβάθμιση της ποιότητάς τους.

Στις περιπτώσεις περιοχών που παρουσιάζουν περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης, κυρίως εναλλακτικών μορφών τουρισμού, η υλοποίηση έργων ανάδειξης ή αναβάθμισης των τοπικών πολιτιστικών πόρων μπορεί να συμβάλει στην παράταση της διαμονής των επισκεπτών.

Τα έργα της ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων και η δημιουργία περιπατητικών διαδρομών σε ιστορικά κέντρα πόλεων υπήρξαν επιτυχημένα παραδείγματα, που αποδεικνύουν ότι οι περίπατοι σε ασφαλείς και φιλικές προς τον επισκέπτη ιστορικές πόλεις μπορούν να λειτουργήσουν ως δυνατοί πόλοι έλξης για τους τουρίστες.

Προτεραιότητα για τον τουρισμό έχουν επίσης, έργα: δημιουργίας και ανάδειξης δικτύων, συγκεκριμένων κατηγοριών μνημείων που απαρτίζουν μια ενότητα (π.χ. διαδρομές, κάστρα, πέτρινοι φάροι, παραδοσιακά γεφύρια κ.λπ.), ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων, δημιουργίας πολιτιστικών διαδρομών, αποκατάστασης μνημείων και ανάπλασης του περιβάλλοντος χώρου τους, δημιουργίας συμπληρωματικών υποδομών σε πολιτιστικούς πόρους και υποστήριξης των τουριστικών τους χρήσεων, ανάδειξης και τουριστικής αξιοποίησης παραδοσιακών οικισμών και μνημείων τοπικής αρχιτεκτονικής.

Ο τουρισμός και ο πολιτισμός έχουν κοινά: δημιουργούν, διαχειρίζονται και αναπτύσσονται άμεσα συνδεδεμένοι με τη στρατηγική και την εικόνα της Ελλάδας, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Όταν η εικόνα αυτή είναι διακριτή και ποιοτική κερδίζουν και οι δυο χώροι, αντίθετα όταν είναι θολή και συγκεχυμένη υποφέρουν και οι δυο. Από αυτή την άποψη, επομένως, αμφότεροι οι τομείς αποτελούν θεματοφύλακες της ταυτότητάς μας.

Σήμερα που βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια κρίσιμη οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική συγκυρία οφείλουμε να αξιοποιήσουμε την ευκαιρία να εξωραϊσουμε αυτή την εικόνα, δίνοντας έμφαση στις ιδιαιτερότητες της ταυτότητάς μας, τονίζοντας τα θετικά χαρακτηριστικά της και παρουσιάζοντας ξανά μία ελκυστική εικόνα στην παγκόσμια κοινότητα.

Κλείνοντας, θα ήθελα να συγχαρώ τη Μάγια Τσόκλη και την Πέμνη Ζούνη για την πρωτοβουλία τους, καθώς και όλους όσους συνετέλεσαν στην διοργάνωση του Συνεδρίου, και να πω, πως οι απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα που μας έχουν τεθεί ως προβληματική για τούτο το συνέδριο, υπάρχουν σε αυτόν τον τόπο.

Στην Ύδρα απ' όπου επιλέξατε σήμερα, να κλείσουμε αυτό το συνέδριο.

Πολιτισμός και τουρισμός: Δρόμοι παράλληλοι και συμπληρωματικοί

Νικόλας Κανελλόπουλος

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι,

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω τις κυρίες βουλευτές Μάγια Τσόκλη και Πέμυ Ζούνη για την ευκαιρία που μου δίνουν να βρίσκομαι σήμερα κοντά σας με αφορμή το Συνέδριο με θέμα «Πολιτισμός και Τουρισμός: Μία νέα προσέγγιση» που συνδιοργάνωσαν στα πλαίσια των κοινοβουλευτικών τους αρμοδιοτήτων.

Κυρίες και Κύριοι,

Ο τουρισμός ως κοινωνικό φαινόμενο βρίσκεται σε πλήρη αλληλεξάρτηση με κάθε οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα, αλλά και σε άμεση αλληλεπίδραση με τον πολιτισμό.

Πέραν της οικονομικής του διάστασης, ως φαινόμενο, ο τουρισμός έχει και μια κοινωνιολογική πτυχή. Φέρνει τους πολίτες όλου του κόσμου σε επαφή και, υπό αυτή την έννοια, συνδέεται άμεσα με την προβολή και την εξωστρέφεια της πολιτισμικής δημιουργίας.

Άλλωστε, ο πολιτισμός αποτελεί τη ζωφόρο έκφραση της ζωής του ανθρώπου. Αυτήν ακριβώς την έκφραση μιας χώρας, μιας περιοχής, την κουλτούρα, την παιδεία, τα ήθη και τα έθιμα επιδίδωκει να βιώσει ο επισκέπτης, ως τουρίστας.

Να γνωρίσει το γίνεσθαι του κάθε λαού, να γίνει μέρος της εμπειρίας.

Άρα να συμφωνήσουμε ότι ο τουρισμός, κατ' αρχήν, ανασαίνει από τον πολιτισμό, διαβαίνει τους ιστορικούς του δρόμους, ενώ αποτελεί ταυτόχρονα και φορέα παγκοσμίου μεταλαμπάδευσης των μηνυμάτων του.

Αυτό το δημιουργικό πάντρεμα έκανε πράξη ο Πρωθυπουργός με τη σύσταση του νέου Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού.

Η σημαντική αυτή οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα της χώρας μας που δεν είναι άλλη από τον τουρισμό, έρχεται και συναντά το ασύγκριτο μας πλεονέκτημα, την ιστορική μας κληρονομιά που είναι ο ελληνικός πολιτισμός.

Το εγχείρημα είναι δύσκολο, αλλά νομίζω ότι όσοι συμμετέχουμε σε αυτή τη προσπάθεια μπορούμε να σας διαβεβαιώσουμε πως θα τα καταφέρουμε.

Είμαστε υποχρεωμένοι να τα καταφέρουμε γιατί πάνω απ' όλα, οφείλουμε να λογοδοτήσουμε στα παιδιά μας αν δεν εξασφαλίσουμε γι' αυτά το αύριο που τους αξίζει.

Η διαλεκτική σχέση και διασύνδεση λοιπόν μεταξύ του τουρισμού και του πολιτισμού, ενσαρκώνεται, μεταξύ άλλων, και στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Η θεματική αυτή ενότητα παρουσιάζει μια συνεχή αύξηση παγκοσμίως της τάξης του 15% την ίδια στιγμή που ο μαζικός τουρισμός φθάνει το 8%. Ακόμη και στο σύνολο των ταξιδιών παγκοσμίως, το 37% περιλαμβάνει ένα πολιτιστικό στοιχείο.

Φίλες και φίλοι, η τουριστική αγορά έχει αλλάξει.

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός τουριστών καθώς και το προφίλ του σημερινού ταξιδιώτη, απαιτούν διαφοροποίηση και εμπλουτισμό του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος της χώρας μας, καθώς και ανάπτυξη της αντίστοιχης υποδομής στο χώρο του πολιτισμού.

Οι σύγχρονοι «δημιουργικοί επισκέπτες» είναι αναζητητές εμπειρίας, που επιθυμούν να μάθουν κάτι νέο, να συμμετάσχουν στο «πολιτιστικό γίγνεσθαι» και στον τοπικό τρόπο ζωής.

Πρόθυμοι να ανακαλύψουν και να βιώσουν έναν προορισμό, να μάθουν περισσότερα γι' αυτόν με αυθεντικό τρόπο, δίχως να νιώθουν τουρίστες, αλλά εξερευνητές: πελάτες που επιθυμούν να κατανοήσουν την ποικιλομορφία ενός προορισμού.

Αυτό είναι το προφίλ του νέου επισκέπτη, αυτή τη νέα προσέγγιση οφείλουμε να υποδεχτούμε και να υποστηρίξουμε.

Άλλωστε, ο πολιτιστικός τουρισμός προστατεύει αλλά και αναδεικνύει το πολιτιστικό περιβάλλον, την κουλτούρα μιας περιοχής, τα ήθη και τα έθιμα του λαού, σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό που αργά ή γρήγορα επηρεάζει και αλλοιώνει τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του τουριστικού προορισμού. Αυτό είναι ίσως και το βασικό μειονέκτημα που επιφέρει η λανθασμένη προσέγγιση της στρατηγικής ανάπτυξης του τουρισμού.

Παρόλα αυτά, στο συγκεκριμένο κλάδο ταξιδιών που περιλαμβάνει ταξίδια μελέτης και τέχνης, όσο και αν σας φαίνεται οξύμωρο, η χώρα μας υπολείπεται. Δυστυχώς η Γαλλία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ιταλία αποτελούν τους κύριους προορισμούς των Ευρωπαίων που ταξιδεύουν με πολιτιστικά κίνητρα.

Η Ελλάδα διαθέτει μερίδιο αγοράς που κυμαίνεται από 2% έως 3% και βρίσκεται στην 10η θέση της ανταγωνιστικής κατάταξης.

Αυτά τα αποτελέσματα εμείς καλούμαστε να αλλάξουμε.

Και φαίνεται πράγματι οξύμωρο και ανεξήγητο η χώρα μας να υπολείπεται στον τομέα που συνδέεται ο πολιτισμός με τον τουρισμό. Την ίδια στιγμή που ο ελληνικός πολιτισμός είναι ένας από τους πιο σημαντικούς και φημισμένους πολιτισμούς παγκοσμίως και ασφαλώς ένας από εκείνους με τη μεγαλύτερη επιρροή, την ίδια στιγμή που διαθέτουμε τα ωραιότερα και αρχαιότερα θέατρα και αρχαιολογικούς χώρους παγκοσμίως, τα οποία αποτελούν κύριο πόρο για την ανάπτυξη ταξιδιών τέχνης. Μάλιστα, μεγάλο μέρος από αυτά έχουν αναγνωρισθεί και ως Παγκόσμια Κληρονομιά από την UNESCO. Η πλούσια μυθολογία μας, η ιστορία, η φιλοσοφία και η νεότερη θρησκευτική μας ορθόδοξη αναφορά καλύπτουν τις αναζητήσεις των επισκεπτών.

Η Ελλάδα διαθέτει πλήθος μουσείων σε όλη την επικράτεια και μεγάλη ποικιλία σε σύγχρονες παραστάσεις και φεστιβάλ. Περισσότερα από 300 κρατικά και μη κρατικά μουσεία, περισσό-

τερα από 330 μνημεία, περισσότεροι από 470 αρχαιολογικοί χώροι, περισσότερες από 200 πολιτιστικές οργανώσεις.

Έχουμε όλα τα πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού σε μια χώρα που τη χαρακτηρίζει η ασφάλεια, το καλό κλίμα και η φιλοξενία.

Έτσι το έλλειμμα εντοπίζεται στην οργάνωση και η διασύνδεση του πολιτισμού με τον τουρισμό, κατεύθυνση προς την οποία εργαζόμαστε. Αυτή η διαλεκτική σχέση αποτελεί την κορωνίδα της στρατηγικής μας. Οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε τον πολιτισμό και τον τουρισμό με μια νέα προσέγγιση, ώστε να καταστεί η Ελλάδα ο κορυφαίος Ευρωπαϊκός πολιτιστικός και πολυμορφικός προορισμός. Εμείς από την πλευρά μας ως Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού ήδη στα νέα μας φυλλάδια και έντυπα, στο τηλεοπτικό μας σποτ, στο νέο μας portal προσδίδουμε ιδιαίτερη έμφαση στο πολιτιστικό στοιχείο. Δεν μας αρκεί όμως μονάχα αυτό.

Για να καταφέρουμε τους στόχους μας:

Πρέπει να μετατρέψουμε ακόμη περισσότερο τους πολιτισμικούς μας τόπους σε σύγχρονους χώρους επίσκεψης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγικής εμπειρίας.

Οι αρχαιολογικοί μας χώροι πρέπει να φιλοξενήσουν τη σύγχρονη δημιουργικότητα και από κοινού να προσθέσουν αξία στις δράσεις μας.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να συγχαρώ και την εξαιρετική προσπάθεια του κ. Σταύρου Μπένου, ο οποίος μέσα από το ΔΙΑΖΩΜΑ επιδιώκει να δώσει ζωή σε πλήθος αρχαιολογικών χώρων ανά την Ελλάδα. Επίσης, η επιτόπια πληροφόρηση των τουριστών για τους πολιτισμικούς μας πόρους οφείλει να καταστεί πιο διαδραστική.

Οι αλλαγές που έχουν επέλθει στο χώρο των νέων τεχνολογιών πρέπει να λειτουργήσουν προς όφελος μας. Το διαδίκτυο και οι συσκευές κινητής τηλεφωνίας έρχονται να ζωντανέψουν την προσέγγιση με το πολιτιστικό δρώμενο. Ένα τουρίστας με τη χρήση ενός smartphone ή ενός infokiosk θα είναι σε θέση να λαμβάνει την εικονική παρουσίαση ενός αρχαιολογικού χώρου για το πώς ήταν κάποτε, την ιστορική πληροφορία μέσω μηνύματος, ακόμη και τον τρόπο που θα πάει στον αρχαιολογικό χώρο μέσω GPS.

Ως Ε.Ο.Τ ετοιμάζουμε αυτό το «ζωντάνεμα» για την εικονική απεικόνιση του σύγχρονου Ελληνικού πολιτισμού, της σύγχρονης Ελλάδας μέσα από μια 3D πύλη, όπου θα διαβαίνουν οι επισκέπτες του περιπτέρου μας, κατά τη διάρκεια της εβδομάδας Ελληνικού Τουρισμού στην EXPO Σαγκάης.

Στον τομέα της προβολής, αυτό που επιδιώκουμε αυτή τη περίοδο είναι η διαδικτυακή αποτύπωση των πολιτισμικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στον τόπο μας, έτσι ώστε ο τουρίστας να γνωρίζει εύκολα και γρήγορα τί συμβαίνει στην Ελλάδα κάθε περίοδο, ώστε να προγραμματίζει καλύτερα τις διακοπές του.

Στο πλαίσιο αυτό, μέσω του γραφείου τύπου, θα δημιουργήσουμε ένα πρόγραμμα ενημέρωσης αναφορικά με τα πολιτισμικά γεγονότα προς τους κυριότερους tour operators που ασχολούνται με τον πολιτισμικό τουρισμό.

Περαιτέρω, ένας ακόμη τομέας που χρήζει βελτίωσης, είναι οι υποδομές κάθε κοίτης πολιτισμού της χώρας, αλλά και η ποιότητα και η διοργάνωση των πολιτιστικών γεγονότων. Η απαράμιλλη ποιότητα των υπηρεσιών, η καλαισθησία και κυρίως ο σεβασμός της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, πρέπει να είναι ο οδηγός μας σε κάθε δράση.

Ο τουρισμός και ο πολιτισμός δεν έχουν το περιθώριο για άλλες χαμένες ευκαιρίες. Για παράδειγμα η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων είναι ένα παγκόσμιο πολιτισμικό γεγονός που ανέδειξε την Ελλάδα ως τη χώρα που μπορεί να καταφέρει.

Για τα επόμενα δυο χρόνια μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων ο τουρισμός της Ελλάδας ενισχύθηκε από την προβολή αυτής της ίδιας της διοργάνωσης. Στη συνέχεια, δυστυχώς, δεν καταφέραμε να κεφαλαιοποιήσουμε διαχρονικά την υπεραξία που παρήγαγε αυτή η διεθνής διοργάνωση.

Σήμερα, λοιπόν, δε λειτουργούμε πλέον με αυτό τον τρόπο. Προσπαθούμε να αναδείξουμε κάθε πολιτιστικό γεγονός όπως για παράδειγμα τη διοργάνωση του Μαραθώνιου. Καμία ευκαιρία χαμένη για τον τουρισμό από τώρα και στο εξής.

Φίλες και φίλοι,

Τουρισμός και πολιτισμός δεν είναι έννοιες γενικές και απροσδιόριστες. Απαιτούνται συγκεκριμένες πολιτικές που θα υποστηρίξουν την αξιοποίηση της συνέργιας των χώρων δράσης του πολιτισμού και του τουρισμού.

Ο Ε.Ο.Τ με το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού το επόμενο διάστημα πρόκειται να υλοποιήσει έργα που θα χρηματοδοτηθούν μέσω του ΕΣΠΑ. Έργα που στόχο έχουμε να φθάσουν τα 90 εκατομμύρια ευρώ.

Στα πλαίσια αυτά, υλοποιούμε τουριστικά καταφύγια, αναδεικνύουμε ορειβατικές διαδρομές, οικοτουριστικές διαδρομές, κατασκευάζουμε πολιτιστικά κέντρα κ.α. Πρόκειται για έργα που θα ενισχύσουν σημαντικά την περιφέρεια και θα προσφέρουν ανταποδοτικά οφέλη τόσο για τον τουρισμό όσο και τον πολιτισμό.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναφερθώ και σε μια ακόμη διάσταση της τουριστικής μας πολιτικής, που ανάγεται στον ανθρώπινο παράγοντα και στον τρόπο υποδοχής του επισκέπτη.

Λογικές απαξιοτικής, υβριστικής ή ακόμη και απλά αδιάφορης υποδοχής του επισκέπτη δεν χωράνε πια στην Ελλάδα. Δεν μας αξίζουν και σίγουρα δεν απεικονίζουν τον σύγχρονο Έλληνα και την πολιτισμική του ταυτότητα.

Ο επισκέπτης της Ελλάδας δικαιούται και πρέπει να αισθάνεται φιλοξενούμενος και αυτό εξαρτάται από τον καθένα μας ξεχωριστά.

Κάθε πράξη αισχροκέρδειας εις βάρος των τουριστών, πλήττει όλους ανεξαιρέτως. Ενέργειες όπως το κλείσιμο αρχαιολογικών χώρων από συγκεκριμένες ομάδες, ή αποκλεισμοί λιμανιών και άλλες παρεμφερείς πράξεις διαμαρτυρίας πλήττουν καίρια και άμεσα τον τουρισμό, αποδυναμώνοντας σημαντικά κάθε προσπάθεια για εγχώρια οικονομική ανάκαμψη. Πρόκειται για πράξεις

εχθρικές τόσο προς τον τουρισμό όσο και προς τον πολιτισμό.

Εμείς, οι ίδιοι οι πολίτες, οι επαγγελματίες του χώρου, είμαστε υπεύθυνοι για τον τρόπο που θα αντιμετωπίσουμε τους τουρίστες. Είναι ο πολιτισμός και η αρχέγονη ποιοτική παιδεία του ελληνικού έθνους που δεν επιτρέπει άλλο, παρά να αντιμετωπίζει κανείς φιλόξενα τους επισκέπτες. Είναι η κουλτούρα αυτή, που μπορεί να κάνει την ελπίδα να ζωντανέψει, η δύναμη αυτή, που θα αξιοποιήσει τις αρετές μας, για να γίνει η προσδοκία, μιας σύγχρονης αναπτυσσόμενης Ελλάδας, πραγματικότητα. Είναι η φιλοσοφία του Έλληνα που πρέπει να αλλάξει και να αντιμετωπίσει τον τουρίστα ως σύμμαχο. Ως ένα στρατιώτη που συντάσσεται μαζί μας στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση.

Ας μην του γυρίσουμε την πλάτη! Ευχαριστώ.

Τουρισμός στην Ελλάδα και ελληνικός πολιτισμός: Το τέλειο αμάλγαμα

Βασίλειος Κοντός

Είναι γεγονός ότι ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σε βιομηχανικό προϊόν, αν μας επιτραπεί αυτή η έκφραση η οποία βέβαια δεν μπορεί να χαρακτηρίζει ένα προϊόν προσφοράς υπηρεσιών και το οποίο βεβαίως δεν ανήκει στον δευτερογενή τομέα της οικονομίας.

Είναι όμως απαραίτητο να χαρακτηρίσουμε αυτήν την εξέλιξη με βιομηχανικούς όρους για να δούμε αν η ανεξέλεγκτη χρήση των πόρων, η υπερβολική χρήση τους ή η έλλειψη οποιασδήποτε πιστοποίησης θα έχει αποτελέσματα που θα κάνουν το προϊόν του τουριστικού μίγματος να μένει στο ράφι.

Σε πρώτη φάση θα πρέπει να γίνει απολύτως κατανοητό ότι αυτό που πουλάμε όλοι μας είναι η ομορφιά του τοπίου, τα πεντακάθαρα νερά της θάλασσας ο χωρίς άσχημες οσμές αέρας, η εξαιρετική και με ταυτότητα κουζίνα μας, το φιλόξενο χαμόγελο του φιλοξενούντος προς τον φιλοξενούμενο και η ανθρώπινη προσέγγιση στην καθημερινή διαδικασία.

Ο τουρισμός μετατρέπει όνειρα σε πραγματικότητα και εμείς που εργαζόμαστε σε αυτόν τον τομέα πρέπει να ανακαλύπτουμε μοναδικούς τρόπους και να δημιουργούμε προτάσεις που θα κάνει τους δυνητικούς μας πελάτες να ονειρεύονται!

Η Ελλάδα, η Αλβανία, το Μοντενέγκρο, η Κροατία, η Σλοβενία, η Βουλγαρία, η FYROM, η Σερβία, η Ιταλία, η Αίγυπτος, η Ιορδανία, η Συρία, το Ισραήλ, η Μάλτα μπορούν σε συνέργεια να δημιουργήσουν ένα σύνθετο τουριστικό-πολιτιστικό προϊόν το οποίο χαρακτηρίζεται μοναδικό από όλες τις απόψεις. Ουσιαστικά οι προτάσεις που συνθέτουν ένα τέτοιο πολυπολιτισμικό προϊόν έχουν σαν κυρίαρχο συνθετικό τους την κοινή κουλτούρα που διαμορφώθηκε εδώ, γύρω από την Μεσόγειο.

Υπάρχει το μοναδικό τοπίο και οι άνθρωποι χαρακτήρες που δημιούργησε το φως και ο ήλιος αλλά και η διαφορετικότητα μέσα από τις αντιθέσεις που έχουν σμιλεύσει οι αιώνες.

Κουλτούρες διαφορετικές αλλά και τόσο κοινές συγχρόνως.

Κοινή ιστορική διαδρομή με κυρίαρχη την ελληνική κουλτούρα και το εμπόριο.

Περιοχή με 137 μνημεία της ΟΥΝΕΣΚΟ, τα οποία ευρίσκονται στις παραπάνω αναφερόμενες χώρες με τον Παρθενώνα και τις Πυραμίδες να αποτελούν την κυρίαρχη αιτία δημιουργίας του Πολιτιστικού Τουρισμού προς την ευρύτερη περιοχή μας.

Από μόνα τους αυτά τα 137 Κέντρα Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς «πουλάνε».

Στην Ελλάδα, εκτός των 17 καταγεγραμμένων Μνημείων στη λίστα της ΟΥΝΕΣΚΟ, έχουμε ολόκληρο το ελληνικό τοπίο που από μόνο του μεταφέρει τον επισκέπτη σε επίπεδα έκστασης.

Είναι εκεί φιλόξενα, γεμάτα μυστήριο και Ιστορία, έτοιμα να τα χρησιμοποιήσουμε σαν συνθετικό προτάσεων, πολλών και διαφορετικών, με τον ανήσυχο ταξιδευτή έτοιμο να τα γευθεί, να τα ανακαλύψει, αρκεί το δίκτυο ανάδειξής τους και πώλησης του δημιουργικού αυτού προϊόντος να είναι ενεργοποιημένο.

Το δίκτυο αυτό δημιουργίας και πωλήσεων είναι τα ανά τον κόσμο ταξιδιωτικά γραφεία και στην Ελλάδα το δίκτυο των Ελληνικών Τουριστικών Γραφείων που συνθέτουν προτάσεις και τις διοχετεύουν στον δυνητικό πελάτη σε κάθε μικρή ή μεγάλη γωνία της Γης.

Τα μέλη του HATTA (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων) είμαστε επαγγελματικά έτοιμοι να υποστηρίξουμε κάθε πρωτοβουλία προς αυτήν την κατεύθυνση, αρκεί να μην είναι δύσκολη η πρόσβαση προς όλα αυτά τα θαυμαστά μνημεία και να μην είναι κλειστά προς το κοινό την ώρα που είναι απαραίτητο να είναι οι προσβάσεις ελεύθερες!

Ένα ακόμη συνθετικό των πολιτιστικών προτάσεων είναι το σοβαρότατο θέμα της γαστρονομίας το οποίο πλησιάζουμε δειλά δειλά τα τελευταία χρόνια λες και πρόκειται για τον απαγορευμένο καρπό!

Η φιλοξενία ανέκαθεν εμπεριείχε γαστρονομικές απολαύσεις οι οποίες είχαν σαν βάση τα προϊόντα της περιοχής και βεβαίως τα γνήσια προϊόντα που όταν καλλιεργούνται σε μικρή κλίμακα, είναι νόστιμα και μοναδικά.

Από την στιγμή που υπάρχει υπερπαραγωγή και μείξη με άλλα ξενόφερτα, η έννοια της μοναδικότητας χάνεται.

Μειώνεται ο πρωτογενής τομέας και αυτομάτως η ποιότητα-κουλτούρα-απόλαυση χάνεται και αντικαθίσταται από προϊόν-μείγμα, αλλοιωμένο πολιτιστικά.

Αντικαθίσταται σε όλους τους τομείς και αντικαθιστά τον πλούτο σε όλες του τις μορφές που παράγεται στην περιοχή.

Είναι γεγονός που δεν χωρά αμφισβήτηση ότι ο άνθρωπος ταξιδεύει είτε πραγματικά είτε στην φαντασία του θέλοντας να απολαύσει γεύσεις...!

Θέλει να συνθέσει το δικό του όνειρο αλλά πάντοτε συνδετικός κρίκος είναι η κουλτούρα που καταγράφεται στην μοναδικότητα των γαστρονομικών και αρχιτεκτονικών προτάσεων των περιοχών που επισκέπτεται.

Οι γεύσεις που συντονίζουν και υπογραμμίζουν την κουλτούρα του κάθε κράτους είναι ενταγμένα στο κοινό σκεπτικό που καλύπτει ανάγκες.

Η ένταξη των στοιχείων που ευρίσκονται γύρω του εξελίσσουν την γαστρονομία και την αρχιτεκτονική.

Πέτρα και ξύλο, χόρτα και ζώα, βουνά και θάλασσα, ψάρια και ελιές, ζέστη, κρύο, όλα μαζί μπορούν και συνθέτουν ανάλογα με την γεωγραφική θέση του τόπου αλλά και των αναγκών προτάσεις που καλύπτουν την καθημερινότητα.

Είναι τα στοιχεία τα οποία συνδυάζονται και παράγουν την μοναδικότητα της κουλτούρας του κάθε τόπου.

Το παιγνίδι στη σύνθεση γεννά την κουλτούρα της περιοχής, η οποία και είναι ένα από τα απαραίτητα συστατικά μιας επιτυχημένης παραμονής.

Δείτε τις πρώτες μας τουριστικές αφίσες και θα εντοπίσετε του λόγου το αληθές!

Βέβαια και σήμερα οι αφίσες παρουσιάζουν στοιχεία γαστρονομίας και αρχιτεκτονικής, αλλά είναι γνήσια;

Είναι μικρής παραγωγής και σερβίρονται με χαμόγελο που είναι και αυτό βασικό στοιχείο της κουλτούρας μας;

Είναι παραγωγής με αγάπη ή παραγωγής για ξεπέταγμα των απαιτήσεων του καιρού μας;

Το έχουμε αυτό συνειδητοποιήσει ή έχουμε παρασυρθεί από την ανάγκη του χωρίς όρια ανταγωνισμού με τους αντιπάλους με αποτέλεσμα προτάσεις all inclusive, οι οποίες μακράν απέχουν από την σωστή προσφορά φιλοξενίας με ταυτότητα;

Στον τουρισμό αλλά και στη φιλοσοφία λέμε ότι σημασία δεν έχει ο τελικός προορισμός αλλά το ταξίδι!

Ταξίδι όμως χωρίς αυτήν την γευστική εμπειρία που διαφοροποιεί τις χώρες που επισκέπτεται ο ταξιδευτής δεν έχει νόημα αλλά και συνέχεια.

Δεν έχει την δύναμη που θα δώσει στον ταξιδευτή την δυνατότητα να μεταφέρει στοιχεία της μοναδικότητας της περιοχής που επισκέφτηκε.

Δεν του δείχνει την κουλτούρα που συνάδει με τις ανάγκες του σώματος και του πνεύματος.

Η χρήση μπαχαριών στην Ανατολή, για παράδειγμα, καλύπτει την ανάγκη εναρμόνισης της θερμοκρασίας του σώματος με την εξωτερική θερμοκρασία.

Η χρήση ελαιολάδου στις Μεσογειακές χώρες συνδέεται με την ανάγκη να γίνεται το σωστό μείγμα με τα εσπεριδοειδή ούτως ώστε να υπάρχει βάση για να γίνονται τα φτωχά σε νοστιμάδα φαγητά, άριστα, με φυσικό τρόπο.

Τα σπίτια στο Αιγαίο έχουν χρήση και συλλεκτών νερού αλλά έχουν δημιουργήσει και μία κουλτούρα της καθαρότητας του λευκού που μόνο στο Αιγαίο συναντά κανείς αλλά το οποίο έγινε έτσι για πρακτικούς λόγους που έχουν ενταχθεί στην καθημερινότητα.

Πρέπει να είναι λευκά και ασβεστωμένα για να είναι εύκολα καθαρά, διότι το νερό που κυλά όταν βρέχει συλλέγεται και έχει οικιακή χρήση!

Η προσπάθεια μας είναι λοιπόν οι επισκέπτες μας να μπορούν να γεύονται τις προτάσεις της ελληνικής κουζίνας, όχι αλλοιωμένες αλλά πολύ κοντά στις βασικές γεύσεις που αναδύονται από την προσεκτική χρήση του λαδιού και των άλλων γνήσιων συνθετικών της ελληνικής υπαίθρου.

Οι συμπατριώτες μας Κρητικοί έχουν κάνει αρκετές κινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση και σιγά-σιγά έχουν καταφέρει να μιλάμε για μεσογειακή διατροφή και να εννοούμε κρητική διατροφή.

Τον προπερασμένο αιώνα, την περίοδο της Αγγλικής προστασίας των Ιονίων Νήσων, ο Εντουαρντ Λήρ, απαθανάτιζε με το πινέλο του τις μοναδικές ομορφιές των Ιονίων Νησιών και με τον

τρόπο αυτό έχουμε καταπληκτικές καταγραφές της πραγματικότητας εκείνης της περιόδου. Τα έργα του οποίου δε κέντρισαν το ενδιαφέρον των τότε περιηγητών και έκαναν γνωστή την περιοχή μας σε όλη την βρετανική αριστοκρατία.

Τον περασμένο αιώνα δύο ακόμη λάτρεις-συγγραφείς της μοναδικότητάς μας κατέγραφαν και αυτοί, ο καθένας με τον δικό του τρόπο τα καλά και τα συμβαίνοντα στην περιοχή μας και όχι μόνο. Πρόκειται για ακόμη δύο Εγγλέζους, τους αδελφούς Λώρενς και Τζέραλντ Ντάρελ, οι οποίοι κατέγραψαν και με τον μοναδικό τους τρόπο προώθησαν την ελληνική κουλτούρα και δημιούργησαν αυξητικές τάσεις επισκεψιμότητας από την Μεγάλη Βρετανία.

Οι δύο αυτές αναφορές δείχνουν τη δυναμική που περιλαμβάνει η καταγραφή είτε εικαστικά είτε λογοτεχνικά περιηγήσεων ανθρώπων που έχουν την ικανότητα να μεταφέρουν με μοναδικό τρόπο την ελπίδα για την προστασία του περιβάλλοντος της πανίδας και της χλωρίδας και την γνωστοποίηση περί των μοναδικών ελληνικών αρχαιοτήτων και τοπίων.

Είναι απαραίτητο να δούμε λίγο βαθύτερα την ανάγκη για το δέσιμο της τουριστικής πραγματικότητας που σήμερα βιώνουμε, με την δημιουργία προγραμμάτων και προώθησης προτάσεων που να εμπεριέχουν βιωσιμότητα και κουλτούρα που διαφοροποιεί μεν το προϊόν μας αλλά παράλληλα «δίνει», στον επισκέπτη ένα κομμάτι της ψυχής της, μια προσπάθεια για εκείνο το διαφορετικό που σε ωθεί να δένεσαι με μια συναισθηματική δύναμη που σε κάνει από επισκέπτη, λάτρη.

Είναι εκείνο το στοιχείο που μας συνδέει σαν κόκκινη κλωστή με τον ανθρώπινο τρόπο σκέψης με αυτούς που η τύχη τους έδωσε την ικανότητα της πρόβλεψης και οι οποίοι με τον τρόπο ζωής τους μας οδηγούν σε σκέψεις και προβληματισμούς που σαν στόχο έχουν την διατήρηση ισορροπιών στον μπλε μας πλανήτη, που τον έχουμε ζορίσει περισσότερο από όσο πρέπει, τώρα τελευταία.

Στη δική μας παρέμβαση, ως τουριστικοί πράκτορες και άνθρωποι που οφείλουμε να δώσουμε ανθρώπινα στοιχεία στις προτάσεις μας, στα προγράμματα μας εμπεριέχονται πολιτιστικά στοιχεία τα οποία ενσωματώνουν την εμπειρία την τωρινή με την καταγεγραμμένη αύρα των γενεών που πέρασαν και οι οποίες άφησαν θετικά ίχνη.

Το θέμα λοιπόν είναι, πώς εμείς που δανειζόμαστε τη χρήση αυτής της γης δεν θα αφήσουμε κακά χνάρια στην προσπάθεια που κάνουμε να γνωρίσουμε, να ανακαλύψουμε λίγο παραπάνω το μικρό μας χώρο, να μην μετατρέψουμε τον περιηγητικό χώρο σε περιοχή που βανδαλισμοί κάθε είδους κυριαρχούν.

Οι ανάγκες όμως που ο μαζικός τουρισμός καλύπτει σήμερα δεν είναι δυστυχώς η γνώση αυτών που οι προηγούμενοι μας άφησαν σαν κυρίαρχη αιτία που μας επισκέπτεται, αλλά η καλοπέραση μέσα σε μία καλή μονάδα, το καλό φαγητό το οποίο δεν θέλουμε να είναι διαφορετικό από αυτό που έχουμε συνηθίσει και η ξεκούραση σε μια περιοχή που τα έχει όλα, δηλαδή η πρόταση all inclusive.

Τα νούμερα τουριστών στην Ελλάδα πάνε για 17 εκατομμύρια, στην Τουρκία κοντά στα 30 εκατομμύρια, έχοντας γευθεί ένα προϊόν που αναρωτιέται αν το θυμούνται 2 εβδομάδες αφού

έχουν πάει πίσω στα σπίτια τους. Αυτό που σίγουρα θυμούνται είναι το φθινό πακέτο που πλήρωσαν για να γευθούν 1-2 εβδομάδες καλοπέρασης.

Δεν μπορούμε βέβαια να είμαστε ανεδαφικοί και να περιμένουμε επισκέπτες συνειδητοποιημένους προς την κατεύθυνση της ουσιαστικής ανακάλυψης του χώρου στον οποίο θα περάσουν τις διακοπές τους.

Τι πρέπει λοιπόν να κάνουμε οι επαγγελματίες του τουρισμού για να μπορέσουμε να κάνουμε δύο καλά....πρώτον να περάσουν καλά και δεύτερον να μας ξανάρθουν;

Ας δούμε πρακτικά το θέμα αυτό και ας υποθέσουμε ότι οι δυνητικοί μας επισκέπτες στέκονται μπροστά στην νέα Πυθία, το κομπιούτερ ανοιγμένο στο Ιντερνέτ και προσπαθούν να βρουν τον προορισμό που θα καλύψει τις ανάγκες τους. Θα πρέπει οι προτάσεις μας να μπορούν να προσελκύσουν όχι μόνο το προσωρινό ενδιαφέρον τους αλλά να εντυπωσιασθούν από την δική μας πρόταση και παρουσίαση του δικού μας προορισμού.

Εδώ λοιπόν η διαφοροποίηση δεν μπορεί να είναι άλλη από την ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της γαστρονομικής μας διαφορετικότητας και σίγουρα εμείς που την διαθέτουμε οφείλουμε να το κάνουμε δυναμικά και ποιοτικά.

Ο περιηγητής τον οποίον όλοι οι τουριστικοί προορισμοί ψάχνουν, είναι εκεί και μας ψάχνει. Αφήνει το ίχνος του και πρέπει να δούμε πώς σε πρώτη φάση θα τον εντυπωσιάσουμε με τις δυνατότητες μας που μπορούν να καλύψουν τις ανθρώπινες ανάγκες του όπως ξεκούραση, μπάνια, γεύσεις, περιβάλλον αλλά και το πνεύμα.

Την κάθε μία από αυτές τις απαιτήσεις, οφείλουμε οι άνθρωποι του Τουρισμού να τις εμπλουτίσουμε με την ταυτότητά μας και με μοναδικές εμπειρίες που θα μας κάνουν όχι μόνον επιλέξιμους αλλά και επανεπιλέξιμους!

Βλέπουμε λοιπόν την απαίτηση των καιρών για προτάσεις που θα είναι μοναδικές, θα καλύπτουν σημερινές ανάγκες που καταναλωτή.

Καταναλωτή είπα ή μήπως πρέπει να τον αποκαλέσουμε ταξιδευτή και να τον μετατρέψουμε σε λάτρη;

Σε λάτρη του συνδυασμού περιβάλλον-ταυτότητα-πολιτιστική αλλά και φυσική ομορφιά και δόση κουλτούρας που διαφοροποιούν τον προορισμό αλλά και τον «τουρίστα» με την σημερινή του έννοια, από τον πραγματικό περιηγητή-ταξιδευτή.

Να είναι η πρόταση περιήγησης τέτοια που η πολιτιστική διάσταση να είναι κυρίαρχη και η οποία θα μαγεύει αν έχει το σωστό και δυναμικό μείγμα.

Δεν μπορεί παρά να είμαστε πεπεισμένοι ότι ένα τέτοιο μείγμα θα μας κάνει επανεπιλέξιμους και υπερήφανους ότι η πατρίδα μας μπορεί να είναι πρωτοπόρος στην κάλυψη των απαιτήσεων της νέας εποχής στον Τουρισμό αλλά και στον Πολιτισμό που χιλιάδες χρόνια πριν μπόρεσε και την διαφοροποίησε και που η τότε πιστοποίηση των προϊόντων της την έφερε σε δεσπίζουσα θέση για πολλούς αιώνες.

Το βλέπουμε στο Μουσείο της Ακρόπολης, το βλέπουμε στα κλεμμένα αγάλματα και στα γλυπτά της κλασσικής Ελλάδας που βρίσκονται εκτός Ελλάδος.

Η Ελλάδα έχει υπερήφανη ταυτότητα που οφείλουμε όχι μόνο να την διατηρήσουμε αλλά και να την εμπλουτίσουμε με την θετική μας παρέμβαση στο τωρινό παραμυθένιο, αν θέλουμε, ελληνικό περιβάλλον και να την κάνουμε γνωστότερη.

Αυτές οι συνιστώσες δείχνουν το δρόμο των νέων προτάσεων για τους ψαγμένους και μη δυνητικούς επισκέπτες που μπορούμε να τους μετατρέψουμε σε ταξιδευτές, στη χώρα που γέννησε το ελεύθερο πνεύμα της Δημοκρατίας.

Αποτελεσματικά εργαλεία σε αυτή τη διαδικασία αποτελούν τα Ελληνικά Τουριστικά Γραφεία. Σας ευχαριστώ.

Οι πολιτιστικές παρεμβάσεις του Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας: Προστιθέμενη αξία στο σύγχρονο πολιτιστικό και τουριστικό γίγνεσθαι

Ντίνα Αδαμοπούλου

Κυρίες και Κύριοι σύνεδροι,

Πριν από είκοσι περίπου χρόνια έφθασα σε αυτό το νησί κουβαλώντας αντί βαλίτσα τη «βαριά», ομολογουμένως, εντολή της πολιτείας να στήσω από την αρχή μια υπηρεσία δημόσια, ανενεργή για πάνω από 25 χρόνια, έναν ευαίσθητο θεσμό παράδοσης και ιστορίας με καθαρά πολιτιστικό χαρακτήρα, μέσα σε ένα ακραιφνώς τουριστικό και ουσιαστικά «άγνωστο» για μένα περιβάλλον όπως αυτό της Ύδρας.

Θεωρώ χρήσιμο και ωφέλιμο κλείνοντας ουσιαστικά τον κατάλογο των ομιλητών, και μετά τα όσα πολλά και χρήσιμα ακούστηκαν για τον πολιτισμό και τον τουρισμό της χώρας μας, να μεταφέρω με τρόπο πρακτικό το παράδειγμα, θα έλεγα την Οδύσσεια, μιας υπηρεσίας δημόσιας που προσφέρει στον τόπο μας καθαρά πολιτιστικό όσο και τουριστικό προϊόν, προσπαθώντας να επιβιώσει μέσα στις τόσες καθημερινές αντιξοότητες και την παρατηρούμενη αδιαφορία του χώρου.

Το να παραλάβεις στην πραγματικότητα ένα γιατί και να πρέπει μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να το μεταμορφώσεις σε χώρο ιστορίας και πολιτισμού, πιστέψτε με, δεν είναι καθόλου εύκολο εγχείρημα. Κυρίως όταν είσαι ο μόνος διαχειριστής των αποφάσεων, αποφάσεων κρίσιμων και καθοριστικών τις περισσότερες φορές και όταν έχεις να αντιπαρατεθείς σε ένα, επιτρέψτε μου την έκφραση, «σκληροπυρηνικό» περιβάλλον επαγγελματιών ασχολούμενων με τον τουρισμό, ανθρώπων που, όταν πρωτοπάτησα το πόδι μου στο νησί, αντιλήφθηκα με απογοήτευση ότι φοβούνταν πραγματικά τη νέα πολιτιστική κατάσταση που ακνόφεγγε τότε στο νησί τους και που δεν δίσταζαν πολλές φορές να μου το πουν μεταξύ αστείου και σοβαρού: *«από το πτώμα μας θα περάσεις για να ανοίξει το Μουσείο!! Φαντάζεσαι να χάνουν τα μαγαζιά μας πελάτες εξαιτίας της καθυστερήσης των groups στο Μουσείο;»* Και άλλα πολλά τέτοια.

Που να τολμήσω στις αρχές να μιλήσω για τα σχέδια και τις προοπτικές μου; Τηρούσα αρχικά *σιγήν ιχθύος*. Σε κάποιους ανέφερα, θυμάμαι τότε, για *συνεδριακό τουρισμό* και με κοίταζαν σαν εξωπραγματικό όν!

Όμως τα χρόνια άρχισαν να περνούν, και εγώ είχα εξαρχής την αποστολή να διαχειριστώ και να ολοκληρώσω μια πρόκληση.

Έπρεπε, πάσει θυσία, να προσφέρω στον τομέα αυτόν που λεγόταν πολιτισμός και που το νησί κατά γενική ομολογία υστερούσε αδικαιολόγητα, χωρίς την ύπαρξη και λειτουργία έστω και ενός

Μουσείου, αντάξιου της ιστορικής του πορείας και της προσφοράς του στον τόπο. Μοναδική προσφορά στο χώρο του πολιτισμού κάποιοι χώροι εκθεσιακοί, με κυριότερο το Miranda Art Gallery, στους οποίους φωτισμένοι πολιτιστικά άνθρωποι έγραφαν, σε επίπεδο όμως καθαρά ιδιωτικό, τις δικές τους πολιτιστικές ιστορικές σελίδες.

Κι αυτό ακριβώς έκανα λοιπόν: Ξεκίνησα χωρίς καμιά χρονοτριβή αλλά και χωρίς καμιά ουσιαστική βοήθεια από πλευράς πολιτειακής, άλλης, από λίγες, τις εντελώς απαραίτητες πιστώσεις του Υπουργείου μου (ΥΠΕΠΘ) για τη δημιουργία των minimum απαιτούμενων προδιαγραφών εξοπλισμού του κτιρίου μας. Να μην ξεχάσω να αναφερθώ και στους επαίνους από πλευράς Υπουργείου για την παρατηρούμενη πρόοδο των αντίστοιχων εργασιών, αδιάφορο ωστόσο με πιο κόστος σε εργασιακές ώρες, κούραση, κατάθεση ψυχής στην κυριολεξία, προόδευαν οι εργασίες αυτές.

Όπου το 1996 το νεοσύστατο Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας επιτέλους εγκαινιάζεται, επί Υπουργού Παιδείας μάλιστα, του νυν Πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου, και αποδίδεται η χρήση του στο κοινό των επισκεπτών.

Κι από το σημείο αυτό ακριβώς αγαπητοί μου αρχίζουν τα...δύσκολα καθώς και οι απογοητευτικές διαπιστώσεις στις οποίες μοιραία οδηγείται κανείς μετά από τόσα χρόνια συνεχούς τριβής και ενασχόλησης με τον τομέα αυτό. Δυσκολίες παντού. Προσωπικό στην υπηρεσία τότε ελάχιστο έως ανύπαρκτο.

Και για να μην μακρηγορώ, μόνο μετά την πάροδο αρκετών χρόνων και με χίλιες μύριες δυσκολίες κατορθώσαμε στο χώρο μας, στην αμιγώς αυτή δημόσια υπηρεσία, να συστήσουμε Φορέα Διαχείρισης (ΦΔ), τριμελή και δημόσιο ως προς την υπόστασή του, ο οποίος, ευτυχώς για μας, ήταν και συνεχίζει να είναι η λύση και η άμεση δράση σε κάθε προκύπτον ζήτημα. Αυτό βεβαίως υπογραμμίζω και πάλι, έγινε με μια πολυσύνθετη προσπάθεια ετών από την ομιλούσα, με μια συνεχή επικοινωνία με το Υπουργείο μας και με τη νομική του υπηρεσία και με αφάνταστη γενικά ταλαιπωρία.

Το αποτέλεσμα ωστόσο άξιζε γιατί δικαίωσε πέρα για πέρα τις προσδοκίες μας: ο τριμελής αυτός ΦΔ διοικεί έκτοτε (από το 2000) οικονομικά την Υπηρεσία, δίνοντάς της την εξαιρετική δυνατότητα να κινείται, να προσφέρει και να δημιουργεί στο χώρο του πολιτισμού και κατ' επέκταση του τουρισμού, δημιουργώντας μια στην κυριολεξία αυτοχρηματοδοτούμενη δημόσια υπηρεσία, την οποία ανεπιφύλακτα θα σύστηνα ως μοντέλο και για τις άλλες συναφείς υπηρεσίες του Δημοσίου.

Σημαντικότερη ωστόσο θεωρώ την λειτουργία μας όχι πλέον ως ενός δημόσιου οργανισμού αλλά ως μια κατ' ουσίαν επιχείρηση με καθαρά ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια. Το γεγονός αυτό το θεωρώ, αγαπητοί φίλοι, ως μία αφετηρία καθοριστικής σημασίας για την όποια προσφορά μας στο χώρο του πολιτισμού! Το Μουσείο μας ζει, κινείται, αναπνέει, προσφέρει στην κυριολεξία, εκτός του καθαρά πολιτιστικού και κοινωνικού έργου! Ακόμα και πλοίο αγοράσαμε, ένα παραδοσιακό σκαρί του 1939, από τα τελευταία χειροποίητα του είδους, τύπου Περάματος, το «ΕΛΕΝΗ Π.», το οποίο με ενέργειές μας κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού και το οποίο

αγωνιζόμαστε, δυστυχώς χρόνια τώρα, να το εντάξουμε σε ένα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα ώστε να το αποκαταστήσουμε πλήρως, κάνοντάς το στην ουσία το πρώτο δημόσιο πλωτό Μουσείο –παράρτημα της υπηρεσίας μας– στο οποίο θα εκτίθενται τα τεκμήρια περασμένων αιώνων από την περίοδο της σπογγαλίας στην Ύδρα.

Η δημιουργία του Πωλητηρίου του Μουσείου μας εξάλλου [The Museum Shop], με υγιείς προοπτικές λειτουργίας επεξέτεινε τις δυνατότητες των πολιτιστικών μας βημάτων. Και εξηγώ αμέσως τον όρο *υγιείς*: σ' ένα Πωλητήριο Μουσείου, αν μη τι άλλο, ο σεβασμός στην ποιότητα είναι όρος απαράβατος. Ο τουρισμός και οι μαζικές ανάγκες οφείλουν οπωσδήποτε εδώ να περνάνε σε δεύτερη μοίρα.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο τουρισμός επιδρά στην πολιτιστική κληρονομιά με τρόπο ισχυρό. Με την ίδια όμως ευκολία που τη βοηθά και την ωθεί ανοδικά, με την ίδια άνεση μπορεί να γίνει και επικίνδυνος αν δεν ελεγχθεί στενά και ουσιαστικά.

Και εξηγώ τη σκέψη μου με ένα απλό παράδειγμα: ένα σπήλαιο επισκέψιμο λ.χ., αν δεν ελεγχθεί σωστά ως προς την επισκεψιμότητά του μπορεί να υποστεί αλλαγές στο εσωτερικό του από τους περιέργους επισκέπτες ή να καταστραφούν οι σταλακτίτες, οι σταλαγμίτες ακόμα και πιθανές βραχογραφίες του.

Το ίδιο ακριβώς μπορεί να συμβεί και στην σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή: η μεγάλη τουριστική αγοραστική ζήτηση μπορεί να μετατρέψει μια απολύτως καλλιτεχνική δημιουργία σε βιομηχανία φτηνών σουβενίρ, πιθανώς και κακόγουστων τις περισσότερες φορές...

Αυτό ακριβώς προσπαθήσαμε να ελέγξουμε εν προκειμένω στο χώρο μας, εδώ στο Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο (IAM) της Ύδρας! Και πιάνομαι από τα σημείο αυτό για να δώσω μεγαλύτερη έμφαση στις συνέπειες αυτού του απόλυτου σεβασμού μας στα ιστορικά κειμήλια και στην τέχνη. Είναι πάρα πολύ εύκολο, αποτελεί σχεδόν την άμεση καθημερινή λύση θα έλεγα, να εισαγάγεις σ' έναν τόπο ξένα προς αυτόν πολιτιστικά στοιχεία και να εκτοπίσεις ή να ατονήσεις τις μορφές και τις ιδιαιτερότητες που δίνουν την ξεχωριστή ταυτότητα του τόπου αυτού. Ο σεβασμός στην ποιότητα όμως, στην αυθεντικότητα και στη διακριτή ταυτότητα είναι σαφέστατα το κλειδί της επιτυχίας για να ανοίξουν οι πύλες του πολιτιστικού τουρισμού. Κακόγουστα, ψεύτικα ή βιομηχανικά αναπαραγόμενα γεγονότα, ή εκδηλώσεις ή αξιοθέατα δεν μπορούν να σταθούν απέναντι στην κρίση και την κριτική του υποψιασμένου επισκέπτη. Κι αφού πολιτισμός και τουρισμός είναι «καταδικασμένοι» να ζήσουν μαζί για οικονομικούς λόγους, ας φροντίσουμε τουλάχιστον να κάνουμε τη συμβίωση αυτή όσο το δυνατόν πιο ανώδυνη ώστε να διαρκεί μακρόβια, να διαρκεί για πάντα με όρους αν μη τι άλλο αξιοπρεπείς.

Ένα δεύτερο πράγμα που συμπεράναμε βάσει των εμπειριών μας είναι ότι το παλιό με το καινούργιο πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά στη γενικότερη πολιτιστική-τουριστική πραγματικότητα. Αυτό κάναμε στο IAM Ύδρας, θεσμοθετώντας σύγχρονες εικαστικές εκθέσεις μεγάλων και καταξιωμένων καλλιτεχνών, πλάι σε αίθουσες παμπάλαιων μουσειακών κειμηλίων. Θεσμοθετώντας την υλοποίηση μουσικών συναυλιών ή θεατρικών, ή χορευτικών παραστάσεων μέσα στον ίδιο μας το μουσειακό-εκθεσιακό χώρο. Η συνταγή είναι εξαιρετική και αποδοτική και τη συνιστούμε

ανεπιφύλακτα σε όλους τους συναδελφικούς χώρους.

Ένα τρίτο πράγμα που έχουμε αντιληφθεί όλα αυτά τα χρόνια που παρεμβαίνουμε πολιτιστικά στον τόπο μας είναι το γεγονός ότι ολοένα αυξάνεται ο αριθμός των ταξιδιωτών με τα ειδικά ενδιαφέροντα. Σε δύο λ.χ. περιπτώσεις μουσικών συναυλιών (μία με jazz και μία με ελληνικό έντεχνο τραγούδι) δεν θα ξεχάσω μεγάλες παρέες, νέων κυρίως ανθρώπων, που κατέφθασαν στην Ύδρα, ειδοποιημένοι από τα Δελτία Τύπου που πάντοτε στέλνουμε στα ΜΜΕ, για να τις παρακολουθήσουν. Η πολιτιστική δηλαδή διάσταση των δρωμένων του χώρου μας διαπιστώνουμε ότι όπως συνδυάζεται και πραγματοποιείται αρχίζει να γίνεται εξαιρετικά ελκυστική σε όλα τα επίπεδα.

Όμως δε σταματούν όλα εδώ. Δεν φτάνει αυτό. Στο ΙΑΜ Ύδρας συνεχίζουμε με αναζήτηση. Σκέψη και πεποίθησή μας είναι ότι μια συστηματική επιδίωξη για την, με οποιονδήποτε τρόπο, δικτύωσή μας με άλλους συναφείς τόπους, φορείς, εκδηλώσεις ή πρόσωπα που ασχολούνται με τον πολιτιστικό τουρισμό, με σεβασμό όμως πάντοτε στις πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες, θα έκανε την ύπαρξη του Αρχείου-Μουσείου μας και της όποιας προσφοράς του στο χώρο του πολιτισμού ακόμη πιο σημαντική, θα την αναδείκνυε πολύ περισσότερο.

Ασφαλώς αγαπητοί σύνεδροι πολλά άλλα μπορεί να πει και να σημειώσει κανείς σχετικά με το τόσο ενδιαφέρον αυτό θέμα του πολιτιστικού τουρισμού. Να μιλάει ώρες αμέτρητες γι' αυτόν προτείνοντας.

Όμως, και κλείνω στο σημείο αυτό, μία θεωρώ ότι είναι η μόνη και ουσιαστική ερώτηση στην οποία θα πρέπει όλοι να απαντήσουμε με τη μεγαλύτερη ειλικρίνεια: Θέλουμε, αλήθεια, στην πραγματικότητα έναν «πολιτιστικό τουρισμό» ή έναν «πολιτισμένο τουρισμό;»

Ας ενεργήσουμε ταυτόχρονα και με συνέπεια και προς τις δυο κατευθύνσεις...

Προοπτικές του πολιτιστικού τουρισμού

Πάνος Τεζαψίδης

Πρώτα από όλα να ευχαριστήσω τις κυρίες Μάγια Τσόκλη και Πέμη Ζούνη για την τιμή που μου έκαναν να με καλέσουν σ' αυτό το συνέδριο, σαν εκπρόσωπο του Κανόνα, του μοναδικού τουριστικού γραφείου στην Ελλάδα, που ασχολείται αποκλειστικά με τον πολιτιστικό τουρισμό.

Λίγα λόγια για τον Κανόνα λοιπόν: Η επιχείρησή ιδρύθηκε πριν 20 χρόνια περίπου και αρχικά απευθύνθηκε σε έλληνες ταξιδιώτες που έχουν ταξιδιωτική εμπειρία και ανήσυχο πνεύμα, είναι λάτρεις της περιπέτειας και ονειρεύονται να γνωρίσουν τόπους πέρα από τους συνηθισμένους. Η διοργάνωση των πολιτιστικών ταξιδιών και των γεωγραφικών αποστολών χαρακτηρίζεται από επαγγελματισμό, υπευθυνότητα, σεβασμό προς τον ταξιδιώτη και τους τόπους και πολιτισμούς που επισκέπτεται. Σε όλα τα χρόνια λειτουργίας του, ο Κανών δημιούργησε μία αξιόλογη φήμη, προσφέροντας υψηλή ποιότητα στους πελάτες του. Από την αρχή της ίδρυσης της επιχείρησης, ακολουθήθηκε σύστημα γερμανικής οργάνωσης, με απόλυτη υπευθυνότητα, με αποτέλεσμα σήμερα να έχει ένα από τα καλύτερα ονόματα στο χώρο των ταξιδιών. Η οργάνωση και η ποιότητα είχε σαν αποτέλεσμα ο Κανών να συνεργαστεί με συλλόγους και Πανεπιστήμια, όπως και με κορυφαία ονόματα της ταξιδιωτικής δημοσιογραφίας. Τα τελευταία χρόνια ο Κανών άρχισε να προσφέρει τις κορυφαίες υπηρεσίες που απολαμβάνουν οι έλληνες πελάτες του και σε αλλοδαπούς που θέλουν να γνωρίσουν την πατρίδα μας.

Ο Κανών δραστηριοποιείται προς όφελος του Ελληνικού Τουρισμού και για την προσέλκυση επισκεπτών από τις Η.Π.Α. και άλλες χώρες, όχι μόνο σε γνωστές τουριστικές περιοχές, αλλά και σε «άγνωστες» περιοχές της ελληνικής περιφέρειας.

Η δραστηριότητα του έχει σαν στόχο τους τουρίστες υψηλού εισοδήματος και ειδικών ενδιαφερόντων και γι' αυτό το λόγο, συμμετέχει σε διεθνείς εκθέσεις τουρισμού σε όλο τον κόσμο.

Εμείς σαν Κανών πιάσαμε το μήνυμα του πολιτιστικού τουρισμού εδώ και αρκετά χρόνια και εξειδικευτήκαμε σ' αυτό.

Τι εννοώ μ' αυτό: Οι τάσεις της αγοράς παγκοσμίως, δείχνουν ότι τα πράγματα πάνε προς εξειδίκευση. Δηλαδή δεν μπορεί ένα τουριστικό γραφείο να οργανώνει σχολικές εκδρομές, παραθερισμούς, ταξίδια τρίτης ηλικίας, θεματικό τουρισμό, καταδυτικό τουρισμό, ορειβατικές αποστολές, πολιτιστικά ταξίδια και όλα αυτά τα οποία τα ταξιδιωτικά γραφεία της Ελλάδας διατείνονται ότι αναλαμβάνουν. Στο εξωτερικό υπάρχουν άλλα γραφεία για το ένα προϊόν, άλλα για το άλλο, γίνεται λοιπόν μια εξειδίκευση πάνω στο τουριστικό προϊόν που πουλάνε. Εμείς διαλέξαμε τον

πολιτιστικό τουρισμό, όχι μόνο από αγάπη για το συγκεκριμένο θέμα, αλλά και γιατί είναι το πιο «εύκολο» είδος, από όλα τα είδη θεματικού τουρισμού. Δηλαδή δεν χρειάζεται ούτε καλή φυσική κατάσταση, ούτε ταλαιπωρία, ούτε μπαίνουν όρια ηλικίας. Ο πολιτιστικός τουρισμός απευθύνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, σε όλες τις ηλικίες και σε όλα τα βάλαντια. Και παίζει και ρόλο εκπαιδευτικό επίσης.

Παρ' όλη την κρίση που περνάμε και παρ' όλες τις απαισιόδοξες προβλέψεις, εγώ είμαι αισιόδοξος. Πιστεύω ότι το 2011 θα είναι μια καλή χρονιά για τον ελληνικό τουρισμό, γιατί μπορεί να λέμε για την Τουρκία και πόσο προοδεύει, πόσο καλές υπηρεσίες έχει, αλλά μη ξεχνάμε ότι η Ελλάδα είναι ένας κλασικός προορισμός, με πολλά προσόντα. Δεν θα τα απαριθμήσω όλα εδώ, τα γνωρίζουμε όλοι, συνήθως όμως δεν υπολογίζουμε κάποιο που είναι πολύ σημαντικό: Την διατήρηση των ακτών μας, γιατί εδώ δεν έχουμε γιγαντιαία ξενοδοχεία και ατέλειωτους οικισμούς πάνω στην παραλία, όπως βλέπουμε στην Ισπανία ή στην Τουρκία. Έχουμε νησιά με υπέροχες παρθένες παραλίες, μπορεί να έχουμε κτίσει σε πολλές από αυτές, αλλά τα κτίσματα είναι χαμηλά, διατηρώντας την ανθρώπινη κλίμακα. Και αυτό είναι που λείπει από τους ανταγωνιστές μας. Ζούμε πλέον στον 21^ο αιώνα τα πράγματα έχουν αλλάξει, μπορεί ο μαζικός τουρισμός να κυριαρχεί, αλλά ο ποιοτικός τουρισμός είναι αυτός που έλκει τα κοινωνικά στρώματα με μόρφωση και υψηλά εισοδήματα. Και αυτό θα πρέπει να είναι ο στόχος μας.

Σαν Έλληνες είμαστε τυχεροί, γιατί αναπτυχθήκαμε μετά την Ιταλία και την Ισπανία που κατέστρεψαν τις ακτές τους για χάρη του μαζικού τουρισμού. Κάτι που βλακωδώς έκανε και η γειτονική μας Τουρκία, που δεν είδε τα λάθη των άλλων και τα επανέλαβε με τα ελεεινά χωριά διακοπών, που απλώνονται σαν καρκινώματα στις παραλίες της.

Ο πολιτιστικός τουρισμός λοιπόν – για να επανέλθουμε στο θέμα μας – μπορεί να βοηθήσει πληθυσμούς παραμεθωρίων και άλλων «δύσκολων» περιοχών, να βοηθήσει να διατηρηθεί το εισόδημα σε υψηλά επίπεδα, γιατί είναι ένα είδος τουρισμού για όλο το χρόνο. Δεν έχει να κάνει με θαλάσσια μπάνια – που είναι το είδος που προτιμά μέχρι στιγμής η πλειοψηφία των φιλοξενούμενων μας.

Ο πολιτιστικός τουρισμός προϋποθέτει καλές υπηρεσίες, τοπικά καταλύματα, – φανταστείτε ένα γκρουπ να πηγαиноέρχεται σε μια πόλη, για να δει όλα τα μνημεία της περιφέρειας, γιατί δεν υπάρχουν καταλύματα κοντά τους – προϋποθέτει γνώσεις και κυρίως μεράκι. Δεν μπορεί ο καθένας να ασχοληθεί με το είδος αυτό του τουρισμού. Δεν μπορεί για παράδειγμα ο οδηγός λεωφορείου – που έχει και τουριστικό γραφείο – που κάνει μεταφορές προσωπικού εργοστασίων τα χαράματα και μετά μεταφέρει μαθητές ιδιωτικών σχολείων, να ασχοληθεί μ' αυτό το είδος. Δεν έχει τις γνώσεις, δεν γνωρίζει πώς να φερθεί στους ανθρώπους που πλήρωσαν ένα σωρό λεφτά για να έρθουν από την άλλη άκρη του κόσμου για να δουν κάποια πράγματα. Πρέπει να εκτιμά π.χ. την αρχαία Μεσσήνη, το Δίλοφο του Ζαγορίου, το Περιθεώριο της Θράκης, ή τις Οινιάδες της Ακαρνανίας και όχι να λέει τι ήρθαμε να κάνουμε εδώ στα κατσάβραχα.

Πολιτιστικός τουρισμός δεν είναι μόνο μνημεία όμως. Είναι και λαογραφία και γαστρονομία, είναι οινογενωσία και παρακολούθηση τοπικών γιορτών και πανηγυριών. Για παράδειγμα εμείς

έχουμε πελάτες από τις ΗΠΑ που ασχολούνται με την μουσική των Βαλκανίων και έρχονται και στην Ελλάδα για να παρακολουθήσουν τα αναστενάρια. Άλλοι έρχονται για να κάνουν αστροπαρτηρήσεις με τηλεσκόπια στη Σαμοθράκη. Υπάρχουν σύλλογοι αρχιτεκτόνων που έρχονται για να δουν από κοντά τα οικιστικά σύνολα των Κυκλάδων, του Πηλίου και τα μεσαιωνικά μοναστήρια του Αγίου Όρους.

Και ερχόμαστε στο μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε όλοι εμείς που ασχολούμαστε με τον πολιτιστικό τουρισμό: Την προώθηση ενός τέτοιου προϊόντος.

Στις περισσότερες εκθέσεις στο εξωτερικό, ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ο μεγάλος απών. Πέρα από κάτι επισκέψεις σε κλασικά μνημεία της Αθήνας, ή της Πελοποννήσου, που περιλαμβάνονται σε όλα τα προγράμματα των ξένων τουριστών, δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Τα γραφεία του ΕΟΤ υπολειπούνται –εμείς έχουμε έρθει σε επαφή με πολλά από αυτά– και όποια βοήθεια έχουμε είναι από το ζήλο ορισμένων υπαλλήλων, που βάζουν τα δυνατά τους να κάνουν το αδύνατο δυνατό. Και πώς να γίνει αυτό, όταν στο γραφείο του ΕΟΤ της Νέας Υόρκης για παράδειγμα, δεν υπάρχει διαφημιστικό υλικό και όσο υπάρχει είναι παμπάλαιο.

Βλέπουμε τι γίνεται στις εκθέσεις, στα περίπτερα άλλων χωρών όπως η Τουρκία, η Ισπανία, η Κύπρος, που είναι πολύχρωμα, χαρούμενα, με ανθρώπους χαμογελαστούς, άνετους και φιλικούς. Στα δικά μας περίπτερα, πάντα υπάρχει ένας λανθασμένος καθωσπρεπισμός, μια σοβαροφάνεια, βλέπετε στα δικά μας περίπτερα, δεν πάνε οι επαγγελματίες του τουρισμού που ξέρουν πώς να προωθήσουν τα προϊόντα τους, αλλά πάνε νομαρχιακοί σύμβουλοι, δήμαρχοι και όλοι οι μουτρωμένοι και αγέλαστοι παρατρεχάμενοι, που βρίσκουν την ευκαιρία να κάνουν ένα δωρεάν ταξιδάκι στο Λονδίνο, το Βερολίνο, ή τη Νέα Υόρκη. Πρέπει λοιπόν η προώθηση και η διαφήμιση να ανατεθεί σε επαγγελματίες, που ξέρουν τι κάνουν. Πρέπει οι μπροσούρες να ακολουθούν τα πρότυπα της σύγχρονης εποχής και όχι να είναι δίγλωσσες – τι να το κάνει το ελληνικό κείμενο ο ξένος, τρώει πολύτιμο χώρο – ούτε να έχουν φαρδιά πλατιά στην πρώτη σελίδα τη φωτογραφία του εκάστοτε νομάρχη, περιφερειάρχη, ή δήμαρχου με το αντίστοιχο χαιρετισμό/μήνυμα. Αυτά θυμίζουν τουριστικά έντυπα του Καζακστάν και όχι μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής χώρας με τέτοιο πολιτισμό.

Κλείνοντας θα ήθελα να τονίσω ότι είναι στο χέρι μας να κάνουμε κάτι για την προώθηση του πολιτιστικού τουρισμού. Αρκεί να σεβαστούμε τους πελάτες μας και όχι να τους αντιμετωπίζουμε σαν κουτόφραγκους. Δεν τους πάμε για σουβλάκι και πλαστική τηγανητή πατάτα σε τεράστια εστιατόρια για γκρουπ. Δεν τους ξεπετάμε μισή ωρίτσα στα μνημεία και μετά τους πάμε να αγοράσουν καρυάτιδες και τσολιαδάκια, για να βγάλουμε προμήθεια. Δεν είναι δυνατόν να τους σερβίρουμε στο πρωινό συμπυκνωμένα γλυκερή πορτοκαλάδα, όταν έχουμε τόσα φρέσκα πορτοκάλια. Ούτε να τους πετάμε μια συσκευασία μελιού, όταν έχουμε άφθονο και άριστο μέλι. Αυτά ανήκουν σε άλλες εποχές. Οι καλοί τουρίστες, αυτοί που θέλουμε να έρθουν, δεν ενοχλούνται να πληρώσουν κάτι παραπάνω, αν έχουν τη σωστή αντιμετώπιση και το ανάλογο σέρβις. Και να είστε σίγουροι ότι οι χώρες τους και τεράστια ξενοδοχεία διαθέτουν και τεράστια εστιατόρια και πολυπληθείς αγορές. Δεν θα έρθουν εδώ για να ζήσουν κάτι που έχουν στην πα-

τρίδα τους. Θα έρθουν για να ζήσουν την εμπειρία της Μεσογείου, του καθαρού αέρα, των αρωματικών φυτών, του γνήσιου λαδιού, των απλών αλλά αξιοπρεπών καταλυμάτων και των φρέσκων φρούτων. Να επισκεφθούν χορταριασμένα μεσαιωνικά μνημεία, ή κλασικές αρχαιότητες χαμένες σε βουνά, μακριά από τα πλήθη. Να μείνουν σε παραδοσιακά χωριά, να γευτούν χωριάτικο ψωμί και ντόπιο κρασί, να ακούσουν ιστορίες και θρύλους, να καθίσουν σε μικρά ταβερνάκια και να κοιμηθούν με τους ήχους της νύχτας και όχι του γειτονικού κλαμπ.

Τους σεβόμαστε, είμαστε συνέχεια δίπλα τους και κυρίως τους προσφέρουμε πάντα κάτι παραπάνω από αυτό που τους υποσχεθήκαμε. Στην ανάγκη βάζουμε το χέρι στην τσέπη και καλύπτουμε μια αμέλεια, ή μια έλλειψη του ξενοδοχείου, του λεωφορείου, του ξεναγού. Δηλαδή δεν τους κάνουμε αυτά που δεν θα θέλαμε και εμείς να μας κάνουν. Για τους περισσότερους η Ελλάδα είναι όνειρο ζωής και μερικοί κάνουν οικονομίες για χρόνια για να έρθουν να τη δουν. Ας μη τους απογοτεύσουμε λοιπόν.

Μονοπάτια – Οι αρτηρίες της Ελλάδας – Μέγα εν δυνάμει κεφάλαιο

Λυδία Καρρά

Ο τουρισμός συμφωνούμε όλοι συνδέεται άρρηκτα με τον πολιτισμό αλλά και ο πολιτισμός με τη σειρά του συνδέεται άρρηκτα με το περιβάλλον.

Χρόνια τώρα οι παράγοντες του τουρισμού στην χώρα μας διαφημίζουν τον αριθμό των τουριστών χωρίς να δίνουν πρέπουσα βαρύτητα στο τι κερδίζει η χώρα κατά μέσο όρο από τον κάθε τουρίστα.

Ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες φωνές αναγνωρίζουν ότι η χώρα μας είναι μικρής κλίμακας και δεν αντέχει σε μαζικό τουρισμό με μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, ούτε διαθέτει τα άφθονα φτηνά εργατικά χέρια που διαθέτουν χώρες όπως η Τουρκία, η Αίγυπτος ή η Ινδία.

Ο ποιοτικός τουρισμός είναι πραγματικά μονόδρομος για την Ελλάδα. Έχει τη δυνατότητα να προσφέρει μεγαλύτερα έσοδα, είναι όμως απαιτητικός.

Πρώτιστα ζητάει πολιτισμό και καλό περιβάλλον. Η χώρα μας έχει και τα δύο αυτά εν αφθονία.

Κάνοντας όμως έναν ειλικρινή απολογισμό, δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε ότι τα τελευταία 30 χρόνια επιδοθήκαμε στην καταστροφή και των δύο –πολιτισμού και περιβάλλοντος– ως εθνικό σπορ. Καταφέραμε να ξεριζώσουμε σχεδόν όλες τις ιστορικές μας πόλεις σβήνοντας μονοκονδυλιά την ιστορία του τόπου μας. Αυτήν ακριβώς που ενδιαφέρει τον ποιοτικό τουρισμό. Οι αρχοντικές πόλεις της Μακεδονίας π.χ. υπάρχουν πια μόνο σε φωτογραφικά άλμπουμ και το ίδιο ισχύει για πολλές περιοχές της χώρας.

Τοπία με διεθνή σημασία όπως ο Μαραθώνας έχουν υποστεί σοβαρή αλλοίωση.

Συχνά σπαταλούμε δημόσιο χρήμα άκριτα, προτιμώντας πχ πανάκριβες ασφαλτοστρώσεις από κατά πολύ φθηνότερους βιολογικούς καθαρισμούς.

Από την άλλη, όσοι ταξιδεύουν αναγνωρίζουν ότι η φύση στην Ελλάδα αποτελεί ακόμη έναν μοναδικής αξίας θησαυρό με την ποικιλία των βουνών, των ποταμών, των θαλασσών, των βιοτόπων.

Τα περισσότερα νησιά μας παραμένουν ένας τεράστιος περιβαλλοντικός και πολιτιστικός πλούτος για όλη την Ευρώπη. Σ' αυτό –ας μου επιτραπεί να πω– ότι έχουν συμβάλλει ουσιαστικά οι κινήσεις πολιτών, μεταξύ αυτών και η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού που πρωτοστατεί για την Αειφορία στο Αιγαίο και που έχω την χαρά να υπηρετώ.

Ας θυμηθούμε τον πρόσφατο διετή αγώνα για την απόσυρση του χωροταξικού του τουρισμού που προωθούσε το τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, το οποίο εάν τελικά ψηφιζόταν θα μετέτρεπε τις ακτές των νησιών μας σε τσιμεντουπόλεις.

Αν ακούγαμε πιο προσεκτικά τι ζητούν οι επισκέπτες από τον τόπο μας θα διαπιστώναμε ότι πρώτη τους επιθυμία είναι ακριβώς η διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Στα δύο χρόνια των γυρισμάτων της ταινίας «Φωνή Αιγαίου», είχα την ευκαιρία να συζητήσω με πάρα πολλούς ξένους. Όλοι είχαν τις ίδιες αντιδράσεις.

Θα επικεντρωθώ στον Περιπατητικό Τουρισμό που συνδυάζεται με τα μνημεία, την ωραία φύση, την γαστρονομία, την προώθηση τοπικών προϊόντων κλπ.

Οι νέες στατιστικές δείχνουν ότι ο μεγαλύτερος αναδυόμενος τουρισμός στην Ευρώπη είναι ο περιπατητικός. Η χώρα μας χάρη στους προκομμένους προγόνους μας διασχίζεται απ' άκρη σ' άκρη από πανέμορφα μονοπάτια –πολλά λιθόστρωτα– που για αιώνες λειτούργησαν ως δρόμοι εμπορίου και πολιτισμού.

Πολλά από αυτά έχουν σβηστεί με το πέρασμα του χρόνου. Άλλα, έχουν ασφαλοστρωθεί και έχουν γίνει δρόμοι με κοινοτικά κονδύλια. Στην Πάτμο π.χ πριν από λίγα χρόνια, οι κοινοτικές αρχές ασφαλοστρώσαν σχεδόν όλα τα μονοπάτια που οδηγούσαν σε παρεκκλήσια και καθίσματα για να τιμήσουν την επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχη, χωρίς να αναλογισθούν ότι αυτός ειδικά ο Πατριάρχης αγωνίζεται για τη διάσωση της φύσης και του πολιτισμού! Αυτά που χάλασαν δεν ξαναγίνονται.

Η κατασκευή ενός λιθόστρωτου μονοπατιού στις μέρες μας θα κόστιζε πολλές χιλιάδες ευρώ.

Παρόλα αυτά, παραμένουν εκατοντάδες μονοπάτια σε όλη τη χώρα που περιμένουν την φροντίδα μας. Θα μπορούσε να γίνει μια πανελλήνια προσπάθεια να καταγραφούν τα μονοπάτια, να σηματοδοτηθούν και να προβληθούν διεθνώς.

Ο περιπατητικός τουρισμός θα αποτελούσε μεγάλη πηγή εσόδων για κάθε περιοχή διότι όλη η τουριστική υποδομή –μικρά τοπικά ξενοδοχεία, εστιατόρια, καταστήματα με τοπικά προϊόντα– θα επωφελούνταν, ενώ ταυτόχρονα θα προέκυπταν και νέα επαγγέλματα, όπως οδηγοί μονοπατιών, κλπ. Ακόμη, ο περιπατητικός τουρισμός επιμηκύνει την τουριστική περίοδο, αποφορτίζοντας την εποχή αιχμής του καλοκαιριού και δίνοντας τη δυνατότητα τα ίδια κτίσματα να χρησιμοποιούνται από μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Το κράτος και η τοπική αυτοδιοίκηση έχουν μεγάλο ρόλο να διαδραματίσουν. Η κοινωνία των πολιτών έχει πάρει τη σκυτάλη και, μεταξύ αυτών, η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ φέτος έχει ήδη σηματοδοτήσει μονοπάτια στην Πάτμο, την Τήνο, την Αμοργό και ολοκληρώνει τη σηματοδότηση μονοπατιών στη Σκύρο, την Αλόνησο, το Τατόι και τον Μαραθώνα ενόψει και του εορτασμού των 2500 χρόνων από την ιστορική μάχη.

Τελειώνοντας επιτρέψτε μου να σας δείξω ένα παράδειγμα δράσης της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ στο Αιγαίο με το πρόγραμμα «ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΙΓΑΙΟ», ιδιαίτερα ευεργετικό για τον τουρισμό.

Το Πρόγραμμα ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΙΓΑΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού αποτελεί μια εκστρατεία για την ευαισθητοποίηση των κατοίκων των νησιών του Αιγαίου σχετικά με την αξία της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, όχι μόνο για την

ποιότητα ζωής τους αλλά και την οικονομική ανάπτυξη των νησιών.

Κύριες δραστηριότητες του είναι οι δράσεις ευαισθητοποίησης των μαθητών του Αιγαίου και η σύσταση του Δικτύου ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΙΓΑΙΟ, ενός δικτύου που στόχο έχει τη συγκέντρωση όλων των καλών πρακτικών στο νησιωτικό αυτό χώρο: πρότυπες επιχειρήσεις, πρότυπες δραστηριότητες ΟΤΑ, τοπικές ΜΚΟ, ακαδημαϊκούς και ενεργούς πολίτες.

Εξερευνήστε λοιπόν και σεις τον διαδικτυακό τόπο, www.egaio.gr που συνδέει και τονώνει όλους όσους δρουν για την αειφορία στο Αιγαίο.

Κινηματογραφικές παραγωγές και τουρισμός

Τζένη Πανουτσοπούλου

Είναι κοινά αποδεκτό ότι ο κινηματογράφος είναι μια μορφή τέχνης με τεράστια επικοινωνιακή δύναμη. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που από τις πρώτες μέρες του χρησιμοποιήθηκε σαν βασικό μέσο προπαγάνδας κοινωνικών και πολιτικών ιδεών που άλλαξαν ταχύτατα τον κόσμο του εικοστού αιώνα. Στη συνέχεια, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και τη διάδοση της τηλεόρασης και του ίντερνετ, η επικοινωνιακή του βάση διευρύνθηκε και παγκοσμιοποιήθηκε, και σήμερα το κινηματογραφικό έργο σαν καλλιτεχνικό και εμπορικό προϊόν είναι προσιτό σε όλους μας, που με πολύ μικρό οικονομικό κόστος μάς επιτρέπει να «ταξιδεύουμε» και να γνωρίζουμε άλλες κοινωνίες, άλλα τοπία και πολιτισμούς, δημιουργώντας μας πολλές φορές την επιθυμία να τα επισκεφθούμε πραγματικά.

Η σχέση λοιπόν που αναπτύσσεται ανάμεσα στην κινηματογραφική και την τουριστική βιομηχανία παγκοσμίως είναι κάτι παραπάνω από προφανές και τα παραδείγματα που επιβεβαιώνουν τη θετική τους αλληλεπίδραση είναι πάρα πολλά. Ενδεικτικά για την Ελλάδα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ταινίες με ελληνικά θέματα σαν το «Ποτέ την Κυριακή», «Στέλλα», «Ζ» την δεκαετία του '60 που όχι μόνο έστρεψαν το ενδιαφέρον ενός παγκόσμιου κοινού στην τότε σύγχρονη Ελλάδα αλλά και βοήθησαν να αγαπηθεί και να διαδοθεί η ελληνική μουσική, σημαντικότερο στοιχείο του πολιτισμού μας με ό,τι αυτό εμπορικά ή τουριστικά συνεπάγεται. Παράλληλα υπάρχει και ένα άλλο είδος κινηματογραφικών ταινιών αυτό που ονομάζουμε «Ξένες Παραγωγές» ή καλύτερα «Διεθνείς» που η παραγωγή τους γίνεται εν μέρει η εξ ολοκλήρου στην Ελλάδα, είτε αποκλειστικά με ξένα κεφάλαια είτε σε συμπαραγωγή με κάποια ελληνική εταιρεία παραγωγής.

Και στις δύο περιπτώσεις, η επίπτωση στην οικονομία είναι σημαντική δεδομένης της εισαγωγής ξένων κεφαλαίων. Στην παραγωγή απασχολούνται Έλληνες ηθοποιοί και κυρίως τεχνικοί που πολύ συχνά έρχονται σε επαφή με τις πιο σύγχρονες τεχνολογίες, βελτιώνοντας έτσι την τεχνογνωσία τους. Ενισχύεται η απασχόληση διαφόρων ειδικοτήτων και εργατικού προσωπικού σε οποιονδήποτε τόπο γίνονται τα γυρίσματα, κυρίως αν στα γυρίσματα απαιτείται στήσιμο σκηνικών. Πολύ συχνά συμμετέχουν μέλη των τοπικών κοινοτήτων σαν κομπάρσοι.

Παράλληλα ενισχύεται άμεσα η τοπική τουριστική βιομηχανία (ξενοδοχεία, εστιατόρια, μεταφορές, κλπ) στον χώρο γυρισμάτων είτε λόγω του αριθμού των συντελεστών της ταινίας που μένουν και εργάζονται (φέρνοντας πολύ συχνά και τις οικογένειές τους εκεί), είτε λόγω του αριθμού των τουριστών που προσελκύουν τα γυρίσματα.

Συχνές είναι επίσης και οι επισκέψεις πολλών δημοσιογράφων, Ελλήνων και ξένων, που στα άρθρα τους για τα γυρίσματα, συμπεριλαμβάνουν και εκτενείς αναφορές για τον τόπο και την κουλτούρα του γενικότερα, διαφημίζοντας τον τελικά με άμεσο τρόπο.

Το μεγαλύτερο όμως όφελος από αυτές τις ταινίες είναι ότι απολαμβάνουν διεθνούς διανομής και η εικόνα του τόπου, με πολύ γοητευτική αισθητική, όπως συνήθως προβάλεται σε τέτοιες ταινίες, μπορεί να φτάσει σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης λειτουργώντας σαν πολύ καλή δωρεάν διαφήμιση για τον τόπο ειδικά ή τη χώρα γενικότερα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τα τελευταία χρόνια για την Ελλάδα είναι οι ταινίες «Το Απέραντο Γαλάζιο», «Το Μαντολίνο του Λοχαγού Κορέλλι» και το «Μάμμα Μία!» που είχα και την τύχη να συμμετέχω στη διαδικασία παραγωγής τους και να το διαπιστώσω και προσωπικά. Η τουριστική ανάπτυξη της Αμοργού, της Κεφαλονιάς και τελευταία της Μαγνησίας οφείλεται ή συντηρείται σε μεγάλο βαθμό λόγω της διεθνούς προβολής τους μέσω αυτών των ταινιών. Πολύ συγκεκριμένα να σας υπενθυμίσω με στατιστικά δεδομένα ότι το 2002 (χρονιά κρίσης για τον ελληνικό και παγκόσμιο τουρισμό μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στην Αμερική) εν μέσω μεγάλης κρίσης, η μόνη περιοχή στην Ελλάδα που είχε 19% αύξηση στις κρατήσεις ήδη από τον Απρίλιο ήταν η Κεφαλονιά. Επίσης δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι μεγάλο μέρος των κρατήσεων ήταν από Αγγλία, όπου η ταινία είχε μεγάλη προβολή.

Οι θετικές συνέπειες της παραγωγής τέτοιων ταινιών συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον κάποιων κυβερνητικών παραγόντων εδώ και πολλά χρόνια και όλοι συμφωνούν ότι πρέπει να προσελκύσουμε τέτοιες μεγάλες παραγωγές. Γίνεται αρκετός λόγος γι' αυτό, αλλά δυστυχώς μέχρι σήμερα ΔΕΝ έχει γίνει τίποτα το ουσιαστικό εκτός από κάποιες ατυχείς και σπασμωδικές ενέργειες που μας εκθέτουν και διεθνώς, (όπως πχ. επίσημες αναγγελίες για ανύπαρκτες υποδομές και ανύπαρκτες νομοθεσίες) και εκτός από χρήματα που έχουν ξοδευτεί χωρίς αποτέλεσμα από κυβερνητικές αποστολές σε Κάννες και Χόλιγουντ.

Το ότι η χώρα μας έχει μεγάλη ηλιοφάνεια και μεγάλο μήκος ακτών δεν είναι ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα για να το επαναλαμβάνουμε διαρκώς.

Τα χρόνια περνούν, η ανταγωνιστικότητά μας χάνεται, το τοπίο μας και η αυθεντικότητα της ελληνικής αρχιτεκτονικής αλλοιώνεται, η ελληνική φιλοξενία εξαφανίζεται.

Η μεγάλη γραφειοκρατία, η έλλειψη συνεργασίας των αρχών και οι καθυστερήσεις στην έκδοση αδειών για διάφορους χώρους γυρισμάτων κυρίως σε δημόσιους ή κοινοτικούς χώρους, η αβεβαιότητα για τη δυνατότητα και το κόστος χρήσης τους (πχ. αρχαιολογικοί χώροι) ή ακόμα και οι εκπλήξεις που προκύπτουν στην τελική τιμολόγηση αγαθών και υπηρεσιών (ξαφνική αύξηση τελών, ΦΠΑ) δημιουργούν αρνητικό περιβάλλον.

Αν προσθέσουμε σ' αυτό τα προβλήματα της διαφάνειας και διαφθοράς και τα σχόλια στον διεθνή Τύπο, τα προβλήματα της μαύρης αγοράς, την ύπαρξη των κλειστών επαγγελματιών και της απληστίας πολλών επαγγελματιών που λειτουργούν εκβιαστικά κυρίως στην επαρχία λόγω έλλειψης ανταγωνισμού, θα καταλάβουμε γιατί επικρατεί μια «φοβία» των ξένων παραγωγών ταινιών απέναντι στην Ελλάδα.

Ταυτόχρονα, η υποτονική εγχώρια παραγωγή, οι ελλιπείς υποδομές της εγχώριας κινηματογραφικής βιομηχανίας και η έλλειψη σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου δεν αποτελούν εγγύηση για την αντιμετώπιση παραγωγικών προβλημάτων κι έτσι η ανασφάλεια που νοιώθουν οι ξένοι παραγωγοί διευρύνεται.

Είναι ουτοπικό να πιστεύουμε ότι θα προσελκύσουμε ξένες παραγωγές χωρίς να βελτιώσουμε τη δική μας βιομηχανία. Αν για παράδειγμα εξετάσουμε τα επιχειρήματα άλλων χωρών που διεκδικούν τέτοιες παραγωγές θα δούμε ότι το κοινό σημείο στην επιχειρηματολογία τους είναι ότι διαθέτουν σύγχρονες υποδομές και ειδικευμένο προσωπικό με εμπειρία στην εγχώρια παραγωγή τους. Επίσης ένα άλλο σημείο βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας είναι η παροχή κινήτρων και διευκολύνσεων με πάρα πολλές μορφές και ίσως είναι καιρός η πολιτεία να υιοθετήσει τα κατάλληλα μέτρα και προς αυτήν την κατεύθυνση. Πρέπει να γίνει σωστή μελέτη και σχεδιασμός για να σταθμίσουμε σωστά τις προσδοκίες και το όφελος που επιδιώκουμε και να μην υιοθετήσουμε «τυφλά» μια συνταγή εισαγόμενη από τις πολλές που υπάρχουν. Μια ματιά στο ίντερνετ αρκεί για να πληροφορηθεί κανείς από τα πολλά Film Commissions παγκοσμίως ποιές είναι οι διαφορετικές λύσεις που εφαρμόζουν τα διάφορα κράτη ή σε ποιές περιπτώσεις αποφάσισαν ακόμα και να αναστείλουν την εφαρμογή τέτοιων μέτρων λόγω της σημερινής κρίσης, επειδή έκριναν ότι δεν τους συνέφερε οικονομικά.

Ίσως η σημερινή κρίση να προσφέρει την ευκαιρία να καταλάβουμε ότι ήρθε η ώρα να κάνουμε κάποιες ριζικές αλλαγές και να πάρουμε αποφάσεις που να υπηρετούν ένα όραμα για την δική μας ανάπτυξη στηριζόμενο σε υγιείς βάσεις και μακροχρόνιο σχεδιασμό.

MeMus

Νίκος Βερνίκος και Χαρά Χάμψα

Ο πολιτιστικός τουρισμός, αναμφίβολα θα πρέπει να αποτελέσει τον κύριο στόχο προς τον οποίο πρέπει να επικεντρωθεί η τουριστική βιομηχανία της χώρας μας.

Όπως ήδη ειπώθηκε πολλές φορές αυτές τις ημέρες, οι διακοπές στην Ελλάδα, πέρα από τα ήδη γνωστά προσφερόμενα «προϊόντα» όπως ο ήλιος και η θάλασσα σημαίνουν επίσης την προσέγγιση και μελέτη του ελληνικού πολιτισμού.

Αυτός ο τόσο σημαντικός συνδυασμός συμβάλλει στη συνεργασία μεταξύ των μεσογειακών κρατών σε επίπεδο πολιτισμού, όπως έχει ήδη εδραιωθεί σε εμπορικό επίπεδο με τη γνωστή Μεσογειακή Ένωση.

Από την αρχαιότητα έως σήμερα οι θαλάσσιοι δρόμοι και τα λιμάνια της Μεσογείου, συνετέλεσαν στην επικοινωνία των λαών και η κυριαρχία των θαλασσών εξασφάλισε την δύναμη και τον πλούτο. Όπως είχε πει ο Sir Walter Raleigh «αυτός που κυριαρχεί στη θάλασσα, κυριαρχεί στο εμπόριο, ελέγχει τον πλούτο του κόσμου και συνεπώς τον κόσμο όλο».

Η Ελλάδα διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στον τομέα αυτόν δια μέσου των αιώνων, γεγονός που οφείλει να εκμεταλλευτεί σήμερα για την ανάπτυξη του τουρισμού παρακολουθώντας συγχρόνως το πολιτισμικό γίνεσθαι και τις γεωπολιτικές μεταβολές, που συντελούνται τα τελευταία χρόνια.

Θεωρώ ότι εδώ πρέπει να δημιουργηθεί ένα μουσείο διαφορετικό, που συμβολικά θα δίνει το στίγμα της διακίνησης των πολιτισμικών ιδεών και αγαθών στις χώρες της Μεσογείου. Ένα τέτοιο εγχείρημα σηματοδοτείται από τον χώρο και το είδος των εκθεμάτων.

Προτείνουμε λοιπόν το ΠΛΩΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. Ένα πλοίο δηλαδή ικανό να χωρέσει τον πολιτισμό των λαών της Μεσογείου.

Έτσι γεννιέται το όραμα του Μεσογειακού Μουσείου MeMus για την προβολή της πλούσιας ιστορίας της Mare Nostrum.

Στην έκθεση θα παρουσιάζονται οι μετακινήσεις και οι ανταλλαγές μεταξύ των λαών όπως ακριβώς μαρτυρούν οι βυθισμένες πόλεις, τα ναυάγια, τα λιμάνια και οι πλούσιες μαρτυρίες των αρχαιολογικών χώρων και της λαϊκής παράδοσης.

Το Μεσογειακό Μουσείο MeMus παρουσιάζεται ως ένας πλωτός εκθεσιακός χώρος με θέμα τις υποβρύχιες αρχαιολογικές δραστηριότητες που έχουν διεξαχθεί στη λεκάνη της Μεσογείου,

καθώς και μια περιοδική έκθεση που από χρόνο σε χρόνο θα ποικίλει ανάλογα με τις διάφορες θεματικές ενότητες, που αφορούν τον πολυπρόσωπο μεσογειακό πολιτισμό.

Στο Μουσείο θα φιλοξενοούνται πιστά αντίγραφα των αντικειμένων, που έχουν βρεθεί στις υποβρύχιες ανασκαφές, προπλάσματα ναυαγίων, λιμανιών, βυθισμένων πόλεων και οπτικοακουστικό υλικό, που θα καθιστά αναγνώσιμη την έκθεση.

Θα παρουσιάζονται ακόμα τα Ναυπηγεία, τα Καρνάγια και η Ναυπηγική της Μεσογείου δια μέσου των αιώνων όπως και η Ναυσιπλοΐα, από τη χρήση των κουπιών, των ιστίων και του ατμού.

Επιπλέον, θα υπάρχει μια ενότητα για τις μεθόδους της ενάλιας έρευνας σε μνημεία και φυσικό ενάλιο περιβάλλον.

Οι ενότητες αυτές θα υποστηρίζονται με πολυμέσα, φιλμ και ψηφιακές αναπαραστάσεις, καθώς και με την χρήση της ρομποτικής.

Το δεύτερο μέρος του Μουσείου προορίζεται για περιοδικές εκθέσεις που θα διοργανώνονται κάθε φορά βάσει προγράμματος. Είναι ευνόητο ότι το αντικείμενο των περιοδικών εκθέσεων καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Οι θεματικές εκθέσεις μπορούν να συνδυαστούν με συνευξείς, συμπόσια και συνέδρια.

Θα μπορούν επίσης να διοργανώνονται εκθέσεις που να αφορούν θέματα τουρισμού των διαφόρων χωρών της Μεσογείου, καθιστώντας έτσι το Πλωτό Μουσείο έναν σημαντικό φορέα προώθησης πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Ένας από τους σκοπούς του MeMus είναι η προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στις πολιτισμικές ανταλλαγές εφήβων και νέων ατόμων μεταξύ των διαφόρων χωρών της Μεσογείου.

Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί ένας πολιτισμικός χάρτης της Μεσογείου στον οποίο θα λαμβάνουν θέση οι λαοί και η ιστορία τους με χρονολογική ακολουθία. Ο χάρτης αυτός θα είναι ευκολότερα αναγνώσιμος με την χρήση προπλάσμάτων και πολυμέσων.

Στο Πλωτό αυτό Μουσείο θα επικεντρωθεί η προσπάθεια για τη διάσωση του θαλασσίου πλούτου και της βιοποικιλότητας της Μεσογειακής θάλασσας. Επίσης θα φιλοξενοούνται συνέδρια, εκδηλώσεις και εκθέσεις εμπορικού χαρακτήρα των χωρών της Μεσογείου.

Η λειτουργία του Μεσογειακού Μουσείου θα είναι ετήσια με προκαθορισμένες στάσεις που να επιτρέπουν τη διεξαγωγή ημερίδων εκπαιδευτικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως επισκέψεις σχολείων και συλλόγων. Μπορεί να φιλοξενήσει ακόμη εσπερίδες, παραστάσεις θεάτρου, μουσικής και χορού από διάφορες χώρες με την προώθηση των πολιτιστικών ανταλλαγών.

Το Art Culture Med, οργάνωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, υποστηρίζει την ίδρυση του Μεσογειακού Μουσείου και σκοπός του είναι η δημιουργία ενός φορέα που θα είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση του προγράμματος MeMus.

Τουρισμός και πολιτισμός από το 1988

Τζίνα Μαμιδάκη

Κυρίες και Κύριοι καλησπέρα σας,

Η σημερινή μου ομιλία αποτελείται από τρεις ενότητες:

- 1) Ελληνικός τουρισμός, οικονομικά μεγέθη, προβλήματα
- 2) Την αφεντιά μου ως ταπεινό case study τουρισμού-πολιτισμού
- 3) Προτάσεις για ένα καλύτερο αύριο.

- 1) Ο Ελληνικός τουρισμός σήμερα συνεισφέρει το 18% του ΑΕΠ και φέρνει 10 δις Ευρώ στον τόπο μας –10^η στον κόσμο– ποσό που ξεπερνά το σύνολο της αξίας των ελληνικών εξαγωγών και καλύπτει το 40% του ελλείμματος του ισοζυγίου των εξωτερικών πληρωμών. Απασχολούνται δε στον κλάδο 700.000 εργαζόμενοι.

Η ζήτηση για τον ελληνικό τουρισμό εξαρτάται σε ποσοστό 85% από την ευρωπαϊκή αγορά και 82% από τις αερομεταφορές καθώς η γεωγραφική θέση της χώρας αποκλείει την οδική πρόσβαση, σε αντίθεση με τις ανταγωνίστριες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Ο συνδυασμός αυτών των δύο, δημιουργεί μια ολοένα αυξανόμενη εξάρτηση του ελληνικού τουρισμού από τρεις μεγάλους ευρωπαϊκούς tour operators, η οποία πρέπει ιδιαίτερα να μας προβληματίζει. Επίσης η έντονη εποικικότητα του τουρισμού μας συμβάλλει σε μια υπερ-λειτουργία ενός τριμήνου και μια υπολειτουργία ή καθόλου λειτουργία για τον υπόλοιπο χρόνο.

Η Ελλάδα έχει έντονη διείσδυση σε Γερμανία, Βρετανία, Ιταλία, Γαλλία, Ολλανδία, Ελβετία και Σκανδιναβία, μέτρια στην Ρωσία και ελάχιστη σε ΗΠΑ, Καναδά, Ιαπωνία, Βραζιλία, Ινδία και Κίνα.

Στα θέματα επικοινωνιακής στρατηγικής.

Η μέχρι σήμερα διαφήμιση και προβολή του τουρισμού γίνεται ευκαιριακά, αποσπασματικά και όχι βάσει μακροχρόνιου στόχου.

Οι διαγωνισμοί για το έργο της διαφήμισης γίνονται σε άτακτα χρονικά διαστήματα από επιτροπές διοικητικών υπαλλήλων του ΕΟΤ μη ειδικών σε θέματα προβολής και διαφήμισης και κατά τα αισθητικά πρότυπα του εκάστοτε Υπουργού ή Υφυπουργού. Υλοποιούνται επίσης σε άτακτα χρονικά διαστήματα και πολλάκις καθυστερημένα.

Σταθεροί προϋπολογισμοί διαφήμισης δεν υπάρχουν. Μέχρι πρόσφατα η διαφήμιση

εξαρτιόταν από τη διάθεση του εκάστοτε Υπουργού Οικονομικών. Σήμερα το κονδύλι στη διαφήμιση είναι συνδεδεμένο με τα έσοδα της εταιρίας Ελληνικών Τουριστικών Ακινήτων που προέρχονται από τα καζίνο. Και ενώ τα έσοδά μας ξεπερνούν τα 10 δις, όπως σας ανέφερα, το κονδύλι για την προβολή μας είναι περίπου 10 εκατομμύρια. Ποσοστό 1 τοις χιλίοις!

Το χειρότερο δε όλων είναι ότι η Ελλάδα δυστυχώς σήμερα έχει απλήρωτες οφειλές 120 εκατομμύρια σε διάφορα ΜΜΕ του εξωτερικού, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να προβούμε σε καμία συντονισμένη κίνηση για να αναστρέψουμε την αρνητική εικόνα που έχει η χώρα μας –μετά τα γεγονότα του Μαΐου– ως χώρα ανήσυχη, μη ειρηνική και μη ασφαλής. Ενδεικτικά να αναφέρω ότι στο περιοδικό FOCUS με το τόσο φιλελληνικό εξώφυλλο χρωστάμε € 240.000.

Υπάρχει αδυναμία του ελληνικού τουρισμού στο επίπεδο εκπαίδευσης. Στη χώρα μας έχουμε το αξιοπερίεργο φαινόμενο να λειτουργούν μεταπτυχιακά τμήματα τουριστικών σπουδών στα Πανεπιστήμια Αιγαίου, Πειραιώς, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχα προπτυχιακά που αυτά είναι και ο κορμός της ξενοδοχείας.

Δεν υπάρχει επιστημονική υποστήριξη.

Η Διεύθυνση Ερευνών και Μελετών του ΕΟΤ δεν παράγει έρευνες και μελέτες, το ΚΕΠΕ δεν έχει επαφή με την αγορά, ενώ οι κλαδικές μελέτες φορέων εστιάζουν σε μικροοικονομικά θέματα και δεν έχουν συνέχεια.

Υπάρχουν ακόμη και σήμερα, το έτος 2010, προβλήματα στις υποδομές των περισσότερων περιφερειακών αεροδρομίων, λιμανιών και δρόμων.

Ο Τουρισμός πάσχει από κακο-μελετημένους αναπτυξιακούς νόμους που οδηγούν σε κορεσμένες και κακοποιημένες περιοχές, σε ευκαιριακές επενδύσεις χωρίς τουριστικό φιλότιμο με αποτέλεσμα την υπερπροσφορά του προϊόντος και τον ανελέητο πόλεμο τιμών.

Πρέπει να βάλουμε ένα τέλος στις επιδοτήσεις ξενοδοχείων, εκτός και αν δημιουργούν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την Ελλάδα. Πρέπει να αποκεντρωθεί η τουριστική δραστηριότητα της Ελλάδας από 5 και μόνο νομούς!

Η μη ύπαρξη του ειδικού χωροταξικού.

Επιτέλους ας αποφασισθούν οι χρήσεις γης και οι επενδυτικές ζώνες.

Δεν είναι όλα μαύρα ή άσπρα, όλα ή τίποτα!

Με το φόβο της οικολογικής καταστροφής δεν πρέπει να φτάνουμε στον αντίποδα της απαγορευτικής νομοθεσίας. Γιατί δεν θα εμπλουτιστεί ποτέ το εθνικό μας προϊόν –όπως στην περίπτωση της τουριστικής κατοικίας– και δεν θα προσελκύσουμε ποτέ άμεσες ξένες επενδύσεις. Η παρουσία πολυεθνικών τουριστικών επιχειρήσεων θα ενισχύσει την παρουσία της χώρας μας σε όλα τα διεθνή δίκτυα διανομής προϊόντων και υπηρεσιών ενώ η οργανωμένη τουριστική κατοικία θα δημιουργήσει πρέςβεις της χώρας μας διεθνώς.

Η ύπαρξη της ανελέητης γραφειοκρατίας.

Δεν μπορεί να χρειάζονται 3.000 υπογραφές και 13 χρόνια για να γίνει μια τουριστική επένδυση στην Πελοπόννησο –Costa Navarino.

Η ράθυμη και συντεχνιακή νοοτροπία μεγάλου μέρους της δημόσιας διοίκησης πρέπει να δώσει τη σκυτάλη στην εξωστρέφεια στην ευγενή και γρήγορη εξυπηρέτηση του πολίτη και του επιχειρηματία μέσα σε καθαρά νομοθετικά πλαίσια.

Και σαν να μην έφτανε κυρίες και κύριοι, η οικονομική διεθνής αναπηρία, έχουμε μια πρωτοφανή αρνητική δημοσιότητα μετά τα γεγονότα του Μαΐου –τους θανάτους, τους πυρπολισμούς και τις πέρα κάθε λογικής ενέργειες κομματικών και συνδικαλιστικών μειοψηφιών που βλάπτουν τη χώρα και την κοινωνία μας.

Έχοντας επιφανειακά αγγίξει τα λιμνάζοντα προβλήματα του τουρισμού μας, γυρίζω σελίδα και σας εξιστορώ τα βήματά μου στον πολιτισμικό τουρισμό και στον τουριστικό πολιτισμό.

Το 1988 και μόνο με τρία χρόνια ξενοδοχειακής ωρίμανσης, αποφασίζω ότι ένα αφυδατωμένο τουριστικό προϊόν βασισμένο στην ομορφιά που μας έδωσε ο Θεός, δεν θα είχε ένδοξο μέλλον. Η προστιθέμενη αξία και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που μου ήρθε μεμιάς ήταν η σύνδεσή του με το σύγχρονο πολιτισμό. ΕΤΣΙ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.

Τον Ιούλιο του 1988 πραγματοποιείται το «Α' Διεθνές συμπόσιο τέχνης» με 32 καλλιτέχνες και 5 ομιλητές από την Ευρώπη, την Ελλάδα και την Αμερική. Πολύμορφο και πλουραλιστικό στις αισθητικές τους προσεγγίσεις γίνεται μέρος του φυσικού περιβάλλοντος. Παρόντες Giannakos, Kapoor, Kosuth, Oppenheim, Δάφνης, Κάνιαρης, Τσόκλης, Βαρώτσος, Ζούνη και πολλοί άλλοι. Ομιλητές: Bonito Oliva, Restany, Messer, Ρογκάν. Το Β' Συμπόσιο Τέχνης είχε θέμα την «Νέα Μεσογειακή Πολιτική Ταυτότητα» με 16 καλλιτέχνες από τον Μεσογειακό χώρο. Ακούγονταν οι λόγοι επτά καλλιτεχνικών λειτουργιών για μια νέα μεσογειακή πολιτιστική ταυτότητα στην σύγχρονη τέχνη. Παρόντες Αλεξίου, Antonakos, Borutecene, Γυπαράκης, Παπασπύρου, Θεόδουλος, Sosa και άλλοι «Η Τέχνη στην Πολιτική» γίνεται το θέμα του Γ' Συμποσίου. 22 καλλιτέχνες και 7 παράγοντες που ζούσαν και εργάζονταν στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη με όλες τις εμπειρίες του περιορισμού της καλλιτεχνικής τους έκφρασης, δίνουν το παρόν. Borbas, Despodon, Abakanowitz, Gutaff, Kafka, Costis, Σκούρτης. Κεντρική ομιλήτρια η αγαπημένη Ελένη-Γλυκατζή Αρβελέρ.

Ακολουθεί το Συμπόσιο με θέμα «Κυπρίων Πλους» με καλλιτέχνες τους Θεόδουλο, Κουρούση, Κυπρή, Λουιζίδου, Πετρίδη, Χαραλαμπίδη και άλλους.

Το 1999 η «Χιλιανή Τέχνη ταξίδεψε στην Κρήτη» με μια πολυπρόσωπη έκθεση γλυπτικής, ζωγραφικής, θεάτρου και τραγουδιού. Χέρι-χέρι ο Καζαντζάκης με τον Νερούντα και οι Κρητικές μαντινάδες με τις χιλιανές μπαλάντες έφεραν Έλληνες, Χιλιανούς και όλους τους τουρίστες που συμμετείχαν στις εκδηλώσεις ακόμη πιο κοντά.

Ακολουθεί η αναδρομική έκθεση του αγαπητού καλλιτέχνη και συντοπίτη Γιάννη Παρμακέλη και η παρουσίαση του έργου του -totem της εταιρικής μας ταυτότητας- Bluegr. Στο γλυπτό του το κρητικό μπλε του ουρανού και της θάλασσας παίζει με την ανάταση και τη διαφάνεια.

Έτσι η σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση πέρασε σε όλα τα ξενοδοχεία της εταιρίας μας, στην Κρήτη την Ρόδο και την Αθήνα. Έγιναν ακόμη και εφαρμογές σε χρηστικά ξενοδοχειακά και κτιριακά υλικά όπως buffets, διαχωριστικό χώρων και δωματίων, πόρτες και άλλα.

Μια άλλη πορεία στα πολιτιστικά δρώμενα ήταν να εξερευνήσουμε και να καταγράψουμε άγνωστες διαδρομές της Κρήτης και της Ρόδου με μοναστήρια και αρχαία θέατρα επιθυμώντας να δώσουμε στον επισκέπτη μας την άγνωστη διάσταση της χώρας. Πάνω σε αυτούς τους οδηγούς βασίστηκε ολόκληρο πρόγραμμα εξειδικευμένου Γερμανικού Πρακτορείου -Studiosus- που προωθεί τον περιπατητικό τουρισμό, ιδιαίτερα δημοφιλή στην Γερμανία.

Επόμενοι στόχοι της εταιρίας μας είναι:

- A) η καταγραφή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, της λαϊκής τέχνης και των επαγγελματιών που χάνονται μέσα στο χρόνο.
- B) τα «EnVart projects»: Με τη συνεργασία της τοπικής αυτοδιοίκησης θα δημιουργηθεί ένα δίκτυο καλλιτεχνικών επεμβάσεων και πολιτιστικών εκδηλώσεων σε δημόσιους χώρους. Καλλιτέχνες θα προσκαλούνται να γνωρίσουν από κοντά τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τα ειδικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας του τόπου, να μελετούν και να προτείνουν σχέδια που θα αντισταθμίζουν με σύγχρονο πνεύμα την υφιστάμενη κακοποίηση του περιβάλλοντος.
- Γ) Θα συνεχίσουμε σε ετήσια πλέον βάση με τον Δήμο Μιραμπέλλου τις εκδηλώσεις στο Αρχαίο Θέατρο της Λατούς έτσι ώστε να μην μιμνήσκει μόνο, αλλά να βιώνεται να αγγίζεται και να παραμένει έντονη η εμπειρία και η συγκίνηση στα σωθικά των τουριστών μας.

Όπως την πρώτη φορά που το επιχειρήσαμε με τεράστιες δυσκολίες στην αδειοδότησή μας, με γεμάτο φεγγάρι, άπειρα κεριά, εξαιρετικούς τροβαδούρους και χωρίς καμία ηχητική ή ηλεκτρική εγκατάσταση. Ήταν η τέλεια αναλογία διασκέδασης και πολιτιστικής ψυχαγωγίας. ΤΟΤΕ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ Ο «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ». Η εμπειρία της πολιτιστικής περιπέτειας και η κατάρρευση της παθητικής προσέγγισης μνημείων και έργων τέχνης!

- 3) Στο τελευταίο μέρος της ομιλίας μου θα παρουσιάσω κάποιες προτάσεις. Γιατί οι Έλληνες έχουμε διδακτορικό στην κρίση, στην ανάλυση και στο μικροφωνικό μονόλογο, υστερούμε όμως βαθιά στις προτάσεις, τις λύσεις τον εποικοδομητικό διάλογο και κυρίως στην εκτέλεση. Θα εμπλουτίσω λοιπόν τις προτάσεις που έχουμε καταθέσει σαν «ΣΕΤΕ» στο Υπουργείο Τουρισμού.

Είναι απαραίτητη η δημιουργία φορέα που θα απαρτίζεται από προσωπικότητες με συμβολή του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με στελέχη υψηλής στάθμης και μόνιμης απασχόλησης που θα θέσει στρατηγικούς στόχους για το 2020.

Πόροι του μπορεί να είναι μέρος του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας και των τελών παρεπιδημούνταν, όλων ανεξαιρέτως των τουριστικών επιχειρήσεων της Ελλάδος.

Ο φορέας αυτός με πρωτοβουλία της Πέμης και της Μάγιας θα ονομάζεται π.χ good.gr. Θα ασχολείται με τα μακροοικονομικά θέματα για τον τουρισμό, το marketing και τις αναλύσεις των αγορών, τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, τον πράσινο τουρισμό, την επικοινωνιακή στρατηγική και την εξωστρέφεια του πολιτισμού!!

Γιατί να μην ανοίξουμε τις πόρτες των αρχαιολογικών μας χώρων σε special events και ειδικά συνέδρια; Εξειδικευμένοι πράκτορες της Αμερικής (Παπαγαπητός) μας εκλιπαρούν για αυτό το νέο τουρίστα που αποζητά την εμπειρία της πολιτιστικής περιπέτειας και διατίθεται να πληρώσει αδρά. Τέτοιες εκδηλώσεις συντηρούν πολλά μνημεία της Τουρκίας με αποκορύφωμα την Έφεσο, όπου το κόστος σε τέτοιες εκδηλώσεις ξεπερνά τα \$300 το άτομο.

Η παθητική προσέγγιση μνημείων δεν είναι πια ικανοποιητική. Και το τουριστικό τοπίο δυστυχώς σκουραίνει όλο και περισσότερο. Όλοι οι τουριστικοί προορισμοί οφείλουν να προσαρμοστούν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, όπου η βιωσιμότητα τους αλλά και η δικιά μας σαν επιχειρηματίες γίνεται περισσότερο από ποτέ πολύπλοκη και δύσκολη. Αλλά εμείς δυστυχώς «δί' άλλα τυρβάζομεν».

Έρχεται ο Μάιος για να βάλουμε 2^η βάρδια στα μουσεία μας. Το αρχαιολογικό μουσείο κλείνει Δευτέρες στις 13.00, το μουσείο της Ακρόπολης δεν ανοίγει τις Δευτέρες, τα ταμεία των αρχαιολογικών μας χώρων δεν δέχονται πιστωτικές κάρτες, κατακλυζόμαστε από pick rockets, αδέσποτα σκυλιά στην παλιά αγορά και από τοξικομανείς, οι εποχιακοί αρχαιοφύλακες μοιάζουμε με «freestyle» περιηγητές.

Αντιπαλότητες στις εφορίες κλασσικών προϊστορικών και βυζαντινών αρχαιοτήτων. Άδεια εκθετήρια από οπτικό υλικό, κάρτες και κάρτες στην Ολυμπία και στον Μυστρά και κάρτες της Βεργίνας στους Δελφούς.

Αποκορύφωμα αυτών, η χθεσινή πληροφορία που είχα από την Ένωση Ξενοδόχων Αττικής. Στην προσπάθεια τους να τονώσουν τη ζήτηση και να κερδίσουν κάποιες από τις 28.000 χαμένες κρατήσεις, εκδίδουν ένα λεύκωμα της Αθήνας. Προσπάθησαν σκληρά να επικοινωνήσουν με κάποιο υπεύθυνο στο μουσείο της Ακρόπολης ζητώντας φωτογραφικό υλικό ΚΑΙ ΗΡΘΕ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΦΑΙΣΤΟ. €120 το σλάιντ κύριοι ξενοδόχοι! Αυτή δυστυχώς είναι η ελληνική ερμηνεία του «εμείς μαζί»!

Κλείνοντας θέλω να μοιραστώ μαζί σας την πίστη μου για τις αλλαγές που έρχονται. Η τρέχουσα πρωτοφανής κρίση ξεπερνά την χρηματοοικονομική σφαίρα. Αφορά την απώλεια νοήματος, κατεύθυνσης και αξιών.

Αργά αλλά συστηματικά θα δούμε μια νέα παγκόσμια ηθική στους πολιτικούς, στις επιχειρήσεις, στις χώρες.

Σε αυτή την κατεύθυνση πρέπει και εμείς να μετασχηματίσουμε την χώρα μας σε ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ, ΣΕ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Τόποι – Ταυτότητες – Γαστρονομικοί πολιτισμοί

Γιώργος Πίπτας

Αγαπητές κυρίες και κύριοι

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εισήγηση δεν αφορά στη διαχείριση ή ανάδειξη κάποιων μεγάλων πολιτιστικών αγαθών, ή την αξιοποίηση κάποιων εξαιρετικών μνημείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Θα ασχοληθούμε με κάτι πολύ πιο ταπεινό, με την ελληνική γαστρονομία που όμως έχει τις δυνατότητες να αποτελέσει έναν από τους πιο καθοριστικούς και αντιπροσωπευτικούς πρεσβευτές του τουρισμού μας.

Τη γαστρονομία, που τα τελευταία χρόνια είναι αλήθεια βρίσκεται σε μία άνθηση, μιας και δεκάδες έντυπα και δημοσιογράφοι ασχολούνται μαζί της. Η προσέγγισή μας όμως δεν θα γίνει με όρους life style, ούτε με όρους marketing αλλά με μια ευρύτερη αντιμετώπιση, προσδοκώντας την ολιστική διαχείρισή της.

Θα επιχειρηθεί η σύνδεση της γαστρονομίας με την πρωτογενή παραγωγή κάθε τύπου, με τις καλλιέργειες του, με τα χαρακτηριστικά τοπικά προϊόντα, την τοπική κουζίνα, την οινοποιία, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραγωγικές και τις τελετουργικές διαδικασίες, με το γαστρονομικό πολιτισμό κάθε τύπου δηλαδή ενώ θα αποπειραθεί φυσικά η διασύνδεσή της με τον τουρισμό.

Ο παγκόσμιος τουρισμός τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζεται από δύο κυρίαρχες τάσεις. Η μία, είναι η τάση συγκέντρωσης του οργανωμένου τουρισμού σε όλο και λιγότερες εταιρείες που αναπτύσσονται στη λογική του χαμηλότερου κόστους διακοπών, και η άλλη, η αύξηση του αριθμού των χρηστών του διαδικτύου που εντοπίζουν μόνοι τους τον επιθυμητό τους προορισμό. Η χρήση του διαδικτύου για την εξεύρεση του τουριστικού προορισμού ξεκίνησε δειλά-δειλά πριν είκοσι χρόνια και σήμερα καταλαμβάνει το 25% της παγκοσμίου αγοράς· μια τάση που χρόνο με τον χρόνο, αυξάνεται γιατί νέες κοινωνικές ομάδες, μεσαίων εισοδημάτων και υψηλού μορφωτικού επιπέδου, θέλουν να γνωρίσουν τις λεπτομέρειες πίσω από τις φευγαλέες εικόνες. Οι ψαγμένοι αυτοί περιηγητές, έχουν αρκετά χρήματα, αλλά παράλληλα έχουν ευαισθησίες σχετικά με το περιβάλλον, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους τοπικούς πολιτισμούς και την πολιτισμικότητα. Τους Bobos, (σύντμηση του bourgeois-bohème) όπως ονομάστηκαν, τους γοητεύουν οι πολιτιστικές κληρονομίες, οι τοπικές γαστρονομίες, η συναναστροφή με τους ανθρώπους της χώρας που επισκέπτονται, και απεχθάνονται τον εγκλεισμό τους στα άσυλα των all inclusive ξενοδοχείων.

Με βάση τα νέα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης του τουρισμού, είναι προφανές ότι κάθε τόπος για να επιβιώσει τουριστικά θα πρέπει να κάνει ότι είναι δυνατόν προκειμένου να διαφοροποιηθεί και να προβάλλει τη δική του μοναδική ταυτότητα. Μια ταυτότητα που θα πρέπει να εστιασθεί σ' αυτό που θα αναδεικνύει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του συγκεκριμένου τόπου.

Η τοπική γαστρονομία κάθε τόπου, δεν αποτελεί μόνο μια έκφραση γευστικής ταυτότητας, μια παράμετρο της πολιτιστικής κληρονομιάς, μια ευκαιρία ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα με προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σαφέστατο συγκριτικό πλεονέκτημα και μια σημαντική πηγή πόρων για τον τουρισμό και για την τοπική οικονομία γενικότερα.

Μην μας διαφεύγει ότι η γαστρονομία, ακόμη και αν δεν είναι το πρώτο κριτήριο επιλογής των επισκεπτών της χώρας μας, είναι όμως από τα πρώτα κριτήρια αξιολόγησης όταν φεύγουν. Δεν υπάρχει επισκέπτης, ο οποίος θα έρθει στην Ελλάδα, και δεν θα φάει ή δεν θα πιει. Είτε έρθουν μισή μέρα, είτε έρθουν δέκα μέρες, εννοείται, θα έχουν μία εμπειρία. Ο στόχος μας θα πρέπει να είναι αυτή η εμπειρία να είναι όσο το δυνατόν πιο εντυπωσιακή.

Το ζητούμενο λοιπόν είναι πώς με βάση τα τοπικά εποχιακά υλικά και τις παραδοσιακές συνταγές θα συγκροτηθεί μια σύγχρονη τοπική κουζίνα, η οποία πολλές φορές μπορεί να εξελιχθεί και σε δημιουργική, που προσαρμοσμένη στις σύγχρονες διατροφικές συνθήκες, θα προσφέρεται από πιστοποιημένους επαγγελματίες και θα δίνει γαστρονομικές απολαύσεις στους πολυάριθμους επισκέπτες κάθε τόπου.

Η παγκοσμιοποίηση των διατροφικών συνηθειών, αλλά και η προβολή κάποιων «εθνικών» γεύσεων (ρετσίνα, φέτα, μουσακάς, σουβλάκι) σε συνδυασμό με την φολκλορική και με ευτελή κλισέ, αντιμετώπιση της ελληνικής γαστρονομίας, παραγκώνισε έναν τεράστιο πλούτο, τοπικών κουζινών και τοπικών τυπικών προϊόντων. Με ξεχασμένο όνομα, ανώνυμα και παραγνωρισμένα, χωρίς τον απαραίτητο μύθο, τα προϊόντα της περιφέρειας, παρ' όλες τις αναμφισβήτητες αρετές τους, βρίσκονταν στα τέλη του 20 αιώνα στα όρια της εξαφάνισης. Και μαζί τους, οι καλλιέργειες μικρής κλίμακας, τα κτηνοτροφικά προϊόντα, οι βιοτεχνίες μεταποίησης που συγκρατούσαν τον αγροτικό κόσμο στον τόπο του.

Τα τελευταία είκοσι χρόνια ξεκίνησε δειλά-δειλά μια προσπάθεια ανακάλυψης και ανάδειξης του εγκαταλειμμένου κοιτάσματος του γαστρονομικού πλούτου των περιφερειών της χώρας. Μία μικρή ήρεμη επανάσταση που κλιμακώνεται παντού. Τα εκατοντάδες βιβλία γύρω από τις τοπικές κουζίνες, η ανάδειξη των τοπικών ποικιλιών στα κρασιά, των τοπικών τυπικών κτηνοτροφικών προϊόντων, από τυροκομικά (δεκάδες ιδιότυπα τυριά υπάρχουν για παράδειγμα μόνο στη μικρή περιφέρεια των Κυκλάδων όπως η γραβιέρα και το αρσενικό Νάξου, η κοπανιστή Μυκόνου, η μανούρα της Σίφνου, το σκοτύρι και το νιώτικο από την Ιο, το χλωροτύρι στη Σαντορίνη), η ανάπτυξη μικρών βιοτεχνιών τυποποίησης τοπικών προϊόντων, οι συναντήσεις καλλιέργητων για ανταλλαγή τοπικών σπόρων και ή επανακαλλιέργειά τους, η δημιουργία σχετικών μουσείων, τα φεστιβάλ προβολής τοπικών προϊόντων, η αναγέννηση των τοπικών πανηγυριών, η δημιουργία

των δρόμων του κρασιού, της ελιάς και τέλος μια σειρά πρωτοβουλιών των παραγωγικών τάξεων και εξειδικευμένων φορέων, γύρω απ' αυτά, είναι κάποια δείγματα αυτής της μεταστροφής.

Οι τοπικές κοινωνίες, οι επαγγελματίες και γενικότερα οι καταναλωτές ωριμάζουν είναι έτοιμοι να υποστηρίξουν την προσπάθεια. Εκείνο που απαιτείται αυτή τη στιγμή, σε πρώτη φάση, είναι η οργάνωση όλων αυτών των προσπαθειών κάτω από μια ομπρέλα που θα συγκροτήσει το γαστρονομικό χαρτοφυλάκιο κάθε τόπου και θα υλοποιήσει την αξιολόγηση των προσφερομένων προϊόντων και υπηρεσιών. Σε δεύτερη φάση, θα πρέπει να ακολουθήσει το στάδιο της εξωστρέφειας, ένα συγκροτημένο πρόγραμμα επικοινωνίας μέσω της δημιουργίας διαδικτυακών τόπων, εκδόσεων, εντύπων και ενεργειών δημοσιότητας σε στοχευμένους αποδέκτες.

Η σύνδεση του τουρισμού και της γαστρονομίας με τα τοπικά προϊόντα και τις τοπικές καλλιέργειες έχει και μία άλλη σπουδαιότητα όχι μικρότερης σημασίας. Η επιβίωση και η ανάπτυξη, κατά τη γνώμη μου, του πρωτογενούς τομέα ταυτίζεται

με τη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος -γιατί κάθε κομμάτι καλλιεργημένης γης που εγκαταλείπεται ή γίνεται οικόπεδο ή ερημοποιείται

με την διατήρηση των επαγγελμάτων των αμπελοκαλλιεργητών, των γεωργών, των κτηνοτρόφων, των ψαράδων που είναι και οι τελευταίοι «φιλόσοφοι», αυτοί που κατέχουν όσο κανείς τα μυστικά της φύσης, της γης, του κύκλου της ζωής.

Η σοφία των ανθρώπων αυτών μπορεί να είναι ένα γερό αντίβαρο στις σημερινές νοοτροπίες του καταναλωτισμού και της εφήμερης και πρόσκαιρης επιτυχίας. Οι άνθρωποι της υπαίθρου ξέρουν τη ζωή, ξέρουν να περιμένουν. Χρειαζόμαστε τη γνώση τους. Η υποστήριξη και κοινωνική τους ανάδειξη είναι πρώτης τάξεως προτεραιότητα.

Είναι ιδιαίτερα ευχάριστο ότι η σημερινή ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού και ειδικά ο Γενικός Γραμματέας Γιώργος Πουσσαίος, με προσωπική εμπειρία και επιτεύγματα στο νησί του στην Ίο -την περίοδο που διετέλεσε δήμαρχος- έχει σε εξέλιξη ένα πρόγραμμα γαστρονομικού τουρισμού που θα κοινοποιηθεί το φθινόπωρο και σε συνεργασία με την εισηγήτρια του Κοινοβουλευτικού Τομέα Εργασίας Τουρισμού, Μάγια Τσόκλη, έχουν βάλει σε πρώτη προτεραιότητα την υλοποίησή του. Επίσης, εμείς στο Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος προωθούμε το πρόγραμμα «Ελληνικό Πρωινό» με στόχο την αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων και των τοπικών κουζινών, ως ένα μικρό δείγμα του γαστρονομικού μας πολιτισμού.

Το όλο αυτό εγχείρημα, της σύνδεσης της γαστρονομίας με τον τουρισμό δεν θα είναι περίπατος. Για να έχει ένα θετικό αποτέλεσμα θα πρέπει η Πολιτεία να προσεγγίσει το θέμα, απ' όλες τις πλευρές με την απαραίτητη σοβαρότητα, η δε τοπική αυτοδιοίκηση να το υποστηρίξει εξίσου αποτελεσματικά. Οι «δημιουργοί της υπαίθρου» να κατανοήσουν ότι πρέπει να παράγουν προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και όχι προϊόντα εντατικών καλλιεργειών που υποσκελίζονται από τα αντίστοιχα φθηνότερα τρίτων χωρών και οι εστιάτορες και οι ξενοδόχοι να στηρίξουν τους παραγωγούς των ποιοτικών τοπικών προϊόντων, δεσμευόμενοι όλοι μεταξύ τους ότι θα τηρήσουν τα τοπικά σύμφωνα ποιότητας που θα καθορίζουν τις αμοιβαίες δεσμεύσεις τους ως προς την ποιότητα.

Τέλος, εμείς οι Έλληνες καταναλωτές πρώτοι πρέπει να επιβραβεύουμε όλες τις καλές προσπάθειες. Η αξιοποίηση του γαστρονομικού μας πλούτου θα γίνει μόνον αν θεωρήσουμε ότι αφορά πρώτα και κύρια τον εαυτό μας, την ποιότητα της ζωής μας και τον πολιτισμό της καθημερινότητάς μας. Γιατί η διατροφή μην ξεχνάμε, δεν είναι μόνο ανάγκη αλλά και τελετουργία, τεχνικές πρακτικές αλλά και ευχαρίστηση, δεν έχει μόνο τις θρεπτικές και υγιεινές διαστάσεις αλλά εμπεριέχει και τη χαρά, το γλέντι, το πανηγύρι, τις ανθρώπινες σχέσεις και σε τελευταία ανάλυση τη φιλοσοφία της ζωής μας, όπως τη λέει ο Οδυσσέας Ελύτης:

«Εμείς βλέπουμε την ώρα κατά πως μας αρέσει κι ας λεν' τα Γκρίνουιτς».

Θέμα Κυκλάδων: Οι καρποί της γης και του πνεύματος

Γιολάντα Τότσιου

ΤΟ ΟΡΑΜΑ

Ανάδειξη του πολιτισμού και της ταυτότητας των Κυκλάδων στο τουριστικό προϊόν και η ανάδειξη ήπιου και ποιοτικού τουρισμού.

«...Για κείνο το κάτι ξεχωριστό που το καθένα τους προσκομίζει
στο ύφος της κοινής πατρίδας:

Τιμή στην ελαία, για την εγνωσμένη τη φρόνηση.

Στη λουίζα, για την ευγενή της καταγωγή και τους λεπτούς της τρόπους.

Στο μάρμαρο, για το ένα κάτι απόλυτο που αντιπροσωπεύει.

Στον πευκώνα, για το από και μη της παρουσίας του.

*Στο νεράντζι, για τον τρόπο που επέτυχε δέκα αιώνες αργότερα
να συμπυκνώσει την σκέψη των Ιώνων.*

Στον θαλασσινό βράχο, για την μνήμη των Πατέρων Πάντων.

Στο απλώς κυανό, για το απείρως παρόμοιο».

Οδυσσέας Ελύτης,

«Ο Κήπος με τις αυταπάτες»)

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Το Πρότυπο Καινοτόμο Σχέδιο Ανάπτυξης Κυκλάδων (Master Plan) σχεδιάσθηκε με ευρεία κοινωνική διαβούλευση, υπό το συντονισμό του Δήμου Ιντών και αποτελεί πρωτοβουλία θεσμικής σύμπραξης φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, της επιχειρηματικής κοινότητας, ερευνητικών και πανεπιστημιακών φορέων, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Το πρόγραμμα έχει ως **κεντρικό στόχο** την **«ανάδειξη του πολιτισμού και της ταυτότητας των Κυκλάδων στο τουριστικό προϊόν και την ανάπτυξη ήπιου και ποιοτικού («επιλεκτικού») τουρισμού»**. Το πρόγραμμα επιδιώκει:

- Ανάδειξη του πολιτισμού των Κυκλάδων στις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής.
- Δημιουργία θεματικών πόλων ανάπτυξης και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

- Εισαγωγή προδιαγραφών ποιότητας στις δραστηριότητες που συνδέονται με την παραγωγή και τις υπηρεσίες τουρισμού.
- Ανάδειξη της γαστρονομίας, των τοπικών προϊόντων και δημιουργία χάρτας ποιότητας quality plus.
- Διασύνδεση των δραστηριοτήτων με αύξηση της προστιθέμενης αξίας των νησιών.

Το Πρόγραμμα φιλοδοξεί να δημιουργήσει **ισχυρούς πόλους ανάπτυξης** γύρω από τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, τον πολιτισμό και τον τουρισμό, **να κινητοποιήσει τοπικούς φορείς και καλλιτέχνες**, και να δημιουργήσει συνέργιες μεταξύ των δράσεων του προγράμματος.

Η καινοτομία του Προγράμματος ανάπτυξης των Κυκλάδων εστιάζει επίσης σε οργανωτικά και μεθοδολογικά θέματα, όπως δημιουργία μηχανισμών για την ανάπτυξη, την τεχνική υποστήριξη, την υιοθέτηση της ποιότητας, την τεχνολογική παρότρυνση και τη σύνδεση με την Ε&ΤΑ και την ΚτΠ, τη δημιουργία δικτύων, την υιοθέτηση νέων καινοτόμων προσεγγίσεων κατάρτισης, την ευαισθητοποίηση για θέματα περιβάλλοντος και αειφορίας.

Οι τεχνολογίες της πληροφορικής δημιουργούν νέα πακέτα υπηρεσιών για τον τουρισμό, τους αγρότες και τους επαγγελματίες των νησιών, αλλά και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων (e-tourism, agronet – cafes, εικονικές boutique b2b, συστήματα GIS, βάσεις δεδομένων- χάρτες, υπηρεσίες τηλε- υγείας και τηλεεκπαίδευσης, κα.).

Νέα τουριστικά πακέτα για τα νησιά των Κυκλάδων δημιουργούνται από την αξιοποίηση των προς απόσυρση αλιευτικών σκαφών (τρεχαντήρια, κα.), με τα οποία επιτυγχάνεται επιπλέον και η δικτύωση των νησιών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι θεματικές λειτουργίες των σκαφών στο Πρόγραμμα: «Πλους του Διονύσου», «Το Συμπόσιο», «Το Πλοίο των βιβλίων», «Εργαστήρι Καινοτομίας», «Από τον Όμηρο στον Ελύτη», «Το πλοίο των μοναστηριών και της Θείας Κοινωνίας», «Το πλοίο της Τέχνης και της Ιστορίας».

Επιπλέον, δημιουργούνται **θεματικά πακέτα εναλλακτικού τουρισμού**, γύρω από τα θέματα του πολιτισμού και της τοπικής ταυτότητας όπως:

- Η Οδύσσεια της Σμυρίδας
- «Φυτάλμεια» δραστηριότητες γύρω από τη φυτική παραγωγή
- Τα ίχνη του Οψιδιανού
- Οι δρόμοι της κάπαρης
- Αριάδνη & Διόνυσος: Η οινική παράδοση των Κυκλάδων
- Η Οδύσσεια της Κυκλαδίτικης Γαστρονομίας
- Από τον Όμηρο στον Ελύτη,

τα οποία έχουν ως στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και τη μείωση της εποχικότητας, αλλά και τον εμπλουτισμό και τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος, κατά τη θερινή περίοδο.

Επιδιώκεται επίσης η δημιουργία ενός ειδικού fund για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η συνεργασία Δημόσιου – Ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) για την υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων,

καθώς και η χορηγία, ο εθελοντισμός και η δημιουργία πόρων από εκδηλώσεις που θα εντάσσονται στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης (συνέδρια, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις).

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αξιοποίηση των φυσικών, οικονομικών και ανθρώπινων πόρων, καθώς και στη διασύνδεση των δραστηριοτήτων τόσο με τη δημιουργία δομών και μηχανισμών (δικτυώσεις, clusters, Τοπικά Σύμφωνα Ποιότητας), όσο και με τη διασύνδεση των στοιχείων της τοπικής ταυτότητας, ώστε να αντανakλάται στο «τουριστικό προϊόν» η πολυπλοκότητα (complexity) της κυκλαδικής ιστορίας και του Κυκλαδίστικου πολιτισμού, κατά τρόπο ενιαίο που θα μπορούσε να συνοψισθεί παραφράζοντας τον Edgar Morin με τη φράση: «Βλέπω σ' αυτό το ποτήρι του κρασιού όλη την κοσμική και ανθρώπινη ιστορία, και βεβαίως την ιστορία των Κυκλάδων¹».

Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται μία προσέγγιση με βάση το κρασί, η οποία θα μπορούσε να σχεδιασθεί για οποιοδήποτε τοπικό προϊόν ποιότητας και η οποία βασίζεται στο τρίπτυχο «τουρισμός-πολιτισμός-τοπική ταυτότητα».

Ο επισκέπτης θα πρέπει να «νιώσει» ότι βρίσκεται σε οиноπαραγωγική περιοχή.

Το «feeling» αυτό θα πρέπει να δημιουργείται σε πολλαπλές εκφάνσεις της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής αλλά και της καθημερινής ζωής στην περιοχή, όπως ενδεικτικά περιγράφονται.

Η σήμανση στους δρόμους, χάρτες περιοχής, επισκέψιμα αγροκτήματα και οиноποιεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια και καταστήματα, ζωγραφική και διάφορες τέχνες θα πρέπει να συνδέονται με την αμπελοοινική παράδοση της περιοχής. Επιπροσθέτως, στην περιοχή παρέμβασης θα πρέπει να αναπτυχθούν περιφερειακές/συμπληρωματικές με τον αμπελοοινικό τομέα επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα καλλιτεχνική υαλουργία (φιάλες, ποτήρια, κα.).

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες, φεστιβάλ κρασιού και happenings, παραδοσιακά και σύγχρονα ή διαπολιτισμικά μουσικά δρώμενα, μπορούν να κινητοποιήσουν τόσο τον τοπικό πληθυσμό, όσο και σημαντικό αριθμό επισκεπτών.

Συμπόσια – κατά το αρχαίο πρότυπο, μπορούν να συνδυαστούν με τις επιχειρήσεις φιλοξενίας, όπου παράλληλα μπορεί να γίνονται «τυφλές» γευσιγνωσίες, να αναπτύσσονται **εδέσματα με βάση το κρασί** και να διενεργούνται **διαγωνισμοί γεύσης ή και αισθητικής**. Προτείνεται να προσκαλούνται ζωγράφοι, γλύπτες ή άλλοι καλλιτέχνες και να δημιουργούν **αισθητικές παρεμβάσεις** γύρω από το αμπέλι, τον τρύγο, το κρασί, το συμπόσιο, τη μέθη ή το πνεύμα, με πρώτες

¹ Ο Μισέλ Κασσέ απαντούσε σ' έναν διακεκριμένο οινολόγο που τον ρωτούσε, στη διάρκεια ενός συμποσίου στο σατώ Μπεϋσε-βέλ, τι έβλεπε ένας αστρονόμος σ' ένα ποτήρι με κρασί του Μπορντώ: «Βλέπω τη γένεση του Σύμπαντος, γιατί βλέπω τα σωματίδια που σχηματίστηκαν εκεί τα πρώτα δευτερόλεπτα. Βλέπω έναν Ήλιο που είναι παλιότερος από τον δικό μας, καθώς τα άτομά μας από άνθρακα έχουν σφυρηλατηθεί στους κόλπους αυτού του άστρου που εξερράγη. Κατόπιν, αυτός ο άνθρακας ενώθηκε με άλλα άτομα μέσα σ' αυτό το είδος κοσμικού σκουπιδοτενεκέ του οποίου τα απορρίμματα, καθώς ενώνονται, θα σχηματίσουν τη Γη. Βλέπω τη σύνθεση των μακρομορίων που συγκεντρώνονται για να γεννήσουν τη ζωή. Βλέπω τα πρώτα ζωντανά κύτταρα, την ανάπτυξη του φυτικού κόσμου, την εξημέρωση του αμπελιού στις μεσογειακές χώρες. Βλέπω τα μεθύσια και τα συμπόσια. Βλέπω το ξεδιάλεγμα των κλημάτων, μια χιλιετή φροντίδα γύρω από τους αμπελώνες. Βλέπω τέλος την ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνικής που επιτρέπει σήμερα να ελέγχουμε με ηλεκτρονικό τρόπο τη θερμοκρασία ζύμωσης μέσα στα βαρέλια. Βλέπω σ' αυτό το ποτήρι κρασιού όλη την κοσμική και ανθρώπινη ιστορία, και, βεβαίως, την ιστορία του Μπορντώ». Edgar Morin. La tête bien faite.

ύλες τα προϊόντα ή τα πινέλα τους, ή ακόμα να διοργανώνονται **αντίστοιχοι διαγωνισμοί για φοιτητές της σχολής καλών τεχνών ή και για μαθητές σχολείων.**

Ο τρύγος μπορεί να γίνει ένα «**πανηγύρι**», που θα δημοσιοποιείται εγκαίρως και θα προσελκύει κόσμο για τον τρυγητό (εργατικά χέρια) και για τη γιορτή.

Ο **κύκλος του κρασιού** και οι διάφορες φάσεις της παραγωγής (τρύγος, μούστος, ωρίμανση, παλαίωση, κα) μπορεί να αποτελέσουν ημερομηνίες γιορτινές για την περιοχή κατά τη διάρκεια των οποίων θα διοργανώνονται εκδηλώσεις ή συμπόσια.

Επίσης, θα ήταν ενδιαφέρον να αναζητηθούν άλλες χαρακτηριστικές ημερομηνίες που **συνδυάζονται με τοπικά προϊόντα** της περιοχής, όπως για παράδειγμα τα χοιροσφάγια ή η παραγωγή της φέτας την εβδομάδα μετά την πανσέληνο του Μαΐου ή του Ιουλίου.

Ένα «**Διονυσιακό Πάρκο**» ή ένα «**Πάρκο των Μουσών**», που θα σχεδιαζόταν για την προώθηση της όλης διαδικασίας θα μπορούσε να φιλοξενήσει τις δραστηριότητες που αναφέρθηκαν. Επίσης διάφορες εναλλακτικές διαδρομές θα μπορούσαν να συνδυάσουν τα αναφερόμενα δρώμενα – όπως για παράδειγμα, «**οι Δρόμοι του Κρασιού**», «**Τα Αγροκτήματα Γεύσης**», «**στα ίχνη της Πολύμνιας ή του Επικούρειου Απόλλωνα**», «**Τα μοναστήρια της Θείας Κοινωνίας**», «**Οι νύμφες και οι σάτυροι**», κλπ. – αναζητώντας πάντα στοιχεία της τοπικής ταυτότητας που μπορούν να αναδειχθούν μέσω της σχέσης τους με το κρασί και τον αμπελοοινικό τομέα.

Η σύγχρονη τεχνολογία γύρω από την οινοποίηση ή την καλλιέργεια της αμπέλου, αποτελεί ένα άλλο ενδιαφέροντα πόλο αιχμής για την αναπτυξιακή διαδικασία της αμπελοοινικής ζώνης. Ένα συνέδριο για τις σύγχρονες τεχνικές της οινοποίησης, μία έκθεση για τον εξοπλισμό και τις νέες τεχνολογίες (αισθητήρια, βιοαισθητήρια, ανιχνευτές παρακολούθησης της ζύμωσης, εξοπλισμός και τεχνικές εμφιάλωσης), αποτελούν γεγονότα διεθνούς εμβέλειας που μπορούν να προσελκύσουν επιστήμονες και επισκέπτες, ιδιαίτερα εάν συνδυασθούν με πολιτιστικά γεγονότα και φεστιβάλ στο πνεύμα που ήδη αναφέρθηκε. Δημιουργείται κατ' αυτόν τον τρόπο και η ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού, καθώς και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, αξιοποιώντας τη δυναμικότητα φιλοξενίας εκτός της τουριστικής περιόδου αιχμής.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει επίσης δράσεις επιμήκυνσης τουριστικής περιόδου, με δραστηριότητας με θέμα τις «4 εποχές» (Άνοιξη – Καλοκαίρι – Φθινόπωρο – Χειμώνας) και τις «3 ηλικίες» με στόχο την ανάπτυξη μορφών ήπιου και ποιοτικού τουρισμού, καθώς και παράλληλων δραστηριοτήτων για τους κατοίκους των νησιών.

Άνοιξη: «Φεστιβάλ Άνοιξης»

Η **Άνοιξη** θα μπορούσε να συνδυασθεί με γιορτές που συμβολίζουν την γονιμοποίηση, την αναγέννηση, το ξεπέταγμα νέων πραγμάτων και ιδεών, τη σπορά αλλά και το ξεφύτρωμα νέων, σύγχρονων στοιχείων πολιτισμού.

Διενέργεια Συνεδρίων, Πολιτιστικών Εκδηλώσεων, σύνδεση της κυκλαδικής τέχνης με σύγχρονες τάσεις (Brancusi, Giacometti, Henry Moore, ...) με δημιουργία εικαστικών δρώμενων και διεθνών πολιτιστικών εκδηλώσεων, κα.)

Καλοκαίρι: «Οι Καρποί και οι Χοροί των Κυκλάδων»

Το **Καλοκαίρι** θα μπορούσε να συνδυασθεί με την καλλιέργεια, την ανάπτυξη και την ωρίμανση των καρπών της γης, των ιδεών και των ανθρώπων.

Κατά την περίοδο αυτή που είναι και η αιχμή της τουριστικής περιόδου στις Κυκλάδες, θα ενισχυθούν τα πολιτισμικά στοιχεία στις υπάρχουσες εκδηλώσεις και θα προστεθούν στοιχεία και εκθεσιακά γεγονότα που συνδέονται με τα τοπικά προϊόντα των Κυκλάδων.

Φθινόπωρο: «Τα Φυτάλμεια» – ή «Τα Θεσμοφόρια»

Το **Φθινόπωρο**, θα μπορούσε να συνδυασθεί με το σόδιασμα, τη συλλογή και τη γεύση των καρπών του μόχθου, την απόλαυση της συγκομιδής και της κατανόησης των ιδεών και των πραγμάτων.

Τα «**Φυτάλμεια**» θα μπορούσαν να αποτελούν μια σειρά εκδηλώσεων σχετικά με τα τοπικά προϊόντα και την παραγωγή των Κυκλάδων, κατ'αναλογία προς τα «Θεσμοφόρια» τα οποία γίνονταν προς τιμήν της Δήμητρας και της κόρης και ήταν κυρίως αγροτική γιορτή της γονιμότητας της γης και των γυναικών- **συνδέονται δε με τη «Χθόνια Θεότητα της βλάστησης, τον Φυτάλμιο»**, σύμφωνα με την αναθηματική επιγραφή του Ηρακλείδη που βρίσκεται στο Μουσείο της Ίου.

Χειμώνας: «Νέες Ιδέες – Παλιές Αξίες: Η Ταυτότητα των Κυκλάδων»

Ο **Χειμώνας** θα μπορούσε να συνδυασθεί με γιορτές που συμβολίζουν την περισυλλογή, την ανάλυση, την επιλογή, την αξιολόγηση και την τακτοποίηση των νέων ιδεών που ανταμώνονται με τις παλιές αξίες που συνοψίζουν την ταυτότητα και το χαρακτήρα της περιοχής και των ανθρώπων. Ο χειμώνας τελειώνει με το σχεδιασμό της καινούργιας άνοιξης και μπορεί να περιλαμβάνει εκδηλώσεις και συναντήσεις **κοινωνικής διαβούλευσης** αλλά και ορισμένα γεγονότα με τη μορφή συνεδρίων και εκδηλώσεων.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

- ✓ Οργάνωση- Ανάδειξη πολιτιστικής και παραγωγικής ταυτότητας- Νέα τουριστικά πακέτα
- ✓ Ανάδειξη αρχείων και πηγών σχετικά με την ιστορία των Κυκλάδων, τα οποία βρίσκονται σε βιβλιοθήκες της Ευρώπης
- ✓ Ανάπτυξη Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας επιχειρήσεων τουρισμού (εστίαση/φιλοξενία/ διάφορες δραστηριότητες)- Σύνδεση με επιχειρήσεις παραγωγής τοπικών προϊόντων
- ✓ Δημιουργία χάρτας ποιότητας επιχειρήσεων τοπικών προϊόντων Quality Plus
 - ▷ Σήμα κυκλαδίτικων προϊόντων/νέες επιχειρήσεις/δικτυώσεις επιχειρήσεων- σύνδεση με έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη
 - ▷ Τεχνική και τεχνολογική υποστήριξη επιχειρήσεων
 - ▷ Λειτουργία εργαστηρίου καινοτομίας και ποιότητας
 - ▷ Ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών
- ✓ Περιβάλλον- δράσεις ευαισθητοποίησης και προστασίας περιβάλλοντος

- ✓ Ποιότητα ζωής
- ✓ Καινοτόμες προσεγγίσεις σε θέματα εκπαίδευσης/κατάρτισης επαγγελματιών (δημιουργία μεντώνων, distance learning, κλπ)
- ✓ Τεχνική στήριξη, συντονισμός και παρακολούθηση του προγράμματος

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία δύναται να λειτουργήσει πιλοτικά ως παράδειγμα σε εθνικό, αλλά και ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο για την αξιοποίηση του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος των Κυκλάδων, αλλά και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που οι οικουμενικές αξίες του ελληνικού πολιτισμού πρεσβεύουν.

Κλείνοντας θα επικαλεσθώ ένα ακόμα στίχο του ποιητή, ο οποίος είναι πιο επίκαιρος από ποτέ άλλοτε.

Κι όμως, από το τι είναι στο τι μπορεί να είναι, περνάς μία γέφυρα, που σε πάει, ούτε λίγο ούτε πολύ, από την Κόλαση στον Παράδεισο. Και το πιο παράξενο: έναν Παράδεισο φτιαγμένον από τα ίδια υλικά που είναι φτιαγμένη ακριβώς και η Κόλαση. Δεν είναι παρά η αντίληψη για τη διάταξη των υλικών που διαφέρει...

Οδυσσέας Ελύτης
«Ανοιχτά Χαρτιά»

Και είναι αυτή η διάταξη που καλούμαστε να σχεδιάσουμε.

Προβολή μέσω «δυσφημίσσεως»

Φρειδερίκος Κάραμποττ

Φοβούμαι ότι η προσφορά μου σε αυτήν την συνάντηση θα είναι μικρή διότι τα ζητούμενα είναι πολλά και δύσκολα. Μπορώ απλώς να καταθέσω την εμπειρία μου ως ειδικού στην τέχνη του γραφισμού κατά την διάρκεια της συνεργασίας μου με τον Ε.Ο.Τ. από το 1957 ως το 1967.

Ως συνεργάτης του Ε.Ο.Τ. ο Μιχάλης Καντζουράκης και εγώ μαζί με την Φανή Λαμπαδαρίου και μία ομάδα επιλεγμένων καλλιτεχνών κάναμε ένα «ψάξιμο ιδεών» – αυτό που είναι γνωστό ως «brain storming» – γύρω από το εκάστοτε υπάρχων θέμα ή και πρόβλημα. Αποφασίσαμε το πνεύμα, το ύφος που έπρεπε να κυριαρχεί, μάλιστα ορίσαμε και το σύνθημα (slogan) όπως π.χ. «365 DAYS OF SUNSHINE» (365 μέρες ηλιοφάνειας) που – ειρήσθω εν παρόδω – το χρησιμοποιεί μετά από 50 χρόνια η Κροατία! Ακολουθώντας, ο καθένας στην ειδικότητά του, παρουσίαζε τις δημιουργίες του, δηλαδή κείμενα, slogans, εικόνα, φωτογραφία ή γραφιστικά, και εφόσον εκρίνοντο επιτυχείς ετίθεντο σε εφαρμογή μέσω εκτύπωσης, κινηματογράφησης, κατασκευής, μετά από διαγωνισμό μεταξύ επιλεγμένων σοβαρών αναπαραγωγών.

Πέραν όλων αυτών συνήθως υπήρχε παράλληλα και συνεργασία – και κυρίως συντονισμός ενεργειών – με επίσης σοβαρή, διεθνούς κύρους εταιρεία προβολής. Το αποτέλεσμα ήταν άκρως επιτυχές, συχνά με παγκόσμια αναγνώριση και με επιβράβευση την έλευση μεγάλου αριθμού τουριστών.

Σήμερα το πρόβλημα είναι οξύτατο, πολύπλευρο και πολύπλοκο και το έργο που έχουμε να αντιμετωπίσουμε τεράστιο. Καλούμεθα να πείσουμε τον ξένο επισκέπτη να αγνοήσει την ακρίβεια των ελληνικών αγαθών, τη σωρεία σκουπιδιών, την πολιτική αναταραχή (διαδηλώσεις, κουκουλοφόροι, φωτιές, νεκροί) την κακή συμπεριφορά αφενός και την τριτοκοσμική, δουλοπρεπή προσπάθεια προσελκύσεως πελατών αφετέρου, την παρακώλυση αποβιβάσεως επιβατών από τα κρουαζιερόπλοια, την πλημμελή εξυπηρέτηση, την έλλειψη καθαριότητας και τάξεως σε πολλούς τουριστικούς χώρους και πλείστα όσα άλλα δεινά που μαστίζουν τον τόπο μας. Και μετά απ' όλα αυτά περιμένουμε να έλθει ο ξένος να ακουμπήσει τα λεφτά του στην Ελλάδα!

Για να ανατρέψουμε αυτή την εικόνα, προσωπικά, πιστεύω ότι χρειάζεται θαρραλέα και ευφυής δημιουργική προσπάθεια. Τολμώ ακόμη να πω μέχρι και εκμετάλλευση των ελαττωμάτων μας με έξυπνο τρόπο εις όφελός μας. Πάντως πάση θυσία αποκλείοντας την προσφορά ήλιου και θάλασσας ως τα μοναδικά μας προϊόντα από τα οποία εξάλλου έχουν άφθονα πολλές άλλες χώρες γειτονικές και μη!

Με άλλα λόγια, ανάθεση αυτής της εργασίας σε επιλεγμένους προσεκτικά επαγγελματίες και εταιρείες προβολής διεθνούς κύρους. Στόχος η παρουσίασή μας να έχει αισθητική, πρωτοτυπία, χιούμορ, λιτότητα και διεισδυτικότητα. Ένα προνόμιο στο οποίο υπερέχουμε συντριπτικά είναι ότι έχουμε πλούσια μυθολογία γνωστή από τα σχολικά χρόνια σε όλο τον πλανήτη. Αν την εκμεταλλευτούμε έξυπνα παρεμβάλλοντας την κατάλληλη στιγμή τα αγαθά που μπορούμε να διαθέσουμε, τότε ίσως έχουμε κάποια λύση.

Επίσης εφόσον ο τουρισμός είναι η βαριά βιομηχανία μας δεν μπορεί να διαρκεί μόνο 2–3 μήνες το καλοκαίρι. Κάλλιστα υπάρχει δυνατότητα ορισμένων μηνών (άνοιξη–φθινόπωρο) να τους εκμεταλλευτούμε, προβάλλοντας ταυτόχρονα το βουνό (σκι) και τη θάλασσα (κολύμβηση) όπως: «SKI AFTER BREAKFAST – SWIM AFTER LUNCH!».

Αυτές είναι εκ του προχείρου οι πρώτες μου σκέψεις γύρω από το θέμα Τουρισμός–Πολιτισμός και φυσικά είμαι στη διάθεσή σας για κάθε άλλη βοήθεια που μπορώ να παράσχω.

Επικοινωνιακός σχεδιασμός και προβολή τουριστικού προϊόντος

Δημήτρης Αρβανίτης

Ας παραδεχτούμε, πως αυτό που τα τελευταία χρόνια, προσπαθούμε να προσδιορίσουμε ως επικοινωνιακό σχεδιασμό, καμιά σχέση δεν μπορεί να έχει με την προσπάθεια προσδιορισμού του, πριν τριάντα ή σαράντα χρόνια. Το επικοινωνιακό τοπίο άλλαξε δραματικά και δραστικά. Η τηλεόραση υφάρπαξε τον ρόλο του outdoor ή της αφίσας αν προτιμάτε. Στο επίπεδο του σχεδιασμού εμφανίζονται οι νέες δυνατότητες που απορρέουν από την μια και μοναδική επανάσταση στο χώρο του graphic design από την εποχή του Γουτεμβέργιου και του Λωτρέκ και είναι η εμφάνιση των υπολογιστών και η ψηφιοποίηση.

Οι εφημερίδες αποκτούν χρώμα και η φωτογραφία μπορεί να αναπαράγεται σε υψηλές ποιότητες. Οι δαπανηρές και δύσκολες παραγωγικές διαδικασίες της κινηματογράφησης διαφημιστικών προγραμμάτων, απλουστεύονται χάρη στη χρήση του βίντεο. Εμφανίζονται περιοδικά που ανήκουν στον ειδικό τύπο και καταμερίζουν το στόχο της επικοινωνίας τους σε ένα κοινό άμεσου ενδιαφέροντος με τα ειδικά θέματα.

Δύο, εξ ορισμού, αντίθετες ειδικότητες, το graphic design και το marketing, εξελίσσονται επιστημονικά και κατάρτιζουν στελέχη με αρτιότητα στα θέματα του ενδιαφέροντός τους. Χωρίς αυτό να σημαίνει πάντοτε και τον ιδανικό τρόπο συνάντησης τους προκειμένου να συναποφασίσουν στρατηγικές και μεθοδολογίες επικοινωνίας. Ο όρος commercial design δεν υπονοεί ότι τα πάντα προετοιμάζονται προς πώληση, αλλά αναφέρεται στην έννοια της αγοράς ως χώρου διακίνησης των ιδεών, όπως μας κληροδοτήθηκε από την Αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία.

Σε ότι αφορά στην προσπάθεια των χωρών για την προβολή του τουρισμού τους, οι αλλαγές είναι κυρίως ποσοτικές. Οι ποιοτικές αλλαγές προκύπτουν. Πέρα από τις ήδη επιτυχημένες καμπάνιες χωρών, με σχεδόν αποκλειστικό εθνικό προϊόν τον τουρισμό, με αλάνθαστο know how και σταθερές υποδομές, εμφανίζονται στην τουριστική αγορά νέες χώρες κυρίως από την πρώην Σοβιετική Ένωση, την Πολυνησία και άλλα εξωτικά μέρη, να αξιώνουν μερίδιο από την παγκόσμια πίτα. Το άλλοτε αποκλειστικό δέλεαρ του φυσικού κάλους αδυνατεί να πείσει και νέες προτάσεις ρίχνονται στο τραπέζι προς άγναν πελατών.

Στις πλέον επιτυχημένες προσπάθειες του είδους ανήκουν αυτές της προβολής της πολιτιστικής ταυτότητας, όχι μόνο ως αναφορά στα ιστορικά στερεότυπα, όχι μόνον ως δόλωμα προσδοκιών, αλλά με ιδέες ξεκάθαρων στόχων, προτάσεις τρόπου καθημερινής αληθινής ζωής και όχι απρόσωπες διακοπές σαρδελοποίησης σε γιγαντιαία ξενοδοχειακά συγκροτήματα και υπερωκεά-

νια. Ο πολιτισμός όχι μόνο ως ιστορία, αλλά ως τρόπος ζωής στο σήμερα. Προβολή των απλών τρόπων και μεθόδων από την τροφή ως την ψυχαγωγία, επαφή με το καλλιτεχνικό έργο των ανθρώπων του τόπου κι όχι μόνον πώληση χειροτεχνημάτων και αναμνηστικών. Πώς μπορεί να ενταχθεί ένας απαιτητικός επισκέπτης στην καθημερινότητα ενός σύγχρονου Έλληνα, να παρακολουθήσει όλα αυτά που ξεχωρίζουν την αληθινή ζωή; Πώς μπορεί να εξελιχτεί σε κράμα πολιτισμού το σύνολο των ανθρώπων της Τέχνης και ποια τα οφέλη από την προβολή του έργου των καλλιτεχνών μας; Πως μπορεί να συνυπάρξουν οι γενιές και πως θα προβάλουμε το φάσμα του έργου τους; Πώς μπορεί ο ενδιαφερόμενος επισκέπτης να έρθει σε άμεση επαφή με τις ελληνικές ταινίες, τα εικαστικά, την ποίηση και τη λογοτεχνία, το σύγχρονο design, το θέατρο και τις μουσικές εκδηλώσεις; Τι ενδιαφέρον θα εισπράξει από την επίσκεψή του στα ελληνικά πανεπιστήμια; Ποια είναι τα προγράμματα των περιφερειακών μας φεστιβάλ, μήπως η τοπική αυτοδιοίκηση αδυνατεί να επωμισθεί ένα τέτοιο βάρος εξειδίκευσης και βαφτίζει κάθε, φιλότιμη μεν ερασιτεχνική δε, απόπειρα διαχείρισης του πολιτισμού; Τι μπορούμε να προσφέρουμε στον επισκέπτη που το γνωρίζουμε καλά, αποτελεί μέρος της παράδοσής μας και φυσικά δεν είναι η όπερα και ποια η διαφορά του greek mousakas από το μοντέλο της Κρητικής σχολής και την απλότητα στην απόλαυση των φρέσκων ψαριών, των φρούτων και των λαχανικών;

Η λύση είναι μία. Να σκεφτούμε. Να συσχεφθούμε. Να σκεφτούμε σοβαρά. Να χαράξουμε στρατηγικές σε βάθος χρόνου και να μην κοιτάζουμε το ταμείο της σεζόν. Να μείνουμε σταθεροί και να επιμένουμε. Να ξεφύγουμε από τις τετριμμένες εικόνες, αναζητώντας δική μας ταυτότητα και να αναρωτηθούμε για το τι στ' αλήθεια θα κάνει τον άλλο να προτιμήσει τη δική μας πρόταση. Σ' αυτό το τελευταίο δεν αρκούν τα μεταξύ μας συγχαρητήρια, η αλαζονική συμπεριφορά μας, η αυταρέσκεια και ο εγωισμός. Κυρίως να επιμένουμε στα απλά, τα λιτά, τα αληθινά. Και μην ξεχνάμε ότι ο πολιτισμός είναι εθνική υπόθεση που στοιχειοθετείται μέσα στο χρόνο και κυρίως δεν καταμετρείται με τηλεθεάσεις και νούμερα πωλήσεων, όσα κι αν αυτά μας προκαθορίζουν.

Θα ήθελα να δούμε μαζί μια σειρά από λογότυπα που σχεδιάστηκαν για να καλύψουν τις επικοινωνιακές ανάγκες χωρών με προσδοκίες στην τουριστική βιομηχανία.

Όλα ξεκίνησαν από το έμβλημα που σχεδίασε ο Juan Miro για την Ισπανία.

Φαίνεται πως η αποδοχή και η επιτυχία του σήματος επηρέασε έκτοτε όλες τις απόπειρες σηματοδότησης με αποτέλεσμα την πλήρη ισοπέδωση και την αναπαραγωγή εικόνων όπου η μια αντιγράφει την άλλη και όλες μαζί συνθέτουν ένα παζλ αδιαφορίας.

Η χώρα μας μέσα από αγωνιώδεις απόπειρες σχεδιασμού προσπάθησε ανεπιτυχώς να ακολουθήσει το συρμό και να ευθυγραμμιστεί με το κυρίαρχο ρεύμα. Η αποτυχία της χρήσης υπήρξε προφανώς τέτοια που τα τελευταία χρόνια δύο από τους υπουργούς του τουριστικού μας οργανισμού αλλάζοντας μεταξύ τους φρόντισαν να αλλάξουν και το λογότυπο του οργανισμού. Και στις δύο περιπτώσεις το μήνυμα είναι μονοδιάστατο και αδύνατο.

Αυτό αποδεικνύει πως το design δεν είναι μια άσκηση ιχνογραφίας στα χέρια μαθητών του δημοτικού σχολείου, αλλά ένα σύστημα που οργανώνει και παράγει επικοινωνία ελαχιστοποιώντας τα λάθη και κάνει τη μηχανή να δουλέψει. Στη δεύτερη δε περίπτωση του ισχύοντος λογότυ-

που παρατηρούμε μια σύμπτωση απόψεων με το προϋπάρχον σήμα του βρετανικού Conservatoire for Dance and Drama.

Το θέμα της επικοινωνιακής εικόνας μέσω των λογοτύπων κρατικών οργανισμών είναι βασικό και πρέπει να αντιμετωπιστεί σοβαρά. Πάντοτε ισχύει το ότι δεν έχει τόσο σημασία ποιος σχεδιάζει αλλά το τι διαλέγει κανείς. Οι επαγγελματίες της επικοινωνίας ταλαιπωρούνται έχοντας να εντάξουν στα προγράμματά τους τόσο κακά και αδιάφορα λογότυπα τα οποία κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει και κυρίως να αποδεχθεί τον τρόπο με τον οποίο αυτά επιλέχθηκαν. Συχνά οι εικόνες αποβαίνουν μονοδιάστατες για να εικονογραφήσουν το εύρος των θεμάτων αρμοδιότητας ενός οργανισμού, ενός υπουργείου. Οι λύσεις βρίσκονται αρκεί να απευθυνθούμε στους ειδικούς.

Σε ό,τι αφορά στο σχεδιασμό αφισών, ας θυμηθούμε την θαυμάσια περίπτωση του κύκλου των ζωγράφων με ελκυστικές εικόνες από μια χώρα που εκτός της ιστορίας της υπόσχεται τα δώρα της φύσης και την απλότητα της ζωής. Δεν μπορώ να φανταστώ σήμερα μια ανάλογη εικονογραφική προσέγγιση για μια σειρά λόγων που μάλλον χρειάζεται πολύς χρόνος για να αναλυθούν. Ωστόσο αν είχαμε μάθει να ακούμε τη φωνή των νέων θα είχαμε την ευκαιρία να καρπωθούμε και τα οφέλη των νέων ιδεών και των σύγχρονων απόψεων. Άλλωστε ας μη τους παραδώσουμε μόνο προβλήματα και καταστροφές κι ας τους δώσουμε την ευκαιρία να ελέγξουν το μέλλον τους και τις ζωές τους.

Θα κλείσουμε αυτή την αναφορά με το πλέον επιτυχημένο μοντέλο προβολής που συνέβη στη δεκαετία του '60 και με κύριους εκφραστές το δημιουργικό γραφείο K&K των Φρέντυ Κάραμποτ και Μιχάλη Κατζουράκη. Εδώ ο ορισμός του design ως σύστημα αποδεικνύει το ουκ εν τω πολλώ το εύ και η επιτυχία πέρα από μετρήσεις και μεγέθη βραβεύτηκε κατ' επανάληψη σε σοβαρές διοργανώσεις και άφησε στην ιστορία του Ελληνικού design την παρακαταθήκη ενός αξεπέραστου τρόπου σχεδιαστικής προσέγγισης.

Διάλεξα να σας δείξω μια σειρά αφισών που σχεδίασα για 5 διοργανώσεις ενός ετήσιου πολιτιστικού φεστιβάλ επικεντρωμένου στην κυκλαδίτικη κουζίνα και που οργάνωσαν οι κάτοικοι ενός μικρού χωριού στην Άνδρο, τα Φάλλικα.

Προβολή τουρισμού και πολιτισμού: Ανασύνθεση

Κατερίνα Παπαναγιώτου – Βασίλης Μαρματάκης

Δουλειά μας είναι να επικοινωνούμε ενέργειες του πολιτισμού. Ωστόσο, με τον γραφιστικό σχεδιασμό δεν αποσκοπούμε μόνο σε αυτή την επικοινωνία, σε μια απλή «καταγραφή» του πολιτισμού. Μέσω αυτής της καταγραφής αποσκοπούμε, παράλληλα, στην παραγωγή πολιτισμού. Ως εφαρμοσμένη τέχνη, η γραφιστική αποτελεί ένα εγχείρημα επικοινωνίας μιας ενέργειας ή ενός μηνύματος, με τρόπο που να υπερβαίνει την υποκειμενικότητα του καλλιτέχνη, δημιουργώντας καθολικά αισθητικά σημεία. Σε μια επιτυχημένη επικοινωνία δεν υπάρχει χώρος για υποκειμενικότητα και αυτό το γνωρίζουν όσοι είναι γνωσιακά και αισθητικά καταρτισμένοι, όχι ως παθητικοί θεατές-παρατηρητές, αλλά ως καταξιωμένοι επαγγελματίες.

Μια λειτουργική διαφημιστική καμπάνια, για να έχει μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα, πρέπει να αναδεικνύει τόσο ένα πραγματικό προϊόν όσο και έναν αληθινό δεσμό μεταξύ του προϊόντος αυτού και της ανθρώπινης επιθυμίας.

Έχουμε πραγματική γνώση του προϊόντος αυτού και της σχέσης του με την κοινωνική δυναμική; Πόσο αντικειμενική προσέγγιση έχουμε απέναντι του; Ας προσπαθήσουμε να δούμε την πραγματικότητα και τις αλλαγές που συντελούνται αυτή τη στιγμή στις δομές τις κοινωνίας, χωρίς τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που έχουμε δημιουργήσει οι ίδιοι, εκμεταλλευόμενοι τις ευνοϊκές περιβαλλοντικές και ιστορικές συνθήκες. Όταν μιλάμε για μία νέα στοχευμένη εικόνα στο πεδίο των εφαρμοσμένων τεχνών, πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να κινηθούμε σε λιγότερο συμβατικά μονοπάτια;

Προκειμένου να επιτευχθεί ο αντικειμενικός μας σκοπός, απαιτείται η συνεργασία μεταξύ θεσμοθετημένων και εξειδικευμένων επαγγελματιών που γνωρίζουν ότι για να καταγράψεις και να μεταδώσεις μία εμπειρία πρέπει να λειτουργείς με γνώση, συνέπεια, ομαδικότητα και πειθαρχία. Έτσι θα υπάρχει συνέργεια και αμοιβαία σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του διαφημιζόμενου και του διαφημιστή.

Συνοπτικά χρειαζόμαστε:

1. Ομάδες από επαγγελματίες με απόλυτη γνώση του αντικείμενου της επικοινωνίας.
2. Κατανόηση της πραγματικής φύσης του προϊόντος.
3. Γνώση του αποτελεσματικότερου δυνατού τρόπου προβολής.
4. Επιλογή της κατάλληλης δημιουργικής ομάδας επικοινωνίας.

Τα τελευταία 5 χρόνια η γραφιστική επικοινωνία είναι ένα ιδιαίτερος επιτυχημένο ελληνικό εξαγωγίμο προϊόν. Η ελληνική γραφιστική έχει διακριθεί με πολλές πρωτιές στα If & Pentawards, D&AD Awards, Red Dot Awards και τα ετήσια European Design Awards. Ωστόσο, ακόμα καταφεύγουμε στο εξωτερικό αναζητώντας συνεργάτες για καμπάνιες που αφορούν την διαφήμιση της χώρας μας. Κάτι τέτοιο αποτελεί από μόνο του ένα είδος δυσφήμισης. Ποια δημιουργικότητα και ποιο πολιτισμό προβάλλουμε όταν αυτή παράγεται από φορείς κάποιου άλλου πολιτισμού;

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Διεύθυνση Εκδόσεων & Εκτυπώσεων